

CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Tarih Anabilim Dalı

Yakınçağ Bilim Dalı

**1330 (1914) PİYADE TALİMNAMESİNE GÖRE I. DÜNYA
SAVAŞI AREFESİNDE OSMANLI PİYADE EĞİTİMİ**

Yüksek Lisans Tezi

Mehmet YILDIZ

Sivas

Haziran 2016

CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Tarih Anabilim Dalı

Yakınçağ Bilim Dalı

**1330 (1914) PİYADE TALİMNAMESİNE GÖRE I. DÜNYA
SAVAŞI AREFESİNDE OSMANLI PİYADE EĞİTİMİ**

Yüksek Lisans Tezi

Mehmet YILDIZ

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Ömer DEMİREL

Sivas

Haziran 2016

KABUL VE ONAY

Üniversite: : Cumhuriyet Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Ana Bilim Dalı : Tarih Ana Bilim Dalı
Bilim Dalı : Yakınçağ Tarihi
Tezin Başlığı : 1330 (1914) PİYADE TALİMNAMESİNE GÖRE I. DÜNYA SAVAŞI AREFESİNDE OSMANLI PİYADE EĞİTİMİ
Savunma Tarihi : 27.05.2016
Danışmanı : Prof. Dr. Ömer Demirel

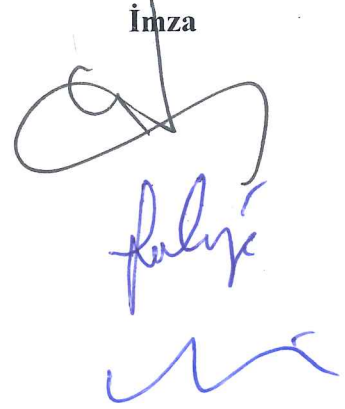
Unvanı - Adı Soyadı

Jüri Başkanı : Prof. Dr. Ömer Demirel

Üye : Prof. Dr. Galip Eken

Üye : Prof. Dr. Adnan Gürbüz

İmza

Oy Birliği ☐

Oy Çokluğu ☐

Mehmet YILDIZ tarafından hazırlanan 1330 (1914) PİYADE TALİMNAMESİNE GÖRE I. DÜNYA SAVAŞI AREFESİNDE OSMANLI PİYADE EĞİTİMİ başlıklı tez, kabul edilmiştir. 27/05/2016

Prof. Dr. Metin BOZKUŞ
Enstitü Müdürü

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde hazırladığım bu Yüksek Lisans/Doktora/Sanatta Yeterlik tezinin bizzat tarafımdan ve kendi sözcüklerimle yazılmış orijinal bir çalışma olduğunu ve bu tezde;

- 1- Çeşitli yazarların çalışmalarından faydalandığımda bu çalışmaların ilgili bölümlerini doğru ve net biçimde göstererek yazarlara açık biçimde atıfta bulunduğumu;
- 2- Yazdığım metinlerin tamamı ya da sadece bir kısmı, daha önce herhangi bir yerde yayımlanmışsa bunu da açıkça ifade ederek gösterdiğimi;
- 3- Başkalarına ait alıntılanan tüm verileri (tablo, grafik, şekil vb. de dahil olmak üzere) atıflarla belirttiğimi;
- 4- Başka yazarların kendi kelimeleriyle alıntıladığım metinlerini, tırnak içerisinde veya farklı dizerek verdiğim yine başka yazarlara ait olup fakat kendi sözcüklerimle ifade ettiğim hususları da istisnasız olarak kaynak göstererek belirttiğimi,

beyan ve bu etik ilkeleri ihlal etmiş olmam halinde bütün sonuçlarına katlanacağımı kabul ederim.

İmza

Öğrencinin Adı SOYADI

ÖN SÖZ

YILDIZ, Mehmet, 1330 (1914) Piyade Talimnamesine Göre I. Dünya Savaşı Arefesinde Osmanlı Piyade Eğitimi, Yüksek Lisans Tezi, Sivas, 2016.

Osmanlı İmparatorluğu, dünya tarihinde seçkin imparatorluklarından birisi olması ve imparatorluğun ilerlemesine vesile olan en önemli maddi kuvvetin askeriye olması bu çalışmayı yapmamızın en önemli etkenlerindendi. *Teşrinisani 1330 (Kasım-Aralık 1914) Piyade Ta'lim-nâmesi* Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönem piyâde eğitiminin nasıl yapıldığıyla ilgili sarih bilgiler vermektedir. Kuruluştan yıkılışa kadar ele alınan Osmanlı askerisine bir de piyade eğitimini ekleyerek teşkilatın en önemli dişlisinin nasıl döndüğüyle ilgili bilgiler vermeye çalıştık. Söz konusu çalışma Osmanlı'nın, I. Dünya Savaşı'nın eşğinde piyadelere nasıl bir eğitim yaptırdığı, piyadeleri savaşa nasıl hazırlattığı, resmi günlere mahsus talimleri nasıl yaptırdığı gibi çeşitli bilgilere yer vermiştir.

Öncelikle bu tezi hazırlamamda bana rehber olan Hocam Prof. Dr. Ömer Demirel'e, Sayın Prof. Dr. Galip Eken Hocam'a, müzik başlığında yardımını gördüğüm Sayın Prof. Dr. Erol Başara Hocam'a, yardımını ve güler yüzünü esirgemeyen Sayın Hocam Yar. Doç. Dr. Zafer Karademir'e, tezle ilgili yardımlarından dolayı Arş. Gör. Murat Hilmi Arıç'a teşekkür ederim.

Ayrıca eğitim hayatım boyunca bana maddi ve manevi destek veren Babam'a, yine eğitim hayatım boyunca ve özellikle de bu tez sürecinde en küçükten en büyüğüne taleplerimi kusursuz yerine getiren ve kahrımı yıllarca büyük bir özveriyle çeken, hayatımda en ufak başarı sayılabilecek her ne varsa arkasında olan ve elbette emeklerini şükranla ödeyemeyeceğim Sevgili Annem'e çok büyük minnettarım. Bu tezi Annem'e armağan etmek bana borç ve onurdur.

ÖZET

İnsanlık tarihindeki başarıların arkasında savaşlarda kilit pozisyonlar alan piyadelerin büyük tesiri olmuştur. Tarihin ve coğrafyanın şekillenmesinde bu kadar önemli yer teşkil eden piyadelerin eğitimi ise Osmanlı Devleti açısından dikkatimizi çeken bir husustu. Tarihin gördüğü en kanlı çarpışmalardan biri olan I. Cihan Harbi'nde Osmanlı İmparatorluğu'nun piyade talimi nasıl yapılacaktı? Yeni savaştan çıkmış bir devlet çok büyük savaşın habercisi olan 1914 yılında piyadelere nasıl bir eğitim verecekti? Savaşlarda büyük başarılar elde etmiş ve bir o kadar da büyük sıkıntılar çekmiş piyadeler ne surette ve hangi disiplinle savaşa hazırlanıyordu? Müzik aletleri ve notalar, askeri eğitim açısından nasıl bir öneme sahipti ve ne anlama geliyordu? Bu soruları ve daha fazlasını tezimizde tek tek irdedeleyeceğiz.

Anahtar kelimeler : Piyade, Talim, I. Dünya Savaşı.

ABSTRACT

The infantries who were present in major positions during periods of battle have been a great influence behind the military successes in history of humanity. The infantry training, which constituted an important place with regard to shaping geography and history was a point that attracted our attention a lot in term of Ottoman Empire. How were the infantries going to be trained during the World War I, which was one of the bloodiest battle in the history? How was the state, had just got out of a new war, going to train the infantries in 1914, when was a harbinger of a fearful war? How were the infantries, had achieved great success during big wars and suffered a lot, preparing for the war? How did musical instruments and notes have importance in terms of military training and what did they mean? We will examine these questions in my thesis.

Keywords : Infantry, Training, World War I.

İÇİDENKİLER

ÖN SÖZ.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT	iii
ŞEKİLLER DİZİNİ	vii
KISALTMALAR	viii
GİRİŞ	1
I. BÖLÜM.....	2
OSMANLILARDA ASKERİ TEŞKİLÂT.....	2
1. Yaya ve Müsellem Teşkilâtı.....	3
2. Azaplar	3
3. Tımar	3
3.1. Tımar Sistemi.....	3
3.2. Tımarlı Sipahiler.....	4
B. Kapıkulu Ocakları.....	5
1. Yapılanma.....	5
1.1. Pençik Kanunu.....	5
1.2. Devşirme Usulü	5
2. Yaya Kuvvetler	6
2.1. Acemi Oğlanlar Ocağı	6
2.2. Yeniçeri Ocağı	7
3. Atlı Teşkilât	9
3.1. Sipah Bölüğü.....	9
3.2. Silahdâr Bölüğü	9
3.3. Ulufeci Bölükleri	10
3.4. Gureba Bölükleri.....	10

C. Harp Silahları.....	10
1. Hafif Silahlar.....	10
2. Ağır Silahlar.....	10
D. Yükselme ve Gerileme Döneminde Osmanlı Askeriyesi	11
1. Kara Kuvvetleri.....	11
2. Deniz Kuvvetleri.....	12
E. Çözülme Döneminde Osmanlı Askeri Islahatları	13
1. III. Selim Islahatları ve Nizam-ı Cedid.....	13
2. II. Mahmut Dönemi Islahatları	15
3. Abdülmecid Dönemi Islahatları.....	16
4. Abdülaziz Dönemi Islahatları	17
5. II. Abdülhamid Dönemi Islahatları.....	18
6. II. Meşrutiyet Dönemi Islahatları.....	20
II. BÖLÜM	22
1914 OSMANLI ORDUSUNDA PİYADE ASKERİNİN EĞİTİM SİSTEMİ... 22	
A. Tüfeksiz ve Tüfekli Eğitim.....	22
B. Muharebe, Yoklama ve Geçit Töreni Nizamı.....	25
C. Osmanlı Ordusu'nda Kıta Eğitimi	32
1. Dizi ve Manga Talimi	32
2. Takım Talimi	33
3. Bölük Talimi	34
4. Tabur Talimi	38
5. Alay ve Liva Talimi.....	39
D. MÜZİK	39
1. Notalar	39
1.1. Boru İşaretleri	39

1.2. Marşlar	40
1.3. Havalar.....	41
SONUÇ.....	45
III. BÖLÜM.....	47
1330 (1914) OSMANLI PİYADE TA'LİM-NÂMESİNİN TRANSKRİPTİ	47
BİBLİYOGRAFYA	225
ÖZ GEÇMİŞ.....	

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1 : Kumandan ve neferlerin işaretleri ve sıra tertibiyle bölük saff-ı harp nizamı

Şekil 2 : Bölük kolu nizamı

Şekil 3 : Manga kolu nizamı

Şekil 4 : Takım kolu nizamı ve yol kolu nizamı (5 numara)

Şekil 5 : Bölük koluyla derin kol nizamı

Şekil 6 : Bölük koluyla geniş kol nizamı

Şekil 7 : Kıta aralıkları, birinci bölük ve takım muayene (yoklama) nizamı

Şekil 8 : Kumandan ve nefer işaretleri ve sıraları (muayene)

Şekil 9 : Takım cepheleriyle resm-i geçit için tertip

Şekil 10: Takım cepheleriyle resm-i geçit

Şekil 11 : Yat havası

Şekil 12 : Şekil 11'in devamı ve resmi gecelere mahsus yat havası

Şekil 13 : Padişaha mahsus boru işaretleri (ilk iki satır), müşirane, harbiye nazırına ve ordu kumandanına mahsus işaretler (üçüncü satır), kolordu kumandanına mahsus boru işareti (beşinci ve altıncı satır).

Şekil 14 : Kalk borusu (28 numara), Abdest borusu (29 numara), Namaz borusu (30 numara)

Şekil 15 : Gayrimüslim cenaze alayına mahsus (12 numara)

Şekil 16 : Şekil 15'in devamı

Şekil 17 : Yat peşrevi

KISALTMALAR

Bkz.	: Bakınız
c.	: Cilt
ev.	: Çeviren
DİA.	: Diyanet İslam Ansiklopedisi
Ed.	: Editör
MEB.	: Milli Eğitim Bakanlığı
sad.	: Sadeleştiren
ss.	: Sayfa sayıları
TDK.	: Türk Dil Kurumu
TDVY.	: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları
TTK.	: Türk Tarih Kurumu
t.y.	: Tarih yok
Yay.	: Yayın
y.y.	: Yayın yok

GİRİŞ

Osmanlı İmparatorluğu'nun dünya sahnesindeki yeri şüphesiz çok büyük olmakla birlikte bu büyüklüğü meydana getiren unsurların başında piyadeler gelmektedir. Piyadelerin savaştaki başarısı ise şüphesiz savaştan önce kendilerine yaptırılan eğitimden geçmektedir. Buna göre 1914 yılını esas aldığımız çalışmamız piyade talimi üzerinedir. Piyadelerin eğitim aşamaları, kıta dahilindeki aldıkları eğitimler, müzik aletleriyle yapılan birtakım hareketler ve pozisyonlar talimnamemizin esas konusunu oluşturmaktadır. Bununla birlikte I. Dünya Savaşı öncesi Osmanlı askeri disiplinin ayrıntısına vakıf olmuş olduk. Konumuzun açıklığa kavuşması açısından kuruluştan son döneme kadar Osmanlı askeriyesinin geçirdiği evreleri izah etmeye çalıştık. Ne var ki Osmanlı askeriyesini tek bir döneme sıkıştırmak doğru olmayacaktı.

I. BÖLÜM

OSMANLILARDA ASKERİ TEŞKİLÂT

Kuruluş yıllarında Osmanlı Beyliği'nin düzenli askeri birlikleri yoktu. Gerektiğinde gazilerden oluşan ve tamamı atlı olan aşiret kuvvetlerinin dellallar vasıtasıyla bir yerde toplanması sağlanır ve sefere çıkılırdı. Savaş bitince bu kuvvetler dağılır, herkes işinin başına dönerdi. İlk fetihleri yapan bu uç kuvvetleridir. Uç beyliği devrinde Gaziyân-ı Rûm, Âhiyân-ı Rûm ve Abdalân-ı Rûm adı altında teşkilatlanmış Bâtınî zümrelerden istifade edilmiş, fethedilen yerlerin Türkleşmesinde bu zümrelerin büyük rolü olmuştur (Özcan, 2002a:249).

Osmanlıların askeri teşkilatında Anadolu Selçuklularıyla İlhanlıların ve Memlüklerin az çok tesirini görmekteyiz. Bu askeri teşkilat, kapıkulu askeri yaya sınıfından olan yeniçeri, cebeci, topçu ocaklarıyla yine bir ocak halinde olarak atlı bölüklerden teşekkül etmişti; bu iki sınıf asker, hükümdarın şahsına mahsus merkez kuvvetleriydi ve padişah nerede bulunursa onunla beraber bulunurlardı (Uzunçarşılı, 2011:506).

Eyalet askerleri, başlıca tımarlı sipahi adı verilen süvarilerden ve yaya, müselleme, azablardan meydana gelir. Ayrıca Rumeli sınırındaki akıncılar da bunlara dahil edilebilir (Taneri, t.y;97).

A. Eyalet Askerleri

1.Yaya ve Müselleme Teşkilâtı

Osmanlıların ilk zamanlarında aşiret kuvvetleri ile ulufeli askerler yeterli olduysa da fetihler çoğaldıkça sayı bakımından az gelmeye başladılar. Bu bakımdan Osman Bey, fetihleri sürdürebilmek için dinamik eleman arayışına girdi ve bundan sonra ihtiyaç olduğu zaman Söğüt, Karacaşehir, Eskişehir ve Bilecik dolaylarındaki köylerde oturan ve tarımla uğraşan Türk köylülerinden yararlanmaya karar verdi (Doğru, 1990:3).

İlk düzenli birlikler Orhan Gazi zamanında, Bursa'nın fethinden sonra kuruldu. Bursa kadısı Çandarlı Kara Halil'in teklifiyle *yaya ve müselleme* askeri birlikleri teşkil edildi (Özcan, 2002a:249). Bu *yaya ve müsellemlere* muharebe zamanlarında ikişer akçe gündelik verilir, muharebeye gitmedikleri vakitlerde ise

kendilerine gösterilmiş olan çiftlikleri ekip biçerek buna mukabil devlet hazinesine verecekleri öşür ve resmi kendilerine alırlardı. *Yaya ve müsellemler* XV. yüzyıl ortalarına kadar bilfiil silahlı hizmette bulunmuşlar ve daha sonra kapıkulu yaya ve süvarileri çoğalınca bunlar ordunun geri hizmetinde görev almışlardır (Uzunçarşılı, 2011:508).

Yayalar, geri hizmette yol açmak, yol tamiri yapmak, yük taşımak gibi işlerde çalışıyorlardı. *Müsellemlere* gelince, bunlar yayalara göre daha çeşitli meslek gruplarına ayrılmışlar, inşaat ve hayvancılık olmak üzere iki ana sektörde hizmet vermişlerdir (Doğru, 1990:12).

2. Azaplar

Azaplar ise Osmanlı Devleti'nin mesleği tamamen askerlik olan ilk birliklerdir. Bu birlikleri, Orhan Gazi'nin kendisini artık tamamen bağımsız bir hükümdar kabul ettiği 1337'lerde, yaya ve müsellemlerden sonra, teşkil ettiği görülmektedir. Bunlar Türk gençleri arasından toplanarak beylerbeyin kumandası altında seferlere katılmaktaydılar (Tok, 2012; 115). Azaplar muharebede merkez ordusunun önünde bulunup ilk hücumu maruz idiler: Bunların gerisinde toplar ve onların arkasında da yeniçeriler dururlardı. Harp başladığı zaman azaplar, sağa ve sola açılarak topçunun ateş etmesini temin ederlerdi (Uzunçarşılı, 2011:517).

3.Tımar

3.1.Tımar Sistemi

Tımar, Osmanlı İmparatorluğu'nda geçimlerini veya hizmetlerine ait masrafları karşılamak üzere bir kısım asker ve memurlara, muayyen bölgelerden kendi nam ve hesaplarına tahsili salahiyeti ile birlikte tahsis edilmiş olan vergi kaynaklarına ve bu arada bilhassa defter yazılarındaki senelik geliri 20.000 akçeye kadar olan askeri dirliklere verilen isimdir (Barkan,1993;286). Yıllık değeri yirmi ile yüz bin akçe arasında olan bir subaşı tımarına zemaet, yıllık değeri yüz bin akçeden çok tımarlara has denilirdi.

İmparatorluğun Klasik Dönemi'nde Osmanlı ordusunun en büyük bölümünü eyaletlerdeki *tımarlı sipahiler* oluştururdu. Sipahi, geleneksel silahlar kullanan tipik bir ortaçağ atlısıdır (İnalçık, 2006:112-3). Osmanlı Devleti'nin en önemli askeri kuvveti olan ve imparatorluk haline gelmesinde başlıca rolü oynayan topraklı veya

tımarlı süvari teşkilatı, daha önceki Türk devletinde de kurulmuş olup Osmanlılar, bunu daha da geliştirmişler, dirlik sahipleri kendilerine bırakılmış olan toprak mukabili devletin muhafazasını üzerlerine almışlardır. Bu hizmet karşılığı tımarlı sipahinin veya süvarinin reayadan almış olduğu öşür ve resme “dirlik “, sipahinin kendisine “ sahib-i arz “ denilirdi (Halaçoğlu, 1995:56).

Tımarlı sipahi aldığı öşür ve resme mukabil muharebe zamanında tımarın az veya çokluğuna göre ya yalnız veyahut cebeli denilen teçhizatı mükemmel bir veya birkaç süvari ile beraber sefere giderdi (Uzunçarşılı, 2011:516). Bu miktar tımar topraklarında her üç bin akça için, zeamet ve has topraklarında ise her beş bin akça için bir “ *cebelü* “götürülmesi şeklindeydi (Halaçoğlu, 1995: 56).

3.2. Tımarlı Sipahiler

16. yüzyılın ilk yarısına kadar, Osmanlı ordusunun en büyük ve en önemli kısmını tımarlı sipahiler teşkil ediyordu. Orduların yükselme dönemindeki yükselme başarıları, kapıkulu askerleriyle işbirliği halinde bulunan ve ordunun büyük kısmını teşkil eden tımarlı sipahiler sayesinde kazanılmıştır. Timara sahip olabilmek için padişahın seferlerine katılmak ve yararlılık göstermek gerekiyordu. Akınlarda yararlılık gösteren akıncılara da tımar verilirdi. Böylece Rumeli’ye ve Orta Avrupa’ya da binlerce tımarlı sipahi yerleştirilmişti (Şimşek, 2006:32).

Tımarlı sipahi teşkilatı en mükemmel şeklinin XVI. yüzyıl ortalarında almıştır. Devlet topraklarının çok genişlemesi, tımarlı sipahi sayısını artırırken, kanuni zamanında yapılan seferler de sipahilerin imtiyazlarının çoğalmasına sebep olmuştur. Tımar sistemindeki değişim bünyeyi temelden sarsmıştı. Osmanlı Devletinin kuruluşundan XVI. asrın sonuna kadar mükemmelen uygulanan ve ziraî ekonominin temeli olan tımar sistemi bu tarihten itibaren bozulmaya başlamış bütün ıslahat gayretlerine rağmen düzeltmek mümkün olmamıştır. Tımarların iltizama verilmesi ise ilk defa Rüstem Paşa tarafından denenmiştir. Bu yolla çabuk ve mümkün olduğu kadar çok gelir sağlama hedeflenmiştir (İpşirli, 2002:229).

Tımar sisteminin çöküşü çağdaş Osmanlı kaynaklarında, çok sayıda reayanın tımarlı sipahi sınıfı arasına karıştığı, tımarların ehil olmayan kişilere verildiği şeklindeki ifadelerle anlatılmaktadır. 1578-1618 yıllarında arasında Avusturyalılarla ve İran’la yapılan uzun süre harpler, bu duruma fazlaca tolerans gösterilmesine neden olmuş ve çok sayıda anadolu insanı imtiyazlı sınıf olan sipahiler arasına dahil

olmuştur (Acun, 1999:899). Bunun yanında saraya ve ileri gelen devlet erkânına bol hediyeler sunanlar büyük tımarlara sahip oldular. Tımarları iltizama vererek devlet peşin paralar almış, reayayı mültezimlerin insafına terk etmişti (İpşirli, 2002:229). XVIII. yüzyılın başlarında hükümet tımarlı sipahi teşkilatını ıslah için bütün tımarların beratlarını gözden geçirmiş, I. Abdülhamid zamanında ıslah faaliyeti de fayda vermemiştir. Nihayet beklenen sonuçlar alınamayınca 1847 yılında tımarlı sipahi teşkilatı kaldırılmıştır (Özcan, 2002b:114-115) .

B. Kapıkulu Ocakları

1.Yapılanma

1.1. Pençik Kanunu

Türklerin Avrupa kıtasına geçmelerinden sonra Rumeli’de fetihlerin artmasına paralel olarak askere olan ihtiyaç da arttı. Bunun için muhtemelen 1363 yılında çıkartılan **pençik kanunu** gereğince savaş esirlerinden yararlanma yoluna gidildi. Bu kanuna göre, savaşlarda alınan esirlerden beşte biri vergi karşılığında devletin olacaktı (Özcan, 2002a: 250). Ordu için alınan ve savaş esirlerinin devlet payı olarak beşte biri oluşturanlara da “ pençik oğlanı “ denilmekteydi (Ünsal, 2007:14). Pençik oğlanları köylerden toplanan devşirmelerin aksine, miras bırakılamazlardı. Aralarından en yetenekli olanları sultan kendisine alır, diğerlerini eğitilmeleri için Anadolu’ya gönderirdi (Goodwin, 2002:31). Pençik kanunu çerçevesinde, acemiliğe alınmayanlar üç yaşına kadar olan çocuğa *şirhor*, üç yaşından sekiz yaşına kadar olursa *beççe* (yavru), sekizden on iki yaşına kadar olana *gulamçe* ve bülüğa ermiş çocuk *gulâm*, traşı gelmiş olanlara *sakallı* ve yaşlı olan esirlere de *pîr* gibi isimler altında birtakım sınıflara ayrıldı ve buna göre vergi alındı (Tok, 2012:117).

1.2. Devşirme Usulü

Ankara Savaşı’ndan sonra fetihlerin durması yeni asker kaynağı aranmasına yol açtı ve bu da “ devşirme “ sistemini doğurdu. Daha önceki İslami Türk Devletleri’nde uygulanmayan bu sistem, Çelebi Mehmet zamanında uygulanmaya başladıysa da, kanunlaşması II. Murad zamanında gerçekleşti (Özcan, 2002b: 108). Divan-ı Hümayu’ndan çıkacak karar göre sekiz- yirmi yaş arasındaki gençlerden

durumları elverişli olanlar devşirilirdi (Özcan, 1994:254). Devşirme yedi yılda bir yapılırdı ancak XVI. yüzyıldaki büyük savaşlar süresince ordunun asker ihtiyacını karşılamak için çaresiz kalınarak daha sık tekrarlandı (Goodwin, 2002:35).

Ele geçirilen ülkelerin halkının çoğu Hristiyan olduğundan ve Müslüman nüfusun çoğaltılması konusu da en çok üzerinde durulacak önemli bir iş bulunduğundan, bu iki amacı içine alan devşirme kanunu yapıldı. Şöyle ki : Hristiyan çocuklarından her yıl olabildiğince çocuk ayrılıp toplanarak terbiye edilip İslam'ın şartları öğretildikten sonra saraya ait kışlalarda oturtularak birer akçe gündelik verilirdi (Nuri,1992:18).

Devşirme kanununda toplanacak çocukların nitelikleri belirtilmiştir. Buna göre Hristiyan çocuklarının asilleri, papaz oğulları, iki çocuktan sadece biri, birçok çocuğu bulunan ailenin en sağlıklı çocuğu seçilir, tek oğlu olanın çocuğu alınmazdı (Özcan, 1994:255). Devşirme memurunun elinde bulunan fermanda, her mıntıkadan kaç çocuğun alınacağı, kazalara göre tespit edilmiş olarak kaydedilmişti. Devşirme memuru bu mıntikaları bizzat gezerek evsafı haiz çocuklardan kırk evden bir oğlan hesabıyla devşirirdi, evli olanlar alınmazdı (Özdemir, 2003:78). Kısa boylu ve köse ve sanat sahibi olanlar, şehir ve kasabaları gezip gözü açılanlar alınmazlardı. Devşirilen çocuklar içinde uzun boylu ve güzelleri varsa saray hizmeti için seçilirlerdi (Uzunçarşılı,2011:510). Devşirmelerin başlangıçta yalnız Rumeli'deki topluluklardan alındığı, anadoludan da ancak 15. yüzyıl sonlarında ve 16. yüzyıl başlarında alınmaya başlandığı hakkındaki kanının da yanlış olduğu vurgulanıyor (Göyünç, 1999 :560).

2. Yaya Kuvvetler

2.1. Acemi Oğlanlar Ocağı

Acemi ocağı on dördü asrın son yarısı içinde ve Çandarlı Kara Halil ile Molla Rüstem'in himmetiyle Gazi Hünkâr Murat Bey zamanında Gelibolu'da tesis edilmiştir. Murat Bey zamanında iptida Lapseki ve Çardak ile Gelibolu arasında işleyecek olan at gemilerinde birer akçe gündelik ile çalıştırılmaları ve beş, on yıl bu gemilerde hizmet eyledikten sonra iki akçe yevmiye ile yeniçeri olmaları karar altına alındı (Uzunçarşılı, 1988a:5).

2.2. Yeniçeri Ocağı

Rumeli'deki ilk Osmanlı istilasında fütuhatin devamının daimi ve muvazzaf bir ordu ile mümkün olacağını anlaşılmaması ve Türklerden teşkil edilmiş olan yaya kuvvetlerinin kâfi gelmemesi ve bunların bazı yolsuz hareketleri göz önüne alınarak birinci Murad Bey zamanında Acemi Ocağı ve Yeniçeri Ocağı teşkilatıyla Müslüman edilmiş esir Hristiyanlardan müteşekkil yeni bir askeri kuvvet meydana getirilmiştir (Uzunçarşılı, 1988a:144). Yeniçeri Ocağı'na nefer temini üç merhale geçirmiştir: birincisi, pençik kanunu gereğince, savaş esirlerinin kısa bir eğitimden sonra yeniçeri yapılması; ikincisi, esirlerin Türk çiftçi ailelerinin yanında bir süre çalıştıktan sonra ocağa alınmaları; üçüncüsü ise, esir ve devşirmelerin Türk hizmetinden sonra bir süre daha acemi ocağında eğitilmelerini müteakip Yeniçeri Ocağı'na alınmaları (Özcan, 2002b :108).

Ocak XV. yüzyıl ortalarına kadar yaya bölükleri veya daha sonra cemaat adı verilen bir sınıftan ibaret iken, Fatih Sultan Mehmet zamanından itibaren sekban bölüğünün de kurulmasıyla iki sınıf haline gelmiştir. XVI. asır başlarında ise Ağa Bölükleri denilen üçüncü bir sınıf daha teşekkül etmiştir (Halaçoğlu, 1995:50).

Umum Yeniçeri Ocağı “ Yeniçeri Ağası “ namında bir zatın kumandasına mevdu' olup yeniçeri ağasından maada ocağın: sekbanbaşı kol kethüdası yahud kethüda bey, zağarcıbaşı, turnacıbaşı, muhzır ağa, büyük ve küçük hasekiler; baş çavuş, kethüda pir ü katib, veyahud yeniçeri efendisi namlarıyla büyük zabitan olduğu gibi bugünkü piyade bölük ve taburlarına muadil olan yeniçeri ortalarından her biri dahi “ çorbacı” namında bir bölük başının kumandasında olup her ortada: ortabaşı, vekiliharc, bayrakdar, baş eski ve aşçı ortasından ibaret olmak üzere bir heyet-i zabitanı mevcud idi (Şevket, 2010:3-4).

2.2.1.Cebeci Ocağı

Bölük ve cemaat diye iki kısma ayrılan cebecilerin başlıca görevleri yeniçerilere silah sağlamak ve bunları muhafaza etmektir. Sefer sırasında silahları nakletmek, yeniçerilere dağıtmak ve bozulanları onarmak da cebecilerin göreviydi (Özcan, 2002b:111). İstanbul'da ve taşrada Belgrad, Budin gibi stratejik önemi büyük merkezlerde *cebehâne* silah, depo ve imalathaneleri vardı. Buralarda cebeciler bulunurdu. En büyük zabiti cebecibaşıdır (Özcan, 1999:552).

Topdan ve levazımattan başka silah, cebehane, siper alâtı ve sair harp eşyası hazırlamakla mükellef olan cebeciler, harp zamanında siperlerde bulunan yeniçerilere lüzumu olan cebehaneyi onlara kadar götürmeye ve kale palangalardaki muhafızlara cebehane yetiştirmeye mecbur olup bu cihetten vazifeleri müşkül ve tehlikeli idi (Uzunçarşılı, 1988b:4).

2.2.2. Topçu Ocağı

Top dökmek, top mermisi yapmak ve top atmak için teşkil edilmiş olan bu ocak, kapıkulu ocaklarının yaya kısmındandır (Halaçoğlu, 1995:53). “ Topçubaşı “ namında bir zatın kumandasında bulunur idi. *Muma ileyhin maiyetinde top dökümhanesi müdürü “ dökücübaşı “ mevcud olduğu gibi ocağın nazır, topçular kâtibi; kethüda ve kethüda yeri namlarında büyük erkânı dahi var idi* (Şevket, 2010: 5). Topçu kışlaları ile top dökümhanesi halen İstanbul’da “ tophane “ adıyla bilinen semtte bulunuyordu. Fatih Sultan Mehmet’in topçuluğa önem vermesiyle gelişmeye başlayan topçuluk faaliyetleri II. Beyazıt zamanında Kral Şarl’ın Napoli’de bulunduğu sırada, bir grup top dökücüsünün ve topçusunun Osmanlı Devleti’ne getirilmesiyle daha da gelişmiştir (Şimşek, 2006:23). Ayrıca Topçu ocağının top döken kısmı ile top kullanan kısmı ayrı ayrı idiler. Toplar payitahttaki imalathanede döküldüğü gibi, daha çok kuşatılan kalelerin önünde de dökülür (Taneri, t.y:102-3).

2.2.3. Top Arabacıları

Topçu ocağına bağlı olarak XV. yüzyılda kurulmuştur. Arabacı neferlerinin top arabası yapmak ve top nakletmek gibi iki türlü hizmetleri vardı (Özcan, 1999:552). Top arabacıları topçularla beraber sefere giderlerdi, sahra toplarını çeken araba ve hayvanlar bunların nezaretleri altında bulunup ve muharebe esnasında ürkmemek için hayvanları da muhafaza ederlerdi (Uzunçarşılı, 1988b:100).

2.2.4. Humbaracı Ocağı

Osmanlı ordusunda humbara yapan ve bunları muharebede kullanan erlere humbaracı denirdi. Humbara, demir veya tunçtan yuvarlak şekilde yapılır ve içine patlayıcı madde doldurulurdu. Osmanlı tarihinde ilk defa Kandiye kuşatması sırasında humbaracı ocağının teşkiline lüzum görülmüştür (Şimşek, 2006:27).

2.2.5. Lağımçı Ocağı

Özellikle kale muhasaralarında toprak altında lağım denilen tüneller açarak, buralara yerleştirdikleri patlayıcı maddelerle kale fetihlerini kolaylaştıran bir sınıftır (Özcan, 2002b: 113). Maaşlı ve tımarlı lağımçıları vardı. Amirleri lağımçıbaşıydı (Özcan, 1999:552).

Osmanlı ordusunda lağımçılık mühendislik olmaya mütevakıf ehemmiyetli bir meslek iken onyedinci asrın ortalarından itibaren bozulmuş ve gitgide sanattan anlamayanlara mek'el olmuştu. Onsekizinci asrın sonlarına doğru mevcudu ikiyüze inhisar eden bu ocak 1792'de Nizam-ı Cedid denilen ıslahatta asrî bir şekle sokularak biri lağım bağlamak fennini ve diğeri köprü, tabya ve kale yapmak gibi sanayi-i mimarîyi havi iki mühim kısma ayrılmıştı (Uzunçarşılı, 1988b:131).

3. Atlı Teşkilât

Kapıkulu süvari ocağı Rumeli Beylerbeyisi Kara Timurtaş Paşa'nın tavsiyesi üzerine I. Murad tarafından teşkil edilmiştir (Tok, 2012:155). Kapıkulu süvarileri de yeniçeriler gibi hükümdarın şahsına mahsus atlı kuvveti idiler. Derece ve maaş itibariyle yeniçerilerden daha yüksek idiler; fakat hükümet üzerindeki nüfuzları ve harpteki ehemmiyetleri itibariyle yeniçeriler daha ileri idiler (Uzunçarşılı, 1988b:137).

3.1. Sipah Bölüğü

Kapıkulu süvarileri içinde XV. yüzyıl ortalarından itibaren en itibarlısı **sipah bölüğü** idi. Sipahdarlar muharebe meydanında padişahın çadırını muhafaza ederlerdi (Uzunçarşılı, 2011: 515). *Otağ-ı Hümayun* 'un muhafazası nöbetle bir gece sipah ve bir gece silahtarlar aitti. Sefere gidilirken sipah bölüğünün vazifelerinden biri de ordunun geçeceği yerlerde *sancak tepesi* denilen tepeler ihdası ile güzergâhı göstermek ve cephede ise siper kazdırmak ve muhasara edilen kaleye toprak sürdürmek gibi işlerdi (Uzunçarşılı, 1988b:147).

3.2. Silahdâr Bölüğü

Osmanlı Devleti'nde kapıkulu süvarilerinin ilk defa teşekkül eden bölüğü sarı bayrak adı verilen *silahdar bölüğü* olup bu bölük önceleri harem-i hümayundan çıkan içoğlanlarından oluşmaktaydı ve sefere gidilirken askerin geçeceği yolların açılıp

temizlenmesi silahdarlara aitti (Tok, 2012 :156-7). Ayrıca padişah otağının kurulacağı yeri hazırlarlardı. Sefer sırasında padişahın tuğralarını taşıma, padişahın yedek atlarını çekme gibi hizmetleri vardı. Barış zamanında ise halka refakat ederler, halka para serpmeye işini ifa ederlerdi (Özcan, 2002a:259-60).

3.3. Ulufeci Bölükleri

I. Murad zamanında kurulan silah ve sipahdar bölüğüne sağ ve sol ulufeci ile sağ ve sol garipler ismi verilen dört bölük daha ilave olunmuştur (Halaçoğlu, 1995:55 -6). Bunlardan yeşil bayrak denilen **sağ ulufeciler** yüz beş bölük idiler. Ulufecilere alınan efrat iç oğlanlarından sağlanıyordu (Taneri, t.y: 112). Sarılı beyazlı bayrak taşıyan sol ulufeciler ise yüz bölüktü. Hazineyi beklemek bunlara aitti. (Uzunçarşılı, 1988b:151)

3.4. Gureba Bölükleri

Aşağı bölükler de denilen **gureba bölükleri**, seferdeki yürüyüşlerine göre sağ ve sol diye ikiye ayrılırdı. Gureba bölüklerinin başlıca görevleri sancak-ı şerifi ve padişah sancaklarını muhafaza etmektir (Özcan, 2002b:114). Garipler ayrıca yabancı süvari diye isimlendirilirlerdi. Bu süvari zat-ı zışahanenin etrafında çadır kurar, ve muharebe günleri “ hassa askerleri “ sıfatıyla ordunun merkezinde bulunurdu (Hammer , t.y:101).

C. Harp Silahları

1. Hafif Silahlar

Tüfek, ok, kargı (süngü. cıda, gönder,), mızrak, kılıç, çomak (topuz, gürz), bozdoğan, sapan, nacak, bıçk, hançer, kalkan, zırh ve ışuk (tuğulga)’dır (Taneri, t.y:176).

2. Ağır Silahlar

Önce barutun sonra topun icadıyla ateşli silahlarda önemli adımlar atılmıştır. Bu gelişmeler ülkeler arasındaki savaşın seyrini değiştirmiş ve zamanla kale kuşatmalarını etkilemiştir. Öte yandan top, meydan savaşlarında da kullanılarak en tehlikeli silah olmuştur (İlgürel, 1999:605). Fatih Sultan Mehmet topçuluğa verdiği değer ve bu bağlamda top dökücü ustalarını iyi bir şekilde istidam etmesiyle çıkmıştır. Yerli ve yabancı bu dönemde çok sayıda top ustasıyla teknisyeni onun

hizmetine girmiş, bu sayede top dökümünde ve kullanılmasında ciddi gelişmeler sağlanmıştır (Aydın, 1999:636). Bunun yanında ateşli silahlardan olan, demir yuvarlağın içi barut, demir ve kurşun parçalarıyla doldurularak patlayıcı hale getirilen *humbara* vardı.

Diğer taraftan ağır silahlar gurubunda sınıflandırabileceğimiz mancınık ise topun icadından önce kullanılan ve ilkel bir harp aleti olan sapanın işleyişi gibidir. Bu aletle hem top hem de ağır taşları atmak mümkündür (Erdoğan, 1999:661-2).

D. Yükselme ve Gerileme Döneminde Osmanlı Askeriyesi

1. Kara Kuvvetleri

Süvari sınıfının büyük bir kısmını tımarlı sipahiler oluşturuyordu ve 1475'te tımarların mevcudu 40.000 kişiyi buluyordu ve akıncıların sayısı da 10.000 civarındaydı. Fatih zamanında azap denilen piyadenin mevcudu ise 12.000 kişi idi. 16.yy başlarında Osmanlı ordusunun en bariz ve üstün özelliği daimi bir ordu olmasıydı. Bunun yanında acemilerin sayıları zaman içerisinde giderek artış göstermiştir. İlk zamanlarda 3,000, XVI. yüzyılda 8.000-9.000, XVII. yüzyıl 10.000 askerdir (Taşkıran, 1999:561-2). Fatih, İstanbul'un fethi hazırlıkları çerçevesinde Rumeli hisarının inşasını ve Anadolu hisarının tamirini gerçekleştirdikten sonra bu kalelere topların da yerleştirilmesini emretmişti. Şahi diye bilinen top, Urban tarafından 3 ayda tunçtan döküldüğü bilinir. Burada önemle ifade edilmesi gereken husus Türk top teknolojisinin önemli gelişme kaydettiğidir (İlğürel, 1999:606).

Onyedinci yüzyılın başlarında Yeniçeri Ocağı'nın yetersizliği ile sosyal ve siyasi olaylarda oldukça fazla yer alması, giderek daha aşıkâr olmaya başlamıştır. Onaltıncı yüzyılın ortalarında, bir zamanlar çok katı olan devşirme sistemi bozulmaya başlamıştır. Kurallara aykırı davranarak evlenip aile kuran yeniçerilerin oğulları, yeniçeri birliklerinin giderek daha fazla doldurmaya çalışmışlardır (Petrosyan, 1999:673).

Askeri teknolojileri benimsemek bakımından da, Osmanlıların daha önceki dönemlere göre XVII. yüzyılda bir isteksizlik ve beceriksizlik sergilediğini iddia etmek imkânsız görünmektedir. Osmanlıların askeri teknolojisi ve Avrupa ile mukayesesi konusundaki bir araştırmada Avrupa'nın giderek daha hafif ve taşınması kolay tüfeklere sahip olmalarına devam ettikleri yönündeki görüşler ampirik olarak

çürütölmekte ve yine Osmanlıların en azından XVII. yüzyıl sonlarına kadar kitlevi üretim yapma ve mamul maddeler depolamada güçlük içinde bulunduğu görüşünün doğru olmadığına işaret edilmektedir (Öz, 2002:713).

XVIII. asra gelindiğinde ilerlemeler ve fetihler durmuş ve siyasi, medeni ve teknik alandaki üstünlükler Avrupa'ya kaptırılmıştır. Ticaret yollarının değışmesi, yeni icatlar teknik alandaki atılımlar, fikir ve eğitim sahalarındaki gelişmelerin neticeleri olarak Avrupa'da ilerlemişler ve gelişmişlerdir. Avrupa'da yeni bir medeniyet doğarken Osmanlı temsil ettiği medeniyetin dinamikliğini kaybetmiştir. Osmanlı münevverleri ve devlet adamları “ medeni üstünlük “ zihniyetiyle, bu durumu kolay kolay kabul edemediklerinden Avrupa'da reform ve Rönesans'tan sonraki gelişmeleri takip edememişlerdir (Arslan, 2010:24).

Şunu da belirtmek gerekir ki Osmanlı Devleti'nde 18. yüzyılın ilk yarısının ortalarından itibaren, iz bırakan genelde askeri alanlardaki teknik ve eğitim unsurlarına modern bilgiler katmak ve mühendislik dallarındaki boşlukları gidermek amacıyla *Humbaracı Ahmed Paşa* (Kont Bonneval), *Boron de Tott*, *Muhtedi Osman* ve *Campell Resmî Mustafa* gibi çok sayıda Avrupa kökenli, yabancı uzmanlar ihtida etmiş olsun veya etmemiş olsun istihdam edildiler (Yalçınkaya, 1999:684).

2. Deniz Kuvvetleri

Osmanlı Türkleri'nin denizle temasları, başta Karesi olmak üzere Aydın ve Menteşe ile Candaroğulları gibi denizde kıyısı olan beyliklerin ilhakından sonra olmuştur. Çelebi Mehmet ve Yıldırım Bayezid zamanında Bizans, Ceneviz ve Venedik filolarıyla temas kurulmuş fakat Osmanlı donanması gerçek anlamda İstanbul'un fethinden sonra Fatih Sultan Mehmet zamanında kalıcı ve büyük fetihlere imza atmıştır (Özcan, 1999:555). Haliç'in durgun ve derin sularının bir tersane için son derece uygun olduğunu gören Fatih Sultan Mehmed, Kasımpaşa deresinin Hasköy tarafında bir tersane inşası için kapudan-ı deryası Hamza Paşa'yı görevlendirdi. Böylece gemi inşa edebilmek üzere birkaç göz, cami ve divanhaneden ibaret olan ilk tersane kurulmuş oldu (Bostan, 1999:612). Osmanlılar'ın kuruluştan itibaren XVI. yüzyıl sonlarına kadar kullandıkları gemilerin esasını çekdiri sınıfından gemiler teşkil etmekteydi. Kürekle hareket eden gemiler umumiyetle çekdiri sınıfındandı. Bunlar içinde en önemlileri kadirga, fırkate, Karamürsel, kütük, kalite, mavna ve baştarde idi (Halaçoğlu, 1995:64).

Osmanlı denizciliğinin yükseliş devri, XVI. yüzyıl ortalarına doğru Barbaros Hayrettin Paşa'nın kaptan paşalığı zamanı olup kendisinden sonra gelen yetiştirmeleri bu yükselişi Kılıç Ali Paşa'nın ölüm tarihi olan Haziran 1587'ye kadar muhafaza etmişlerdir. XVII. yüzyıl başlarından itibaren eski önemini kaybeden kürekli Osmanlı donanması bir asırdan beri galebe çaldıkları Venediklilere karşı eski üstünlüklerini gösterememekteydi (Taşkıran, 1999:564).

XVIII. yüzyıla gelindiğinde ise 1770 yılında gerek denizde ve gerekse karada uğranılan mağlubiyetlerden sonra; III. Mustafa Osmanlı Devleti'nin deniz ve kara kuvvetlerini ıslah edilmeye muhtaç ve bunların asrın icaplarına göre teçhiz ile geliştirmesinin zaruri olduğunu anlamıştır. Nitekim Macar soylularından Baron de Tot'un yardımıyla Haliç'de tersane yakınında, daha bahriye mühendisliğine mahsus olmak üzere bir okul kurdurmuştur (Gencer, 1999:577). Kemal Beydilli ise İslam Ansiklopesindeki “ *mühendishane-i bahr-i hümayun*” adlı makalesinde Mühendishne-i Bahr-i Hümayu'nun kuruluşunun I. Abdülhamid zamanında ve sadrazam Derviş Mehmed Paşa'nın üçüncü sadareti döneminde yani 1775'te açıldığının kesinlik kazandığını belirtmektedir (Beydilli, 2006a:514).

E. Çözülme Döneminde Osmanlı Askeri Islahatları

1. III. Selim Islahatları ve Nizam-ı Cedid

III. Selim'in yaptığı yeniliklerin bütününe “ Nizam-ı Cedid “ adı verilmiştir. “ Yeni düzen, yeni kanun “ anlamlarına gelen Nizam-ı Cedid dar manada, III. Selim'in Avrupa usulünde yetiştirmek istediği talimli askeri ifade ederken; geniş manada ise askeri idari, sosyal, iktisadi ve benzeri alanlarda başarmak istediği ıslahatlar bütünüdür (Hayta, 2012:65-6).

Osmanlılar için savaşa alınan yenilgiler ve özel olarak Küçük Kaynarca Anlaşmasını takip eden süreçte gelişen Rusya fobisi, bir taraftan bu yeni siyasete meşruiyet kazandırırken, diğer taraftan da cedit uygulamalara duyulan inancı ve hevesi artırmaktaydı (Yeşil, 2010:104). Yeni bir ocağın kurulmasına karar verilmesinin en önemli sebebi, yeniçerilerin ıslah edilmesinin çok zor olmasıydı (Çataltepe, 1999:242).

Yeniçeri ve sipahi ocaklarının reforma karşı direnmeleriyle imparatorluk modern savaş karşısında eskiden olduğu kadar hazırlıksızdı. III. Selim sonunda

bunları tamamlayacak yenir bir ordu kurdu. Eski askerleri gereğinden fazla huzursuz etmemek için buna **Nizam-ı Cedid** ordusu adı verildi. Bu birliğe parasal olanak sağlamak için bağımsız bir hazine, **İrad-ı Cedid** kuruldu (Shaw, 1994:354).

Nizam-ı Cedid, Bostancı Ocağı'na bağlı Bostancı Tüfenkçisi ocağı şeklinde kuruldu. Levent çiftliğinde eğitime başlandıktan bir süre sonra levent çiftliği kanunnemasine göre ocağın en az 12.000 kişiye çıkarılması kararlaştırılmıştır (Şimşek, 2006:115). Böylece “ Nizam-ı Cedid “ piyade taburlarının, ithal tüfeklerle donatılan, dar kırmızı pantollar ve mavi bereler giydirilen özel üniformalı subay ve erleri batı tarzında talime başlamış, ağustosta inşası tamamlanan kışlaya yerleştirilmişlerdir.

Dağlı denilen Rumeli eşkıyasının başlattığı Tekirdağ olayı ve Sadrazam Hafız İsmail Paşa'nın el altından kışkırttığı ayanlarla Abdurrahman kuvvetleri Çorlu'da şiddetli biçimde çarpışmalarıyla ikinci Edirne olayı yaşanmıştır. Tekirdağ olayı, Nizam-ı Cedid'in yıkılmasına; III.Selim'in tahttan indirilmesine, II. Edirne olayı ise tarihimizde bir dönüm noktası olmuştur (Çataltepe, 1999:247).

Nizamı Cedid ordusu Akka önünde Napolyon'a karşı başarılar kazandı fakat Sadrazam İsmal Paşa, Şeyhülislam Topal Ataullah Efendi ve Köse Mustafa Paşa gibilerin muhalefetiyle karşılaştı. Köse Mustafa Paşa yeniçeri yamaklarına gönderdiği özel memurla, bu tedbirin padişah tarafından alındığını ve : “ Nizam-ı Cedid elbisesi giyerseniz dinden çıkarsınız, giymezeniz tard edileceksiniz belki Nizam-ı Cedid sizi öldürecek “ fitnesini yaydı. Bunun üzerine yamaklar cemiyet kurdular ve ayaklandılar. İçlerinden Kabakçı Mustafa'yı da başkan seçtiler (Karal, 2011:80-82).

Perşembe sabahı et meydana giren asiler, idamını istedikleri onbir kişinin isminin yazılı olduğu listeyi padişaha göndermişlerdir. Listede adı bulunanların bazılarının yakalanıp öldürülmesinin yanı sıra III. Selim, Nizam-ı Cedid ve İrad-ı Cedid'i lağvetmiştir. 29 Mayıs 1807'de asilerin istediği üzerine III. Selim tahttan indirilmiştir (Yıldız, 2010a:233).

Kuruluş sebebi Nizam-ı Cedid ordusunun teşkil edilmesiyle de bağlantılı olarak 1795'te açılan Mühendishane-i Berr-i Hümayunda birinci sınıfta hat, imlâ, hesap ve hendese, teknik resim dersleri verilmekteydi. İkinci, üçüncü, dördüncü sınıf talebeleri coğrafya, arazi ölçümü, harita çıkarma, lağımcılık ve müstahkem binalar

inşası, çağdaş askerlik tertibi, isabetli ve seri top atıcılığı, yüksek matematik bilgisine dayanan koni kesitleri, diferansiyel hesap, integral hesap, mekanik ve astronomi gibi derslerde öğretim görmekteydi (Beydilli 2006b 516).

2. II. Mahmut Dönemi Islahatları

II. Mahmud Nizam-ı Cedid askerlerini yeniden canlandırma hareketine girişmişti. Nizam-ı Cedid ordusundan geri kalanlar ile Karaosmanoğlu ve Çapanoğlu liderlerinin getirdikleri askerler yeni oluşturulacak kuvvete katıldılar. 5000 gönüllü bunlara katıldı ayrıca yeni asker alınması için imparatorluk topraklarına buyruklar çıkarıldı. Yeniçerilerin tepkisini önlemek için de bunlara Nizam-ı Cedid adı verilmemiş, bunlar kapıkule ordusunun artık var olmayan sekban birliğinin adını almışlar ve **Sekban-ı Cedid** diye anılmışlardı (Shaw, 2000:28). Alemdar Paşa'nın askeri alanda yapmak istediği reformlar, istediği sonuca ulaşmadan yeniçerilerin ve tutucuların tepkisini çekmiştir. 1808 yılında Sekban-ı Cedit, ordusunun kurucusu olan Alemdar Mustafa Paşa ile birlikte, yeniçerilerin isyanı sonucu ortadan kaldırılmıştır (Arslan, 2010 :71).

II. Mahmud'un Osmanlı-Rus savaşındaki mağlubiyet yüzünden 1812 Bükreş Anlaşmasını imzalamıştı. Ardından 1821 Mora ve Ada'lar isyanının beş senede bastırılmaması düşman saldırılarına karşı muntazam olmayan ve iyi eğitim görmemiş bulunan bir askerle karşı konulamayacağı anlaşılmıştı. Nihayet 25 Mayıs 1826'da “ Eşkinci Ocağı “ diye modern bir askeri ocağın teşkili resmen ilan edildi (Yıldırım, 2006:15-19).

Görürüz ki, II. Mahmut'un reform dönemi başarılar dönemi olmaktan çok, başlangıçlar dönemidir (Berkes, 2004:203). II. Mahmud'un, III. Selim ile olan yakın bağı, onun başına gelenler, 1808'de tahta çıktığında henüz yeni ölümden kurtulmuş olması gibi unsurların Yeniçeri Ocağı'nın kapatılması konusunda etki ermiş olması akla gelebilecekler arasındadır (Altuntaş, 2005:50). Yeniçeri Ocağı'nın eski usul ve kanunlarının hiçbirine hâlel gelmemek üzere kurulan Eşkinci Ocağı'na yazılan neferlere yeni elbiseleri dağıtılarak dualarla ve nasihatlerle talime başlanmış, fakat yeniçerilere bu nasihatlerin hiçbirini fayda etmemiş tekrar ayaklanmışlardır (Beyhan, 1999:265). Başlangıçta rejim çökecekmiş gibi görünmesine rağmen ulemeden alınan kayıtsız şartsız destek ayaklanmanın bastırılmasında, Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasında ve çok daha ileri giden askeri

reformların uygulanmasında en önemli etkenlerden biri haline geldi (Levy, 2010 :154).

Böylece padişah ve bir bakıma devlet ile yeniçeriler tekrar karşı karşıya gelmişlerdi. Yapılan toplantıda ocağın tamamen kaldırılmasına karar verildi. II. Mahmud'un emriyle peygamber sancağı olan sancak-ı şerif çıkartılarak yeniçerilere karşı fiili bir cephe oluşturuldu (Özcan, 2010:97-100). Sultan ve ekibi şiddet kullanarak ocağı ortadan kaldırdı. Ocağın 17 Haziran 1826'da resmen ilgasından hemen sonra kurulan yeni orduya, *Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye* adı verilmişti. Ocağın kaldırılmasına giden yolda II. Mahmud'un ocak içindeki has adamı olan Ağa Hüseyin Paşa, yeni orduya serasker yapıldı (Yıldız, 2010b:106).

Avrupa ülkelerinde olduğu gibi askerlere düzenli eğitim öğretim yaptırılıyor, giyim kuşam, araç gereç ve silahlar da yenileniyordu. Özellikle ciddi ve sağlıklı bir eğitim gerçekleştirmek amacıyla Prusya'dan piyade, süvari ve topçu subaylar getirilmişti. Öte yandan sağlık sorunlarına çözü aranırken askeri tıp okulu açılması kararlaştırılmış ve bu kurum kısa sürede faaliyete geçirilmişti (Turan, 2012:10). Bundan sonra II. Mahmud döneminde *Mekteb-i Ulûm-ı Harbiye* gibi teknik okulların kurulduğunu görmekteyiz (Somel, 2012:688). Redif birlikleri (yedekler) ise Alman modeli esas alınarak 1833-1834'te kuruldu (Moreau, 2010:13).

3. Abdülmecid Dönemi Islahatları

Gülhane Fermanı'nın Kasım 1839'da ilanıyla Tanzimat Dönemi başladı. Gülhane Fermanıyla imparatorluk, Avrupa modeli bir yönetim anlayışına doğru ilk adımı attığını ve dolayısıyla eşit bir Avrupa gücü olarak tanınmayı hak ettiğini Avrupalılara göstermeye çalışıyordu (Dağı, 1999:323).

Sultan Abdülmecid Döneminde de (1839-1861) Tanzimat Fermanı'nın ilanı ile askeri alanda önemi gelişmeler oldu. Ocak usulünde karyerli askerlik kaldırıldı, yerine kur'a usulü benimsendi. 6 Eylül 1843'te çıkarılan kanunla nizami askerlik süresi 5 yıl olarak belirlendi. Bu fiili askerlik süresini bitirenlerin 7 yıl da rediflik süreleri vardı (Ünal, 2006:22).

Mustafa Reşit Paşa'nın eyaletlerde merkezi denetimi yaygınlaştırma çabası orduda büyük bir düzenlemeye gidilmesi oldu. Şimdi **Asakir-i Nizamiye-i Şahane** adını almış olan ordu 1841'de ilk kez eyalet komutanlıklarına bölündü. İmparatorluk muhafızları hassa ordusu adıyla Üsküdar'a yerleştirildi. İstanbul'daki seraskerlik

kuvvetleri de **İstanbul Ordusu** ve **Der-Saadet Ordusu** adıyla yeniden düzenlenip Kuzeybatı Anadolu ve Trakya'nın güvenliğiyle görevlendirildi (Shaw, 2000:119).

1843'te Dar-ı Şura-yı Askerî genişletildi. Topçu sınıfını düzenlemek için Tophane-i Âmire kuruldu. Seraskerlik rütbesi, sadrazamlık ve şeyhülislamlıkla aynı seviyeye getirildi (Hayta, 2012:140).

Tanzimat Fermanı'nda üzerinde önemle durulan bir konuda can ve mal güvenliğiydi. Bu amaçla iç güvenliğin, ilk önce muhassıllara bağlı zabtiye ve hıfziye memuru diye adlandırılan yeni bir askeri birlikle sağlanması düşünüldü. Bunun için çıkarılan bir layiha ile düzenleme yapıldıysa da 1842 muhassıllığın kaldırılmasıyla bu düzenleme de son buldu. Böylece bütün imparatorlukta belirli merkezlerde karakollar kurulması, panayır yerleriyle müslüman olmayan halkın dini tören günlerinde güvenlik önlemlerinin artırılması ve devlete karşı ayaklanmaların bastırılmasında uyulması zorunlu kurallar hatırlatıldı. Böylece tımar sistemi kaldırıldı ve Zabtiye (Jandarma) teşkilatı kuruldu (Kaya, 2005:34-5).

1856'da çıkartılan askerlik ıslahat fermanında askerlik meselesine tekrar temas edilerek; müslüman gayrimüslim herkesin askerlik yapması kararlaştırıldı. Ancak uygulamada bazı güçlüklerle karşılaşıldı. Sonunda gayrimüslimlerden askerlik hizmetine karşılık “ bedel-i askeri “ adıyla bir vergi alınması kararlaştırıldı (Hayta, 2012:141).

4. Abdülaziz Dönemi Islahatları

Kırım savaşında yenilen Rusya, ordusunu yenilemeye ve güçlendirmeye başlamıştı ve bir gün bu ordu Osmanlı Devleti'ne karşı kullanması içten bile değildi. Osmanlı Devleti İngiltere ve Fransa'nın desteğiyle Kırım savaşından galibiyetle çıkmış olsa da ordunun ve devletin durumu hiç iyi değildi. Böylece 1869 öncesi hassa alayı oluşturulmuş, ordu için yeni kıyafetler kabul edilmiş, ordu modern silahlarla donatılmış ve tophane ile askeri okullar ıslah edilmişti (Kaya, 2005:63). Sultan, Fransızların zuhaf dedikleri Cezayir askeri tarafından kullanılan kıyafeti kabul etmiş, şalvar terk edilerek yerine yukarısı geniş, bacakları ve paçaları dar bir çeşit pantolon olan potur kabul edilmiştir (Hayta, 2012:154).

Sultan Abdülaziz'in saltanatı, tanzimat ve ıslahat hareketlerinin devamı, yeni müesseselerin kurulması ve dış dünyadaki gelişmeler karşısında yeniden yapılanma çalışmaları ile geçti. Sultan Abdülaziz ordu ve donanmaya eskisinden daha fazla

önem vermiş, Osmanlı donanmasını dünyanın ikinci büyük donanması haline getirmiştir (Subaşı, 1999:764-5).

Askerlerin eğitim esaslarını belirlemek üzere hazırlanan talimnamelerden piyade ve süvariler için olanı Fransa'dan, topçudan için olanı Prusya'dan alındı. Bilhassa Sultan Abdülaziz zamanında ordunun silah, teçhizat ve eğitim açısından modernleştirilmesi için olağanüstü gayretler gösterildi. 1869 yılında Serasker Hüseyin Avni Paşa'nın girişimi ile askerlik hizmeti 3 grupta değerlendirildi. Bir genç dört yılı nizamiye, bir yılı redif ve sekiz yılı da müstahfızlık olmak üzere toplam 13 yıl askerlikle ilgili sayıldı. Seraskerlik makamının yanı sıra, harbiye nezareti kurularak ordunun teknik meselelerinin halledilmesi yolu seçildi (Saydam, 2002:795).

Prusya'dan iğneli tüfekler getirilerek askere dağıtıldı. Şnayder, Martin ve Vincester tüfekleri getirildi. Zabıtlara ilk defa tabanca verildi (Yılmaz, 1999:30).

Osmanlı kara kuvvetleri merkezi İstanbul'da olan Hassa, merkezi Şumnu'da olan Tuna, Manastır'da Rumeli, Erzurum'da Anadolu, Şam'da Suriye, Bağdat'ta Arabistan ve merkezi Yemen'de olan Yemen orduları adı altında yedi orduya ayrıldı. Her ordunun normal mevcudu 26.700 kişi civarındaydı (Tok, 2012:189).

5. II. Abdülhamid Dönemi Islahatları

Rusyayla savaştan sonra hemen ele alınması gereken içeride mevcut olan bir zayıflık, askeri reformlardaki yetersizlikti. Osmanlı kurmay sınıfı 1877 yılından önce tam olarak geliştirilememişti (Karpas, 2002:883). 1877-1878 Osmanlı Rus savaşında cephelerdeki yenilgiler üzerine bir komisyon savaşta edinilen bilgi ve deneyim ışığında bazı düzenlemeler yapmaya karar vermişti. 1879'da uygulanan kararların en önemli yanı Avrupa ordularında olduğu gibi, tümen düzeninin benimsenmesiydi. Bir tümen iki tugay (liva), tugay iki alay, dört tabur ve tabur ise dört bölükten oluşacaktı (Çadırcı, 2011:337). 1886'da yayımlanıp 1887'de yürürlüğe konan yeni asker alma kanunuyla beş yıl arka arkaya kura isabet etmeyenlerin redife geçirilmeleri yöntemleri bırakılarak, bütün yükümlülerin silah altına alınmaları sağlandı. II. Abdülhamid devrinin başlarında alınan önlemler sonunda ordunun subay ve er sayısında artış sağlanmış, 1881'e gelindiğinde subay sayısı 12.998, erat sayısı ise 274.046 kişiyi bulmuştu (Turan, 2012:16).

Orduda yapılacak ıslahatların yabancı uzmanlar önerileri doğrultusunda yapılması karar verildikten sonra ilk olarak Fransa'ya teklifte bulunulmuştur. Bu girişim sonuçsuz kalınca geriye Almanlara başvurmaktan başka çare kalmamıştı. (Arslan, 2012:29-30). II. Abdülhamid döneminde Osmanlı ordusunun reform sorunları ön planda ele alınmakla birlikte, gümrüklerde, maliyede ve en önemlisi poliste yapacağı düzenlemeler için gerekli uzmanları Almanya'dan sağlamıştır. Polisin modern bir örgüt ve düzenle çalışmasına önem vermiştir. Almanya'dan polisin ıslahı ve özellikle siyasi polisin yeniden kurulması için uzman yardımı istemiştir (Ortaylı, 1983:58-61).

Sultan II. Abdülhamid, Alman askeri danışman Kaeler'in ölümünden sonra, 1883'te Osmanlı ülkesine gelen Colmar vorder Goltz'u ferik unvanıyla 1886'da Osmanlı ordusundaki Alman reform grubunun liderliğine getirdi. Ve 1885 Haziranında Osmanlı hükümeti, bilhassa Çanakkale boğazının tahkimatı için Essen'deki Krupp firmasına toplam 11 milyon mark tutarında çeşitli çaplarda 500 top sipariş etti (Beşirli, 2011:86-7). Von der Goltz'un işe başladığı 1883 yılı ile 1895 yılı arasında eski alaydan yetişme hiçbir biçimde karşılaştırılamayacak yeni bir subay kuşağı yetişti. II. Abdülhamid döneminde orduyu modernleştirme çabalarının en dikkate değer neticesi Osmanlı Alman ilişkilerinde silah sistemlerinden eğitime, taktik anlayıştan fiili işbirliğine kadar genişleyen dikkate değer sıcaklık ve yakın işbirliği olmuştur (Alkan, 2010:273-4). Böylece bu faaliyetler çerçevesinde *mektepli* diye tabir edilen modern eğitim alan, Avrupa lisanlarını bilen, ve Avrupadaki siyasi ve felsefi akımları takip eden genç subaylar yetişti (Alkan, 2011:104).

II. Abdülhamid döneminde askeri rüştiyeler için İstanbul dışında bir dizi bina yapılmıştı. İstanbul dışında ilk askeri rüşdiye 1875 yılında Şam'da açılmıştır. Daha sonraki süreçte 1881'de Edirne, 1882 yılında Manastır, Erzurum, Erzincan, Mamuretülaziz, Trabzon, Bursa, Diyarbakır, Kastamonu, Halep, Selanik ve Van; 1884'te Eyüp baytar ve eczacı askeri rüşdiyesi, 1886 tarihinde Bağdad ve Trablusgarb ve 1892 yılında Süleymaniye ve Bingazi şehirlerinde de birer askeri rüşdiye açılmıştır (Parmaksız, 2008:119-20).

II. Mahmud devrinden beri askeri yenilikleri yöneten “ Dar-ı Şûra-yı Askerî “ makamı kaldırılarak “ seraskerlik “ teşkilatı genişletilmiş ve görevin türüne göre alt dairelere ayrılmıştı (Alkan, 2010: 265).

Abdülhamid’in bir diğer projesi de aşiretleri devlete bağlayarak onları bölgesel isyanları önleyici güç olarak kullanmaktır. Bu nedenle de doğu vilayetlerini ve Doğu Anadolu’yu daha sıkı elinde tutmak ayrıca bu dönemde Avrupalı devletlerin doğuda bir Ermeni devleti kurma fikrini de ortaya atmış olmaları Abdülhamid’in “ Hamidiye Alayları’nı “ kurmasına yol açmıştır. Abdülhamid Hamidiye Alayları’nı kurarken ve aşiretleri silahlandırırken bunları sadece gelecekteki bir savaş için değil, yabancılarla işbirliği yapanlara karşı bir caydırıcı güç olarak da tasarladığını söyleyebiliriz (Ürkmez, 2006:120).

6. II. Meşrutiyet Dönemi Islahatları

1909 yılının temmuz başıyla ağustos sonu arasında birbirini takip eden üç kanun çıkarılarak devletin askeri personel rejimi yeniden belirlendi. Yaş sınırlaması ve rütbe indirimi gibi iki esaslı araçla cemiyet ve onun ordu içindeki uzantıları, Abdülhamid döneminde haksız olarak verildiğine inanılan rütbeleri geçersiz saydılar. Bu şartlar altında çalışmak istemeyenlere kolay emekli olma imkânı da tanınmıştı. Bu kanunlar kapsamında orduda yapılan tasfiye,- tahminen-1500’ü bulmaktadır (Alkan, 2002:772).

Bunun dışında topçubaşı bağımsız nazırlık ortadan kaldırıldı ve harbiye nazırlığının basit bir bölümüne (nezaret) dönüştürüldü. Yüksek askeri müfettişlik komisyonu kaldırıldı. Subayların tayinleri kaldırılmış, maaşlar artırılmıştı (Moreau, 2010:178-9).

9 Temmuz 1910’da yayınlanan “ *Devlet-i Aliyye-i Osmaniye Ordusunun Teşkilat-ı Esasiye Nizamnamesi* “ ile Osmanlı ordusunda batı ülkelerinde olduğu gibi modern askeri teşkilata geçilmiş oluyordu. Bu düzenlemelerin sonunda ordu komutanlıkları ve geniş karargâhlar kaldırılarak, yerlerine yetkileri daraltılmış ufak karargâhların teşkil edilmesi kararlaştırıldı (Türkmen, 1999:695).

Balkan savaşlarının hezimetlerinden sonra orduyu modernleştirme gereği artık kesin olarak anlaşılmıştı. Hükümete yardım için bir alman heyeti geldi. General von Sanders İstanbul’daki birinci ordu komutanlığına getirildi. Ayrıca Osmanlı hizmetindeki tüm Alman subaylarının çalışmalarını yönetme hakkı da kendisine

verildi. Ancak İngiltere ile Fransa'nın başında olduğu diğer devletlerin, bu hakkın Almanya'ya Osmanlı ordusunu denetim altına alacağı korkusu yüzünden bu karar uygulanamadı, von Sanders yalnız birinci ordu genel müfettişini atadı, diğer alman subayları da Osmanlı meslektaşlarının emrine girdiler (Shaw, 2000:368).

Balkan savaşlarından yenik çıkan Osmanlı Devleti, ordunun yeniden düzenlenmesi için 14 Şubat 1913'te “ *Teşkilat-ı Umumiyye-i Askeriye Nizamnamesi* ” ni neşretti; buna göre, kara ordusu dört ordu müfettişliği ile bağımsız kolordu ve tümenlerden meydana gelecekti. Düşünülen bu düzenleme uygulamaya konulamadı. 1914 yılında I. Dünya Harbi seferberliğinin başlaması üzerine müfettişlikler lağvedilerek, ordu komutanlıklarının yeniden teşkili gündeme geldi. Türk ordusu bu yeni düzenleme ile dokuz orduya çıkarılmış ise de, ordunun mevcudu bir barış kolordusu dahi kadar olamamıştı (Türkmen, 1999:695-6).

Enver Paşa ise iki ay içerisinde ordunun modernizasyonuna engel teşkil edeceklerini ya da Jön Türklere muhalif olarak düşündüğü 1.300 yaşlı subayı emekliye ayırttı 1914'te yayınladığı Ordu Emirnamesi'nin ilk kısmı liderliğin doğrudan cepheden yürütülmesi zorunluluğuyla ilgiliydi. İkinci kısım, yürüyüş kollarından muharebe düzenlerine hızla geçme konusundaki taktik talimatlar, taarruz ve ani taarruzlar, hızlı tahkimat, makineli tüfek eğitimi ve etkili topçu ateşi desteğinin getirilmesi gibi savunma harekâtları konularıyla ilgiliydi (Erickson, 2009:16-7).

Donanmaya gelince, donanmanın yeniden düzenlenmesi de bir diğer önemli alandı. Otuz iki yıldır yerinden kımıldamamış olan Osmanlı donanması köklü bir reforma kara kuvvetlerinden daha fazla ihtiyaç duyuyordu. Donanma komutanlığı Çanakkale boğazında ve Haliç'te bulunan kullanım dışı bütün eski savaş gemiler hurda demir olarak satılmalıydı ve bu savaştan elde edilen yekûn hükümdarlık donanmasının onarımına ayrılmış fonlara yatırılacaktı. Çoğunluğu oldukça kötü durumda olan karakol gemileri yeni gemilerle değiştirilecekti (Moreau, 2010:181).

II. BÖLÜM

1914 OSMANLI ORDUSUNDA PİYADE ASKERİNİN EĞİTİM SİSTEMİ

A. Tüfeksiz ve Tüfekli Eğitim

Tüfeksiz ve tüfekli bir eğitimin kendine mahsus hareket tarzı vardı. *Hazır Ol* ve *Rahat Dur* gibi komutlarda ayak uçları, ökçeler, gövde, eller ve kollar talimnamede belirtilen pozisyonları alırdı. Hareketler esnasında konuşma yasağı gibi yapılmasına müsaade edilmeyen durumlar vardı. Bir diğeri dizlerin çok yukarı kaldırılmaması ve ayakların şiddetle yere vurulmasından kaçınılması gerektiğiydi. Tüfeksiz eğitim, *mevzûn yürüyüş* ve *âdî yürüyüş* olmak üzere iki şekilde tertip edilirdi. İlki, hazırlık talimlerinde resm-i tazimlerde ve geçit törenlerinde uygulanırdı. Sol bacak hafifçe bükülerek ayak uçları dışa dönük hale getirilirdi. Bazı durumlarda verilen komutlar daha az sayıdaki kıtalar için kullanılırdı. Söz konusu durumda ayaklar ve kollar belirli bir düzen içinde hareket ettirilirdi. Tüfeksiz hareketlerin elbetteki değişik formları vardı ve tatbik edilişi tatbikatın türüne ve kişiye göre değişebilirdi. Örneğin nefer, geçit törenlerinde bazı komutlar doğrultusunda belirli hareketleri hızını kontrol edecek şekilde yapardı.

Âdî yürüyüş, neferin mesafe ve süratini, arazinin durumuna ve beden yapısına göre ayarlaması demektir. Esasen bu gibi yürüyüşlerde her adımın ayrı bir önemi vardı. Çeşitli komutlarda ayaklar istenilen düzene getirilirdi. Yürüyüşlerin yanında koşmak da tüfeksiz eğitim hareketlerindendi. Osmanlı askeri sistemi *koşmak* gibi daha düzensiz ve daha fazla hata yapılabilecek bir harekete dahi titizlikle yaklaşıyordu. Neferin atacağı adımların santimetre santimetre hesaplanması söylediğimize ispat niteliğindeydi. Hatta neferin dakikada 170-180 adım atacağı hesaplanmıştı. Tabi adımların sayısı her durumda aynı olmayabilirdi. Şayet arazi engebeli ise farklı düz ise farklı adım sayısı atmak gerekmekteydi. Hareketler sonlandırılmak istenirse *Duremri* verilirdi.

Bahsolunan hareketlerin yerine getirilişi, Osmanlı askerisinin uygulamada gösterdiği önemi ortaya koymaktaydı. En basit hareketten en zor harekete her şey çok plânlı bir şekilde işliyordu. Örneğin dönüş hareketlerinde neferin vücudunu kaç

derece döndereceği, dönüşün sorunsuz olması için ayakların hangi pozisyonda olması gerektiği belirtilmişti. Dönüşlerin hangi tarafa olursa dönüş derecesi ona göre değişiklik gösterirdi.

Tüfekli eğitime geldiğimizde tüfeksiz eğitimden farklı olarak diz çökmek ve yere yatmak gibi birkaç hareket gözümüze çarpmaktadır. Neferin, tüfeksiz eğitim gibi tüfekli eğitimde de kaçınması gereken durumlar olurdu. Neferin, diz çökme ve yere yatma hareketinden sonra kımıldamaması emredilmekteydi. Büyük ihtimal düşmanın nişanına hedef olmamak için böyle bir taktik uygulanmaktaydı (Ta'lim-nâme, 1330:15-25).Tüfekli hareketlerde dikkat edilmesi gereken hususlar bunlarla sınırlı değildi. Nefer tüfeğe eliyle çarpmaz aynı zamanda dipçiği yere vuramazdı. Tüfeğin iki elle kavranmaması da talimnamede tembihlenen bir husustu. Sert bir askeri disipline sahip Osmanlı Devleti'nde yasaklar ve emirlerin dışına çıkmamak kadar rahatlığa müsaddece edecek serbestilik de söz konusuydu. Mesela askerler, belirli kıta düzenlerinde süngü hücumu hariç elindeki silahı değiştirmekte hürdü. Hatta silahı hangi eline alacağı meselesinde tercih askere bırakılıyordu.

Belirli bir pozisyonndan, emrolunan pozisyona geçmek için yapılacak hareketler detay detay işlenmiştir. Askerler hareket esnasında özellikle el ve parmaklarını çok iyi hareket ettirmeliydi. Faraza sağ el bir hareketi yapacakken parmakların farklı işlevleri yerine getirmesi istenen bir durumdu. Aslında neferin hareketleri bir silah mekanizması gibi kusursuz olmalıydı. Şayet silah gibi önemli teçhizatları belirli duruşa getirmek kolay bir iş olmasa gerekti. Detay arttıkça aşamaların arttığı görülmektedir ki kimi hareketleriki, kimi hareketler üç kimi hareketler dört aşamada bitirilirdi. Emirlerde gerekli tüfek hareketlerini yaparken vücudun pozisyonu öneminden bahsettik ama hareketler yapılırken vücudun oyluk gibi muhtelif yerlerine dikkat edilmesi hareketlerin detaylı bir şekilde yapılmasının açık bir kanıtıydı. Silah doldurmak, ateş etmek ve silah boşaltmak isteniyorsa bu hareketler*Yerinde Rahathalindeyken* icra olunurdu. Fişek, fişek bağı, namlu, emniyet tetiği önemli mekanik unsurlardı.

Bir hareketin ifa edilmesi için sıra sıra, düzen düzen neferin alacağı şekillere yer verilmişti. Savaşlarda bilinçli bir şekilde ufak bir hata dahi yapılmak istenmiyor olacak ki silah davranmak komutunda yanaşık nizam düzenine geçilmesi istenirken ön ve arka sıradaki neferlerin nasıl bir düzen alacağı belirtilmişti.Tüfekle yürümek ve

koşmak icap ederse yürümenin ve koşmanın nasıl olacağı değişkenlerin durumuna göre farklılık gösterirdi. Selamlanacak kişinin farklı oluşu ya da geçit törenleri, söz konusu hareketlerin nasıl yapılacağına işaret ederdi. Farklılıklar gibi benzerliklerin olması kaçınılmazdı. Her iki durumda ellerin serbest bırakılması benzerliklere işaret ederdi. Asker, muhtelif teçhizatı elinde bulundurabilirdi. Bir elinde tüfek yer alabiliyorken diğer elinde istihkâm aletlerinden¹ birini tutabilirdi (Ta'lîm-nâme, 1330: 26-43).

Talimname üzerinde durulan diğer bir husus mesafe suretleriydi. Hangi mesafede nasıl bir komut alınacağı belirtiliyordu. Uzaklık belliyse ona göre mesafe düzeni alınırdı. Örneğin mesafe 450 metreysen *sabitnişangâhemri* verilirdi (Turan, 2012:31). Parmaklar tüfek hareketlerinde olduğu gibi muntazam bir şekilde işlemeliydi. 306 ve 309 Modelleri, Küçük Levha, Nişangâh 450 farklı mesafe suretlerindendi.

Tüfekli eğitim diğer bir konusu hücum suretleriydi. Buradan bir kez daha anlayabiliyoruz ki zaman, Osmanlı Devleti askeri yapısında önemli bir yer teşkil ediyor. Neferin, önceki tüfek hareketleri gibi hücumda belli komutlarla dakikada 120 adım atması gerektiğini bunun ispatıydı. Savaşlarda ön ve arka sıra neferlerinin duruşları harp vaziyeti açısından önem kesbederdi. Asker kadar sancak hareketleri ayrı bir öneme sahipti. Acele etmeden yapılacak sancak hareketleri *mevzûn yürüyüş* ya da *âdî yürüyüş* ile yapılabilirdi. Aynı esnada trampet çalmaya başlar ve sancak dik tutulmak suretiyle padişah selamlanırdı. Resm-i tazimlerde pozisyonlar daha farklı bir şekilde alınabilirdi. Kılıç hareketlerine geldiğimizde kılıç çekmek belli kumandanlara mahsustu. Zabitan, başçavuşlar, zabıt vekilleri ve başçavuş yardımcılar kılıç çekebilirlerdi. Kılıç çekmek dahi belli bir şarta bağlanmıştı. Ayrıca kılıcın hangi tarafının hangi istikamete bakacağı belirtilmişti. Bir de hayvan üzerinde yapılacak selamlama işi vardı ki kılıcın keskin tarafı hayvana bakacak şekilde ve selamlanacak kişiye göre tertip alırdı. *Resm-i ta'zim* denilen törenlerde harp erkânı ve yaveranlar kılıç çekmezdi. Onlar için selamlanacak kişiye başlarını çevirmeleri yeterli görülürdü (Ta'lîm-nâme, 1330:38-49).

¹ Metinde bu aletler “ *kabil-i nakl kazma, kürek balta* ” olarak belirtilmiştir.

B. Muharebe, Yoklama ve Geçit Töreni Nizamı

Muharebe etmek ve belirli şartları sağlamak için önceden askerleri karşılıklı talim yaptırtmak icap ederdi. Tabi talimlerin gerçek bir savaş gibi uzun olmamasına dikkat edilirdi. Müdürler, hakemler; talimlerin yavaş bir şekilde seyretmesine olanak tanırldı. Dikkat edilmesi gereken bir husus vardı ki o da karara bağlanmış savaş şekilleritatbikinın yasak olmasıydı. Vücut hareketlerisavaşın durumuna göre değişiklik gösterirdi. Savaş meydanının küçüklüğü söz konusu olursa harp aşamaları ayrı ayrı yapılırdı. Bahsettiğimiz talimler gündüz yapılırken gece talimlerine de yer verilirdi. Harpte savaş aletlerinin kullanımı ve askerlerin silahlara aşına olması istenen bir özellikti. Bu sayede askerlerin en dar cepheden dahi etkili ateş yapacağı tahmin ediliyordu. Silahlardan kasıt sadece tüfek gibi ateşli silahlar değildi. Kazma, kürek kullanımının öğretilmesi silah eğitimi kapsamındaydı. Kumandanlar, askerlere sadece silahların kullanımını değil bedenlerini her türlü savaş durumuna göre hazırlamayı öğretirdi. Talimnamede nelere dikkat edilmesi gerektiğine vurgu yapılıyordu. Misal, neferin düşmana sırt çevirmesinin tehlikeli olduğu bildiriliyordu. Neferler mensup olduğu kıtadan ayrılmamalıydı. Şayetharp meydanını terk edenler *cebânet* cezasına mahkûm olurlardı (Ta'lîm-nâme, 1330:136-43).

Hapte komutanların üstleneceği rol mühim bir meseleydi.Kumandanlar gerekli gözlem ve incelemeleri yaptıktan sonra en uygun kararı almakla mükelleftiler. Emirler sözle (şifahen) verilirken liva ve livanın üstü olan askeri kıtalar emirlerini yazılı olarak verirlerdi. Kumandan, ileri yürüyüş esnasında düşmanla temas ihtimali doğarsa mümkün olduğu kadar ileride ve öncü kuvvetin yanında bulunmalıydı. Ardından kumandan, atından inerek dürbünüyle gözlem yapmalıydı. Bu sayede düşmanın durumu ve araziye dair bilgi edinirdi ki ne harita ne rapor ne de *takrîr*ler gözlem ve keşif bilgilerinden daha değerliydi. Geride kalan kumandanlar, düşman bakış açısından gizlenmeli ve hayvanlarından inmeliydi. Kumandanlara mahsus olan flâmalar düşmana yerini açık etmeyecek şekilde sadece kendi askerleri tarafından görülebilmeliydi. Büyük kumandanlar arasında telefon irtibatı büyük bir öneme sahip olabilirdi. Kıtaların maksada uygun suretteki hareketlerinden emin olabilmeleri için vakit kaybetmeksizin aralarında görüş alışverişi yapmalıydılar. Harbe girmeden evvel cephe tespiti mümkün olduğu kadar hatasız yapılmalıydı. Savaşta mevki değişikliği, irtibatı sekteye uğratacağından

uygun görülmezdi. Ayrıca ihtiyatlı davranarak askeri kuvvet olarak düşman karşısına az kuvvetle çıkılması büyük hata olarak kabul edilirdi. Harpteki kıtalar, cephe derinlik ve mesafe hususunda serbest olup kuşatmaya karşı tedbir alırlardı. Savaşta sınıfların taksiminde makineli tüfek bölüklerinin istihdamı Alay kumandanlarına aittir. Kumandanlar; mevki, harekât ve zamanı en iyi şekilde kullanmakla mesuldü.

Bunların yanında yine kumandanların kaçınması gereken hususlar tek tek tembihleniyordu. Kumandanların keyfî kararlar alması, emre itaat etmemek ve bunun yerine bilgiçlik taslamak gibi davranışları yasaklanıyordu. Kumandan, savaşın neticesini şüpheli dahi görse tereddütsüz bir şekilde savaşa devam etmesi gerekiyordu. Hatta ihmâl ve müsamahanın, yağma ve talandan daha büyük bir suç olduğuna işaret edilmiştir (Ta'lim-nâme, 1330:144-56).

Önemli savaş unsurlarından biri arazinin kullanımıyla ilgiliydi. Araziden iyi bir şekilde yararlanmanın şartı gerekli keşifleri yapmaktan geçirdi. Tabi muharebeye yavaşlık getirecek bir keşif kabul edilemezdi. Arazinin durumu düzen alınmasında etkili olacağından açık arazide zayıtın az olması için kısımlar arasında fazla mesafe bırakılması gerekirdi. Açık ve düz arazi taarruza uygun olarak görülmüyordu. Ne kadar zor arazi olursa olsun düzen ve rabita sekteye uğramamalıydı. Arazinin askere sunduğu her fırsattan istifade edilmesi elzemdi. Derin avcı hendekleri ise askeri, en mükemmel şekilde muhafaza etmeliydi. Zaman yoksa daha hafif siperlerle idare edilirdi. Siper kazılacak yerleri zabıtların tamamının bilmesi şarttı. Askerler, yürütülen taarruza devam etmek için şevkini muhafaza etmeliydi(Ta'lim-nâme, 1330:157-60).

Taarruz usulü dikkat edilmesi gereken farklı bir meseleydi. Taarruz; ateş etmek için düşmana en yakın mesafeye kadar yaklaşmak olarak tanımlanır. Taarruz, süngü hücumuyla kesin bir şekilde sonlandırılırdı. Kumandan, açık arazide taarruz etmekten çekinmeliydi. Her taarruzda avcı hattı teşkili başlardı. Ateşe başlamadan önce ise mümkün olduğu kadar düşmana yaklaşmak gerekiyordu. Eğer arazi açık ise orta mesafeden ateşe başlanırdı. Geri püskürtülen birlikler olursa istinatlar yardıma gelip geri çekilen kuvvetlerle beraber ileri atılırlardı. İrtibat, ileriye geçenlerle geride kalanlar arasında sürekli olarak sağlanmalıydı. İrtibatın telefonla yapılması uygun görülmüştü ama aksi takdirde irtibat, işaretler ile sağlanırdı.

Silah kullanımında makineli tüfekler düşmana göz açtırmamak suretiyle kullanılmalıydı. Makinelinin kullanılması ateşin kuvvetini artıracak gibi komşu kıtaların ilerlemesine vesile olurdu. Hücum esnasında, düşman mevzi alana kadar sabit dururlardı. Düşman hücum için ileriye atılacak olursa makineli tüfekler avcılara yardım ederdi. Taarruzun yerine getirilmesi için ateş hattının kuvvetinin takviye edilmesi gerekiyordu. Düşmanın tesirli ateşi görülürse yanaşık nizamda kalmak doğru değildi. Ateş hattı, düşmana yeteri kadar yaklaşır ve düşmanı sarsarsa o zaman hücum edilirdi. Hücum mevzisinin düşman mevzisine mesafesi 100 metre olmalıydı. Hücumda başarı elde edilir ve düşman püskürtülürse zabtolunan mevziye lüzumundan fazla asker yığmak hata olarak görülürdü. Gerideki kısımların ilerlemesi ise durdurulurdu.

İstinadlar geride bulunup avcı hatlarıyla birlikte gürültüsüzce ilerlerdi. Düşman aydınlatma kullandığı anda yere yatılıp gizlenilirdi. Ateş harbine başlamak için düşman mevzisine yakın olunmalıydı. Kıtalar seri bir şekilde siperler inşa edip kum torbalarını ateş muharebesi için hazırlarlardı. Siperin inşası işleriyle meşgul olan askerler her an harbe hazır olurlardı. Harpte ve gece düşman mevzisinin keşfi işi devam ederdi.

Topçular geceleyin ateşe devam eder ve şafakla birlikte ateşin şiddetini son kertesine kadar artırırdu. Topçulardan bahsetmişken onların özelliklerine değinmek yerinde olacaktır. Topçu, birinci olarak güçlü darbesi ve kararlı manevi etkisiyle savaş meydanının hakimidir. Esas görevi, taarruzda düşmanın direnişini kırmak, piyadeye yol açmak ve onunla birlikte zaferi kazanmak, savunmada piyadeye destek verip tam vaktinde doğru bir hedefe atış yaparak piyadenin taarruzunu başarılı kılmaktır. Bunlara ait hazırlık, ateş, mestur, ve gözleme mevzileri bulunmakla birlikte yer, hava, asıl, ve yardımcı gözetleme yerleri bulunmaktaydı. Durdurma, imha, taciz, tahrip ateşi ise topçunun ateş şekilleri arasında gösterilebilir. (Çolak, 2013:17-21).

Savaşta diğer mühim husus müdafa idi. Kabul etmemiz gerekir ki iyi bir müdafaaya hazırlıklı olmayan bir ordu kaybetmeye mahkûmdur. Ateşli silahlardan iyi istifade eden piyadenin cephesi kuvvetli ama yanları zayıf olurdu. Mamafih yan cenahlar başka kuvvetlerle takviye edilmeliydi. Düşman taarruzunda mevzi alınmalı ve müdafaaya geçilmeliydi ama gerektiğinde müdafaayla yetinilmeyip taarruza

geçilirdi. Müdafaa mevzisinden beklenen şartlardan ilki gerek içeride gerek geride rahat hareket edebilmek için açık ve geniş ateş meydanına sahip olmaktı. Piyade mevzisi, topçu mevzisinin önünde bulunurdu. Aralarında kabul gören mesafe 600 metreydi. Mıntıkalar geniş olursa kuvvetin az ama cephanenin çok olması uygun görülürdü. Kumandan, mıntıkları tanzim eder ve mıntıkların genişliği arazinin durumuna göre değişirdi. Her kıta kendi mıntikasını sağlamlaştırmakla görevliydi. Sahra siperleri düşmanın kolaylıkla görebileceği şekilde yapılırsa hiçbir önemi olmazdı. Onun için mevzilerin düşman tarafından keşfedilmemesine çaba gösterilirdi. Vakit kazanmak gerekirse sahte siperler kazılıp buralara az kuvvet konuşlandırılırdı. Tahkimatlar bitişik olarak değil gurup gurup yapılırdı. Gurupların yanlarına makineli tüfek konulabilirdi. İki kolda ihtiyat askeri bulundurulurdu. Kollarda istinat askeri yoksa kollardan birine gelecek düşman saldırısına karşı kollarin gerisinde yeteri kadar ihtiyat (yedek) askeri bulunurdu. Mevzilere erken girilmesi durumunda düşmanın bunu fark etmesi kaçınılmaz olacağı gibi geç girildiği takdirde çok fazla kayıp verilebilirdi. Makineli tüfeklerin mevziye önceden ya da sonradan alınması harp vaziyetine göre değişirdi (Ta'lîm-nâme, 1330:192-200).

Müdafaa işinin tek taraflı olması beklenemezdi. Hakikat şu ki başarı hakkında kesin yorum yapmak gerekirse düşmanın savunma durumunu bilmek gerekirdi. Keşif sonucunda başarılı olup olunmayacağı belli değilse gece karanlığından istifade edilip edilmeyeceği düşünülmeliydi. Başkumandan, söz konusu gözetlemelerden sonra kıtasını düşmana en yakın yerde hazır tutardı (Ta'lîm-nâme, 1330:178-82).

Doğal olarak savaşların her zaman çizilen bir plân dahilinde gitmemesi olağan bir durumdu. Harbi idarece edecek yetkililer olağan dışı durumlara karşı tedbir alması gerekirdi. Örneğin savaş istenen doğrultuda gitmezse vakit kazanmak ve komşu kıta gelinceye kadar düşmanı oyalamak amacıyla işgal muharebesi tercih edilirdi. Bu tarz muharebeye *nümayiş muharebesi* denirdi. Nümayiş muharebesinden maksat, gizlenip düşmanın aldatılmasıydı.

Düşmanın yok edilmesi için düşmanın takip edilmesi şarttı. Takip, düşmanı yok etmek amacıyla yapılırdı. Zira düşmana galip gelmekle sadece başarının yarısı kazanılmış kabul edilirdi. Diğer yarısı düşmanı takip etmek ve onu yok etmekle mümkün olurdu. Takip edilmeyen düşman çok geçmeden tekrar saldırıya

gececeğinden takibişi zafer için mecburi görülürdü. Süvari ve piyadelerle düşman kollarının önü kesilir ve düşman kuşatma altına alınır. Düşman, ateş altına alınmak suretiyle bozguna uğratılır. Verilen zayıat çok olsa dahi takipten vazgeçilmesi uygun görülmezdi.

Savaşta geri çekilme işi ihtimal dahilindedir. Ricat yani geri çekilme harple ilgili gerekli tedbirler alınmamışsa gerçekleşir. Ricat hareketi askerin duruma ve galip düşmanın hareket durumuna bağlıdır. Geri çekilen birlikleri makineli tüfeklerle korumak icap ettiği gibi topçular da düşmanın ilerlemesine aldırmayıp düşmana karşı ateş etmeliydi. Buradaki tüm başarılar başkumandanın yaptığı işleri bilerek ve dikkat ederek yapmasına bağlıdır (Ta'lîm-nâme, 1330:200-8).

Savaşlar yalnız düz arazide ve belirlenen bir savaş alanında olacak diye bir kaide yoktu. Önceden tespit edilen savaş alanları dışında harp etmek gayet mümkündü. Yerleşim yerleri ve ormanlar buna örnekti. Yerleşim yerlerinde savaş icap ederse yerleşim yerleri, yerlerine ve inşalarına göre ya müdafa hattının içine alınır ya da düşmandan gizlenmek için kullanılırdı. Orman harbinde, geniş orman sahalarında irtibatın sağlanması çok güçtü. Orman yolları, düzenli dikilen ağaçlar, açılan yollar yön tayin etmeyi kolaylaştırdığı gibi sık ormanlarda yanaşık nizamdaki kıtaların hareketi bunlar sayesinde mümkün olurdu. Avcı hatları bilinmesi kolay olan orman kenarına yerleştirilmezdi ama makineli tüfeklerle birlikte orman kenarının ilerisinde mevzilenebilirdi. Orman içindeki geniş açıklıklar müdafaayı kolaylaştıran durumlardandı (Ta'lîm-nâme, 1330:207-10).

Savaşlarda her kıtalanın harp şekli ayrı ayrı tasarlanmıştı. Bölüğün Muharebesi'nde:Bölük kumandanı muharebeye girmek istediği sırada en uygun yolu araştırır, seçer ve bölüğün güvenliğini muhafaza ederdi. Bölük kumandanı bölüğü idare edemeyecek kadar uzaklaşırsa bölüğü en kıdemli zabıt idare ederdi. Nizam seçiminde arazinin durumu göz önüne alınacağı gibi bölük kolu nizamında aralıklar arası değişiklik olabilirdi. Takım kolu nizamı ise harp safında askerin toplu olarak el altında tutulmasına en uygun düzendi. Meydan harbinde yanaşık nizamda bulunan bölük, tehlikeden korunmak için zayıf bir avcı çıkararak kendini muhafaza altına alırdı. Düşmanla uzun mesafede çatışmak mecburiyeti hasıl olursa ve durum çok net bir şekilde ortaya çıkmazsa veya işgal muharebesi etmek lüzumu doğarsa siperlerde avcı hattı teşkil edilirdi. Bölükler harpte kanatları takviye ederdi. Avcı hatları da

müdafaa mevzisi işgal edecekleri zaman birkaç gözetmenin yardımıyla işgal işini gerçekleştirirlerdi (Ta'lim-nâme, 1330:217-20).

Taburun Muharebesi'nde: Harbe girmeden hemen önce tabur kumandanı bütün bölük kumandanlarını toplayarak emirlerini verirdi. Savaşa girmeden evvel arazinin haline göre yürüyüş kolundan açılmak gerekirdi. Vakit varsa düşmana hazırlık vaziyetini göstermemek için daha dolambaçlı yollar takip edilebilirdi. Tabur, büyük kıta halinde ve kesin netice alacak pozisyonda bulunuyorsa bölüklerin karışıklığa sebep olmaması için farklı bölükler yan yana tertip edilirdi (Ta'lim-nâme, 1330:220-1).

Alay ve Liva Muharebeleri'nde:Liva nadir olarak üç kısımdan oluşurdu. O nedenle alaylardan birini ayrı bir sınıf olarak ayırmaya lüzum vardır. Alay ve livanın yayılması ast rütbedeki kısımların taksimi ile yerine getirilirdi. Kısımlar ne kadar büyük olursa diğer kısımlarını oluşturan bölümlerin birbirine karışmasına engel olunurdu. Özellikle alayların kısımları birbirine karışmış olmasından dolayı kısımların birbirine karışması daha sakıncalı bir durumdu. Bu sebepten alayların yan yana harp etmesi tercih edilirdi.

Büyük Kıta Dahilinde Piyade Muharebesi'nde:Meydan muharebesinde, piyade bir kısımmuharebe şeklini almamalıydı. Muharebenin yerine getirilmesi ve harp bilgisinin birleştirilmesi büyük kumandanlara vazife verilmek suretiyle gerçekleşirdi. Öte yandan kısımlara ayrılmış bölüklerin muharebesi, birbirleri arasından irtibatı sağlamak ve muhafaza edilmek suretiyle gerçekleşirdi. Alt rütbedeki kumandanların ortak hareket etme kabiliyeti savaşta olumlu etkinin meydana gelmesine vesile olurdu (Ta'lim-nâme, 1330:221-2).

Talimlerde, savaşlarda alınacak pozisyonlar gibi törenlerde alınacak vaziyetlere değilmiştir. Misal, yoklama ve geçit töreni nizamlarında hiza ve aralık daima sağdan alınırdı. Kıta içinde bulunan zabitan kılıç çekerdi. Yoklama nizamlarında tabur 20, alay 40, liva 50, fırka 60, kolordu 90 adım aralıklarla tertip olunurdu. Aralıklar; borazan, trampet ve bando takımının yerleşebileceği şekilde düzenlenirdi.

Padişah huzurundaki yoklama nizamlarında bütün kıta birinci defada selam dururdu. Mızıkalar üç defa selam havası çalar ve *Padişahım Çok Yaşaduası* ederlerdi. Her duanın sonunda padişah el ile selamlanırdı ama kılıç çekmiş kişiler el ile selam

vermezlerdi. Alay kumandanları yoklama nizamında bulunacaklarsa kıtayı kumanda edenin sağ veya solunda kılıçlarını çekerek dururlardı. Zabit, kıtayı kumanda edenden kıdemsizse kumanda edenin sağ veya solunda dururdu. Kıtaların geçit törenleri sırası Şekil 10'daki gibiydi(Ta'lîm-nâme, 1330:237-39).

Geçit törenine geldiğimizde yoklama nizamından farklı uygulamaları görmekteyiz.Geçit töreni kumandasıyla birlikte bölük kumandanı ilk sıra takımının tespit edilen adım aralığında bulunurdu. Borazan, trampet ve mızıka belirli emirlerle yürümeye başlardı. Asker, geçit töreninde selamlanacak kişiye serbestçe bakarak yürürdü. Ancak zabitler, küçük zabitler ve sancaktarlar dosdoğru bakarlardı.Padişah huzurundaki geçit törenlerinde,Alay kumandanları geçit töreni esnasında padişahın sol arkasında bulunurlardı.Zabit, kıtayı kumanda edenden kıdemsizse kumanda edenin bir at boyusol gerisinde bulunurdu. Şayet daha önceden belirlenmiş olan geçit töreni yürüyüş istikametinde yapılır, rüzgârdan dolayı değişiklik yapılma zorunluluğu doğarsa değişiklik padişahın emriyle yapılabilirdi (Ta'lîm-nâme, 1330:234-39).

Resm-i tazimde selam durma vaziyeti ya cephe alarak el ile verilir ya da durduğu yerden *üstüne* karşı yine el ile verilirdi. Uygulama kısa ve keskin olmalıydı. Silahlı neferin resm-i ta'zimi *Rahat Durvaziyetinde* ya da tüfek omuza asılmışken amirine bakıp geçmek şeklinde uygulanırdı. Silah omuzdayken sağ kol serbest sallanır ama geçişte tüfek omuzda asılıyken kollar sallanmazdı. Asker bazı durumlarda amirine bakar bazı durumlarda kollarını serbest bırakıp sallardı (Ta'lîm-nâme, 1330:244-6).

Eğitimin belki de diğerlerine nazaran daha eğlenceli parçası olan borazan, trampet ve mızıka eğitiminedeğinmek gerecektir. Bunların nasıl kullanacağı talimnamede ayrıntısına kadar işlenmişti.Meselâ, taburun borazan çavuşu, borusunu sağ omzunun lampasasından² geçirerek taşırdı. Çavuşun, her boru hareketini rahatça yapabilmesi için gaytanı³ gevşek olmalıydı. Borazan, boruyu çalmak için borazan çavuşunun işareti sonrasında boruyu sağ eliyle ağzına götürürdü. Boru çalınmasının sonunda aşağı indirilirdi. Eğer yürüyüş esnasında çalınırsa sol el doğal olarak

² 1. Uzun ve yırtmaçlı, sayvanlı etek. 2. Sereni takviye için üzerine kaplanan tiriz. Metindeki kavram ikincide açıklanan anlama işaret eder, Şemseddin Sami, Kâmûs-ı Türkî, Çağrı Yay., İstanbul.

³ Pamuk veya ipekten sicim, bükme, Şemseddin Sami, Kâmûs-ı Türkî, Çağrı Yay., İstanbul.

sallanırdı (Ta'lim-nâme, 1330:246-50). Diğer bir çalgı türü olan *Fifre*⁴, ağızlığı aşağı gelecek şekilde sağ elle taşınırdı. Çalınmayacaksa kılıfından çıkarılmazdı.*Fifre*, tabur borazan çavuşunun işaretiyle çalınmaya başlanırdı. Sol elin ikinci üçüncü ve dördüncü parmakları *Fifre*'nin yukarıdaki üç deliğini kapatırdı. Son olarak Trampet, sol bacağın üzerinde üzeniye konurdu ve belirli komutlarda sabit pozisyonlar alınırdı. Kısa yürüyüşlerde omuz kayışı çözülmez ve trampet, üzengiden tutularak sağ veya sol elle taşınırdı (Ta'lim-nâme, 1330:246-50).

Son olarak değineceğimiz konu işaret değneği, martini, hanri ve hanri pipu(o)di tüfeklerinin kullanımıdır. İşaret değneğinin kullanımında; İşaret değneği sadece geçit törenlerinde, karakol çıkarmasında ve resmi gecelere özel merasimlerde kullanılırdı. Borazan çavuşu değneklerin kumandasından sorumluydu. Değnek, belli pozisyonda ileri alınırdı. Yine geçit törenlerinde sağ kol sallanmazdı. Borazan çavuşu törenin sonunda trampet, borazan ve mızıkanın yürüyüşe başlamaları için değneği yukarı kaldırır ve beşinci adımda yürüyüşe başlama işareti verirdi. Fakat padişah huzurunda hiçbir şekilde değnekle işaret verilmezdi (Ta'lim-nâme, 1330:250-3).

Martini, Hanri ve Hanri Pipu(o)di ile tüfek hareketlerinde sağ el,tüfeği dik ve namlu sağa dönmüş şeklinde tutardı. Sol el, *Silâh Dur*kumandasıyla tüfeği sağa döndürüp aşağı çeker ve sağ el, kabzayı tutarak tüfeği dik tutardı. Sağ el, tüfeği sağa çevirir ve sol tarafın ortasında tutardı. Tüfek, bu hareket esnasında kesinlikle sola çevrilmezdi.Silah Doldurma, boşaltma ve ateş etme işlemlerinde *Rahat Dur* vaziyetinde duran nefer,*Doldur*kumandasıyla 45 derece sağa dönerdi. Nefere verilen kumandalarda 100, 200, 300, 400 nişangâh sürgüleri, talep edilen hangi kademeysen ona göre ayarlanırdı. Nişangâh 400 metreye kadar düzenlenmişse nişangâh sürgüsü geriye çekilir, 500 metreye kadar düzenlenmişse en aşağı vaziyete getirilirdi.Süngü daha sonra kılıfına sokulurdu (Ta'lim-nâme, 1330:274-81).

C. Osmanlı Ordusu'nda Kıta Eğitimi

1. Dizi ve Manga Talimi

Talimnamede kısaca değinilen dizi ve manga talimi yanaşık nizam şeklinde icra olunurdu. Dizi ve manga suretlerinde avcılara çeşitli misyonlar yükleniyordu.

⁴ Yanlamasına çalınan, altı tane deliği olan, tahtadan bir flüt türü, Türkçe Sözlük, TDK Yay., 2011 .

Ava çıkmak, sürünerek ilerlemek, dururken ve yürürken silah doldurmak, ateş hattındayken emirleri birbirlerine iletme, bahsedilen misyonlar arasındaydı. Ayrıca harp vaziyeti şeklen öğretilip gerekli olan kabiliyet kazandırıldıktan sonra manganın talim ve terbiyesine geçilebilirdi. Mangabaşının görevi avcılar, mangaya özel yerler içerisine gizlice sevk etmek ve mevzi aldırabilmektir. Mangabaşılar genellikle uzun süren savaşlarda ateşe eşlik ederlerdi (Ta'lim-nâme, 1330:91-4).

2. Takım Talimi

Takım taliminden bahsetmeye başlarken ilk olarak takım kumandanının görevinden kısaca bahsetmek daha doğru olacaktır. Takım kumandanı; avcı hattı teşkilini, yürüyüş istikametini ve irtibatını temin ederdi. Müdafaa halindeyken takımı mevziye yerleştirir ve neferin ateşe başlaması için gerekli pozisyon emrini verirdi. Takım kumandanının unutmaması gereken maddeler talimnamelerde belirtilmişti. Mesela, düşmana yaklaşmak için en önemli unsur düşmana karşı ateş üstün olması gerektiğiydi. Bunun için kumandanın, takımı toplu bulundurmaya özen göstermesi gerektiği hatırlatılmıştı. Takım kumandanı muharebede araziden yararlanmak istiyorsa taarruz istikametinde değişiklik yapmaması gerekirdi. Bir de mesafenin tayininden mesuldü ki yanında iki mesafe tahmincisi bulundurması şarttı (Ta'lim-nâme, 1330:94-7).

Yürüyüş istikametiye da irtibat keyfiyeti bazı komutlarla gerçekleşirdi. Ava çıkmak için verilen komuttan sonra tüfek sağ tarafa alınır ve ağzı yukarı gelecek şekilde tutulur ya da koltuk altına alınırdı. *Fülân Takım - Ava ÇıkveFülân Takım Sağa (Sola) Ava Çık*kumandalarıyla takım yürür veya durur vaziyetteyken ava çıkardı. Avcılar arasında iki adım aralık bulunurken bu mesafeden daha az veya daha fazlası talep edilirse gerekli ihbarlar verilirdi. Takımın daha fazla ilerlemesi istenmeyebilirdi. Avcı hattı hızlı bir şekilde tertip edilmek istenirse ve ateşe başlanacaksa farklı komutlar verilirdi. Ateşe başlanmayacaksa *Duremri* verilirdi. Sıçrayarak ilerlemek tercihler arasındaydı. Düşmanın ateş etmesine fırsat verilmeden kısa sıçramalar yapılırdı (Ta'lim-nâme, 1330:98-106).

Bir avcı hattı, ateş suretleri ve kumandalarla mevzi aldıktan sonra ateş edebilirdi ve *yaylım ateşi* etmek icap edebilirdi. Eğer kumandan ateş şiddetini artırmayı veya azaltmayı uygun görürse gerekli emirleri verirdi. Lüzumlu görüldüğü

takdirde hem ateş atmekten hem de silah doldurma işleminden vazgeçilirdi (Ta'lîm-nâme, 1330:108-11).

Ateş idaresinde; ateşin idaresi mümkün olduğu kadar yüksek kumandanlara verilmesi tercih edilirdi. Emirlerin birbirine iletilmesinden Mangabaşılar sorumluydu. Ateşin iyi idare edilmesi güvenli bir şekilde mesafe tahminine bağlıydı. Sık sık yer değiştirmek, ateşin kuvvetini dağıtmaya sebep olarak görülürdü. Hedef, avcı tarafından süratli bir şekilde tayin edilmeli ve mümkünse avcı, dürbün ile arazi üzerindeki bazı hatları tespit etmeliydi. Hedefin görülebilmesi için askerlerin, dürbünleri elden ele vermesi tavsiye edilirdi. Şayet düşman cephesinden bazı kısımların iyi olduğu görülürse tahkim edilmiş tarafa ateş etmek doğru bir hareket tarzı olarak görülmezdi. Ateş muharebeleri uzun süreceği için, hedefin tespiti tam olarak mümkün değilse ateşten tasarruf edilmesi gerekirdi. Ateşi sıklığını süratlendirmek ise bazı durumlara özgüydü. Taarruz durumunun son hazırlık safhasında, müdafaada düşmanın hücumuna karşılık verirken, süvariye tart ederken, düşmanla ansızın karşılaşırken ve yakın bir şekilde çarpışırken ateşin sıklığını artırmak gerekiyordu. Muharebe esnasında ateş idaresi iyi yapılamazsa asker fikrini ve itidalini koruması gerekirdi. Askerin bu durumda kendi kendine doğru hareket edebilmesi için önceden talimi yaptırılmalıydı.

Ateş idaresinde diğer bir husus askerin harp vaziyetidir. Muharebede kıtaların birbirleriyle karışması doğru değildir. Fazla zayıat veren mangalar komşu mangalarla sadece hareket esnasında birleşebilirdi. Gereğinden fazla sıkışıklık olursa zayıatın fazla olacağı talimnamede belirtiliyordu. Yanaşık nizama geçmek mümkün olmakla birlikte *dağınık nizamı* asıl vaziyete getirmek mümkündü (Ta'lîm-nâme, 1330:112-20).

3. Bölük Talimi

Bölük taliminde ilk önce kumandanların görevine bir göz atalım. Bölük kumandanı diğer takım kumandanları gibi kendinden alt rütbedeki askerin talim ve terbiyesinden mesuldü. Bu sorumluluğu üstlenirken her türlü vasıtayı kullanmakta serbestti. Bölüğün ava çıkacak kısımlarını o belirlerdi. Bölük kumandanı avcı hattında bulunursa hedefi tespit ettikten sonra ateş açılmasını emrederdi. Takım kumandanlarının fark edemediği hususlarda müdahale yetkisi verilmişti. Bölük

kumandanları ayrıca alt rütbedeki askerin talim ve terbiyesinden sorumluydu (Ta'lîm-nâme,1330:3).

Bölük tertibinde; bölük talimine hazırlık ilk önce Sıra, Dizi, Manga ve Takım halinde olurdu. Bölük iki sıra halinde tertip olunurdu. Birincisi birbiri ardına iki nefer halinde duran *Dizi* ikincisi de *Manga*'dır. Bu arada her mangaya Çavuşveya Onbaşıadında bir Başverilirdi. Harp safında üç takımdan fazla olan mangalar yarı takımlara ayrılırdı.

Başında bölük kumandanının yer aldığı bölüğün harp safındaki dizilişi Şekil 1'de gösterilmiştir. Bölük kolu nizamı ise Şekil 2'de resmedilmiştir. Manga kolu nizamı, Takım kolu nizamı, Yol kolu nizamı talimnamede ayrıntılarıyla işlenmiş olup sırasıyla Şekil 3 ve 4'te gösterilmiştir. Tabi talimnamede bu nizamlar hakkında tembihler veriliyordu. Örneğin Manga kolu nizamı için : Manga kolunda sancağın sağında ve solunda birer muhafız bulunması istenirken sancağın, baştaki manganın iki adım ilerisinde bulunması gerektiği hatırlatılanlar arasındaydı. Verilen ihbarlar sonunda alınacak pozisyonlar ayrıca belirtilmiştir. Örneğinyürüyüş nizamı ihbarı verilirse Şekil 4'teki Yol kolu nizamı esas alınırdı (Ta'lîm-nâme, 1330:50-8).

Hiza, aralık ve diziistikametindeneferin alacağı doğru pozisyonlar belirtilmiştir. Örneğin nefer, başını sağa çevirirse sağ gözüyle, sadece sağındaki neferi görmesi gerektiği belirtilmiştir. Diğer gözüyle bütün hattı fark etmesi, duruş pozisyonunun iyi olduğuna işarettir. Bölük içerisinde sadece en öndeki mangaların aynı hizada durması istenen durumlardandır. Nefer, bazı durumlardahiza, aralık ve dizi istikametini düzeltmesi gerekirdi (Ta'lîm-nâme, 1330:59-63).

Dönüşlerde; tüfek hareketleri, süngü takmak, yerine itme hareketleri aynı anda ve en seri şekilde yapılması gerekiyordu. Eğer cephe değiştirmekgerekirse kumandanlar, zabitler, borazan ve trampetler *âdî yürüyüş*le en kısa yoldan bulunacakları yerlere giderlerdi (Ta'lîm-nâme, 1330: 63-4).

Tüfek doldurmak ve ateş suretlerinde; tüfeklerin her nefer tarafından süratli bir şekilde doldurulması gerekiyordu. Ateş etme iki şekilde yerine getirilebilirdi. Birincisi tam bölük halinde ya da takımca icra olunan *yaylım ateşi*şeklindedir. İkinci *avcı ateşi* şeklindeydi.Yaylım ateşinde, bölük kumandanıateşi en iyi nerede gözetleyebilirse oraya geçmesi gerekirdi. Bölüğün neferleriher zaman aynı şekilde ateşe hazırlıklı olmazlardı. Bazı neferlerin fişekleri doluyken bazılarınıniki boş

olabilirdi. Zaten her yaylým ateşinde bütün neferler aynı anda ateş etmeyebilirdi (Ta'lîm-nâme, 1330: 64-6). Ayrıca yaylým ateşinin icrası nadir durumlara mahsustu. Düşmana birdenbire ateş edilirse veya kıtayı sıkı bir şekilde korumak icap ederse yaylým ateşi ancak o durumda faydalı görülürdü (Ta'lîm-nâme, 1330:108). Avcı ateşindeher neferin kendi kendine ateş etmesi gerektiği ifade edilirdi. Ateş kumandasıyla hemen ateşe başlanırdı. Ateşin sürati avcının takdirine bırakılmıştı. İyi bir talim, avcının takdirine bırakılan durumun kötüye kullanılmasına engel olmalıydı. Ateş sonlandırılır ve şayet kumandayı her nefer duymazsa, herhangi bir nefer kumandayı yüksek sesle tekrar edebilirdi (Ta'lîm-nâme, 1330:38-110).

Avcılar talimnamede üzerinde durulan bir sınıftı. Avcılık eğitiminde;askeri kıtanın savaşta olumlu işler görebilmesi alacağı avcılık eğitime bağlıydı. Avcılıkta ferdi eğitim bütün askeri hizmet müddetince devam ederdi. Nefer, eğitime başlamadan önce araziyi tanımalı, hedefleri görebilmeli ve mesafeleri tahmin edebilmeliydi. Bundan sonra acemi nefere, başlangıç kurallarına alıştırmak için tüfek kullandırılırdı. Nefere, tüfek dolduruşunda ve nişan almada beceri kazandırıldıktan sonra muharebe hedeflerine karşı talim ettirilirdi. Nefere, en kısa şekilde tüfeği doldurmak ve nişan almak talimi yaptırılmalıydı.Avcı, vücudunu daima ateşten ve düşmandan koruyacak şekilde gizlemesi gerekirdi. Tabi avcıların çeşitli zorluklarla mücadele etmeleri istenen özelliklerdendi. Mesela avcı, her türlü engeli ve tepeleri aşabilmeli, dar hendeklerden atlayıp geniş hendeklere girebilmeliydi. Avcıya, düşmana görünmeden yaklaşmak öğretilmesi gerekenler arasındaydı. Gece talimlerinden bahsedecek olursak gece talimleri,önce tamamen karanlık olmayan arazide sonra karanlık arazide en sonunda hiç bilinmeyen karanlık bir arazide yapılıyordu. Düz olmayan arazide ayağa bakılmaksızın yürünürdü. Karanlıkta sessiz ve gürültüsüz bir şekilde engellerden aşıldı (Ta'lîm-nâme, 1330:86-91).

Bahsettiğimiz avcıların hareket ettikleri istikametleri olması ve istikamet için emir aldığı kumandanlar olması gerekirdi. Avcı hattında; avcı hattının ava çıkmak için gerekli olan emri takım zabiti verirdi. Birkaç takım birden ava çıkacak olursa irtibat takımı tayin edilirdi. Bütün bölüğün ava çıkması istenebilirdi. Bölük, takım kol nizamında veya manga kolu nizamında bulunursa önünde bulunan takım hemen ava çıkardı. Gerideki takımlar sağa, sola ve önündeki takımın kanatlarına doğru çekilirdi. Bölük kumandanı, bölüğünü yalnız bir tarafa doğru ava çıkarmak için emir

verebilir, bölüğün kendi yanında toplanmasını veya kendisi takip etmesini isteyebilirdi. Bölüğün borazan ve trampetleri, bölük kumandanı ile takım zabitleri tarafından idare edilirdi(Ta'lîm-nâme, 1330:121-7).

Bölüklerin gerekli desteği görebilmesi için arka kısımlarında belirli askerler bulunması elzemdi. Bölüğün arkada kalan kısmına *istinaddenirdi*. İstinat ve avcı hattı arasındaki mesafe, araziye ve muharebe durumuna bağlı olarak değişirdi. Avcı hattıyla istinat arasında gözle temas kurulması gerekliydi. Ateş hattı ya uzatılarak ya da aralıklar doldurularak takviye edilirdi. Avcılar, takviye için gelenlere nişangâhı bağırarak haber ederlerdi (Ta'lîm-nâme, 1330:123-5).

Tüfek çatma işleminde tek dizilerin sağa, çift dizilerin sola dönmesi gerekirdi. Neferler silahlarını çubuklarla tutturup çatışteskil ettirmek için silahlarını birleştirdi. Ön sıra neferi çatıların ilerisine, arka sıra neferi çatıların arkasınagelirdi (Ta'lîm-nâme, 1330:66-7).

Talimlerin arasında yürüyüş pozisyonlarını görmek mümkündü. Yürüyüşler *İlerve Eğri Yürüyüş* olarak ikiye ayrılırdı. İleri yürüyüşteher nefer muntazam şekilde yürür ve bölük, komutanını gürültü yapmadan takip ederdi. Sıra küçük zabitleri, harp safında yere yatmak için bir adım geri giderdi. Ayağa kalkmak icap ederse iki adım ileri yanaşırlardı.Eğri yürüyüşsadece kısa mesafelerde kullanılırdı. Bazı komutlarda omuzlar, birbiri arkasına gelecek şekilde yürünürdü. Dizi kolu nizamında yürünecekse âdî adımla ve 80 metre aralıklarla yürünürdü (Ta'lîm-nâme, 1330 67-70).

Savaşların tamamı sabit bir düzen içinde geçmezdi. Tahmin edileceği üzere gerektiğinde şartlara göre düzen almak ihtimal dahilindeydi. İşte nizam değişikliğinin ilk adımı olancephe küçültme hareketi âdî adımla veya koşar adım şeklinde icra olunurdu. Harp safı düzeninden bölük kolu düzenine, harp safından takım kolu nizamına, bölük kolu nizamından manga kolu nizamına, takım kolundan manga koluna geçmek emredilebilirdi. Cephe büyütmek de âdî adım veya koşar adımla icra olunurdu. Harp safı nizamına geçmek, manga kolundan bölük koluna geçmek, dizi kolundan manga koluna geçmek için gerekli emirler verilirdi. Bunların dışında *Diziyle Kol Teşkili* vaziyeti alınacaksa ön sıra neferi hareket etmeye başlar ve hareket eden kişi sağ dizi neferiyse, arka sıradaki dizi neferi ön sıradakinin sağına

geçerdi. Diğer dizilerde sağa dönerek bunları takip ederdi (Ta'lîm-nâme, 1330:71-8).

Dağınık nizamda; avcı hatlarının teşkil edilmesi için yanaşık nizamdan dağınık nizama geçilmesi gerekliydi. Dağınık nizamda avcılar arasındaki mesafeler değişiklik arz edebilirdi. Şayet kumandada neferin alacağı aralıklar beyan edilmemişse aralıklar iki adım olarak alınırdı. Avcı hattı aralıkları ikişer adımdan fazlaysa bu avcı hattına *Seyrek*, ikişer adımdan az ise buna *Sık Aralık* denirdi. Aralıkları çok fazla olan avcı hatlarının idaresi zordu. Asgari aralık neferin silahını serbestçe kullanabileceği derecede olmalıydı. Nefer, dağınık nizam teşkilinde yanaşık nizamda olduğu gibi belirli bir mevkide bulunmaya, vücudunu özel bir pozisyonda ve silahını belirli bir derecede tutmaya mecbur değildi (Ta'lîm-nâme, 1330:84-5).

Son olarak dönüşlerde dönüş yapan taraftaki zabıt, dizi miktarı çok ise başlangıçta birkaç adım gittikten sonra sabit olan tarafa doğru dönerdi. Arka sıra neferi başlarını doğru tutarak dizi istikametinde yürürlerdi. Ama dönüş hareketi koşarak icra edilirse hizanın muhafaza edilmesi şart değildi. Kimi kıtalar yürüyüş yaparken kimileri sağa dönebilirdi (Ta'lîm-nâme, 1330:79-82).

4. Tabur Talimi

Talimnamede tabur talimine az yer verilmiş olması hasebiyle verilen bilgilerden azami derecede istifa etmiş bulunmaktayız. Tabur, tabur kumandanı tarafından sevk ve idare edilirdi. Tabi mesafeler ihtiyaca göre değişikliğe uğrayabilirdi. Tabur muharebe için yayılırsa sancak da bulunduğu bölükte kalırdı ve aynı bölüğün sonuncu takımıyla ateş hattına geçerdi. Hem yanaşık nizamda bulunan hem de açılmış olan taburlar ve bölüklerin harekâtı âdî adımla icra edilirdi. Dönüş hareketleri derin kol nizamında yerine getirilirdi. Taburun açılması vaziyeti muharebe durumuna göre değışirdi. Yürüyüş kolundaki taburun açılması istenirse kolbaşları en uygun istikamete yönlendirilirlerdi. Böylelikle bölükler kendi yerlerine en kısa yoldan giderlerdi. Yine açılmış taburun yürüyüş istikametini değıştirmek için irtibat bölüğüne yeni yürüyüş istikameti gösterilirdi. Şayet yürüyüş istikameti gereğinden fazla değıştirilmişse yeniden düzene sokma işlemi uygulanırdı. Tabi bu açıdan taburun toplanması, tabur komutanının emriyle gerçekleşirdi. Bölük kumandanlarına emredilen aralık ve mesafelerin durumu muharebe ve arazinin

durumuma göre değişiklik arz ederdi. Böylece taburun eğitimi yerine getirilmiş olunurdu (Ta’lîm-nâme, 1330:122-33).

5. Alay ve Liva Talimi

Alay ve liva talimi tabur talimi gibi talimnamede az işlenmiş bir konu başlığıydı. Alay ve livalar, alay ve liva kumandanlarının emriyle idare edilirdi. Alay içindeki taburlar bir veya daha fazla adımlarla düzen alırken liva içindeki alaylar sıra dahilinde, gerektiğinde dağınık bir şekilde düzen alırlardı. Bunların alacakları nizam, aralık ve mesafeler, arazinin ve mevcut durumun haline göre değişirdi. Düşman ve arazinin önemi büyük değilse derin kol nizamında 20 adım mesafe bırakılırdı.

Alay kumandanı alayın 20, liva kumandanı livanın 50 adım önünde dururdu. Alay ve livanın hareketleri, yanaşık nizamda tertip edilmişse birbirlerinin konumlarını muhafaza edecek şekilde ve araziden mümkün olduğu kadar istifade edecek surette yerine getirilirdi. Gerekli görülürse irtibat taburu tayin edilir ayrıca alay ve livadaki bir kısım askerlerin her birine ayrı ayrı yürüyüş istikamet noktaları verilirdi (Ta’lîm-nâme, 1330:133-35).

D. MÜZİK

1. Notalar⁵

1.1. Boru İşaretleri

Boru işaretlerinin birincisi padişaha mahsustu (Şekil 12).⁶ Padişaha mahsus boru La minör’le başlayıp Do majör sesleriyle bitmiştir. İkincisi müşirâne, harbiye nazırı ve ordu kumandanına mahsus notalar temel konumdaki Fa majör akorunun sesleriyle başlamış üçüncü ölçüde Fa majör’ün dominantı olan Do majör’e geçki yaptıktan sonra son ölçüde Do sesiyle karar etmiştir. Kolordu kumandanı, Fırka kumandanı ve Liva kumandanlarının notaları Do majör (DoM) akorunun seslerinden oluşur. Yaverlere mahsus nota eksik ölçüyle başlamış olup Do majör (DoM) tonundadır.

⁵ Bu başlıktaki bilgiler Cumhuriyet Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Öğretim Üyesi Prof.Dr. Erol Başara tarafından alınmıştır. Ek’te bütün notaların orijinal hallerine yer verilmiştir.

⁶ Şekil 12’de ilk iki satır padişaha ait notalardı. İkinci nota, resmi gecelere özel *Paşa Havası* için peşrev çalınan ezgiydi.

Birinci, ikinci üçüncü, dördüncü tabura ait boru notaları ve bir, iki, üç ve dördüncü bölüğün notaları Do majör tonundadır. *Marş* kumanda ezgisi, eksik ölçüyle başlamış olup *Marş* ezgisi dördüncü bölüğün tren (şimendüfer) nakliyatında ve vagon çıkışında hızlı bir şekilde çalınırdı. *Dur* ezgisi ise eksik ölçüyle başlamış Do majör tonundadır. *Cem*, *Yol Aç*, *Dikkat* ve *Ateş* ezgilerindeki *Cem* notası ölçü sayısı ile uyuşmamaktadır. *Cem* (toplanma) ezgisi çalındığında yanaşık nizam düzenine geçilirdi. Bunun dışında *Yol Aç* ezgisinde, sefer hizmetleri nizamına müracaat edilmesi isteniyordu. *Dikkat* kumanda ezgisinde düşman süvarilerinin yaklaşmasına işaret eden Do majör tonundaki notalar çalınırdı. Enteresan olan, *Dikkat* kumanda ezgisinin Do sesinde değil de Do Majör'ün dominant sesi olan Sol sesinde bitmesidir. *Ateş* işaret ezgisine geldiğimizde bu nota Do Majör olup sadece işaret talimlerinde çalınırdı. Hedefin yanında bulunanlar atışın başlayacağını bildirirdi.

Süngü Tak notası *Avdet* ve *Silah Başına* olmak üzere iki çeşitti. *Avdet* işaret ezgisi, manevranın sonunda çalınırdı. Ayrıca konaklara ve ordugâhlara dönüşlerin serbest olduğu anlamına geliyordu. *Silah Başına* işaret ezgisinde, askerin hepsi teçhizatlarını taşıyarak süratli bir şekilde toplanma yerlerine gelirler veya önceden belirlenmiş kıtalarda toplanırlardı. *Yangın* işaret melodisi de bulunmakla birlikte bu melodide Do majör bir ezgi çalınırdı.

Kalk Borusu da notalar arasında yer alırken söz konusu melodi günümüzde Türk Silahlı Kuvvetleri'nde hala çalınmaktadır. Boruyla çalma söz konusu olmasa bile ses yayın sistemiyle askerleri uykudan kaldırmak amacıyla çalınmaktadır.⁷ (Şekil 14)

Karavana yemeğinden önce *Abdest* ve *Namaz* boruları çalardı. (Şekil 14) Son olarak *Sayım* (*ta'dad*) ve *Tabib Muayene* borusu çalardı (Ta'lîm-nâme, 1330:1-10).

1.2. Marşlar

Birinci marş iki sesli *sebare* olarak yazılmış Sol majör tondadır. “ Fifre ve trampet “ ile çalınan marşların notası kesin olmamakla birlikte yazım hatası olduğunu düşündüğümüz bir şekilde La notasında karar kılmıştır. Ardından *Yürüyüş*

⁷ Bu bilgi Sivas 5. Piyade Eğitim Tugayı Bando Komutanı Üsteğmen Ercan ACAR tarafından verilmiştir.

Marşı Sol majör tonunda çalınırdı. 4 numaralı *Marş* notası eksik ölçüyle başlamış ve yazım hatası olduğunu düşündüğümüz Do notasında karar kılmıştır. Takım ve bölük cepheleriyle ayrıca takım kollarıyla yapılan geçit törenlerinde *Dakapo* (D.C.) işaretinin kullanıldığı Sol majör bir ezgi çalınmıştır. Takım ve bölük cepheleri ve takım koluyla *resm-i geçid*lerde (geçit töreni) “ fifre “ile çalınan sesler, fa anahtarı ile yazılmış hepsi Sol sesinde olan 4 ölçülük bir notadır. Alay koluyla geçit töreni marşı Sol anahtarlı dizekte iki çalgı ile icra olunan Re majör (ReM) bir ezgidir. Mızıka için alay koluyla geçit töreni *Fifresiz* icra edilirdi. Geçit törenlerinde geriden gelmekte olan fifre ve trampetlerin iştirak edeceği zaman çalınan ezgi Sol majör (Sol) olarak çalınırdı.

İleri Merkeze Marş ve *Sancak Kıtasına Marş* kumanda ezgisi Re majör tonundadır. *Cenaze Alayına Mahsus Marş* ezgisi de *parti*⁸lerin bölüşüldüğü çok çarpıcı bir örnek olarak karşımıza çıkar (Şekil 15-16) (Ta’lîm-nâme, 1330:10-26).

1.3. Havalalar

İlk olarak *Yat piş-revi* sadece sol sesinde çalınırdı (Şekil 17). Hatta resmi gecelere özel, yat havası için peşrev vardı. Notanın bir bölümünde sadece fifre ve trampet çalarken belirli bir bölümünden sonra eser tek dizekte notaya alınmıştır. Başka bir notada bir fifre bir trampet çalarken daha sonra bütün fifre ve trampetler birlikte çalardı. Yat havasında fifreciler 42 no’lu notayı nöbetleşe çalabilirlerdi (Şekil 11-12). Resmi gecelere mahsus Yat havasında şayet mızıka çalıyorsa fifreler çalmazdı. *Kalk Havası* Re majör, *İhrac Karagolu* Sol majör’dü. *Yürüyüş Nizamı* ise sadece Sol sesindeydi. *Karagolların Hareketiyle Çalınacak Marş* Re majör tonunda çalınırdı. *Trampet* ve *Silah Başına* çağrısı sadece sol sesinden oluşan değişik tartımlarla duyurulurdu. Trampet ile yangın işareti verilmek istenirse önce sadece sol sesinden oluşan değişik tartımlarla dört dörtlük ölçüler içerisinde duyurulur sonra iki dörtlük ölçü ile yazılmış Re majör bir ezgi olarak seslendirilirdi (Ta’lîm-nâme, 1330:26-40).

E.Tez’e Farklı Bir Bakış

Burada farklı bakıştan kastımız tezimizi benzer bir çalışma olan Ahmet Turan’ın “ 1310 (1895) *Tarihli Osmanlı Piyâde Ta’limnâmesi Işığında Son Dönem*

⁸ Armoniye oluşturan ezgilerden her birine denir (Türkçe sözlük, TDK Yay., Ankara 2011).

Osmanlı Piyade Eğitimi “ adlı yüksek lisans teziyle farklı yönlerini belirtmek suretiyle nasıl bir çalışma yaptığımız hususuna açıklık getirmektir. Aslında piyade talimnamesi esas itibariyle konu bakımından pek farklılık arz etmiyordu. Farklılıktan kastımız talimname başlıklarının ve konuların daha derin incelenmesinden kaynaklıdır. Tabi talimnameler arasında farklılıklar da söz konusuydu.

Turan’ın 1895 yılına ait talimnamesiyle bizim çalışmamız olan 1914 piyade talimnamesi tarihler arasında çok büyük yıl farkı olmadığı hasebiyle doğal olarak içerik bakımından pek değişikliğe uğramamıştır. İki talimnamenin içeriğinde liva, alay, tabur, bölük ve takım talimleri esas unsur olarak ele alınmıştır. Muharebe ve geçit törenlerine değinilen iki eserde içeriğin konulara dağılımı farklıdır. Örneğin Turan’ın tezinde tabur talimi daha geniş bir şekilde ele alınmışken bizim tezimizde bölük talimi daha geniş yer kaplar. Ne var ki benzerlikleri sıralamakla bitiremeyeceğimiz piyade talimnamesinde farklı olarak ne yaptığımızı ele almanın daha rasyonel olacağını zannediyoruz.

Öncelikle Osmanlı Devleti’nin askeri yapısının temelleri ve gelişimi, son dönem Osmanlı piyade eğitiminin en önemli halkaları olması cihetiyle önem arz ediyordu. Bu bakımdan I. Bölüm’de Osmanlı Devleti’nin askeri yapısıyla ilgili yer yer ayrıntılı bilgiler verdik. Vücut hareketlerin daha sarıh bir şekilde anlaşılabilmesi için I.Bölüm’de tüfek hareketleriyle ilgili geniş bilgiler vermeye çalıştık. Hücumların farklı şekillerde icra edilmesi harplerin ana unsurunu teşkil ederdi. Aslında talimnamede nasıl bir hücum edileceğinden çok neşekilde vücut pozisyonları alınacağıyla ilgili bilgi verilmişti. Osmanlı piyadelerinin nasıl bir disiplin içinde eğitildiği ve hareketlerin nasıl tertipli bir şekilde yaptırıldığına dair bilgiler aynı bölümde *Hücum Çeşitleri* konusunda değerlendirilmiştir.

II. Bölüm’de bölük talimi başlığında ateş çeşitlerine ve piyadenin hangi tüfek hareketleri yapması gerektiğine yer verdik. Bölüğün yapması gereken düzen değişiklikleri bölük talimi başlığında irdelenmiştir. Üzerinde çok durulmayan ama piyade eğitimi olan *Dizi* ve *Manga* eğitimi tezimizde işlediğimiz bir konu başlığıydı. Mangaların savaşlarda önemli bir misyonu olmasına rağmen talimnamedeki eğitimine az yer verilmesi dikkatimizi çeken bir husustu.

Farklılaşmanın diğer bölümlerden daha fazla olduğu kısım ise III. Bölüm’dü. Osmanlı ordusunun savaşlarda nasıl bir vaziyet alması gerektiği çok önemli bir

mesele idi. Savaş organizasyonun doğru bir şekilde planlanması savaşta sahip olunan teçhizat kadar önem teşkil ederdi. Aslında başarının sırrı savaşın en iyi şekilde nasıl idare edileceği sorusunun cevabında yatmaktaydı. Binaenaleyh, III. Bölüm’de *Sevk ve İdare, Araziden Yararlanma ve Muharebede Cephe Alma Suretleri* ile ilgili hususlara derinlemesine yer verdik. *Kuşatma, İşgal Muharebesi, Takip ve Çekilme* de ise savaşın ne şekilde bitirileceği konusu işlenmiştir.

Savaşların hangi mekânlarda nasıl cereyan edeceğinin önemi Osmanlı kumandanları tarafından iyi anlaşılmıştı. Örneğin *Yerleşim Yerleri ve Orman Muharebesi* hususunda yerleşim yerleri ve ormanlarda nasıl bir harp vaziyetinin alınması gerektiği üzerinde duruluyordu. Talimnamede farklı olarak, başka sınıfların aynı savaş şekli almasının mümkün olmadığı konusu da işlenmiştir.

Elbette kıtaların savaşlardaki pozisyonu da ehemmiyet kesberdi. *Bölüğün Muharebesi, Taburun Muharebesi, Alay ve Liva Muharebeleri* farklı savaş pozisyon almayı icap ettirecek eğitim basamaklarıydı. Buna dayanarak tezimizde bahsedilen kıtaların harp düzenlerine yer vererek savaş hazırlıklarının titizliğine dair bilgiler vermek istedik. Ek olarak *Sancak Almak* ve *Resm-i Ta’zim* gibi konularda hareketlerin ne şekilde uygulandığına dair bilgiler verdik.

Eğitimlerde trampet, borazan ve mızık kullanılması yanı sıra ne gibi müzik tonlarında nasıl bir vaziyet alınacağı bu aletlerin kullanılmasına bağlıydı. *İşaret Değneğinin Kullanımı* diğer müzik aletlerinin yanında piyade eğitimi için önemli enstrümandı. Yoklama ve geçit törenlerinde farklı olarak üzerinde durduğumuz diğer husus tüfeklerin kullanımıydı. Doğal olarak resmî tören ve yoklama nizamlarında savaştan daha farklı tüfek hareketleri vardı. “Duruş Şekilleri, Silah Doldurmak, Silah Davranmak, Silah Boşaltmak “olarak incelediğimiz hareketler protokol uygulamalarının seyri açısından önemli olduğundan piyade disiplininin farklı bir tezahürüydü. Esasen her silahla aynı vaziyet alınmadığından tezimizde *Martini, Hanri, ve Hanri Pipu(o)di ile Tüfek Hareketleri* başlığında bu tüfek çeşitlerinin kullanımına dair bilgiler verdik.

Bunlardan başka Osmanlı Devleti sadece piyadeden oluşan sınıf değildi. Örneğin süvari sınıfının çok önem teşkil ettiği Osmanlı askerisinde bununla ilgili çalışmalar da 1315 (1899-1900) *Tarihli Süvari Talimnamesine Göre Son Dönem Osmanlı Ordusunda Süvari Eğitimi* adlı yüksek lisans tezini ele almış olan Gökhan

FİL, kıtaların ayrıntılı kısımlarını ele almıştır. Komutalar ve düzenlerin piyade talimi ile farklılaşmadığını tespit ettiğimiz bu eser I. Dünya Savaşı öncesine dair askeri bir çalışma olarak dikkatimizi çekmektedir. Ayrıca yine yüksek lisans tezi olarak ele alınmış Hikmet ÇOLAK'ın 1926 *Tarihli Topçu Talimnamesi Işığında Cumhuriyetin İlk Yıllarında Topçu Eğitimi* eserinde özellikle topçu mevzilerine ve silahlarına değinmesi bakımından daha farklı bir çalışma olarak göze çarpmaktadır.

Son olarak belki de tezimizi daha farklı kılan husus talimnamenin sonunda **notalar** yer verilmiş olmasıydı Padişah'tan kumandanlara, kumandanlardan yaverlere mahsus nota kullanımları vardı. Kıta eğitimi için verilmiş notalar da talimnamede işlenmiştir. Ayrıntısına notalar kısmında değindiğimiz konuya daha fazla yer verilmesini tekrara düşmemek adına lüzumlu görmüyoruz.

SONUÇ

Osmanlı İmparatorluğu Anadolu Selçuklu Devleti'nin bir uç beyi olarak tarih sahnesinde var olduğunda ve müstakil devletin temellerini attığında çok gelişmiş harp alet ve edevatına sahip olduğu söylenemezdi. Özellikle söz konusu teçhizatı kullanabilecek büyük ordulara malik değildi. Kuruluş döneminde Orhan Bey, I. Murad ve Çelebi Mehmed zamanındaki değişikliklerle birlikte ordu bünyesinde esaslı bir değişiklik meydana getirilmişti. İstanbul'un fethiyle birlikte cihan imparatorluğu telakkisi, ordudaki teknolojik gelişme ve yenileşmeyi de beraberinde getirmişti. Bir buçuk asırlık çok parlak dönem Avrupa'daki ekonomik ve teknolojik gelişimle birlikte sönmeye başlayacaktı. XVII. yüzyıl ve XVIII. yüzyılla birlikte Osmanlı Devleti eski gücünde olmasa bile hala Avrupa'nın en saygın ve güçlü devletleri arasında yerini alıyordu. XVIII. yüzyılın ikinci yarısındaki Sanayi İnkılabı, Osmanlı Devleti'ndeki fetihlerin durması ve ekonomik bunalımların baş göstermesinin yanı sıra bir de dini hassasiyetler sonucu Avrupa'daki teknolojik gelişmeler takip edilemeyince Osmanlı Devleti'ndeki askeri üstünlük yerini çözülmeye bırakmıştı.

Biz de tezimizde Osmanlı İmparatorluğu'nun askeri bakımdan süregelen değişimiyle birlikte 1914 yılındaki piyade eğitimini ele aldık. I.Dünya Savaşı'nın eşiğinde ordudaki disiplin anlayışına şahit olduk. İmparatorluk nasıl büyük bir çözüme yaşırsa yaşasın askeri geleneğin ve disiplinin yüzyıllar boyunca edinilmiş deneyiminin uygulamasını piyade eğitimlerinde görmüş olduk. Yakın zamanda Bosna-Hersek, Bulgaristan ve Girit'in elden çıkması, 31 Mart Olayı, iç isyanlar, Trablusgarp savaşı ve akabinde Balkan savaşlarının getirdiği ağır siyasi bunalımlar sonucu Osmanlı Devleti'nin askeri disiplininin teorik olarak kaybolmayışı ve ayrıntılara olabildiğince dikkat edilmesi dikkatimizi çeken en önemli husustu. Bu kadar ağır buhranlar geçiren bir imparatorluğun kusursuz bir şekilde organize olma isteği gerçekten şaşırtıcıydı. Bunların yanında ordu bünyesindeki küçüklü büyüklü kıtalardan kumandanların üstlendiği pozisyonlara kadar herkesin çok önemli vazifeler gördüğünü tespit ettik. Bu vazifelerin yerine getirilmesinde ordudaki müzik aletlerinin rolünü saptadık. Ordunun, resmi törenlere ve savaşlara ne kadar titizlikle

hazırlandığı gördük. Osmanlı'nın bütün olumsuzluklara rağmen sıkı bir askeri eğitiminin olduğunu ve bu eğitimlerin kusursuz bir şekilde uygulanmasının başarıyı beraberinde getireceği anlayışını gözlemledik. Kısaca imparatorluk son nefeslerini alıp verirken piyadelerin askeri eğitiminin önemli bir bölümünü görmüş ve Osmanlı'nın temel askeri disiplin dinamiklerinin halâ aktif olduğunu tespit etmiş olduk.

III. BÖLÜM

1330 (1914) OSMANLI PİYADE TA'LİM-NÂMESİNİN TRANSKRİPTİ

Piyâde Ta'lîm-nâmesi

Medhâl

1 — Ta'lîm-nâme-i piyâdenin ta'lim ve terbiyesine âid usûllerle muhârebesine âid kâvaid-i esâsîyeyi muhtevidir. Lakin sunûf-ı aslî olan piyâde hemân dâimâ sunûf-ı sâire ile birlikde muhârebe itdiğinden piyâde muhârebesine taalluk olduğu derecede sunûf-ı mezkûrenin de sûret-i hareketi gözedilmiştir.

2 — Harb sıkı bir inzibâtın vücûdunu ve bütün kuvâ-yi maddiyenin ve ma'neviyenin sarf ve isti'mâlini müstelzimdir. Husûsiyle muhârebede tahsîl-i zafer ve galibiyet bi'l-cümle Zâbitân ve efrâd-ı askeriyenin kumandanı akdes-i umûmî olan Zât-ı Hazret-i Pâd-şâhi ile vatan ve millet uğrunda şevk ile

Sayfa 3

Fedâ-yı can itmelerine ve en küçüğe kadar bi'l-cümle rütbe-i eshâbının bi'z-zât i'mal-i fikr ile iktizâ-yi hale göre kendi kendine tedbir ittihâzına alışmış olmalarına ve neferâtın dâhî ihrâz-ı zafer azm-i kat'iyyesine mâlik ve mâ-fevklerin mecrûhiyyet veya şahâdetleri hâlinde bile bu azmi hâlel-dâr itmâmek ve evsâfını hâiz bulunmalarına mütevakkıftır.

3 — Harbde yalnız sadelik zamîn muvaffakiyyetdir. Bu sebebden öğrenilecek ve kullanılacak nizâmların sade olması lâzım gelir. Her dürlü sun'i hareketler memnû'dur. Ta'lîm-nâmede gösterilen nizâmların kemâl-i emniyyet ihâta ile tatbîkine kesb-i kudret idilmelidir. Tevsîk-i inzibât için mezkûr nizâmların ta'lim ve tatbîkinden tamâmiyyet ve mükemmeline riâyet lâzımdır.

4 — Bölük kumandanı ve bunun mâ-fevkinde bulunan bi'l cümle kıtaât kumandanları mâ-dûnlarının ta'lîm-nâme ahkâmına tevfikân ta'lim ve terbiyesinden mes'ûldür. Bu maksad için mûmâ-ileyhim vesâit intihâbında mümkün olduğu kadar serbest bırakılmalıdır. Kezâlik her cüz'-i tâm kumandanı meh-mâ-emken maiyyet-i mevcûdesinin ta'limlerde hazır bulunmasından mes'ûldür.

Sayfa 4

Binâen-aleyh bi'l-cümle Zâbitân ve küçük Zâbitân ve Onbaşılar ta'limlerde mevcûd bulunmalarına hidemât- dâhiliyye ile karagol hizmeti için mümkün mertebe az asker idilmesine ve yalnız tabîb raporunu hâiz hastalarla be-heme-hâl bir hizmet-i askeriyyede istihdâmına mecbûriyyet hâsıl olanların muâf tutulmasına dikkât idilmelidir.

Sene-i ta'limiyyeye gelince mezkûr efrâd-ı cedîdesinin vürûdundan irtesi sene efrâd-ı cedîdesinin vürûdine kadar i'tibâr idilüb edvâr-ı âtiyeyi havîdir:

- (1) Kış devri
- (2) İlkbahâr (büyük ta'limi) devri
- (3) Yaz devri
- (4) Sonbahâr devri
- (5) Sonbahârdan sonraki zemân

Kış devri takrîben üç ay imtidâd idüb bu devirde efrâd-ı cedîde Bölük efrâd-ı âtikasıyla birlikde icrâ-yi ta'lime muktedir olacak bir hale gelinceye kadar ayruca ta'lim ve tertîb idildiği gibi efrâd-ı âtika dâhî sene-i sabıkadaki müktesebâtlarını tekrar takviye iderler.

İlkbahâr devri efrâd-ı cedîde ta'limlerinin hitâmından Tabur ta'limine kadar imtidâd itmek üzere takrîben üç aydan

Sayfa 5

ibârettir. Bu devirde efrâd-ı cedîde ile efrâd-ı âtika birleştirilerek bölüğe mahsûs harekât-ı ta'limiyye icrâ iderler. Yaz devri Taburu Alay ve Livâ ta'limlerini ve manevralara hazırlık olmak üzere hizmet-i seferiyye ta'limlerini hâvidir. Bunlardan Tabur ta'limi lâ-akall yirmi, Alay ta'limi lâ-akall on, Livâ ta'limi lâ-akall beş defa icrâ olunur.

Bir günde bir ay ta'lim ictimâ' ve ba'de'l ta'lim avdet idemeyecek kadar aksamı müfrez bulunan Tabur Alay ve Livâların ta'limleri manevra için ictimâ' zemânına ta'vîk idilüb bu halde mezkûr cüz'-i tâmların lüzûmu kadar irken tecemmu' iderek manevralara başlamadan işbu ta'limlerini ikmâl iderler.

Bölük esâsen ilkbahâr devrinde her husûsda sûret-i mükemmelede ta'lim ve terbiye idilemeyeceği cihetle bu devirde Bölük ta'limine de devâm olunub ancak bu ta'lim ber-vech-i bâlâ ta'limlerle sûret-i münâsibde mezc idilmek lâzımdır.

Hiçbir devrin yalnız ta'lim-nâme harekâtının ta'limine hasrı câiz olmayub ta'lim, seferiyye, endâht, idmân husûsâtında ve sâir şubât- ta'limiyyede efrâdın terbiyelerine sene-i ta'limiyye bidâyetinden nihâyetine kadar tedricen devâm idilmelidir.

Her devirde icrâ olunacak ta'lim ve terbiyenin muntazaman cereyânını temîn için ta'limi idâreye memûr olan kumandanın

Sayfa 6

Bir program tertîb ve tanzîm ile buna tevfiikan idâre itmesidir. İşbu programın tertîbinde:

Hidemât-ı muhtelif nizâmnamelerinden hangi mevâdd ve harekâtın hitâm-ı devre kadar ta'lim idileceği,

Hangi mevâdd ve harekâtın ta'lim meydânının hangilerinin arâzî üzerinde ta'limi iktizâ ideceği,

Her madde ve her hareket için sûret-i umûmîyede ne kadar müddet tahsîsi icâb ideceği taayyün olunub mevki'-i askeriyenin ahvâl iklimine ve husûsat-ı sâiresi de nazar-ı dikkâte alınarak evvel emirde bir hafta taksîmâtı ve buna nazaran yevmi taksîmâtı (ve bir günde yapılacak ta'limler içinde saat taksîmâtı) icrâ edilür.

Efrâd-ı cedîde ta'limleriyle Bölükden i'tibâren muhtelif cüz'-i tâmların ta'limleri, muayyen olan müddetlerin hitâmında usûlen teftiş edilir. İdman, endâht, seferiyye ta'limlerinin teftişi yaz devrinin nihâyetine doğru icrâ edilür. Acemi ta'limleriyle Bölük ta'limlerinin teftişi Alay kumandanı ve bunun gaybûbetinde Tabur kumandanı tarafından ve daha büyük cüz'-i tâmların teftişleri en büyük mâ-fevk (Kolordu, Fırka, Livâ kumandanları) tarafından icrâ edilir.

Büyük küçük bi'l-cümle mâ-fevkler ve teftiş olunacak cüz'-i

Sayfa 7

tam'ın mensûb bulunduğu Alay Zâbitânının kâffesi esnâ-yı teftişde hazır bulunur.

Ta'lim-nâme mevâdd-ı mundericesinin teftişlerine muâyene nizâmında askerin muâyenesiyle başlanür. Müfettiş tarafından talebi idilen harekât

görüldüğünden sonra icrâ olunacak bir resm-i geçid ile teftiş ikmâl idilür ve hareket-i mezkûre umûm Zâbitân muvâcehesinde mufassalan tenkid ve idülür.

İdman ta'limleri, hidemât-ı seferiyye terbiyesi ve efrâdın münferiden endâhtındaki iktidarları Alay kumandanı tarafınan teftiş idilir.

Sunûf-ı muhtelifenin müttehiden icrâ-yi ta'lim eylemeleri (manevralar) sonbahâr büyük ta'limleri için hâsseten sonbahâr devrinde istifâde olunur. Bunun için evvelen müfreze muhtelit Livâlar ve ba'dehû Fırka ve Kolordular harekât-ı askeriyye icrâ iderler. Maa-mâ-fih sâir ta'lim devirleri esnâsında dâhî her mevki'-i askerîdeki sunûf-ı muhtelife arasına yerleştirilerek mevki'-i mezkûr civarındaki arâzî-i muhtelife üzerinde küçük küçük mikyâsda müfreze ta'limleri icrâsı husûsunda fevt-i fırsat idilmemelidir. Müfrez-i kıtaât-ı askeriyyede ise sunûf-ı muhtelifenin vücûdu farz edilerek bu tarafda müfreze ta'limleri icrâ idilmelidir.

Sayfa 8

Sonbahâr devrinden sonraki zemân dâhî hafîf ta'limlere devâm ile beraber esliha techîzât ile melbûsâtın ta'mir ve ıslahına ve esâslı sûretde tathîrâta hasr idilüb efrâd-ı cedîdenin istikbâlleri ve ta'limleri tehiyyatıyla işgal (heyet-i muamelenin ihzârı) olunur.

5 — Asıl harekât-ı ta'limiyye Bölükte hitâm bulunur. Taburda ve daha büyük cüz'i tamlarda aksam-ı münferidenin aynı maksad-ı muhârebe için tevîd-i i'mali ve harekât eylemeleri ta'lim olunur.

6 — Aynı husûsun bir tabiyyece ta'limi zihn ve bedeni yoracağından, mevâdd-ı ta'limiyyece tenevvü' gözetilmek lâzımdır. Harekâtın müddet ve nev'ileri ise neferâtın kuvvet ve idmânlarıyla mütenâsiben ve tedricen tezyîd idilmeleridir, çünkü aksi takdîrde rehâvet husûlû gayr-ı kabil ictinâbdır, bu ise inzibâta hâlel iras ider.

7 — Ta'limleri ne derece muhtelif arâzî üzerinde icrâ idilirse bunları icrâ iden kıtaâtın istifâdesi deo nisbetde artar binâen-aleyh bu sûretle ta'limler icrâsı için her fırsattan ve her mevsimden istifâde olunmalıdır.

7 **Mükerrer** — kıtaâtın gice vakti emniyyetle ve gürültüsüz bir sûretde hareket icrâsına alışdırılması muktezîdir.

Sayfa 9

8 — Seferber mevcutlu cüz'-i tamlarla ta'limler icrâsı kıymet-i mahsûsâyı câizdir. Bunun hattâ Bölük Bölük dâhilinde dâhî fâidesi vardır, şöyle ba'zân bir veya iki Takım mevcûd seferiyye iblâğ ve mütebâkîsi iskelet hâlinde mefruzân ve bi'lhasa Takım Zâbiti ve Manga başlarının kâmilîyle irâe idilerek icrâ-yi ta'lim olunursa Takım kumandanlarının ve birçok Manga başlarının yetişmesi temîn edilmiş olunur.

Taburda ve Taburdan büyük cüz'-i tamlarda, seferî kıtaâtın yürüyüş derinliğini hâsıl itmek üzere, Bölükler beyindeki mesâfâtı tezyîd itmek sûretiyle de arasıra ta'limler icrâsı şâyân-ı tavsiyedir.

9 — Hazır-ı ta'limlerde, telefâtın irâesi emr olunmuş ise, takviyeler sebebiyle Avcı hatları silâhın serbest kullanılması mümkün olamayacak derecede sıklaşacağından, Avcı hattı harcında kalan neferât hattın hemân gerisinde ve Avcılarla aynı vaz'îyyetde bulunurlar ve ateşden mâ-adâ her bir hareketde iştirâk iderler.

10-Kumandaların (*) ekseri ihbâr ve icrâ kumandalarına münkasımdır. İhbar uzun, icrâlar kısa

(*) ki bunlar metinde büyük hurûfâtla basılmışdır.

Sayfa 10

ve keskin î'tâ olunur. Metinde ihbârlar ile icrâ kumandanları arasına (—) işâreti kullanılmışdır. Kumandaların keskin olarak virilmesi medlûli olan hareketlerin gevşek icrâsına sebep olur. Kumandalar sarahâtle îrâd idilmeli ve fakat maksadın iktizâsından daha yüksek sesle virilmelidir. Virilen herhangi bir kumandanın medlûli olan hareket tamâmen icrâ idildikçe diğer bir kumanda virilmelidir. Husûl-ı maksadâ kumanda kifâyet itmediği takdirde kumanda yerine emir virilir.

11 — Kıtaâtın sevk ve idâresi için kumanda ve emirden mâ-adâ seslenme ve işâret dâhî kabil-i isti'mâldir. Kumandan evvelce düdük isti'mâliyle nazar-ı dikkâti kendine celb idebilir. İleri yürütmek için kumandan kolunu yukarı kaldırır.

Kıt'a kendisini tâ'kîb itmek için kolunu yukarı kaldırub yürüyüş istikametini gösterir.

Durdurmak için kol yukarı kaldırılıb aşağı indirilir.

Ava çıkarmak için her iki kol omuz tesviyesinde yanlara uzadılır. Lüzûmu hâlinde bi'l-âhire ilerleyecekleri istikamet bir kol ile işâret olunur.

Sayfa 11

Cem' itmek için baş üzerinde kolla bir dâire çevrilür. Bu işâretler silâhla da virilebilir. Husûsat-ı sâire için virilecek işâretlerin evvelce kararlaştırılması lâzımdır.

Yanaşık nizâmda bulunan bir kıt'aya virilecek işâret esâsen kıt'anın kumandanına âiddir.

12- Büyük mesâfelerde emr ve takrîrlerin işâret flâmalarıyla [*] teâtîsi zemân ve kuvvet tasarrufunu mûcebdir.

Lâkin müessir ateş altında kaidesi vech ile işâret virmek nâdiren mümkün olacağından, sık sık tekerrür idecek ahvâl-i muhârebenin seriân anlaşılması için işâret flâmalarıyla veyahûd, kol serpuş ve sâire ile işâret dâhî kullanılabilir.

Sûret-i umûmîyyede her zabîtin bilmesi iktizâ iden âtîdeki işâretler kullanılmışdır.

A A A = İleri !

Ş Ş Ş = İleriki muhârebe hattından geriye virilirse Topcının daha ileri ateş itmesi

T T T = Dur!

[*] İşâret flâmalarıyla muhabere ta'lîm-nâmesine mürâcaat.

Sayfa 12

F F F = İleri muhârebe hattından geriye virilirse: Ceb-hâne lâzım.

Geriden ileriye virilirse: Ceb-hâne geliyor.

H H H = İleri muhârebe hattından geriye virilirse: Hücûma kalkmak istiyoruz. Geriden ileriye virilirse: Hücûm yaklaştı.

İşâret anlaşılırsa (anlaşıldı) cevabı virilir. Bundan mâ-adâ ihtiyâc görünen işârât evvelce kararlaştırılmalıdır.

Sayfa 13

Birinci kısım

Hazırlık

Birinci fasl

Bölük

1 — Yanaşık Nizâmı

Terbiye-i münferide

Kavâid-i umûmîye

13 — Terbiye-i münferidenin kemâl-i ciddiyet ve ihtimâm ve dikkâtle icrâsı ta'lim ve terbiye-i umûmîyyenin esâsıdır. Müteaddid neferâtın müttehiden icrâ-yi hareket ve te'sîri ancak her neferin ayrı ayrı esâslı bir sûrette ta'lim ve terbiye edilmesine vâ-bestedir.

Acemi neferin hatalı ve na-tamâm olarak ta'lim ve terbiyesi

Sayfa 14

Ekseriyyâ bütün hizmet-i askeriyyesi müddetince iktidarının nâkıs kalmasına sebebiyet verir. İlk ta'limlerde dikkâtsizlik eseri olarak yerleşen hataların netâyic-i muzırresi nâdiren ber-araf idilebilir. Kezâlik terbiye-i münferidedeki nevâkısın kıt'aca icrâ idilecek ta'lim ve terbiye ile telâfisi dâhî nâdir'ül-i mkândır

Efrâd-ı cedîdenin terbiye-i münferide ta'limleri mensûb oldukları Bölük kumandanının mesûliyeti ve Bölük Zâbitânından birinin nezâret-i mahsûsası tahtında olarak icrâ olunur. Müstesnâ olarak karagollara münkasım Taburlarda efrâd-ı cedîde Taburca yerleştirilerek ta'lim ve terbiye idildikten sonra Bölüklere virilir. İşbu ta'limler için efrâd-ı cedîde 10 ilâ 15 neferden mürekkeb ta'lim kıt'alarına tefrîk olunur. Her kıt'aya bir Çavuş veya Onbaşı muâvin olarak dâhî bir üste nefer virilir.

Efrâd-ı cedîde ta'limleri terbiye-i askeriyyenin esâsı olduğundan işbu ta'lime tahsîs olunacak muallim ve muavinler Bölüğün en muktedir ve müstaid Çavuş ve Onbaşı ve neferlerinden intihâb olunmalıdır. Hey'et-i ta'limiyye dâhil olan Zâbitân, küçük Zâbitân, Onbaşılar ve neferât müddet-i ta'limiyye esnâsında her dürlü hizmetden muâf olub ancak hastanelik gibi bir özrden dolayı tebdîl idilebilir. Bu ta'lime me'mûr

Sayfa 15

Zâbitân tertîb ideceği ta'lim programını ta'limlere bed'enden birkaç gün evvel berây-i tasdîk ve lede'l-icâb berây-i tasdîk Bölük kumandanına takdîm ider.

Efrâd-ı cedîdenin vürûdundan lâ-akall iki üç hafta mukaddem her Bölükde intihâb idilen he'et-i ta'limiyye bu ta'limiyye me'mûr Zâbitân nezâreti tahtında olarak efrâda öğretilcek mevâdd-ı ta'limiyyeyi tekrar ile ihzâr olunur.

14- Hareketin icrâsında keskinlik ve sür'at taleb olunmazdan evvel, idmân ta'limleri iânesiyle çeviklik vücûda hâkimiyet ve iyi bir duruş istihsâl idilmelidir.

Tüfenksiz Ta'lim ve Terbiye

Esâs vaz'ıyyeti

15 — Hazır Ol ! kumandasında nefer-i âtîdeki vaz'ıyyeti alub artık kımıldanmaz: Ayak uçları gönyeden biraz kapalı olmak üzere ökçeler vücûdun müsâadesi nisbetinde bitişdirilir. Vücûdun ağırlığı ökçe ve tabanlara müsâvâten taksîm idilir. Dizleri hafîfçe gerilir. Gövde dik tutulub, göğüs tabîî olarak ileri çıkar ve omuzlar aynı tesviyede olmak yukarı kaldırılmak üzere cüz'î geri alınır.

Sayfa 16

Kollar serbestce aşağı sarkar. Dirsekler hafîfçe yükselmiş olduğu halde biraz ileri alınır. Eller, bilek parmakların uçlarıyla beraber oyluğa temâss itdirilir parmaklar bitişik ve tabîî olarak bükük olmalı ve orta parmak pantolon üzerinde bulunmalıdır.

Boyun omuzlar arasına gömülmeyerek serbest ve doğru tutulur.

Baş yukarı kaldırılıb çene boyuna doğru biraz geri çekilir ve nazar-ı serbestce ileri tevcîh idilir.

16 — Hazır Ol ! kumandası ita' idilmeyüb doğrudan doğruya bir ihbâr kumandası virilirse nefer kendiliğinden esâs vaz'ıyyeti alır.

17 — Yerinde Râhat! kumandasında nefer sol ayağını ileri çıkarır. Yerinde râhat hâlinde nefer kımıldanabilirse de müsâadesiz konuşamaz.

Yürüyüş

18 — Mevzûn yürüyüş (adım) ve âdî yürüyüş (adım) namıyla iki nev'î yürüyüş (adım) müsta'meldir.

19 — Mevzûn yürüyüş askerin inzibât intizâmını

Sayfa 17

te'yide hâdimdir. Bu yürüyüş yanaşık nizâmlarda icrâ olunan hazırlık ta'limleri ile resm-i ta'zim ve resm-i geçidlerde ve büyük mahâllerden geçişde kullanılır.

Kumanda: **Kıt'a [*]** — **Marş !** bu kumanda da sol bacak hafîfçe bükülerek, ayak burunu aşağı düşük ve biraz dışarı dönük olduğu halde, bacağın alt kısmı üst kısmıyla bir hatt-ı müstakim teşkîl idecek vech ile, bacak ilerü uzadılır. Aynı

zemânda vücûdun ağırlığı ileriye alınır ve sol ayak sağ ayakdan 80 santimetre ileride bütün tabanıyla hafifce yere konur. Bu hâlde vücûdun bütün ağırlığı sol ayak üzerine virilmiş bulunur.

[*] Bu ihbâr kumandası Bölükden az kuvvetdeki kıtaâ-ı gayr-i muayyine ve münferid nefer için kullanılır. Lakin büyücek bir cüz'în muâyyen bir kısmı icrâ-yi hareket idecekse kıt'a ta'bîri yerine o kısm-ı muayyeni zikr itmek lâzımdır meselâ:

İkinci Takım — Marş !

Bölük, Tabur... İlh için ihbâr kumandası

Bölük — ... Tabur — ... İlhdır.

Sayfa 18

Sol ayak yere konurken sağ ökçe birden kalkar ve sağ bacak hafifce bükük olduğu hâlde, ayak burnu yere yakın olmak ve fakat dokunmamak üzere, çekilerek ileri uzatılır. Bâ'dehû sağ ayak da sol ayak gibi yere konur. Dizleri lüzûmundan yukarı kaldırmakdan ve ayakları şiddetle yere vurmaktan ictinâb idilmelidir.

Nefer bu minvâl üzere cebhesine amûd bir istikametde yürümeğe devâm ider. Kollar serbest sallanır, yürüyüş sür'atı dakikada 114 adımdır.

20- — Resm-i geçitlerde virilecek: Yerinde Say!

Kıt'a — Marş! [Yürürken: Yerinde Say !] kumandasında nefer, dizlerini veyahûd bacağının alt kısmını çok kaldırmamak tepinmemek şartıyla yürüyüş sür'âtini muhâfaza iderek yerinde sayar.

Sol ayak yere basarken virilmesi iktizâ iden: İleri — Marş !kumandasında nefer sağ ayağını yere basdıktan sonra sol ayağıyla ale'l-âde tûlda adım atarak yürümeğe başlar.

Sayfa 19

22 — Âdî Yürüyüş İçün: Âdî Adım — Marş ! (Mevzûn Yürüyüşden : Âdî Adım) kumandası virilir. Âdî demek tûlî ve sür'atî arâzînin hâline ve her neferin teşkilât-ı bedeniyyesine tâbî'dir. İleri hareket kesb-i batâet itmemeli, vücûdun vaz'ıyyeti de gevşememelidir.

Âdî Yürüyüşden Mevzûn Yürüyüşe Geçmek İçün: Ayak Uydur !kumandası virilir.

23 — Durdurmak İçün : Kıt'a — Dur ! kumandası virilir. Ayak uydurulmuş iken icrâ-yi kumandası sağ ayak yere basarken virilmelidir. Yürüyüş sol ayakda bitirilüb sağ ayak kısaca onun yanına çekilür.

Âdî Yürüyüşde : Dur ! kumandasında nefer bir adım daha atarak gerideki ayağını ileridekinin yanına getirir.

Sayfa 20

Koşmak

24 — Mevzûn Alarak Koşdırmak İçün:

Koşar Adım — Marş !Marş !kumandası virilür.

Koşar Adım !ihbârında nefer kollarının alt kısımlarını, vücûda hafifce temâss idecek ve tabîi olarak aşağı sarkan üst kısımlarla takriben gûnya teşkîl eyleyecek vech ile, yukarı kaldırır elleri, baş parmak yukarı gelecek vech ile, hafif yumulur ve az içeri dönderilir.

İkinci : Marş ! kumandasında sol ayakdan bed' ile serbestce koşılır. Yere bütün tabanla basılarak dizler hafifce bükilür. Kollar, vücûddan ayrılmak şartıyla cüz'i ileri geri hareket itdirilir. Hatvenin tûli arâzînin haline göre 70 : 90 santimetre ve sür'atı dakikada 170 : 180 adımdır.

Âdî Yürüyüşden Koşar Adım Geçmezden Evvel :

Ayak Uydur !kumandası virilmelidir.

Sayfa 21

Kıt'a — Dur !kumandasında nefer üçüncü hatveden sonra durur. Koşar adımda virilecek **Adım !** kumandasında üçüncü hatveden mevzûn yürüyüşe inilir.

25 — Sadece Marş !Marş !kumandasında nefer sıra dâhilindeki mevkiîni muhâfaza itmek şartıyla mümkün olabildiği kadar hızlı koşar.

Bu koşuşdan durmak veyahûd âdîyyen yürüyüşe geçmek için, cebhe büyütme hareketleri kumandaya hacet olmayub her nefer mahâl-i mahsûsasını alınca durur veyâhûd iktizâ iden yürüyüşe geçer hâlât-ı sâirede :

Kıt'a — Dur ! Yâhûd: Adım !kumandası virilerek nefer durur veyâhûd âdî yürüyüşe geçer.

Dönüşler

Dururken

26 — Yanlara Dönüş İçün : Sağa (Sola) Dön ! kumandası virilir. Bu kumanda da sağ ökçe

Sayfa 22

Cüz'i yerden kesilirken tabanın yere tazyikiyle vücûda 90 derece dönüş için kuvvet alır.

Sol ökçe vücûdun ağırlığını hâmil olarak yerinde döner ve bu esnâda sol ayak burunu biraz yukarı kaldırılır.

Sağ ayak yerinden kaldırılarak dönüşün hitâmında sür'atle sol ayağının yanına getirilir. Kalçalar ve omuzlar ayaklarla beraber döndirilir.

27 — Geriye Döndürmek İçün : Geriye Dön ! kumandası virilir.

Hareket sol ayağın ökçesi ve sağ ayağın tabanı üzerinde 180 derece sola dönülerek icrâ olunur. Dönüşün hitâmında sağ ayak sür'atle sol ayağın yanına getirilir.

Yine Cebheye Döndürmek İçün : **İleriye – Dön !** kumandası virilir.

Yürürken

28 — Sağa (Sola) – Dön !yâhûd : Yarım

Sayfa 23

Sağa (Yarım Sola) – Marş !icrâ kumandası sağ (sol) ayak yere basarken virilir.

Nefer yere bir adım daha atarak sol (sağ) ayağının pencesi üzerinde emr idilen tarafa döner ve yeni istikametde yürüyüşe devâm ider.

29 — Geriye (İleriye) – Dur ! ayak uydurılmış ise icrâ kumandası sol ayak yere basdığı anda virilir. Bir adım daha atılarak sağ ayağın pencesi üzerinde sola geri dönülüb sol ayak sür'atle sağ ayağın yanına getirilir.

Tüfenkle Ta'lim ve Terbiye [*]

Vaz'iyet

30 — “ Râhat Dur “ Vaz'iyeti. Tüfenk şakulî,

[*] metn-i ta'lîm-nâme küçük çaplı mavzer tüfenklerine göre yazılmış olduğundan büyük çaplı mavzer veya martin tüfenkleri ile icrâ olunacak harekât için nihâyetindeki zeyle mürâcaat.

Sayfa 24

korkuluk ileriye müteveccih ve dipcik sağ ayağa bitişik olarak dipcik burunu ayak ucuyla bir hizâda bulunur. Sağ kol her iki dirsek aynı tesviyede bulunacak vech ile uzadılır. Sağ el baş parmağı namlunun yâhûd el kundağının (neferin boynuna göre) arkasında, diğer parmakları hâl-i tab'îyyede bükük ve fakat yek-dîğerine bitişik olmak ve şahâdet parmağı ile orta parmak tüfenk kayışının üzerinde bulunmak üzere sağ el tüfengi tutar.

31 — Diz Çök !Bu kumandada nefer, aynı zemânda sağ ayağının tabanı üzerinde biraz sağa dönmek şartıyla, sol ayağını takrîben bir hatve kadar sağ ayak ucunun ilerisine atub sağ dizi üstüne çöker ve tüfengini sağ dizin saği ilerisine vaz' iderek sağ eliyle el kundağından tutar. Sol eli dizi üstüne kor.

Ayağa Kalk !Bu kumandada nefer sol eliyle Dizine dayanır ve sür'atle doğrularak sağ ayağını sol ayağının yanına çeker ve tüfengini sağ ayak ucunun yanına kor.

32 — Yere Yat !Bu kumandada nefer evvelâ (31'inci madde) de ta'rîf olduğu vech ile diz çöker, aynı zemânda sol eliyle tüfengi merkez sıkletinden kavrayub

Sayfa 25

namlu ağzı biraz kalkık olmak üzere, sağ kolu altına alır. Ve gövdesini ileri meyl itdirir. Ba'dehû sağ elini ileri uzatır ve sol Dizini biraz içeri almak üzere karnı üstüne boylu boyuna yatar. Yatarken evvelâ sol Dizi ba'dehû sağ el ve en nihâyet sol dirsek yere istinâd itdirilir. Ve bu hareketlerin kâffesi sür'atle yek-dîğerini ta'kîb ider. Tüfenk, namlu sola dönük olduğu halde, üst ve alt bilezikler arasından sol kolun alt kısmı üstüne konur. Sağ el el kundağından tutar.

Baş cüz'i kalkık olduğu halde gözler ileriye müteveccih bulunur.

Ayağa Kalk !Bu kumandada nefer tüfengini, namlu ağzı biraz yukarı kalkık olarak, sol eline alır ve sağ eline dayanır ve aynı zemânda, gövdesini yerden kaldırmamak üzere sağ bacağını mümkün mertebe karnına yakın olarak çeker. Ba'dehû sağ eliyle yere dayanarak sür'atle kalkarken sol ayağını ileri atub sağ ayağının anın yanına çeker. Aynı zemânda sağ el tüfengi tutarak sağ ayak ucunun yanına vaz' ider.

33 — Nefer ön sırada bulunuyorsa yere yatmadan evvel, arka sırada bulunursa ayağa kaldırdıktan sonra ileri bir büyük adım atmalıdır.

Sayfa 26

34 — Diz çökme ve yere yatmanın icrâsından sonra kumanda virilmedikçe neferin kımıldanması câiz değildir.

Tüfenk hareketleri

35 — Tüfenk hareketlerinde yalnız kollar ve eller hareket idüb vücûdun sâir aksamı doğru ve hareketsiz kalmalıdır. Harekâtı işitdirmek için el ile tüfenge çarpmak ve dipciği yere urmak memnû''dur.

Her tüfeng hareketinin mürekkeb olduğu kısımlar kısa ve muayyen fakat hafif icrâ idilmeli ve harekât acelesizce birbirini veli itmelidir. Tüfenk hiçbir vakt aynı zemânda iki el ile kavranmayub, ellerin hareketi birbirini sür'atle ta'kib itmelidir.

36 — Râhat durdan silâh omuza dört hareketle icrâ olunur.

Birinci Hareket : Silâh – Omuz ! kumandasında sağ el tüfengi kaldırır ve namlu sağa dönük olarak amûden vücûdun ortasına getirir. Alt bilezik takrîben çene ile yaka arası tesviyesinde bulunur aynı zemânda sol el sağ elin hemân altından kavrar.

Sayfa 27

İkinci Hareket: Sağ el takrîben iki parmak genişliği kadar sürgü kolunun üstünden kovarı kavrar baş parmak kundak boyunca uzadılmış bulunur.

Üçüncü Hareket: Sağ el tüfengi, namlu ileri gelmek üzere çevirerek, sol omuza sürmek için lüzûmu derecede yukarı kaldırırken sol el dipcik ökçesi baş ve şahâdet parmakları arasına gelmek ve el ayasıyla parmak uçları dipciğin yan taraflarına yatmak üzere dipciği kavrar. Tüfenk düğmelere muvâzî bulunub kovan başının alt kenarı yakanın alt kenarı takrîben bir tesviyeye gelir. Dipciğin sol taraf fişengliğinin önü yakınında bulunur. Sol kolun alt kısmı hafifce fişengliğe temâss ider.

Dördüncü Hareket : Sağ kol esâs vaz'iyetindeki yerine gider.

37 — Silâh omuzadan râhat durmak iki hareketle icrâ olunur.

Birinci Hareket : Râhat – Dur ! kumandasında sol el dipciği biraz vücûda doğru çevirmek üzere sol oyluğa doğru çeker ; Sağ el dirsek hafifce

Sayfa 28

aşağı düşük olduğu halde, tüfengi omuz tesviyesinden kavrar.

İkinci Hareket : Sağ el tûfengi vaz'iyet-i âmûdiyyede olarak vücûdun etrafında çevirir ve bileği hafifce hârice döndürerek yana alur nefer uzun boylu olubda iktizâ iderse, avuc içerisinde biraz aşağı kaydırır baş parmak namlunun veyahûd el kundağının arkasında bulunur.

38 — Silâh omuzadan selâm durmak iki hareketle icrâ olunur.

Birinci Hareket : Selâm – Dur ! kumandasında sol el tûfengi sağa döndürerek biraz aşağı çeker aynı zemânda sağ el baş parmak vücûd tarafında bulunmak üzere kabzadan tutar tûfenk amûdî bir vaz'iyette bulunur.

İkinci Hareket : Sağ el tûfengi sağa çevirerek vücûdun sol cihetinin orta yerinde bulundırır. Bu hareket esnâsında tûfenk yalnızca sağa çevrilmesine fakat kat'â sağ tarafa doğru çekilmemesine i'tinâ olunmalıdır. Aynı zemânda sol el baş parmak nişân-gâh kenarı boyunca

Sayfa 29

uzadılmak ve ucu nişân-gâhın üst kenarıyla bir hizâda bulunmak üzere tûfengi tutar.

Selâm Dur vaz'iyetinde neferin her iki gözü tûfenk sağında namlu vücûda ve alt bilezik takrîben çene ile yanak arası tesviyesinde bulunur sağ elin baş parmağı hurûsun⁹ altında diğer dört parmağı uzadılmış olduğu halde korkuluğun hemân altından kabza üzerine konur.

Tûfenk sol taraf fişenklığının sağ ön kenarına hafifce temâss itmiş bulunur. Sol kolun bükükülüğü takrîben bir zâviye-i kaime¹⁰ derecesindedir.

39 — Resm-i Ta'zim İçün : Dikkât ! Selâm – Dur ! kumandası virilir. Bu kumanda baş, muâyeneyi icrâ idecek olan zata döndirilerek bakılır ; Eğer iktizâ iderse buna **Sağa (Sola) – Bak !** kumandası da ilâve edilir. Nefer başını döndürerek gözleriyle **Âmire** — kendisini üç nefer geçinceye kadar — bakar ve ba'dehû kendiliğinden başını ileri çevirir.

40 —(Selâm Durdan) Silâh Omuza itmek üç hareketle icrâ olunur.

Sayfa 30

Birinci Hareket : Silâh – Omuza! Kumandasında sol el namlu sağa gelmek üzere tûfengi döndürir; sağ el, baş parmak kundak boyunca uzadılmış olduğu halde sürgü kolunun takrîben iki parmak genişliği kadar yukarıdan kovani kavrar.

İkinci Hareket : 36'ncı maddenin üçüncü hareketi gibi icrâ olunur.

⁹ Şemseddin Sami, Kâmûs-ı Türkî, Çakmaklı silâhın çakmağı tepesi,

¹⁰ Dik açı demektir.

Üçüncü Hareket : Mezkûr maddenin dördüncü hareketi gibi icrâ olunur :

Süngü Takmak ve Yerine İtmek

41 — Süngü gerek dururken ve gerek yürürken ve tüfengin her vaz'iyetinden takılabilir.

Süngü kumanda veya boru işâretiyle fakat yalnız râhat hâlinde takılır ve takıldıktan sonra tüfenk vaz'iyet-i sabıkasına getirilir.

Tüfenk namlusunun bozulmaması için hazarî ta'limlerde süngü takmadan sarf-ı nazar idüb bu husûsu münferiden öğretmek kâfidir. Fakat ta'lim ve manevralarda süngü takılması iktizâ itdiği zemânlar bu keyfiyyet kumanda veya boru

Sayfa 31

ile emr olunmalı ve nefer tarafından da sûret-i icrâ taklid gösterilmelidir.

42 — Süngü – Tak !Bu kumandada nefer râhat dur veya diz çok vaz'iyetinde ise, sol el, elin arkası vücûda dönük olduğu halde kasaturayı gılâfından çeker ve tüfenk ağzını takrîben iki el genişliği kadar ileri meyl itdirerek kasaturanın kabzasını kasatura ayağı üzerine vaz' ider. Mandalın dişi, ayağındaki yuvasına yerleşüb ses virinceye kadar mandal yayı tamâmiyle mahâl-i mahsûsuna yerleşüb girinceye kadar kasatura aşağı basılır.

43 — Durur veya yürürken silâh omuzdan süngü takmak için tüfenk 60'ncı madde beyân olunduğu vech ile “ **hücûm için silâh indir** ” vaz'iyeti alınır. Yere yatmış iken nefer kendine nasıl kolay gelirse evvel vech ile süngü takar.

44 — Süngü Yerine !Hareket ancak yerinde râhat hâlinde icrâ olunur nefer sağ eliyle tüfengi üst bilezikden kavrayarak takrîben iki el genişliği kadar ileriye meyl itdirir ve bu baş parmağıyla kasatura

Sayfa 32

kabzasındaki mandal somununa basar. Sol eliyle kasaturayı yukarı kaldırarak çıkarır ve bakarak gılâfına kor.

Silâh Doldırmak, Ateş İtmek Silâh Boşaltmak

45 — vücûdun her bir vaz'iyetinde neferin sür'at ve emniyyetle silâh doldırabilmesi için doldurışlar sık sık ve dikkâtle ta'lim idilmelidir ve dâimâ ta'lim fişengi kullanılmalıdır.

Doldırış ta'limlerinde tûfenge zarar vormemeğe dikkât idilmelidir. Kapağı açub kapamak, emniyyet tetiğini çevirmek ancak silâh fişenkle doldırdığı vakt câizdir.

Doldırmak ve Silâhı Kapamak

46 — Silâh doldırmak ve kapamak yerinde râhat hâlinde icrâ olunur. Harekât sür'atle ve fakat sıkıntısız ve acelesiz bir sûretde yek-dîğerini veli itmelidir.

“ **Doldır ve Kapa !** ” emr virilince fişenklere biri açılıb, ayakda veya diz üstünde bulunan nefer tûfengi, namlu ağzı sola yukarı müteveccih olmak üzere,

Sayfa 33

mâilen göğüs ilerisine alır. Ve baş parmağın ikinci kısmı süngü kolu üstüne gelmek üzere, sağ elin baş ve şahâdet parmağıyla düğmedenden tutarak kapağı sola çevirir ve geriye çeker.

Bunu müteâkıb sağ el fişengliğe götürülür ve baş şahâdet parmaklarıyla bir dolu fişenk bağı alınır. Fişenk bağı kovan köprüsündeki yarığın önüne biraz geriye mâil olarak ve kısaca geriye çekilerek buraya idhâl edilir. Baş parmak en yukarıdaki fişenk kovanın sağ cidârı altına girinceye kadar, mezkûr fişengin üzerine bağa pek yakın ve bağ istikametinde olarak kısaca basar.

Sağ el açarken olduğu gibi tekrar sürgü kolunu düğmesinden kavrar ve kapağı namluya doğru sürerek yeniden sağa çevirir. Yine sağ elin baş ve şahâdet parmağı emniyyet tetiği kanadını tutarak sağa çevirir. Ba'dehû tûfenk eski vaz'iyete getirilir.

Yürürken de silâhı doldırmak ve kapamak aynı vechle icrâ edilir.

Dolduruşdan sonra nefer yine yerinde râhat hâlinde kalır.

47 — Yere yatmış iken silâhı doldırmak kapamak ancak dağınık nizâmda icrâ olunur.

Sayfa 34

Nefer biraz sola yatar, sol dirseğine dayanır ve tûfengi ileri alır. Sağ el vücûd ile tûfenk arasından fişengliğe getirilir. Silâhı doldırdıktan ve kapadıktan sonra, namlu konur. [23'üncü maddeye mürâcaat.]

Dolu ve Kapalı Tûfengle Silâh Davranmak

48 — Yanaşık nizâmda ateş icrâsı için ön sıra diz çöker, arka sıra ayakda bulunur. Kumanda :

Ateş İçün –Silâh Davran :

Ateş İçün – ihbârında ön sıra 31’nci maddede beyân olunduğu vechle diz çöker, arka sıra nefer bir hatve sağa ileri atarak ön sıraya yanaşır ; hareketin silâh omuza vaz’iyyetinden icrâsında arka sıra neferi aynı zemânda tûfengi “ **hücûm için silâh indir** “ de olduğu gibi aşağı çeker.

Kıt’a Esâsen Diz Çökmüş İken Silâh Davranılacaksa “ Ateş İçün ” — “ ihbârında arka sıra neferi ayağa kalkarak aynı zemânda sağa ileri yanaşır.

Sayfa 35

Silâh Davran !kumandasında ön sıra neferi sağ ayağın topuğu üstüne oturur ve tûfengi namlu ağzı göz irtifâ’ında olmak üzere, ileri alınır. Göz ileriye müteveccih kalır. Dipcik sağ fişenkliğin hafifce üstünde ve arka kenarıyla bir hizâda bulunur. Sol el tûfengi takrîben merkez sıkletinde tutar ; sol elin baş parmağı kundak boyunca uzadılır. Müteâkıben sağ elin baş ve şahâdet parmağı emniyet tetiği kanadını tutarak sola çevirir. Ba’dehû sağ ele şahâdet parmağı tetiğin önünde korkuluğun alt iç kenarına gelecek derecede, ileriden olmak üzere kabzayı kavrar ; sağ kol hafifce, dipciğin dış yanı üstüne konur. — arka sırada bulunan nefer “ **Silâh Davran !** “ kumandasında sol ayağın tabanı üzerinde yarım sağa [5 ;] döner sağ ayağını yeni hatt üzerinde takrîben yarım hatve sağa vaz’ ider. Kalçalar ve omuzlar dâhî ayaklarla aynı dönüşü yapmalıdır. Dizler hafifce girilir, vücûdun ağırlığı müsâvâten her iki ayağın ökçe ve tabanı üzerine virilir. Dönüşle aynı zemânda tûfenk dâhî sağ el vâsıtasıyla – balâdaki diz çöken nefer için beyân olunduğu vech üzere – ileri alınarak silâh davranır.

Sayfa 36

Ateş İtmek

49 — İleride Süvâri ! Nişân-gâh 900 ! Nişân –Al !Doldır !

[Nişân-gâh intihâbı, nişân vaz’iyyeti ; ateşin nev’i ve nişân noktası için endâht ta’lîm-nâmesine mürâcaat.]

Nişân-gâh kumandasında nefer emr olunan mikdâra göre nişân-gâhı tanzîm ider ; şöyle ki :

Muaddel Modelde : Nefer başını nişân-gâha doğru eğer ve sol eliyle tûfengi sağa döndürerek ve biraz yüzine doğru kaldırarak geri çeküb, sağ elin baş ve orta

parmaklarıyla nişân-gâh sürgüsünü emr olunan çizgiye sürer. Bâ'dehû tûfengi tekrar ileriye götürür ve aynı zemânda başını yukarı kaldırır.

306 ve 309 Modellerinde : “ **Sabit Nişân-gâh**” kumandasında hiçbir şey yapılmayub sağ el yerinde kalır.

“ **Küçük Levha** ” kumandasında sağ elin yalnız baş parmağıyla küçük levha yukarı kaldırılır ; bâ'dehû sağ el kabzayı kavrar.

“ **Nişân-gâh 450 !** ” kumandasında sağ elin baş

Sayfa 37

Şahâdet parmaklarıyla büyük levha tamâmen yukarı kaldırılır. Nişân-gâhın 450 metreden yukarı kertelere tanzîminde nefer başını nişân-gâha doğru eğer ve sol eliyle tûfengi biraz gözine doğru kaldırır. Bâ'dehû baş şahâdet parmaklarıyla büyük levhayı evvelâ yarı yarı yukarı kaldırır [iktizâ iderse levhanın bu vaz'iyette kalmasına sol elin baş parmağıyla da yardım ider] ; sağ elin baş parmağını nişân-gâh sürgüsünün çentikli mahâlline ve şahâdet parmağını da sürgü mandalı üzerine vaz' ider, böylece şahâdet parmağıyla mezkûr mandala basarak nişân-gâh sürgüsünü matlûb olan çizgiye getirir, sonra levhayı her iki parmağıyla tamâmen yukarı kaldırır. Şimdi tûfengi tekrar ileri sürüb aynı zemânda başını da doğrultur.

“ **Nişân – Al !** ” kumandasıyla “ **Ateş** ” kumandası beyninde virilecek fâsıla yüksek nişân-gâhlar isti'mâlinde alçak nişân-gâhlar isti'mâlinde virilecek fâsılaya nisbetle daha uzun olmalı, “ **Ateş !** ” kumandası biraz uzadılarak virilmelidir.

Birinci sıra neferi istinâdlı olarak (sol dirseğini Dizine dayayarak) ateş ider.

“ **Doldur !** ” kumandasında tüfenk nişân vaz'iyetinden 48'nci maddede beyân olunan vaz'iyete getirilir ; nefer başını

Sayfa 38

kapağa meyl itdirir ve tûfengi silâh davran vaz'iyetinde tutmakda olduğu halde 46'nci numroda beyân olunduğu vechle doldurur.

50 — Yarım Solda Süvâri ! Nişân-gâh 700 ! Avcı Ateş ! Ateş Kes ! Dolduruşa Devâm !

“ **Yarım Solda Süvâri** ” kumandasında her iki sıra neferâtı cebhelerini hedefe doğru alırlar.

“ **Avcı Ateş !** ” kumandasında her nefer kendi kendine ateş idüb doldurur. [193'ncü maddeye mürâcaat.]

“ **Ateş Kes !** “ kumandasında derhâl endâhtdan ferâgat olunur. Ve dolduruş hareketi de ta’til idilir, nişân almakda bulunan nefer dâhî tûfengini geri alır.

“ **Dolduruşa Devâm !** “ kumandasında “ **Ateş Kes !** “ kumandasıyla nâtemâm bırakılmış olan dolduruş hareketi ikmâl olunub nefer ateşe hazır bulunur.

Geri Almak, Silâhı Kapamak ; Râhat Durmak.

51 — Nişân vaz’iyyetinde bulunan neferin geri alması

Sayfa 39

iktizâ iderse **Geri – Al !** kumandası virilir.

Geri — ihbârında sol göz açılır ve şahâdet parmağı uzadılır. **Al !** kumandasında baş yukarı kaldırılıb tûfenk 48’nci maddede beyân olunduğu vaz’iyyete getirilir.

52 — Silâh Ka – Pa !

Silâh Ka — ihbârında nefer başını kapağa doğru eğer. 306 ve 309 modelli tûfenglerinde küçük levha ile veyâhûd 450 metrelik kerte ile ateş idilmekde ise nişân-gâh levhası sağ el ile yatırılır. Nişân-gâh 450 metreden muaddel tûfenglerde dâhî 100 metreden daha büyük bir kerteye göre tanzîm idilmiş ise, levha yatırılmazdan evvel nişân-gâh sürgüsü yine sağ el ile en aşağıya indirilir. Sağ el baş parmağın birinci kısmıyla alttan ve şahâdet parmağın orta kısmıyla üstten tetiği kanadını tutar. **Pa !** kumandasında emniyyet tetiği sağa çevirilir ve baş doğrultulur.

Sayfa 40

53 — Râhat – Dur !

Râhat — ihbârında ön sıra neferi sağ ayağının topuğu üstünde oturmakdan ferâgatle diz üstünde doğrulur : **Dur !** kumandasında 31’nci maddede beyân olunduğu vech ile ayağa kalkub tûfengi ayak ucunun yanına kadar ikinci sıra neferi : **Dur !** kumandasında tam mesâfe ile birinci sıra neferinin arkasında istikamete girerek esâs vaz’iyyeti alırken sol eliyle tûfengi sağ omzuna doğru iz ve sağ eliyle tûfengi sol elin üstünden kavrayarak sağ ayak ucunun yanına getirir ; sol kolunu esâs vaz’iyyetine alır.

Silâh boşaltmak

59 — Silâh Boşalt ! Silâh, yerinde râhat hâlinde boşaltılır. Tûfenk [46’ncı] maddede beyân olunan vaz’iyyete getirilir. Ve nefer başını fişenk yuvasına doğru eğerek baş parmağı fişenk yuvasının sol

Sayfa 41

ve dört parmağı sağ yanına gelecek vech ile sol el geri kaydırılır.

Bâ' dehû kapak açılıb yavaş yavaş geri çekilir. Nefer namludan çıkan fişengi sağ eliyle fişengin yuvasından dışarı alır. Bu sûret-i hareket tekrar olunarak her def'asında kapak ileri tekrar tamâmıyla geri sürülerek taraf-ı derûnunda fişenkler dâhî çıkarılır.

Silâh boşaltdıktan sonra tetik çekilüb tüfenk sol el ile kapatılır ve eski vaz'iyete getirilir.

Tüfenkle Yürümek ve Koşmak

60 — Silâh omuza vaz'iyetindeki yürürken sol dirsek vücûda hafifce bitişdirilür ve sağ kol gerek resm-i ta'zim ve gerek resm-i geçidlerde serbestce sallanır. Mevzûn yürüyüşde kolaylık için **Silâh Sağ Omuza !** kumandasıyla tüfenk sağ omuza aldırılabilir.

61 — **Koşar Adım – Marş ! Marş ! Koşar Adım** — kumandasında tüfenk sağ omuza

Sayfa 42

alınır ; sağ el kabzadan tutar, bilek hafifce fişenklik üzerine konur. sol el kasatura ve edevât-ı istihkâmiyye (kabil-i nakl kazma, kürek, baltadan) da tutar. Kasatura ucu ileri aşağıya müteveccih olmalı ve kollar sabit tutulmalıdır.

62 — **Koşmak İçün : Marş ! Marş !** kumandası virilirse cebhe büyütme hareketlerinde ve yanaşık kıt'a ile icrâ olunan süngü hücumunda tüfenk vaz'iyeti tebeddül olunmaz ; ahvâl-i sâirede tüfenk vaz'iyetini tebdîl idüb itmâmek husûsunda nefer serbestdir.

63 — Durmak ve aynı zamanda diz çökmek (yere yatmak) matlub ise **Diz çök ! (Yere yat !)** kumandası virilir. hareketler (31 ve 32) nci maddelerde beyan olunduğı vech ile icra olunur.

64 — Diz çökmüş (yere yatmış) iken serîan yürüyüşe başlamak için : **Kıt'a ! (Âdî Adım)**

Sayfa 43

- **Marş !yâhûd Koşar Adım – Marş !**kumandası virilebilir. Birinci halde ihbâr kumandasında nefer ayağa kalkar ve silâh omuza ider ; ikinci halde : **Koşar Adım –** kumandasında nefer ayağa kalkmakla beraber silâhı sağ omuza alır.

Diz çökmüş (yere yatmış) iken : **Marş ! Marş !**kumandası virilirse koşarken her nefer tüfengini nasıl kolayına gelirse öylece taşır.

Hücûm

65 — hüçûm için Silâh İn – Dir !kumandasında sol el dipciği biraz dâhile çevirerek sol oyluğa doğru çeker. Sağ el tüfengi omuz hizâsından kavrayub sağ tarafa getirir ve yerden biraz kalkık olarak taşır. Namlu ağzı takrîben iki el genişliği kadar sağ omuzun ilerisinde bulunur. Sol el kasatura gılâfını sıkıca tutar. Nefer mevzûn

Sayfa 44

Hatve ile yürür ve yürüyüşün sür'ati dakikada (120) hatveye iblâğ olunur. Bundan sonra : **Marş ! Marş !** kumandası virilir.

66 — Süngü – Dav – Ran !kumandasında yalnız ön sıra neferi süngü davranır.

Nefer sağ el vâsıtasıyla tüfengi, kabza sağ taraf fişenklığının önü yakınında ve namlu femî sol omuz karşısında ve göz hizâsında bulunmak üzere, ileri alınır. Sol el tüfengi el kundağından ve sağ el kabzadan tutar.

67 — Hücûm için silâh indirilmiş veyâhûd süngü davranılmış iken : Kıt'a — Dur ! kumandası virilirse silâh davran vaz'iyeti alınır.

Sancak Hareketleri

68 — Birkaç hareketle yapılacak olan sancak hareketinde bunlar acele itmeksizin birbirini müteâkıb icrâ olunur. **Râhat Dur !** vaz'iyetinde sancak sağ ayağın yanında ve çamurlu ayak ucıyla bir hizâda bulunur.

Sayfa 45

69 — Silâh omuza vaz'iyeti almak için sancak sağ el ile sağ omuza sürülür.

Sancakdar sancağı âdî adımla icrâ idilen her hareketde ve yürüyüşlerde ister sağ ve isterse sol omzunda taşıyabilir.

Gılâfsız sancak, bu vaz'iyetde bezin alt kenarı sancakdarın omuzundan lâ-akall yarım el genişliği kadar ba'id bulunacağı vech ile taşınmalıdır.

70 — Alay kolıyla resm-i geçide ve sancağın cebhe ilerisine alınacağı her dürlü merâsim-i mahsûsadâ ve sancak bölüğü sancağı alarak harekete başlayıncaya kadar ve kezâ mezkûr Bölük sancağı mahâll-i mahsûsuna iâde iderken Tranpetler çalmağa başladığı zemân, sancak dik olarak taşınır. Bunun için çamurluk hamâil üzengisine geçirilmiş olduğu zemân el üzengiye ve sol el sırtığı kavramış bulunduğu halde sancak sırtığı sağ omuza bitişik olarak amûden tutulur.

71 — Râhat durmak için sancak sağ el ile (28'nci) maddede beyân idilen vaz'iyete getirilir.

72 — Sancak münhasıran Zât-ı Hazret-i Pâd-şâhiyi selâmlar.

Sayfa 46

Resm-i ta'zimlerde sancak, çamurluk üzengiye geçirilmemiş olduğu halde (70'nci) maddede beyân olunan vaz'iyete getirilir. Sağ el çamurlukdan tutarak her iki el sancak vücûdun ortası ilerisine getir. Ve sancak bezi zemîne iki karış kalıncaya kadar sırtığın ucu ileriye meyl itdirilir. Bâ'dehû sancak tekrar yukarı kaldırılarak dik olarak sağ omuza bitişik tutulur.

Asker silâh omuza idinceye kadar sancak bu vaz'iyette kalır. Bâ'dehû sağ el sol elin tamâmen altından kavrayub sancağı omuza kor ve sol el yerine gider.

Kılıç Hareketi

73 — Takım ve Takımdan büyük müsellâh kıt'aatın yanaşık nizâmda icrâ itdiği ta'limlerde ve meskûn mahâllerden hatve-i mevzûna ile mürûrda Zâbitân ile baş Çavuşlar, Zâbit vekilleri ve baş Çavuş muavinleri kaideten kılıç çekerler. Esnâ-yi muhârebede hücûma kıyâm idildiği zemân, be-heme-hâl kılıç çekilmiş bulunmalıdır.

74 — **Râhat Dur** !vaz'iyetinde kılıç sağ el ile kabzasından kavranub keskin tarafı zemîne müteveccih olmak üzere ucu yere temâss itdirilir.

Sayfa 47

Silâh Omuza !vaz'iyetinde namlu sırtı sağ omuza (omuz dikişine) ve kılıç kabzası baş parmak siper dâhiline geçmiş olduğu hâlde bacağın üst kısmına istinâd itdirilir ve kabza baş düğmesi orta şahâdet parmakları arasında bulunmak üzere kılıç avuc içinde tutulur. Yürürken sağ el tabîi bir halde sallanub ! sol el kılıç kınını amûdî olarak tutar.

75 — Resm-i ta'zimin ifasından evvel kılıç orta ve şahâdet parmağı ileride ve baş parmak yanda ve diğer parmaklar düğme arkasında bulunacak vech ile tutulur.

Resm-i ta'zimin ifası için kılıç amûdî keskin tarafı sola müteveccih olarak kabza baş yukarıdan beşinci düğme hizâsına gelecek vech ile vücûdun ortası ilerisine getirilir. Bâ'dehû sağ kol oyluğa doğru uzadılarak kılıcın keskin tarafı sola müteveccih olduğu halde ucu bir el genişliği kadar zemîne yaklaşacak sûrette aşağı indirilir.

Birinci hareket askerin selâm durmasıyla birlikde icrâ olunub ikinci hareket teennî ile yapılır. Asker silâh omuza idinceye kadar Zâbitân kılıçlarını buu vaz'iyette tutarlar. Askerin silâh omuza itmesiyle beraber kılıç

Sayfa 48

aynı vech ile vücûdun ortası ilerisine alınub ikinci bir hareketle sağ tarafa getirilir.

76 — Hayvan üzerindeki Zâbitân, sağ elin bileğiyle kabzanın girişinde bitişik tutulan son iki parmağı oyluğun ortasında bulunacak vech ile, kılıcın kabzasını kalça mufassalından iki el genişliği kadar bâ'dehû sağ oyluğa korlar. Namlunun sırtı omuza (omuz dikişine) müstenid ve keskin tarafı ileriye mütevecih bulunur.

77 — Hayvan üzerindeîfâ-yi resm-i ta'zim için kılıç yukarıda beyân idildiği vech ile vücûdun ortası ilerisine kaldırılıb keskin tarafı sağ mahmûzun girişinde hayvana müteveccih olmak üzere sağ el ile sağ bacağın üst kısmının arkasında amûden aşağı doğru sarkıdılır.

78 — Maiyyet Zâbitânı (Erkân-ı Harbiyye Hey'eti — Yâverân) kılıç çekmezler. **Selâm Dur** !kumandasında ve resm-i geçidlerde el ile temennâ iderek îfâ-yi resm-i ta'zim iderler.

79 — Baş Çavuşlar, Zâbit vekilleri ve baş Çavuş muavinleri kılıcı Zâbitân misüllü taşırlar ise de,

Sayfa 49

kılıncı ile resm-i ta'zim icrâ eylemezler kasaturalı fakat tüfenksiz küçük Zâbitân kasaturalarını çekmezler resm-i geçidlerde kasaturayı sol el ile sabit tutarlar ve temennâ dâhî itmeyub yalnız hakkında resm-i ta'zim olunacak zâta başlarını çevirirler.

B. Bölük

Kavâid-i Umûmiyye

80 — Bölük ta'limine hazırlık olmak üzere evvelâ sırasıyla, Sıra, Dizi, Manga, ve Takım dâhilinde ta'limler yapılır. Bölük ta'limine dâir beyân idilen kavâid, Sıra, Dizi, Manga ve Takım hakkında carîdir.

81 — Sıralardan hangisi önünde ve cenâhlardan hangisi başda bulunursa bulunsun, yâhûd gerek cebhe büyütme hareketleri ile ve gerek çarh iderek saff-ı harbe geçmekle Mangaların yerleri değişmiş olmuş, Bölük ta'lîm-nâmede beyân idilen bi'l-cümle harekâtı kemâl-i mahâret ve intizâm-ı tamm ile icrâ idebilmelidir.

Sayfa 50

Tertîb ve Taksîm [*]

82 — Bölük iki sıra üzere tertîb olunur. Birbiri arkasında duran iki nefere “**Dizi** ” dinilir. En uzun boylu iki nefer sağ cenâh Dizisini, onlardan sonrakiler boylarına nazaran ikinci, üçüncü ve ilh sol cenâha kadar olan Dizileri teşkîl iderler.

Bu usûlden cüz'-i inhirâf itmek câizdir. Neferâtın adedi tek olursa bunun nefer sol cenâhda bulunub arka sıradaki yer açık kalır. (boş Dizi). Ön sıra neferâtının arkasından arka sıra neferâtının göğsüne kadar hesap idilmek üzere sıra mesâfesi 80 santimetre olduğu halde sıralar birbirine mûvazî bulunur. Bir sîrâda yan yana duran efrâdın dirsekleri gerek silâhla râhat dur vaz'iyetinde ve gerek silâhsız bulunurken hafîfçe birbirine temâss itmiş bulunmalıdır.

[*] Bölük hidemât-ı hâriciyye için her def'aki ictimâ'ındaki tertîb ve taksîmi ve küçük Zâbitânın tevzi' ve tavzîfi baş Çavuş tarafından icrâ olunur. Zâbitânın vazâifi Yüzbaşı tarafından ta'yin idilir.

Sayfa 51

83 — Bölük saff-ı harb nizâmı şekil 1'de gösterilmiştir. Bölük sağ cenâhından i'tibâren dörder Dizilik Mangalara taksîm olunur. Umûm Dizi adedi üçle kabil taksîm olmak için icâbında mesâfe tahmîncilerinden üç Takım teşkîl olunur. Manga adedi üçle kabil taksîm olmazsa Takımlardan biri diğerlerinden ya kuvvetli veya za'if bulunur.

Üç Mangadan ziyâde olan Takımlar nısf Takımlara taksîm olunur ; Mangaların adedi tek olursa fazlası sağdaki nısf virilir.

Vakt-i hazırsa nısf-ıla ta'lim idebilmek için ba'zı Mangalarda Dizilerden birçoğunu boş Dizi haline ifrağ iderek lüzûmu olan Dizi mikdârı tahsîl olunabilir.

84 — Takımlar sağ cenâhdan i'tibâren Bölük dâhilinde ve nısf-ı Takımlarla Mangalar ve Diziler Takım dâhilinde numro alırlar ve yerleri değişmiş olsa bile numrolarını muhâfaza iderler.

Sayfa 52

Bölük Kumandanı	Manga başı Sıra Küçük Zâbiti
Mülâzım-ı Evvel ve Sanî	Mesâfe Tahmîncisi
Başçavuş	Ön Sıra Neferi
Sağ Cenâh Küçük Zâbiti	Arka Sıra Neferi
Sol Cenâh Küçük Zâbiti	Borizan
Bölük Emniyeti ¹¹	

Bölükde sancak bulunursa sağ cenâh Takım Zâbitinin sağına durur. Sancak muhafızı olan iki küçük Zâbit, küçük Zâbitân sırasında dururlar.

85 — Bölük kumandanı mevcûd Zâbitânı ber vech-i âtî ta'yin ve taksîm ider : en kıdemli üç Zâbit Takım kumandanı olarak Takımlarının ön sıralarının sağ cenâh neferleri yanında, var ise dördüncü Zâbitde Bölüğün sol cenâhında (**Şekil – 1**) Bölüğün saff-ı harb nizâmı¹²

Sayfa 53

(**Bölük kolu nizâmı**) ¹³

(**Şekil — 2**)

1. İşbu nizâmda Takımların Dizi kolunda bulunması da câizdir.
2. Fazla Zâbitânın mevki'lerini Bölük kumandanı ta'yîn ider.
3. Bölükde sancak bulunursa vâsıtaadaki Takımın başdaki Mangasının
2. Hatve merkez ilerisinde bulunur.

¹¹ Şekil 1'e bkz.

¹² Şekil 1'e bkz.

¹³ Şekil 2'ye bkz.

Sancak sağ ve solunda muhafız olarak birer küçük Zâbit bulunur.

Sayfa 54

bulunur daha fazla Zâbit mevcûd olduğu halde anlar da küçük Zâbitân sıra mesâfesi kadar girişinde dururlar. Zâbitân adedi Takımla kifâyet itmezse Takım kumandanlığına küçük Zâbitândan intihâb idilir.

Bölük kumandanı lüzûm gördüğü yerde bulunur.

86 — Her Mangaya baş virilir [Çavuş yâhûd Onbaşı]. Her Takımın sağ ve sol cenâh Manga başları aynı zemânda Takımın cenâh küçük Zâbitliği vazîfesini de îfâ iderler.

Manga başları sıra mesâfesiyle Mangalarının sol cenâh Dizisi gerisinde dururlar.

Ancak müstesnâ olarak Takımların sağ cenâhlarındaki Mangaların Manga başları sağ Dizisinin gerisinde durub Takım kumandanları mevki'lerini terk itdikleri vakt onların yerine geçerler. Bölüğün sol cenâhında Zâbit yok ise sol cenâh küçük Zâbiti ön sıranın sol cenâh neferinin solunda bulunur.

Sayfa 55

Borizan ve Tranpetler Bölük kumandanının emr ve tensîbiyle Takımlara taksîm olunurlar. Ve Bölüğün bi'l-cümle nizâmlarında âid oldukları Takımın gerisinde küçük Zâbitân sırasında (Bölük kolu Manga kolu nizâmlarında evvelce gerisinde bulundukları Manganın ikinci sırasının yanında bulunur.

87 — Bölük kolu nizâmı şekil 2

88 — Takım kolu nizâmı şekil 3

90 — Manga kolu nizâmı şekil 4

91 — Yol kolu nizâmı şekil 5

Manga kolunda bulunurken : **Yürüyüş Nizâmı !** ihbârında şekil (5) de gösterildiği vech ile yol kolu nizâmı teşkîl idilir.

Sayfa 56

Bölük Kumandanı

Mülâzım-ı Evvel ve Sanî

Başçavuş

Sağ Cenâh Küçük Zâbiti

Sol Cenâh Küçük Zâbiti

Manga başı

Mesâfe Tahmîncisi

Önsıra Neferi

Arka Sıra Neferi

Borizan

Bölük Emniyeti

Tranpet

Sıhhiyye Küçük Zâbiti

(Tımarcı)

Manga Kolu Nizâmı (Şekil — 4)¹⁴

Sayfa 57

Takım kolu nizâmı (Şekil — 3)¹⁵

Sayfa 58

Şekil 3, 4, 5, İçün İhtârât:

1. Takım kolu nizâmında Sancak (Bölükde varsa) başdaki Takım Zâbitinin sağında bulunur. Sancak muhâfızları küçük Zâbitân sırasında dururlar.

2. Manga kolunda sancak sağ ve solunda birer muhafız bulunmak üzere başdaki Manganın iki hatve merkezi ilerisinde bulunur.

3. Yol kolu nizâmında sancak en öndeki sıra içinde bulunur.

4. Manga ve yol kolu nizâmında Bölük kumandanı esâsen Bölüğün başındaki sırasının dört hatve ilerisinde bulunur. Maa-hazâ Bölüğünün hün-i sûretle nezâret ve sevk ve idâresi için başka bir yerde bulunması da câizdir. Takım Zâbitânına gelince bunların Manga kolundaki yerleri (şekil 4) den anlaşılır.

Yol kolunda başdaki iki Takımın Zâbitleri esâsen Bölüğün ilerisinde nihâyetindeki Zâbiti Bölüğün gerisinde bulunmalıdır. Maa-mâ-fih nezâret ve sevk ve idâre için bunlar dâhî yerlerine mukayyed değillerdir. Fazla Zâbitân bulunursa yerlerini Bölük kumandanı ta'yin ider.

Mangalar nısflar dâhilinde (Dizi adedi az ise Takımlar dâhilinde) sıra Mangasına yanaşırlar. Sıra küçük

Sayfa 59

Zâbitleri, Borizan Tranpetler ve sıhhiyye neferâtı bu sûretle hâsıl olan boşluklara girerek dörder kişilik sıralar teşkîl iderler.

Yol kolunun umkını bilâ emr artdırmak câiz değildir. Yürüyüşlerdeki tur ve hareket için hidemât-ı seferiyye nizâmnamesinin bu bâbdaki mevâddine mürâcaat olunmalıdır.

¹⁴ Şekil 3'e bkz.

¹⁵ Şekil 4'e bkz.

Manga Kolu Olacak !kumandasındaki şekil (4) de gösterilen nizâm ahz idilir.

92 — Dizi kolunda (saff-ı harb nizâmında bulunan Bölüğün sağa [sola] dönmesiyle hâsıl olan kol nizâmı) Takım kumandanlarıyla Bölüğün sol cenâh Zâbiti saff-ı harb nizâmında yanında durdukları cenâh neferinin soluna [sağına] geçerler.

Hizâ, Aralık, Dizi İstikameti

93 — Cebhe hattı üzerinde vaz'iyet kusursuz olduğu halde neferin, başını hizâ cenâhına sağa (sola) çevirince, sağ (sol) göziyle yalnız sağında (solunda) ki neferi görmesi ve diğer göziyle bütün hattı fark itmesi hizâsının iyi olduğuna dalâlet ider.

Sayfa 60

94 — Başka bir emr virilmemiş ise, hizâ ve aralık gerek dururken ve gerek yürürken sağından alınırsa da, müstesnâ olarak ahvâl-i âtîyyede ve aralık :

A — Saff-ı harb nizâmında bulunan Bölüğün esâs hattına amûd istikametinde icrâ itdiği hareketlerde vâsıtadaki Takımın kumandanından ve yalnız iki Takım hareket idiyorsa ortada bulunan Takım kumandanından ;

B — Bölük kolunda icrâ idilen hareketde vâsıtadaki Takımın başındaki Mangasının sağ cenâhından ;

C — Eğer yürüyüşler de yürüyüş istikametindeki cenâhdan ;

Y — Dizi kolunda yürürken Takım kumandasının bulunduğu taraftan ;

H — çarhlarda ise hizâ çarh iden taraftan ve aralık cenâh-ı dâhiliyyeden ahz olunur. (madde – 136).

95 — Aralıkları Tranpet aslî derecesinde bulunan Bölük kolunda yürüyüş istikametini vâsıtadaki Takımın sağ cenâhı muhâfaza ider.

Bölük dâhilinde yalnız en öndeki Mangaların bir hizâda bulunmaları matlûbdur. Aralıkların tebdîlinden (121) başka

Sayfa 61

kumandaya hacet görülmeksizin her Takım kendi kumandanını ta'kib ider.

96 — Kol nizâmlarında hizâ cenâhında bulunan kumandanlar, birbirinden Dizi istikametini ve mesâfeyi muhâfaza iderler. Ancak arâzînin hali bu kaideden inhirâfı tecvîz itdirilebilir.

97 — Dururken : Yerinde Râhat ! kumandası virilir virilmez, Nefer Aralık, Hizâ ve Dizi istikametini tashîh itmelidir.

98 — Durırken Hizâ, kumanda virilerek tashîh idilmek istenirse : **Hizâyâ Gel ! veya (Sola – Bak ! Hizâyâ Gel !)** kumandası virilir. Bu kumandada ön sıra hizâsını alır ; arka sıra ile sıra Zâbitleri, Borizan ve Tranpetler evvelâ Dizi istikameti ve mesâfelerini ahz idüb, bâ’dehû yandan hizâlarını da alırlar.

99 — Muâyene nizâmlarında hizâ ; **Râhat Dur**

Sayfa 62

vaz’iyyetinde iken, hizâ küçük Zâbitlerine göre de ahz olunabilir. Bunun için: **Hizâ Küçük Zâbitleri ... Adım İleri !** kumandası virilir. Bölük saff-ı harb nizâmında iken bu kumanda da Takımların sağ cenâh küçük Zâbitleri ile Bölüğün sol cenâh küçük Zâbiti ve Takım kolu nizâmında iken başdaki Takımın sağ ve sol cenâh küçük Zâbitleri emr olunan aded-i hatve kadar cenâh neferlerinin ilerisine çıkub sağa (sola) dönerek tamâmıyla birbirinin istikametine girerler. Bölükde sancak bulunuyorsa sağ cenâh küçük Zâbiti yerine sancakdar ileri çıkar. **Hizâyâ Gel ! (Sola – Bak ! Hizâyâ Gel !)** kumandasındaki Bölük âdî yürüyüşle hizâ küçük Zâbitânı hattına takarrüble hizâyâ gelir. Hizâ hattını serîan görüb kesdirmek için neferâtın bir kere de diğer cenâha bakmaları câizdir. Arka sıranın ve Takım kolu nizâmında gerideki Takımların ve sıra küçük Zâbiti ve sâirenin sûret-i hareketleri (96 ve 98) nci maddelerde beyân edilmiştir.

Sayfa 63

İleri – Bak ! kumandasında hizâ küçük Zâbiti yerlerine giderler ve neferâtda başlarını ileri döndirirler.

Takım kumandanları hizâ küçük Zâbitlerine Takımların arasından geçmek için yer virirler.

100 — Yerinde râhat hâlinde iken herhangi bir Diziye nazaran gerek gerek eski ve gerek yeni bir cebhede sür’at ve mahâretle hizâyâ gelmeğe muktedir olmalıdır.

Dönüşler ve Tüfenk Hareketleri

101 — Dönüşlerle tüfenk hareketleri aynı zamânda ve beraberlikle, süngü takmak ve yerine itmek hareketleri her nefer tarafından mümkün mertebe sür'atle icrâ olunur.

102 — Yalnız dönüşler ta'lim idilecekse kumandan evvel : **Dönüşler !** ihbâr virilir. İşbu ihbâr kumandası virilmediği takdirde, dönüş için virilen kumandada Takım kumandanları ile Bölüğün sol cenâhında bulunan Zâbit (92) nci maddede beyân idilen mahâlleri ahz iderler geriye dönüşde işbu

Sayfa 64

Zâbitân ile boş Diziler öndeki sıraya geçerler ve her iki halde de asıl cebhe tekrar ahz olununcaya kadar bu mahâlleri muhâfaza iderler.

Cebhe Değişdir !kumandasında cebhe mukabil cihete nakl idilmiş olacağından Takım kumandanları ile Sıra Küçük Zâbitleri ve Borizan ve Tranpetler âdî yürüyüşle en kısa yoldan yeni cebheye nazaran bulunacakları yerlere giderler.

103 — Gerek Sancak ve gerek Zâbitân ancak : **Dikkât ! Selâm – Dur !**kumandasında îfâ-yi resm-i ta'zim iderler. Küçük Zâbitân tüfenk hareketlerini birlikde icrâ iderler.

Doldırmak ve Ateş İtmek

104 — Her nefer tüfengi mümkün olduğu kadar sür'atle doldırır.

105 — Yanaşık nizâmda ateş idecek Bölüğün cebhesi ateş istikametine takrîben amûd olmak lâzım gelüb, bunun için icâbında Bölük evvelce çarh itmelidir.

Sayfa 65

106 — Biri yaylım ve diğeri Avcı ateşi olmak üzere iki nev' ateş kullanılır. Yaylım ateş ya tekmiî Bölükle veyâhûd Takımca icrâ olunur.

107 — Hakiki ateş esnâsında Bölük kumandanı tes'îr ateşi nereden en iyi tarassud itmek mümkün ise oraya gider.

Takım kumandanları Takımlarının birkaç hatve gerisinde giderler yerleri açık kalır.

Sıra küçük Zâbitânı yâhûd Borizan ve Tranpetler ateş hattının önünde bulunursa : **Ateş İçün !** kumandasında **Marş !Marş !** ile Takımlar cenâhlarından dolaşarak arka sıranın gerisine giderler.

Silâh omuza vaz'iyetinden silâh davranılırsa gerek Zâbitân ve gerekse Sıra Küçük Zâbitânları ile cenâh küçük Zâbitânları **Ateş İçün !** kumandasında râhat dururlar.

108 — Bölüğün bütün neferâtı her zemân aynı derecede ateşe hazır bulunmazlar ; çünkü ba'zen bir kısmının fişenk hazînelerinde fişenkler bulunduğu halde diğer kısmı fişenklikden yeni bir bağ almağa mecbûrdurlar.

Sayfa 66

Binâen-aleyh yaylım ateşler sür'atle birbirini ta'kib itdiği takdîrde her yaylımda bütün neferât ateş idemiyebilir.

109 — **Ateş Kes !**kumandası Takım kumandanları ile Manga başılarının kâffesi tarafından tekrar idilir.

Bu da kifâyet itmediği takdîrde umûm neferât tarafından da tekrar olunur.

Husûsat-ı sâire (45 ila 59) ncı maddelerde beyân idildiği vech ile icrâ olunur.

Tüfenk çatmak

110 — **Tüfenk** — ihbâr kumandasının tek Diziler sola, çift Diziler sağa dönerler. Sağ el ile tüfengi namlu sağa gelmek üzere ön sıra neferleri dış tarafa ve arka sıra efrâdı iç tarafa gelan ayağının ökçesi yanına kor. **Çat !** kumandasında evvelâ aynı sırada ve yüz yüze bulunan neferler silâhlarını harbîlerle tutdırub bâ'dehû her iki Dizi çatı teşkîl itmek üzere silâhlarını birleştirirler. Ön sıra neferâtı

Sayfa 67

Çatıların yarım hatve ilerisine, arka sıra neferâtı yarım hatve gerisine giderler. Her sıra küçük Zâbiti tüfengini kendisine en yakın bulunan çatıya vaz' ider.

Silâh çatıldıktan sonra efrâd kendiliklerinden yerinde râhat iderler.

111 — **Silâh Başına !**kumandasında sessizce ön sıra neferâtı çatıların ilerisine arka sıra neferâtı çatıların gerisine gelirler. **Yerinde Râhat !** hâlinde dururlar.

Silâh — ihbârında tek Diziler sola çift Diziler sağa dönerler : **Al !** kumandasında neferât sağ elleriyle tüfenklerini tutarak ve şiddetle çekmemek üzere yukarı kaldırarak, birbirinden ayırub alırlar ve ileri dönüb **Yerinde Râhat !** hâlinde dururlar.

Yürüyüş

112 — **İleri yürüyüş : Bölük Marş ! Bölük — Dur !**

Sayfa 68

Her nefer muntazaman ileri yürür. Hizâ Zâbiti yürüyüş istikametinin muhâfazasından mes'ûldür.

Umûmîyetle müsâvî tûlda hatve atmak aralıklara dikkât itmekle hizâ muhâfaza olunur; maa-mâ-fih arasına her neferin hizâ tarafına bakması da câizdir. Hizâ tarafından gelen kalkışa müteakib ve aks tarafından gelene mukavemet olunmalıdır.

113 — Bölük yürüyüş istikameti noktalarına göre yürümeği, gürültüsüzce kumandanını ta'kib eylemeği ta'lim itmiş bulunmalıdır.

114 — Bölük, meselâ : yürüyüş istikametinin cüz'i tebdîliyle hâsıl olacak küçük çarh hareketlerini, kumandasız olarak icrâ idebilmelidir. Yürüyüş istikametinin ziyâdece tebdîlinde ibtidâ çarh icrâ idilmeli, bâ'dehû yeni istikamet virilmelidir (madde 126)

115 — Yürürken veya durulduktan sonra : **Diz Çök ! yâhûd : Yere Yat !** kumandası virilirse (31 ilâ 34) ncü maddede beyân idildiği vech ile hareket olunur.

Yere yatmak için saff-ı harb ve Takım kolu nizâmlarında

Sayfa 69

Sıra Küçük Zâbitleri bir adım geri gidüb, ayağa kalktığı vakt iki adım ileri yanaşırlar.

Bölük kolu, Manga kolu ve Yol kolda ise, yere yatarken evvelâ Diziler vâsitadan yanlara doğru takrîben yarımşar adım aralık alırlar ; arka sıra neferâtı ön sıra neferâtının sağ taraflarına bu aralıklara uzanırlar. Ayağa kalktıktan sonra herkes mahâll-i mahsûsunı alınır.

116 — Bölük kolundan mâ-adâ kol nizâmlarında yüz geri yürürken hizâyı Takım kumandanlarından aldırarak istenirse : **Hizâ Soldan !** kumandası virilir. Cebhe tebdîli için (102) nci maddeye mürâaat.

117 — **Eğri Yürüyüş : Yarım Sağa (Sola) – Marş !**

Omuzlar birbirinin gerisinde olarak yürünür. Tekrar eski yürüyüş istikametini almak için : **Yarım Sola (Sağa) – Marş !** kumandası virilir.

Sayfa 70

Eğri yürüyüş ancak kısa mesâfelerde isti'mâl olunmalıdır.

118 — Dizi kolu nizâmında yürüyüş, âdî adım isti'mâli ve mesâfelerin 80 santimetreye tezyîdiyle icrâ olunur. Doldığı zemân bu mesâfeler emr virilmedikce yanaştırılmaz. Kısa mesâfeleri kat' için Dizi kolunda mesâfeleri tezyîd itmeksizin mevzûn yürüyüşde yapılabilirler.

Tebdîl-i Nizâmlar ve Çarhlar

Ma'lûmât-ı Umûmîye

119 — Tebdîl-i nizâmlarda Zâbitler, küçük Zâbitler Borizan ve Tranpetler, serbest kalır kalmaz, başka bir emr beklemeksizin yeni nizâmdaki mahâl-i mahsûslarına giderler. (102 ilâ 139 ncu) maddelere de mürâcaat.

İcâbında bunların mahâllerini Bölük kumandanı emirle ta'yîn ider.

120 — Dizi kolu nizâmında âdî adımla yürürken başka bir nizâmla geçildiği zemân lüzûmu olan aralık ve mesâfe bilâ-emr ahz olunur.

Sayfa 71

121 — Bi'l-cümle Kol nizâmlarında mesâfe ve aralıklar Bölük kumandanlarının emriyle kabil-i tebdîldir.

Takımlara, Bölüğün saff-ı harb nizâmındaki cebhesi imtidâdında birbirinden açılmışlar ise Bölük kumandanının kumanda vermeyub Bölüğünü emirle idâre itmesi lâzımdır.

Tebdîl-i nizâmlarda Takım kumandanlarının ayrıca kumandalarına lüzûm yoktur.

122 — Vaz'iyet-i muhârebe ve arâzînin hâli icâb itirdiği takdîrde, Bölük kumandanı âfide gösterilen tebdil-i nizâmlardan gayri sûretle tebdil-i nizâmlar icrâ itdirebilir.

Cebhe Küçültmek

123 — Cebhe küçültmek hareketleri dururken veya yürürken âdî veya koşar adımla icrâ olunur. Yürürken cebhe küçüldükden sonra âdî adımla yürüyüş devâm olunur.

124 — Saff-ı harb nizâmından Bölük kolu nizâmına küçük için dururken ve yürürken :

Sağa (Sola) Bölük Kolu Olacak –

Sayfa 72

Marş (Marş !Marş !) kumandası virilir. Bu kumandada sağ cenâh Mangası yerinde kalır. [yürüyüşe devâm ider] ; her Takımda sağa (sola) Manga kolu teşkîl idildikten sonra vâsıtada ve solda (sağda) ki Takımlaremr olunan tarafındaki Takıma lüzûmu kadar yanaşırlar. [yanaşılınca kadar mezkûr Takım hatvesini kîsâltır.]

125 — Saff-ı harb nizâmından Takım kolu nizâmına geçmek için dururken **Sağa (Sola, Merkez Üstüne) Takım Kolu Olacak – Marş ! (Marş !Marş !)** kumandası virilir. Bu kumandada esâs olan Takım yerinde kalır. [yürüyüşe devâm ider] diğer Takımlar en kısa yoldan [**Marş !Marş !** ile] onun gerisinde giderler. Hareket vâsıtdaki Takım üstüne icrâ idildiği vakt sağ cenâh Takımı vâsıtdaki Takımın ve sol cenâh Takımı sağ cenâh Takımının gerisine giderler.

126 — Bölük kolu nizâmından Manga kolu nizâmına geçmek için : **Sağa (Sola, Merkez Üstüne)**

Sayfa 73

Manga Kolu Olacak dururken icrâsında : [**Âdî Adım**] — **Marş !**kumandası virilir. Bu kumanda zikr olunan Takım yürüyüşe devâm [bed'] ider ; diğer Takımlar onun arkasından ta'kib iderler. Hareket, merkez Takımı üstüne icrâ olunduğu takdîrde, evvelâ sağdaki ve bâ'dehû soldaki Takım kolu dâhil olur.

127 — Takım kolundan Manga koluna geçmek için, yürürken : **Sağa (Sola) Manga Kolu Olacak – Marş ! (Marş !Marş !)** kumandası virilir. Kumanda beyân idilen taraftaki Mangalar yürüyüşe devâm ve diğer Mangalar bunların gerisine gelerek tâ'kîb iderler. Gerideki Takımlar yer açılıncaya kadar adımlarını kısaltırlar. Hareketin dururken : yürüyüşe başlamak üzere icrâsı için kumandaya **Marş !** dan evvel **Âdî Adım** – gelmeleri ilâve olunur ve **Marş !Marş !** ile de yapılmağa da hiç lüzûm vaki' olmaz başdaki Takımın kumandada beyân idilen cenâhdaki Mangası

Sayfa 74

yürüyüşe bed'ider. Bu Takımın diğer Mangaları onun arkasından tâ'kîbi derler. Diğer Takımlar dâhî yer açıldıkça aynı vechle hareket iderler.

Cebhe Büyütmek

129 — Cebhe büyütmek hareketleri âdî adımla veyâhûd koşarak icrâ olunur. Hizâ ile gelen kısımlar hatt-ı hizâyı biraz geçdikden sonra hizâ aralığı esâs olan kısma nazaran ahz iderler.

Hareket hâlinde, mezkûr kısımlar bâde'l-icrâ âdî adımla yürüyüşe devâm ider.

Hareketin Diziyle kol nizâmından icrâsından başda ve kumanda beyân olunan taraftaki cenâh neferleri ve diğer kol nizâmlarından icrâsında kolların başdaki kısımları üstüne hizâyâ gelinir.

130 — Virilecek kumandada, ahz olunacak nizâm tevsi' cebhe idilecek taraf zikr ve beyân idilmelidir.

131 — Saff-ı harb nizâmına geçmek için :

Sayfa 75

E) Bölük kolundan : **Sağa (Sola) Saff-ı Harb Olacak – Marş ! (Marş !Marş !)** kumandası virilir. Bu kumanda da her Takım kendi dâhilinde emr olunan tarafa saff-ı harbe geçüb aynı zemânda aks taraftaki cenâh Takımından lüzûmu kadar açılır.

B) Takım kolundan : **Sağa (Sola) Sağa Sola) Saff-ı Harb Olacak – Marş ! Marş !Marş !)** kumandasında gerideki Takımlar emr olunan tarafa saff-ı harbe geçerler. Her iki tarafa saff-ı harb teşkîl idilecekse vâsıtadaki Takım sağa, en gerideki Takım sola geçer.

C) Diziyle koldan Manga kolundan : kaideten evvelâ Takım koluna ve bâ'dehû bundan saff-ı harbe geçilir.

132 — Manga kolundan Bölük koluna geçmek :

Sayfa 76

Sağa (Sola, Sağa Sola) Bölük Kolu Olacak – Marş ! (Marş ! Marş!) dururken : esâs olan Takım yerinde kalır. Diğer iki Takım en kısa yoldan onun yanına giderler. (evvelâ vâsıtadaki Takım) hareket her iki tarafa icrâ olunacaksa vâsıtadaki Takımın sağına ve nihâyetdeki Takım soluna gider.

Yürürken : başdaki Takım Takım, diğer Takımlar kendi yanına gelinceye kadar, hatvesini kîsâltır.

133 — Dizi kolundan Manga koluna geçmek **Sağa (Sola) Manga Kolu Olacak – Marş (Marş !Marş !)**

Sûret-i icrâ 129'ncı maddenin kısm-ı ahirinde beyân idildiği üzeredir.

134 — Mâil istikametlerde ve husûsıyla büyük zâviye tahtında cebhe büyütme için kaideten evvelâ matlûb istikametine çarh idilüb bâ'dehû hareket icrâ olunur.

Sayfa 77

Fakat Bölük kumandanı saff-ı harbe geçmek için kumandayı virmeden evvel istikamet noktasını yâhûd çarhın derecesini î'tâ idebilir : **Meselâ İstikamet Sivri Kule ! yâhûd Sağa (Sola) Yarım (Rub') [*] Çarh ! Sağa (Sola Sağa, Sağa Sola) Saff-ı Harb Olacak — Marş ! (Marş !Marş !)** başdaki kıt'a emr olunan istikameti alır ve gerideki kıt'alar dâhî cebhe büyütmeyle aynı zemânda kezâlik yeni istikameti alırlar.

Ateş maksadıyla cebhe büyütme veyâhûd yeni bir cebhe teşkîl itmekde kumandaya “ **Ateş İçün !** “ ta'bîrinin ilâvesiyle hareket tesrî' olunabilir. ; meselâ : **İstikamet Sivri Kule ! Ateş İçün !**

[*] yarım çarh 45 derece ve rub' çarh 22,5 derece dimekdir.

Sayfa 78

Sağa (Sola, Sağa Sola) Saff-ı Harb Olacak – Marş Marş !cebheden yerine dâhil olan her nefer derhâl 48'nci maddede beyân olunduğı vechle silâh davranır.

Diziyle Kol Teşkîli

135 — Yürürken : **Diziyle Kol Olacak ! Sağa (Sola) — Dön !** bu kumandada ön sıranın emr olunan taraftaki cenâh neferi doğru yürüyüşe devâm ider, onunla aynı Diziyi teşkîl iden nefer sağına (soluna) geçer ; diğer Diziler sağa (sola) dönerek bunları tâ'kîbi derler.

Geride bulunan Takımlar önündekileri tâ'kîb idebilecek yer açılıncaya kadar adımlarını kîsâltır.

Çarhlar

136 — Cebheleri Takım cebhesinden daha büyük

Sayfa 79

olan kıt'aatın çarhları ya âdî adımla veyâhûd koşarak icrâ olunur.

Sağa (Sola) Çarh — Marş ! (Marş !Marş !) kumandasında çarha başlanır. Hizâ çarh iden, aralık duran cenâhdan alınır. Arka sıra neferâtı başlarını doğru tutarlar ve Dizi istikametinde yürürler.

Çarh iden cenâhdaki Zâbit (küçük Zâbit) Dizi mikdârı ziyâde ise bidâyetde birkaç adım doğru gitdikden sonra, tam adımı muhâfaza itmek üzere, tedricen sabit cenâha doğru döner. İşbu Zâbit kat' ideceğı yolu göz önünde bulundurub arasına kıt'anın cebhesine de bakar.

Mihver noktasında bulunan nefer, çarh iden tarafa tabî olmak üzere bulunduğu mahâlde yavaş yavaş döner bu cenâhda bir Zâbit veya küçük küçük Zâbit var ise bu dâhî mezkûr nefere göre hareket ider.

Neferât mihver noktasına karîb bulundukları nisbetde, ayaklarını urmayarak dizlerini lüzûmundan fazla kaldırmayarak, hatvelerini kısaltırlar. Aralık gaib

Sayfa 80

idilmeli ; mihver tarafından gelen kalkışa müteâkıb ve aks tarafından gelene mukavemet olunmalıdır.

Dur !kumandasında her nefer bir hatve daha atdıktan sonra durır yâhûd **İleri** – ihbâr kumandasında çarh itmeğe nihâyet virilüb yeni istikametinde yarım tûlda adımlarla yürüyüşe devâm olunur ve hizâ saff-ı harb ve Bölük kolu nizâmlarında hizâ Takım zâbtına ve sâir nizâmlarda hizâ cenâhına intikal ider. **Marş !**kumandasında yine tam adımla yürüyüşe geçilir.

Çarh hareketinin koşarak icrâsı esnâsında hizânın muhafazasına lüzûm yoktur.

137 — Kol nizâmlarıyla çarh hareketi esnâsında kolun aksamı başdaki kısmın çarh itdiği mahâlde birbirini müteâkıb hareketi icrâ iderler. (köşe çarhı). Mihver noktasını serbest bulundurmak için çarh iden aksamın cenâh-ı dâhiliyyeleri küçük bir kavs üzerinde hareket itmelidir ; bu esnâda iki kısım beyindeki mesâfe muvakkaten tenâkus ider.

138 — Mangalar İle Sağa (Sola)

Sayfa 81

Çarh — Marş !Dur ! İleri — Marş !bu kumanda her Manga tam çarh (90 derece) icrâ ider.

Manga kolu nizâmından çarh icrâsında çarh idilecek tarafda bulunan sıra küçük Zâbitleri, daha ihbâr kumandasında yanında durdukları Dizin arkasına (yüzgeride önüne) giderler.

139 — Manga ile çarh itmek veyâhûd dönüş yapmak sûretiyle Takım kolundan Bölük kolu veyâhûd bölük kolundan Takım kolu teşekkül itdiği takdîrde Zâbitân ve küçük Zâbitân ve **ilh** başına bir emr ve kumanda beklemeksizin yeni nizâmdaki mahâll-i mahsûslarını alırlar.

140 — Saff-ı harb nizâmından : **Sağ (Sol) Manga İleri, Mangalar İle Sağa (Sola) Çarh — Marş !** bu kumandada emr olunan cenâh Mangası biraz kısa adımla ileri doğru yürüyüşe başlar (devâm ider), diğer Mangaların kâffesi sağa

Sayfa 82

(sola) çarh iderler. Çarh hareketinin hitâmında **Dur** yâhûd : **İleri — Marş !** kumandası virilir.

Hücûm

141 — Bölük yanaşık nizâmında hüçûm idecekse, süngü takmak emri veya işâreti üzerine Borizan ve Tranpetler Bölüğün vâsıtı gerisinde Manga başlar hattının sıra ba'di kadar arkasında bir sıra teşkîl iderler. Ve Tranpetler ale'l-âde yürüyüş vezninde hüçûm havasını urmağa başlarlar.

Hücûm İçün Silâh İn – Dir !kumandasında tüfenk sağ yana alınub hüçûm adımına geçilir. (65). Düşmâna münâsib mesâfe yaklaşıldıktan sonra **Marş !Marş !**kumandası virilir. Tranpetler hüçûm havasını bilâ-fasıla koşar adım sür'âtinde ururlar Borizanlar

Sayfa 83

dâhî andan i'tibaren “ **hücûm** ” işâretini [*] çalarlar.

Düşmân mevzi'ne girmeden pek az evvel : **Süğü Dav – Ran !** kumandası virilir. ve **Allah !Allah !** sadâ-yi nusret itması bülend-âvâz ile nidâ idilir, ön sıra süngü davranır, bütün Zâbitân ve neferât **Allah Allah** sadâsını tekrar iderek düşmânla boğaz boğaza gelmek üzere hasmın üzerine atılırlar ve : **Bölük Dur !** kumandası virilinceye kadar bu sûretle harekete devâm iderler. Durulduğu zemân önünde bulunan iki sıra silâh davranır.

Düşmân püskürdilirse, mümkün olduğu kadar sür'atle ve fakat kumanda ile tâ'kîb ateşine başlanır, yer müsâid ise saff-ı harbe geçilir.

[*] Nihâyet kitabda 6 numrolu nota sahîfesinde 17 numrolu notanın sür'atle çalınması.

Sayfa 84

Dağınık Nizâm

Kavâid-i Umûmiyye

142 — Yanaşık nizâmından Avcı hatları teşkîliyle dağınık nizâma geçilir. Dağınık nizâmında Avcılar arasındaki aralık muhtelif olabilir.

Kumandada aralık beyân idilmemiş ise iki adım aralık alınub, aralıkların bu mikdârdan az veya ziyâde olması matlûb ise emr idilmelidir aralıkları ikişer adımdan ziyâde olan Avcı hattına seyrek ve ikişer adımdan az olana sık dinir.

Aralıkları pek ziyâde olan Avcı hatlarının idâresi müşkildir. Asgarî aralık (aralıksız) Avcıların yine silâhı serbestce isti'mâl itmelerine müsaîd derecede olmalıdır.

143 — Umûmen Avcı hatlarının teşkîlde ava çıkacak kıtaâtın ismi numrosu beyân ve icâbında yürüyüş istikameti ve irtibât dâhî ta'yin idilmelidir. En münâsibi irtibâtın vâsıtdan olmasıdır. İrtibât için esâs ittihâz idilen kıt'aya irtibât kıt'ası dinir.

Sayfa 85

144 — Dağınık nizâmda nefer yanaşık nizâmda olduğu derecede muayyen bir mevki'de bulunmağa, vücûdunu vaz'iyet-i mahsûsadâ tutmağa ve silâhını tüfenk hareketlerinde olduğu gibi bir sûret-i mertebede isti'mâl itmeğe mecbûr değildir. Buna mukabil neferden tüfenginin isti'mâlinde ve arâziden istifâdede mahâret ve kendine âid olan vazîfe dâiresinde istiklâl hareket ve mütemâdîyyen emirlerine ve düşmâna dikkât gibi husûsat-ı mühimme taleb idilir. Efrâd-ı cedîde silâh altına gelir gelmez, kendilerinde kuvve-i mümeyyize, i'timâd-ı nefis ve şecâat gibi hasâil-i askeriyye îkâz idilmeli ve bütün hidmet-i askeriyye esnâsında bu hasâil gitdikce te'yid ve takviyesine çalışmalıdır.

145 — Manga başıları da dâhil olduğu halde maiyyet kumandanlarının esâslı sûretde ta'lim ve terbiyeleri ehemmiyyet-i mahsûsayı hâizdir. Muhârebe ta'limlerinde maiyyet kumandanları Avcı hattında düşmân ateşi te'sirinin hakikatde lüzûm gösterdiği bir vaz'iyetde îfâ-yi vazîfe itmelidirler. Çavuş ve Onbaşlıların kâffesi ve isti'dâd gösteren neferât Manga başılık vâzâifinde ta'lim ve terbiye idilmelidir.

Sayfa 86

146 — Ta'lim ve terbiyede tâ'kîb idilecek hatt-ı hareket, maksadın gösterişe fedâ idilmemesinden ibâretidir.

A — Avcılıkda Terbiye-i Münferide

147 — Bir kıt'a-i askeriyenin muhârebede iyi iş gösrmesi ancak Avcılıkdaki terbiye-i münferidenin kemâl-i dikkât ve i'tina ile icrâsına vâ-bestedir. Dağınık nizâmdaki terbiye-i münferidenin ehemmiyyeti yanaşık nizâmdaki terbiye-i münferideden geri kalmadığından, Avcılıkdaki terbiye-i münferide bütün hidmet-i askeriyye müddetince devâm itmelidir.

Tüfenk isti'mâline müteallik kavâid-i ibtidâîyyeyi alışdırmak için acemi nefere vürûdundan hemân birkaç gün sonra tüfenk virilür. Acemi neferâtın arâzî ta'limlerine ibtidâr eylemeleri mümkün olduğu kadar tesrî' ve bu misüllü ta'limler sık sık icrâ idilmelidir.

148 — Nerefe Avcılıktan evvel öğretilmesi iktizâ iden mevâdd ber vech-i âtîdir :

Sayfa 87

Endâht nazariyyâtına âid en sade ma'lûmât, arâzîyi tanımak ve arâziden istifâde etmek, hedefleri görmek ve tanımak (göz alışdırmak), mesâfeleri tahmîn ve nişân-gâhları tanzîm etmek.

149 — Avcı muhârebesinin tarz ve mâhiyyeti, evvelâ muallim efrâddan teşkîl edilmiş küçük kıt'alarla arâzîde acemilere irâe ve izâh idilir.

Bunu müteâkıb acemiler dâhî muhârebenin hâlât-ı basîtesini gösteren ta'limlere bi'z-zât iştirâk itdirilerek ma'lûmâtı tezyîd ve ikame idilecek düşmâna karşı icrâ-yi hareketle irâe ve ta'lim idilmelidir.

150 — Nefer doldırırlarla nişân vaz'iyetlerinin enva'ından biraz kesb-i mahâret itdikden sonra harekât-ı mezkûrenin arâzî üzerinde ve muhârebe hedeflerine karşı ta'limine teşebbüs idilir.

Vücûdun her vaz'iyetinde tûfengi çabucak doldırmağı ve nişân-gâhı sür'at ve sıhhatle tanzîm itmeğı ve seri' ve mahirâne nişân vaz'iyeti almağı ve pek az müddet zarfında ateş altında bulundurulması muktezî olacak hedeflere bile kemâl-i huzûr ve sükûnetle nişân almağı ve tetik çekmeğı ta'lim itmelidir.

Sayfa 88

151 — Avcıya, avârız ve tafsîlât-ı zemînden hangilerinin yalnız düşmân nazarından ve hangilerinin de düşmân ateşinden setr itdiğı ve bunların gerisinden

hangi nişân vaz'iyetlerinin alınması münâsib olacağı izâh idilmeli ve Avcı siperlerinin isti'mâli dâhî öğretilmelidir.

152 — Avcı dâimâ te'sîr ateşinin mestûrine tercih idilmesi husûsunda terbiye idilmeli ve bu sebebdan merkum düşmânı göz önünde tutacak vech ile vücûdının setrine dikkât itmelidir.

Binâen-aleyh siperden ne dereceye kadar istifâde idilebileceği veyâhûd tesettürden sarf-ı nazar itmek lüzûmu ancak nişân vaz'iyeti ve nişân almakla anlaşılabilir.

Ateş idilecekse Avcı düşmânın nazarından ve te'sîr ateşinden mümkün mertebe mahfûz bulunacak sûretde siperden istifâde itmelidir.

153 — Açık arâzide Avcı düşmân ateşine ancak yere yatarak müddet-i medîde mukabele idebilir. Binâen-aleyh bu vaz'iyette iken hedefi tefrîk ve tarassud itmeği bi'l-hâssa ta'lim itmelidir.

Sayfa 89

154 — elbise renginin koyuluk veya açıklığı ve hedef gerisinin parlaklık veya loşluğu ve havanın açıklık veya kapalılığı gibi müessirât neticesi olarak hedefin derece-i mertebesi tahallûf ideceği cihetle müessirât-ı mezkûre hakkında efrâdın nazar-ı dikkâtlerini celb idilmelidir.

155 — Avcı her nev'-i mevânî'mahâretle aşabilmelidir. Bi'l-hâssa arzı dar hendeklerden atılmak ve genişlerinin dâhiline girüb bâ'dehû mukabil şivinden tırmanarak çıkmak, divarlarla çitlerin üstüne çıkmak ta'lim idilmelidir.

156 — Avcıya, düşmâna kendini göstermeden yaklaşmak da öğretilmelidir. Zemînin en küçük bir çukurluk ve setresinden lâyıkiyle istifâde iderek Avcı açıkca arâzide bile eğilerek veya sürünerek mümkün olduğu kadar görünmeden mahâretle ilerüliyeblmelidir.

157 — Avcılara edevât-ı istihkâmiyyenin isti'mâlde ta'lim ve bâbdaki metâlib tedricen tezyîd idilmelidir. Kendini setr itmek üzere serian küçük bir setre inşâsını ve yere yatmış iken dâhî böyle bir setre vücûda getirmeği Avcı öğretmelidir.

Sayfa 90

157 — **Mükerrer** — Karanlıkda ve gice vaktinde sûret-i hareket bazı melekât-ı mahsûsaya ihtiyâc mess itdirir, ki tahsîli ancak ta'lim ve idmân sayesinde

mümkündür. Bu bâbdaki ta'lim ve terbiyeye daha acemilik devresinde ibtidâ ibtidâr idilmelidir.

Bu ta'limlerde de bir usûle ve kaide-i tedrice tevfikân tahsîl ve temîn terakki idilmek lâzım gelir, söyle ki : gece ta'limleri evvelâ büsbütün karanlıkda olmamak üzere kışla ta'limhanesinde bilinen arâzîde bâ'dehû bilinmeyen arâzîde ve en nihâyet büsbütün karanlıkda icrâ idilmeli, kulak ve göz nîm ve tam zulmetin ahvâl ve üzerinde evvelâ te'sîrat-ı mütebeddilesine alışdırılmalıdır. Muhtelif sadâların istikamet ve dalâletini takdîrde mümârese kazanılmalıdır. Karanlıkda insanların, eşyânın ve eşkâl-i arâzîyyenin tezahürât-ı mütebeddilesi gösterilüb izâh idilmeli ve bu hususda zemînin, mesâfenin, ahvâl-i havaiyye ve derecât-ı ziyâîyyenin te'sîri de nazar-ı dikkâte alınmalıdır. Gündüzden bellenilecek bazı arâzî noktalarına yâhûd burûc ve kevâkibe göre cihet ve istikamet ta'yîni sûret-i mahsûsadâ ta'yîn idilmelidir.

Harekât için nefer gafletsizliğe ve sessizliğe alışdırılmalıdır. Bütün techizât aksamı ses çıkmayacak sûretde

Sayfa 91

tesbît olunmalı veya el ile tutulmalıdır. Düz olmayan arâzîde de nefer ayaklarına bakmaksızın yürümelidir. — karanlıkda sessiz ve gürültüsüz ve emîn bir sûretde mevânî'den aşmak keyfiyeti sûret-i mahsûsa da ta'lime vâ-bestedir.

158 — Bu ta'limlerin kâffesinden maksad, neferi kendi kendine düşünür ve muvafık-ı hâl ve maslahat hareket ider. Bir Avcı olarak yetiştirmek olduğu göz önünde tutulmalıdır. Attığını urmağa azîm itmek mâ-fevkin gözinin önünde bulunmadığı zemân dâhî îfâ-yi vazifeye kemâl-i sıdk ve ihtimâm ile çalışmak hasma tefevvukun şerâit-i esâsiyyesini teşkîl ider :

B — Dizi ve Manga

159 — Dizi ve Manganın kuvvet ve tarz-ı terkibi yanaşık nizâmda olduğu gibidir. Fazla Diziler kendilerinin sağındaki Mangaya âiddirler. Her Mangaya bir Manga başı kumanda ider.

Sayfa 92

160 — Avcı hattının ta'lim ve terbiyesi evvelce Dizi Manga dâhilinde mevâdd-ı atînin ta'limiyle ihzâr idilmelidir :

Suver-i muhtelifede ava çıkmak, toplanmak ve cem' olmak, Avcı hattının hareketleri (ve bu esnâda aralıkların tezyîd ve tenkisi), sıçramalarla ve sürünerek ilerilemek, bir mevzi' muayyini iştikal itmek, dururken (muhalif vaz'iyetlerde) ve yürürken silâh doldurmak ; mütenevvi' vücûd-ı rızaiyyetlerinde ve Avcı siperi gerisinde muhtelif nişân-gâhları istima'liyle mütenevvi' nişân vaz'iyetlerinde almak, ateşin enva'ı, ateş kesmek, Avcı hattında evâmiri tekrar ile birbirine tebliğ itmek.

161 — harekât-ı salifenin evvel emirde ta'lim meydânlarında bir vaz'iyet-i muhârebeye müstenid olmıyarak şeklen icrâsı öğretilüb, bunda mahâret-i lâzime kazanıldıktan sonra Manganın arâzî üzerinde ta'lim ve terbiyesine başlamalıdır. Manga ta'lim ve terbiyesine aid kavâid-i esâsiyye terbiye-i menfûrede hakkındaki kavâidin aynı olup ancak kavâid-i mezkûreye her neferin kendi yanındaki

Sayfa 93

arkadaşını da nazar-ı dikkâte alması ve Mangaların işâret ve kumandalarına dikkât idilmesi husûsat-ı inzimâm ider.

162 — Manga başılar bi'l-hâssa dikkâtla ta'lim ve terbiye idilmelidir. Manga başı Takım ve kumandanın muavini olmağla beraber Mangasının vazîfe-i mevdûası dâhilinde müstakilen hareket idecek kumandan mes'ulidir. Manga Başı hedefi bulmak ve tanımak ve mermi te'sîrini tarassud itmek için dürbini kullanmakda ve vâsıtı ve büyük mesâfeleri sür'at ve sıhhatle tahmîninde ve ale'l- husûs dağınık nizâmda idâre-i ateşe dâir kumanda virmeğe muallim bulunmalıdır.

163 — Manga başı Avcılarını Mangaya mahsûs mahâll dâhilinde mümkün mertebe mestûren sevk itmeli ve sür'at ve mahâretle mevzi' aldırabilmelidir. Manga başı nişân-gâhların sıhhatle tanzîmine, ateşin taksîmine ve ateşin dikkâtla icrâsına ve sür'at ateşle ceb-hâne sarfîyatına ve o emr tebligâtın ağızdan ağza tevdi' ve neşrine mütemâdiyen dikkât itmeli.

164 — Ava çıkmış bir Takımın cebhesinin ziyâdeliğinden dolayı her yerinde Avcıların aynı sûretle tesettür ve hareket eylemeleri mümkün olamaz. Düşmân ve ateşinin kuvve-i muhribesi ekseriyyâ muntazaman ileri hareketi ateşin

Sayfa 94

müttahiden idâresini tas'îb ider. Bu sebeden Manga başı bir cüz'-i tâm dâhilinde taarruz idilirken düşmâna takarrüb husûsunda zuhûre gelen her fırsattan hattâ emr

almaksızın dâhî istifâde itmeli ve mücâvir Mangaların her hareketine Mangasının ateşiyle yardım eylemelidir.

165 — Manga başılar, ancak Mangalarının idâresi husûsundaki vazîfeleri müsâade itdiği takdîrde ateşe iştirâk iderler. Bu da ekseriyetle aynı mevzu'da uzun süren muhârebelerde vaki' olur.

C- Takım

Takım kumandanı

166 — Dağınık nizâmda kumanda ve idâre-i ateş cüz'-i tâmı kaideten Takımdır.

167 — Takım kumandanı Avcı hattının teşkîlini, yürüyüş istikametini ve icâbında irtibâtı emr İder. Ve aralıkları maksad-ı muhârebeye, mevcûd mahâlle, düşmânın mesâfesine ve arâziye nazaran ta'yîn eyler.

168 — Takım kumandanı hall-i müdâfaada Takımı

Sayfa 95

mevzi'e yerleştirir ve ateşe başlamak için lâzımken ihzârâtı icrâ ider.

169 — Takım kumandanı hall-i taarruzide evvelâ muvaffakiyyetle ateş-i muhârebesine başlayabilecek bir mesâfeye kadar mümkün olduğu mertebe az telefâtla yaklaşmağa gayret ider. Bunun için mûmâ- ileyh kuvvetli ve sık Avcı hattını arâzi ve düşmân ateşi müsâade idinceye kadar aksamını ayırmaksızın ileri sevk ider. Bu esnâda düşmân ateşine ma'ruz açık yerlerden koşarak geçilebilir. Bu sûretle müttehiden hareket setresiz arâzide daha bidâyetden i'tibaren gayr-i mümkün olursa veyâhûd düşmân ateşi te'sîrinin tezâyüdünden dolayı müttehiden hareketden sarf-ı nazar itmek lâzım gelirse Takım kumandanı nısf nısf veya Manga Manga gayet siperin Avcı hatları teşkîl idüb gayr-i muntazam mesâfelerle bu kısımlara birbirini tâ'kîb itdirir ve Takımı gerek mestûr bir hâlde ve gerek ateş açmak için ateş mevzi'inde bi-tekrar müttehiden bulundurmağa dikkât ve gayret ider.

170 — Ateşe başladıktan sonra lâyıkıyla ihzâr mücâvir kıt'aların ateşiyle de himâye idilmesi iktizâ iden Takımca sıçramalar icrâsı düşmâna takarrüb için en basît ve en seri' bir vâsıtaadır. Sıçramalarla ilerilemekde müşkilâta

Sayfa 96

dûçar olunursa Takımın cebhesi aksam — sagîreye taksîm idilüb, bu kısımların mütenâviben ileri sevki icâb ider. Nısf ve Mangalardan ibâret olan aksam-ı

mezkûrenin bu hâlde ileri hareketleri için isti'mâl olunacak tarz-ı hareket ve teşekkül-i muhtelif ve gayr-i muttarid olur. Aksam-ı mezkûre ileri sıçrarken mücavîr kıt'aların ateşinin müsâidesi nisbetinde aralıklarını tezyîd idebilecekleri ve setre dâhilinde tekrar yaşayabilecekleri gibi efrâd birbiri arkasında olarak ve hattâ tekerrür tekerrür dâhî ilerileyebilirler veya sürinerek mesâfe kazanırlar. (madde 225).

Takım kumandanı düşmâna takarrüb için en mühim vâsıta ateşce tefevvuk istihsâli olduğunu hiçbir an hatırdan çıkarmamalıdır. Bundan dolayı mûmâ-ileyhe gerek ateşi ve gerek ilerilemeği müttehiden idâre ve Takım üzerinde olan nüfûz ve müdâhelesini idâme itmek için Takımını her fırsattan bi'l-istifâde toplu bulundurmağa gayret itmelidir.

171 — Arâzîden lâıyıkıyla istifâde maksadıyla Takım kumandanının ne nazar-ı dikkâtini düşmândan ayırması ve ne de taarruz istikametini tebdîl itmesi câiz değildir. Mücâvir kıtaâtın harekât ve ateşine mani' olmamalıdır. Avcı hattının bazı aksamına

Sayfa 97

mestûriyeti mülâhazası umûmun ittihâd hareketini hiçbir vechle sektedar itmâmelidir.

172 — Takım kumandanı ya bir fâide te'min itmek veya düşmânın za'findan istifâde eylemek gibi hâlâtda müstakilen icrâ-yi hareketle mükellefdir ; ancak bu kaidenin umûm üzerine olan te'sîrini mülâhaza iderek ne dereceye kadar bundan istifâde idebileceğini iyi takdîr eylemelidir.

173 — Takım kumandanı mesâfenin sıhhatle ta'yininden mes'ûldür. Bu maksadâ mebnî mûmâ-ileyhe yakınında iki mesâfe tahmîncisi bulundurub bunlar tahmîn itdikleri mesâfe hakkındaki kararlarını suâl beklemeksizin Takım kumandanına ihbâr iderler. Maa-mâ-fih Takım kumandanı en ziyâde emniyyet itdiği Manga başıların tahmînlerinden dâhî istifâde itmelidir. Tahmîn mesâfe husûsunda muhârebeye muvâfık bir sûretde tevhîd i'mal idilmek sûret-i mahsûsadâ ta'limlere muhtâcdır. Mesâfe tahmîncileri düşmânı ve kendi mücavîr kıt'alarını tarassud husûsunda Takım kumandanına muâvenet iderler ve Bölük kumandanıyla göz

irtibâtını te'sise Borizan mükellef ise de Borizanın fıkdanı hâlinde bu irtibâtın te'sisi dâhî mesâfe tahmîncilerine âid kalur. (madde — 221).

Sayfa 98

Vâzâif-i sâirelerinin ehemmiyeti kalmadığı takdîrde Takım kumandanı muhammenleri de ateşe iştirâk itdirir.

174 — Avcı hattı yanaşık nizâmın her şeklinden her tarafa doğru sür'at ve kemâl-i intizâm ve sükûnetle teşkîl idilmelidir.

“ **Yürüyüş İstikameti** “ ve “ **İrtibât** “ keyfiyetleri ya ava çık kumandasıyla aynı zemânda yâhûd bu kumandadan evvel veya sonra emr olunur. Başka bir sûret-i emr ve ta'yîn olunmadığı müddetce saff-ı harb nizâmından ava çıkıldığı vakt irtibât ikinci nısfın sağ cenâh Mangasından, Manga kolundan ava çıkıldığı vakt başdaki Mangadandır.

Başdaki kısmın sağ veya soluna ava çıkıldığı vakt irtibât, üstüne ava çıkılan cenâhındır.

Manga kolunda bulunan Takım bir tarafa çıktığı gibi her iki tarafa dâhî ava çıkabilir : bu halde ilerideki nısf Takımın Mangaları başdaki Manganın sağında ve gerideki nısf Takımın Mangaları bunun solunda ava çıkarlar.

175 — Ava çıkmak için virilen kumandayı müteâkıb tüfenk “ **Hücûm İçün Silâh İndir**“ de olduğu

Sayfa 99

gibi sağa alınub bâ'dehû istenildiği gibi ya femî kalkmak olduğu halde merkez sıkletinden tutulur veyâhûd koltuk altında taşınır ; icâbında : **Kayış Uzat !** emri dâhî virilebilir.

Sık ormanlar derûnunda hareketde veya dik yamaclara tırmanmakda veyâhûd sürünerek hareketde olduğu gibi elleri serbest bulundırmak lâzım gelen hâlâtda tüfengin boyuna asılmasına dâhî müsâade idilür.

176 — Bir Takımı dururken veya yürürken ava çıkarmak için : **Fülân Takım - Ava Çık !** kumandası virilir. Bütün Takım yalnız bir tarafa ava çıkarılacaksa **Fülân Takım ! Sağa (Sola) Ava Çık !** kumandası virilir.

Manga kolunda bulunan Takım bir tarafa ava çıktığı gibi aynı zemânda her iki tarafda ava çıkabilir ; bu halde ilerideki nısf Takımın Mangaları başdaki

Manganın sağında ve gerisindeki nısf Takımın Mangaları bunun solunda ava çıkarlar.

Sayfa 100

Ava Çık !kumandasında Manga başılar sür'atle ileriye atılıb Avcı hattının esâsını teşkîl iderler irtibât Mangasının Manga başısı bidâyetde hatvesini kîsâltarak ileri doğru veya emr idilen istikametde yürür, diğer Manga başılar irtibât Mangasından olan mevki'lerine nazaran sağa veya sola eğri giderek Avcılara emr idilen aralığa göre mücâvir Manga başından aralıklarını alırlar.

Avcılar Manga başılarını on adım geriden tâ'kîb iderler. Arka sıra efrâdı önlerindeki on sıra efrâdının sağına geçerler. Avcılar beyninde iki adım aralık bulunur. Daha ziyâde veya daha az aralık matlûb ise Takım kumandanı meselâ : **Fülân Takım Dört Adım Aralıkla (Yarım Adım Aralıkla) (Aralıksız) — Ava Çık !** tarzında kumanda virir. Takım kumandanı irtibât Manga başısına yürüyüş istikametini gösterir ve refâkatde mesâfe tahmîncileriyle Borizan olduğu halde kaideten Takımın vâsıtında ve Manga

Sayfa 101

Hattının lâ-akall on adım ilerisinde yürür ise de her vakt bu mevki' de bulunmağa mecbûr değildir. Takımını arâzî üzerinde mahâretle sevk itmek ve mücâvir Takımlarla karışıklığa meydân virmemek ve aynı zemânda düşmânı tarassud itmek mecbûriyetinden dolayı Takım kumandanının bir yere bağlı kalmayub serbest bulunması lâzımdır.

177 — Cebheye mâil istikametinde bulunan bir noktaya veyâhûd yanlardan biri üzerine çıkmak lâzım gelirse evvel emirde matlûb cebheyi almak ve bâ'dehû ava çıkmak münâsib ise de harekât-ı mezkûre yeni istikamet kumandaya ilâvesiyle dâhî yapılabilir. Meselâ : **Fülân Takım, İstikamet Yarım Solda Yel Değirmeni, İrtibât Fülân Mangadan — Ava Çık !** bu kumanda da irtibât Manga başısı der-akab yeni istikameti alır.

178 — Takımı ileri yürütmek üzere ava çıkarmak için : **Fülân Takım (İrtibât Fülân Mangadan) Yerinde — Ava Çık !** kumandası virilir.

Sayfa 102

Manga başılar 170'nci maddede beyân idildiği vech ile yanaşık nizâmdaki Takımın cebhesi önünde veyâhûd işgal idilecek mevzi'de Avcı hattının esâsını teşkîl iderler.

Mangalar Manga başılarının gerisine gelinceye kadar birbirinden açılırlar ve ancak : **Mevzi' Al** : kumandasında efrad Manga başılar hattına girerler (madde 186).

179 — Avcı hattının kemâl-i sür'atle teşkîli arzu idilirse : **Fülân Takım İrtibât Fülân Mangadan — Ava Çık Marş ! Marş !**kumandası virilir.

180 — Geri yürümekde olan bir Takımın ava yayılması iktizâ iderse kaideten ibtidâ yüz ileri aldırılmalı ve bâ'dehû **Fülân Takım Yerinde — Ava Çık !**kumandası virilmelidir.

181 — Avcı hatlarının uzun mesâfeleri kemâl-i

Sayfa 103

intizâmla kat' eylemesi suûbetli arâzîde yürüyüş istikametini muhâfaza itmesi ta'lim ve terbiyenin en mühim kısmını teşkîl ider. Ta'lim ve terbiyesi mükemmel bir kıt'a-i askeriyyede kumanda yerine ekseriyyâ işâret kaim olur. Aralıkların tamâmen muhâfazasına hizâyâ riâyete ehemmiyyet virilmemelidir.

182 — Avcı hattı serbest ve büyücek adımlarla ale'l-âde yürüyüş sür'atinde hareket ider. Harekete başlanacağı vakt bilâ-emr gerek silâhlar ve gerek fişenklikler kapadılır.

183 — Takım kumandanlarıyla Manga başıları ileri ve yan tarafa doğru icrâ olunan hareketlerde Avcıların ilerisinde ya'ni düşmân tarafında bulunurlar. Geri yürüyüşde ise Manga başılar düşmânın aksi tarafında bulunub yürüyüş istikametini muhâfaza iderler ; Takım kumandanı yine düşmân tarafında kalur.

184 — Avcı hattının harekâtı bütün Takım veya bir kısmın ileri ve geri yürümesinden : (**Fülân Takım (Nısf) Marş ! (Marş !Marş !) (Geriye Marş !)** ; yane ileriye kısa bir mesâfe kat'inden :

Sayfa 104

Yarım Sağa (Yarım Sola) Marş !siper gerisinde ve düşmân ateşinin hâricinde yan yürüyüşler icrâsından : **Sağa (Sola) Dön Marş !** ve bu yürüyüş istikametinin tebdîlinden ibâretidir.

185 — Avcı hattından yürüyüş istikameti çarh hareketiyle tebdîl idilür. İşbu çarh hareketi ya yeni bir yürüyüş istikametini itâ'sıyla yâhûd kumanda virilerek bu kumandadaki yeni yürüyüş istikameti zikr idilmekle icrâ olunur. Meselâ : **Sağa Çarh – Marş ! İstikamet Kavak Ağacı !**daha büyük çarh hareketleri yeni cebhede tedricen icrâ olunan tevsî'-i cebhede hareketleri tarzında yapılır.

Uzun Avcı hatlarında bu sûretle çarh icrâsıyla bir Takım kademeler hâsıl olub bunlar yürürken ilk tevakkufda birbirini müteâkıb en ilerideki kademenin hizâsına dâhil olurlar. (madde 286).

186 — Ateşe başlanmayacak ise : **Dur !**

Sayfa 105

veyâhûd : **Yere Yat ! (Diz Çök)** kumandalarıyla harekete hitâm virilir. Bu hâlde Takım kumandanı ve Manga başılar cebhe ilerisinde kalırlar.

Geri yürüyüşden durılacak olduğu vakt : **İleriye Dur !** kumandası virilir. Bu kumanda Manga başılar tekrar cebhe ilerisine çıkarlar.

Geri dururken gerek yürürken ateş muhârebesine geçilecek ise : **Mevzi' Al !** kumandası virilir. Bu kumandada Avcılar Takım kumandanının hizâsına kadar ilerülerler. Kabil olursa nişân-gâhları evvelce tanzîm itmelidir.

187 — Mevzi'i işgalinden sonra der-akab ateşe başlanmazsa veyâhûd ateşe kalsa virilmiş ise Takım kumandanı efrâdı kâmilten düşmân nazarından setr idecek sûretde sipere sokar ve düşmânı tarassud idecek adımları ta'yîn ider. **Mevzi' Al !**kumandasında Avcıları ateşe hazırlatır.

188 — Sıçramalarla ilerilemek İçün : **Fülân**

Sayfa 106

Takım (Nısf) (Manga) Sıçra ! – Ayağa Kalk !Marş !Marş !kumandasını virir. **Sıçra !**kumandasında Avcılar doldırış ikmâl idüb silâhlarını kaparlar ve fişenkliklerini de düğmelerler ve ayağa kalkmağa hazırlanırlar. Yere yatmış Avcılar tüfenklerini sol ellerine alub sağ ellerini yere dayarlar ve gövdelerini yerden kaldırmadan sağ dizlerini mümkün olduğu mertebe karınlarına doğru çekerler.

Bu hazırlıkların icrâsına kifâyet idecek kadar kısa bir fâsıladan sonra Takım kumandanı ileri atılırken : **Ayağa Kalk ! Marş !Marş !**kumandasını virir.

Bu kumanda üzerine Avcılar sür'atle ayağa kalkub ileri atılırlar.

Sıçramalar nâdiren 80 metreyi tecâvüz idebilir. (madde 337) kaideten sıçramaların mümkün mertebe uzun olmasına gayret itmek lâzım gelirse de düşmânın ateş itmesine vakt bırakmıyacak kadar kısa sıçramalar icrâsına dâhî ta'lim idilmelidir.

Sayfa 107

sıçramalar icrâsında en mühim keyfiyyet gayet çabuk ve hep birden ayağa kalkmak ve sür'atle ileri atılmaktır.

189 — Sıçramalarla da madde (186) de beyân idildiği vechle hitâm virilüb ancak lüzûmunda nişân-gâh tebdîlinden mâ-adâ bir emre intizâr idilmeyerek ateşe başlanırlar.

Ekseriyyâ yeni ateş mevzi' sıçramadan evvel kıta'ya irâe idilebilir.

190 — Takım kumandanı ahz olunan mevzi'de Avcıların kısm-ı azamının düşmâna ateş idebilmek için diz üstünde veya ayakda bulunmağa mecbûr oldukları görülür ise derhâl tekrar harekete başlayarak başka bir münâsib mevzi' almak lüzûmunu anlamalıdır. Bu vechle tebdîl-i mevzi' kabil değilse mûmâ-ileyh ahvâl-i muhârebeye müsâadesi takdîrinde muvakkaten ateşi ta'til idebilir.

191 — Avcı hattının hücumu (madde 347) de beyân idildiği vechle icrâ olunur.

Sayfa 108

Ateşin Enva'-ı ve Kumandaları

192 — Bir Avcı hattı ancak ahz-ı mevzi' itdikden sonra ateş idebilir.

193 — Avcı hattında kaideten Avcı ateşi idilir. Yaylım ateşinin isti'mâli ahvâl-i nâdireye münhasırdır ; düşmâna bağteten ateş idileceği veya ateş iden kıt'ayı sıkıca el altında bulundurmak lâzım geldiği vakt yaylım ateş isti'mâli fâideli olabilir.

194 — Her iki nev'i ateş için de virilecek kumanda mümkün mertebe kısa olmalı vâlâ-yi istikameti, bâ'dehû hedef, nişân-gâh ve ateşin nev'ini ta'yîn itmelidir. Hedef hiçbir yanlışlığa meydân vermeyecek tarzda irâe idilmelidir.

Düşmân kıtaâtı Avcılar tarafından nasıl görülürse öylece zikr idilmelidir. Meselâ “ **Batariyanın Sol Cenâhına “ Dinilmeyüb “ Sağdan En Uzak Topa “** dinilmelidir. Hedef irâe idilüb nişân-gâh dâhî ta'yîn idildiğinden sonra : **Avcı Ateş !** kumandası üzerine der-akab

Sayfa 109

ateşe başlanır. Yaylım ateş itmek için ise kumanda beklenür.

Ateş kumandalarına misâl :

Karşuda Avcılar ! Nişân-gâh 800 ! Avcı Ateşi !

Yarım Sağda Suvâri ! Nişân-gâh 700 !

Avcı Ateşi ! — Nişân-gâh 450 !

Yarım Solda Yeşil Tepede Kollar !

Nişân-gâh 1000 ! Silâh Davran !

Nişân ! Al Ateş Doldur !

195 — İki nişân-gâh isti'mâl idilmekde iken nişân-gâhlardan biri tebdîl idilecekse virilecek kumandaya nişân-gâh gelmesi ilâve edilmez. Meselâ : 1100 ve 1200 nişân-gâhlarıyla ateş idilmekde iken : **1200, 1000 olacak !** kumandası virilür :

Sayfa 110

196 — Avcı ateşinde ateşin sür'ati Avcının takdîrine muhavveldir. Efrâdın hüsn-i ta'lim ve terbiyesi bu müsâadenin sû-i isti'mâl idilmesine mani' olmalıdır.

Her mermiyi isâbet itdirmek niyetiyle ve itinâ ile ateş icrâsı her Avcıların vâzâife-i mezkûreye riâyetleriyle sür'at-i ateş kendiliğinden ta'yîn ider. Yan yana bulunan Avcılar ateş husûsunda meh-mâ-emken yek-dîğerine muâvenet iderler.

Şiddetli ateşde matlûb olan ateş sür'ati doldırma ve nişân vaz'ıyyeti alma harekâtının sür'at icrâsı sûretiyle elde edilir.

Kumandan ateş sür'atini tezyîd veya tenkis itmeği münâsib görürse : **Daha Yavaş** (daha şiddetli) **Ateş !** kumandasını virir.

197 – Avcı ateşinikesdirmek için : **Fülân Takım Ateş Kes !** kumandası virilir. Bu kumanda bütün Manga başılar tarafından tekrar olunacağı bu vechle ile efrâdın kâffesine kumandayı işiddirmek kabil olamazsa işiden her nefer tarafından dâhî kumanda yüksek sesle tekrar idilür.

Sayfa 111

Ateş Kes ! kumandasında gerek ateş ve gerek doldırış harekâtından der-akab vaz geçilir. Nişân almak üzere tûfengi omuzına yerleşdiren Avcılar derhâl bunu geri alırlar. Bu kumanda virilince bir sükûnet-i kat'ıyye hüküm-ferma olmak ve müteâkıben virilecek o emre dikkât idilmek lâzımdır.

Eski hedefe ateşde devâm idilecekse tekrar hedef ta'yîninden sarf-ı nazar idilüb **Ateş Devâm !** kumandası virilir artık ateş idilecekse : **Ateş Kes !**

kumandasıyla tahassul iden tevakkufa : **DoldırıŖa Devâm !** (madde — 50)
kumandasıyla doldırıŖ ikmâli idilerek nihâyet virilir.

AteŖ Te'siri

198 — AteŖin te'siri ateŖ muhârebesine idhâl idilen tûfenklerin adediyle bunların hüsn-i isti'mâline tabîdir.

Sayfa 112

Her mesâfede bi'l-cümle hedeflere yan ateŖi icrâsı bi'l-hâssa müessirdir.

AteŖin te'siri ne kadar az bir zemânda vuku' bulur. Ve ne derece nâ-gehânî olursa düşmânın kuvve-i ma'neviyesi ol kadar sarsılır.

199 — Avcıların icrâ-i atî ta'lim ve terbiye-i bedeniyye ve fikriyelerinden mâ-adâ yorgunluklarının derecesiyle halecân ve heyecânlarına tabîdir.

AteŖ idâresi

200 — AteŖin idâresi mümkün olduğı müddetce mâ-fevklerle elinde kalmalı ve mûmâ-ileyhin idâreleriyle salâhından istifâde idilmelidir.

201 — AteŖ hattında endâhtın müceb olduğı gürültü ve patırdı sebebiyle emr ve kumandaları efrâd pek küçükle işidirler. Bu gibi hâlâtda Manga başıların ve bu da kifâyet itmediği takdîrde efrâdın birbirine evâmiri tekrar iderek teblîğ eylemeleri icâb ider bu tekrarlarda emrin hangi emirden geldiği ve kime aid olduğı da söylenmelidir. Bu tertîb üzere emri tahrîren virmekde

Sayfa 113

muvaŖfak-ı maksad olabilir. Emirlerin birbirine teblîğinden Manga başılar mes'ul olub bir ellerini kaldırmak sûretiyle emirleri almış olduklarını i'lâm iderler.

202 — AteŖin hüsn-i idâresi mesâfenin kemâl-i emniyetle tahmînine mütevakkıftır. Mesaha aletleriyle veya haritalardan ölçülerek veyâhûd ateŖ itmekde olan Topcı veya piyâdeden sürilerek mesâfeler hakkında ma'lûmât ihtisali mümkün ise de bu gibi sûretler vesâit-i mütemmimeden olub asıl olan emniyetle tahmîn-i mesâfe eylemekdir.

203 — AteŖe başlamak zemânının ta'yîni birinci derecede ahvâl-i muhârebeye tabîi olub bu zemânı ta'yîn itmek kaideten hüsn-i te'sir me'mûl idildiği veya ateŖle himâye idilmeksizin düşmâna takarrüb itmek pek irken ateŖe başlamak adem-i sükûnetini ve nefse emniyetsizliği gösterir. Sarf idilan ceb-hâne tahsîl idilen

netice ile mütenâsib olmazsa isrâf-ı kuvvete delalet ider ki muzır binâenaleyh gayr-i câizdir ; Ateşimizin az te'sîr itmesi düşmânın itimâd-ı zâtîyyesini tezyîd ider.

Sayfa 114

204 — Hedefi intihâbda ta'biyece olan ehemmiyeti nazar-ı itibara alınur. Sık sık hedef tebdîli ateşin kuvvetini dağıtır.

Üzerine ateş idilan Avcı hattını takviye için geriden vürûd itmekde olan kıtaata ayruca ateş tevcîhine kaideten lüzûm yokdur. Çünkü mermiyâtın intişâr-ı tûlânîyyesinden dolayı kît'aat-ı mezkûre esâsen mîntika-i mazrubeye geçmeğe mecbûrdurlar.

205 — Hedef, Avcı tarafından sür'atle bulunacak vech ile görülebilsen arâzî üzerinde hedefin bulunduğu mahâlde mevcut bazı hatlar ve çizgiler hedef olarak irâe idilmelidir. Hedef yalnız dürbin ile görülebilsen arazi üzerinde ve hedefin bulunduğu mahâlde mevcûd bazı hatlar ve çizgiler hedef olarak irâe idilmelidir. Hedefi görebilmek için dürbinlerin efrâd beyninde elden ele virilmesi dâhî şâyân-ı tavsiyedir.

206 — Üzerine ateş idilen cebhenin bütün imtidâdınca ateşin taksîmi bi'l-hâssa mühimdir.

Bu sebebdan Takım kumandanı tarafından bu husûsun ateş açmazdan evvel veya ateş açıldıktan sonra icrâsı mevcûd ve dikkâte tabîdir.

Sayfa 115

arada yerde atışdan ârî mahâll kalmamak için ta'yin olunacak hudûdların bir mikdâr birbirini tecâvüz itdirilmesi münâsibdir.

Sûret-i umûmîyyede her kît'a ve her Avcı kendiliğinden karşısındaki düşmân kısmını ateş altına alursa da lüzûmunda mikrâsı altında kullanılmalıdır.

Düşmân cebhesinden bazı aksamın iyi görülmemesinden dolayı Avcıların yalnız iyü görünen aksama mütemâdiyen ateş itmeleri câiz değildir. Maa-mâ-fih bu memnûiyyet düşmânın sıçrama icrâ itmesi gibi müsâid fırsatlardan hakkıyla istifâdeye mani' değildir.

207 — Avcı ateşinin sür'ati vaz'îyyet-i muhârebe ile maksad-ı muharabeye, mevcûd ceb-hâneye ve hedefin hâline tabîdir.

Mesâfe büyük, ahvâl-i ziyâîyye gayr-i müsâid ve hedefin tanınması müşkil ise ateşin sür'ati pek ziyâde olmamak lâzım gelir. Ateş muhârebeleri ekseriyetle pek

uzun süreceğinden müddet-i muhârebenin kısmı a'zamından cebhahenin tasarrufla isti'mâli iktizâ ider.

Umûmîyetle ateş sür'atinin ziyâdeliği hâlinde münferid mermi için sıhhat-i isâbet-i tenâkus ve huzme-i ateşin imkan imtidâdı

Sayfa 116

tezâyüd ider ; lakin vaz'iyet-i muhârebe maksad muhârebe, ve düşmânın hali gibi esbâbın az bir zemânda ziyâde bir te'sîr istihsâli için ateş sür'atinin tezyîdini ve binâen-aleyh çokca ceb-hâne sarfını icâb ve istilzâm eylemesi nâdir değildir.

Avcılar bu gibi vaz'iyetleri tanıyub vaz'iyetin arz itdiği fırsattan istifâde husûsunda câiz-i mahâret-i meleke olmalıdır.

208 — Ateş sür'atinin son derecede tezyîdi ahvâl-i âtîyyede muvâfıktır :

Taarruzda hücumdan evvel son hazırlıkda ; müdâfaa da düşmânın hücumuna mukabele de ; süvârının def'inden ; umûmîyetle düşmânla nâ-gehânî ve yakından bir müsademe vuku'unda ; tâ'kîbde.

209 — Arasına dürbin dâhî isti'mâl iderek ateşin te'sîri ale'd-devâm tarassud olunmalıdır.

Kumandan mermilerin sûret-i isâbetinden ve hasmın hâl ve hareketinden ve kendi tedâbîr ve tertîbatının muvâfık olub olmadığını tanınmağa sa'y itmelidir. Doğrıdan doğruya ateş hattından tarassud mümkün değil ise yana veya geriye râsıdlar çıkarılabilir. Bunlar

Sayfa 117

müşâhedelerini evvelce kararlaştırılması iktizâ iden işâretleri ile bildirirler.

210 — İnzibât- ateş idâre-i ateşin mütemmemidir. İnzibât-ı ateş ; ateş muhârebesi esnâsında virilan evâmirin tamâm-ı icrâsından ve silâhın isti'mâline ve muhârebede sûret-i harekete dâir olan kavâide tamâmen riâyetden ibâretidir. Bu cümleden olmak üzere husûsat-ı atıye câiz-i ehemmiyetdir :

Arâzîden hakkıyla istifâde, nişân-gâh tanzîminde ve beher endâhtda dikkât ; mâ-fevklere ve düşmâna dikkât-i mütemâdiye ; hedefin hâli daha müsâid olduğu zemân kendi kendine ateşin kesilmesi, ceb-hânenin idâre ile sarfı.

Muhârebenin esnâ-yi cereyânında ateş derece-i matlûbda idâre idilemezse veya kâmil münkati' olursa her nefer fikr ve i'tidâli muhâfaza ve hedef nişân-gâhı kendisi intihâb itmelidir.

Kendi kendine hareket itmek kabiliyetini î'tâ itmek için efrâd idâre-i ateşin münkati' olacağı hâlât-ı muhârebeye alışdırılmalı ve bu gibi hâlâtta

Sayfa 118

Doğru bir sûretde hareket için ta'lim ve terbiye idilmelidir.

Yanaşmak, Toplanmak, Cem' Olmak

211— Muhârebede kıtaâtın yek-dîğeriyle karışmasına meydân kalmamak için en müessir çare umûm kıt'aatın telefât ve kavâidinden dolayı hâsıl boşlukları kapatmak üzere kumandanlarına doğru yanaşmağa mütemâdiyyen gayret itmeleri husûsıdır. Ziyâde zâyîâta dûçar olan Mangalar mücâvir Mangalarla birleşüb aynı idâre ve kumandaya tabî olurlar.

Kaideten bu husûs ancak esnâ-yi hareketde icra idilebilüb emr idilmiş olan aralıkları muhâfaza itmek üzere tedricen yapılmalıdır. Lüzûmundan fazla her dürlü sıkışıklık zâyîâtın tezyîdine ve cebhe-i umûmîyyede mazarratı müeddî boşlukları husûlüne sebebiyyet virir.

212 — Muhârebenin cereyânı esnâsında dağınık nizâmda kalmasına maksad ve vaz'iyette artık lüzûm olmadığını gören Mangadan i'tibaren her kıt'a kumandanı derhâl kıt'asını toplanub bir kademe kendinden büyük olan cüz'-i tâma iltihâk ve ittiba' ile mükellefdir.

Sayfa 119

Kumandanlar altında seri'an toplu asker teşkîli hâiz-i ehemmiyyet olmağa, bu babda emr beklemeğe hacet yoktur.

213 — Bir Avcı hattının yanaşık nizâma geçmesi için : **Fülân Takım (Manga) Toplan ! (Toplan !Marş !Marş !)** emri veya işâreti virilir (madde 11).

Toplanmak sür'ati ve kemâl-i sükûnetle en kısa yoldan icrâ idilmelidir.

Başka bir nizâmda toplanmak emr idilmemiş ise Takım saff-ı harb nizâmında toplanır. Dururken toplanışda silâh râhat dur vaz'iyetinde bulundırılır ve Takımın sağ cenâhı Takım kumandanının karşısına gelir. Yürürken toplanışda silâh omuza ile Takım kumandanının arkasına gelinir.

Koşmaksızın toplanışda her Manga kendi Manga başsisinin arkasında birleşdikden sonra Manga topluca olarak Takıma dâhil olur. **Marş !Marş !** ile toplanışda evvelce Mangalarca birleşmeğe hacet olmaksızın sür'at-i mümkün ile koşarak Takımda toplanılır. Dururken cebhe dâimâ düşmâna doğru alınır.

Sayfa 120

Geri yürüyüşde toplanıldığı vakt yürüyüş istikameti alınur alınmaz Takım kumandanı yine düşmân tarafına geçer. Muhârebe esnâsında başlamış olan yeni taksîmât-ı tertîb aslî teşkîline fırsat zuhûr idinceye kadar muhâfaza idilür.

214 — Dağınık kıtaayı tertîb-i asliyyesinde cem' itmek veyâhûd karışık sûretde toplanmış iken kıtaâtı yine tertîb aslî üzere teşkîl eylemek için : **Fülân Takım Saff-ı Harb Nizâmında – Cem'-i Evvel !** kumandası virilir.

Bu kumanda da Avcılar evvelce küçük kıtalar (Manga) teşkîl itmeksizin doğrudan doğruya Takım Zâbitinin yanında tertîb-i asliyyedeki mahallerini alırlar.

D- BÖLÜK

Bölük Kumandanı

215 — Bölük kumandanı Takımların isti'mâl ve istihdâmını tanzîm ider. Bölüğün hangi kısmının ava çıkacağını emr ile ana ve geride alıkonulacak aksama

Sayfa 121

icab iden ta'limatı virir. Kendisi Bölüğünü en iyi idâre idebilecek mahâllde bulunur.

216 — Bölük kumandanı Avcı hattında bulunursa hedefi intihâb ve î'tâ ve ateş açılmasını emr ider ve mesâfe aletinin netâyicini beyân ve te'sîri tarassud eyler. Bunlardan gayri ateşini Takım Zâbitlerine bırakub, ancak müteaddid aksamın veya tekmi'l Bölüğün te'sîrini aynı zemânda ve aynı mahâlde birleştirmek istediği takdîrde veyâhûd Takım kumandanlarının fark idemedikleri ahvâli müşâhededinde bi'z-zât müdâhele ider.

Avcı Hattı

217 — Avcı hattının sûret-i teşkîl ve hareketi ve ahz-ı mevzi' itmesi (174 ila 191) ncı maddeler mücebincedir. (220) nci maddede beyân olunan hâl müstesnâ olmak üzere ava çıkmak için lâzım gelen kumandayı Takım Zâbiti virir.

218 — Aynı zemânda birkaç Takım ava çıkacaksa bir irtibât Takımı ta'yîn idilir. Kaideten irtibât Takımı kendi dâhilinde vâsıtdan irtibâtı muhâfaza idüb mücâvir

Sayfa 122

olan Takımlar irtibât-ı dâhiliyelerini iç cenâh Mangalarından almalıdır.

219 — Bölük kumandanı birkaç Takımın birden isti'mâli icâb ideceğini evvelden takdîr idebilürse bu Takımları evvelâ, bi'l-âhire ava çıkıdıkları zemân kaplayacakları mahâllerin arkasında bulunacak vechle açar.

220 — Bütün Bölüğün ava çıkması için Bölük kumandanı : **Bütün Fülân Bölük — Ava Çık !** bu kumandada Bölük saff-ı harb veya Bölük kolu nizâmında bulunuyorsa vâsıtdaki Takım üstüne ava çıkar. Bölük Takım kolu veyahûd nisf veya Manga kolu nizamında bulunursa önündeki Takım der-akab ava çıkar ; gerideki Takımlar ise sağa ve sola eğri ile önündeki Takımın cenâhlarına doğru çekildikten sonra kendi iç cenâhları üstüne ava çıkarlar (madde 131) Bölük kumandanı bölüğü yalnız bir cihete ava çıkarmak istiyorsa : **Bütün Fülân Bölük — (Sola) — Ava Çık !** kumandasını virir.

Sayfa 123

221 — Bölüğün Borizan ve Tranpetleri muhârebede Bölük kumandanı ile Takım Zâbitleri beyninde gözle irtibât te'sisinde istihdâm idilirler. Borizanalardan biri Bölük kumandanının yanına gidüb diğer Borizan ve Tranpetler Takımlara taksîm idilir. [*].

İstinâd

222 — Bölük geride alıkonılan kısmına istinâd dinür ; işbu kısım-ı muhârebe cebhesinin temdîdinde ateş hattının tekşifinde veya husûle gelen boşlukları doldırmakda veyâhûd cenâhların setrinden isti'mâl idilür istinâdın mevzi'i bu vâzâife nazaran ta'yîn ider.

223 — İstinâdın Avcı hattından olan mesâfesi arâzîye ve vaz'ıyyet-i muhârebeye tabîidir. Bu mesâfenin ta'yîninde en mühim nokta-i nazar ateş hattının tam vaktinde takviyesi olduğundan istinâd mümkün olduğu kadar Avcı hattına takarrüb itmeli ise de lüzûmsuz telefâtıdan dâhî mahfûz kalmalıdır. Avcı

[*] Borizan ve Tranpetler flâma vâsıtasıyla muhabere husûsunda ta'lim ve terbiye idilmelidir.

Sayfa 124

hattı ile istinâd beyninde sûret-i dâimâda gözle irtibât te'sisi muktezâdır. Kapalı arâzîde bu maksadâ mebnî mutavassıt veya müteaddid efrâd ikamesi icâb idebilir.

224 — İstinâdın hareketi arâzîye tevfiğ olunmalıdır alacağı nizâm dâhî arâzînin haline ve düşmân ateşinin te'sîrine tabîdir.

Mestûren harekete müsâid arâzîde istinâd âdî hatve ile yanaşık nizâmda ileri sevk idilebilir ; açık ve düşmân ateşinin altında bulunan yerlerde istinâd ekseriyyâ dağınık nizâma geçüb hatt-ı sıçramalar ile ilerülemekde dâhî mecbûr olur. İstinâdın Manga Manga ilerülemesi ve bir müddet muvakkate için yan taraflarda açılmak sûretiyle zemîn arızalarından lâyıkıyla istifâde itmesi dâhî câizdir.

225 — İstinâd kumandanı Avcı hattına kavâid-i matlûbeyi müeddî olacak tarzda muâvenet idebilmek için mezkûr hattın harekât-ı muvaffakiyatini bilâ-inkitâ' tarassud itmelidir. Mûmâ-ileyh ilerilemek için kıt'asını aksam-ı sagîreye ayırmağa lüzûm görmüş ise derhâl yine toplamağa gayret itmelidir.

226 — Ateş hattı ya temdîd idilerek veya aralıkları doldırılarak takviye edilir. Takviyeye memûr-ı

Sayfa 125

aksam ava çıkub ya ateş hattının cenâhlarından birine giderler veya aralıklarını doldırırlar. Ateş iden Avcılar takviye için gelenlere nişân-gâhı bağırarak ihbâr ederler. Takviye kıt'asına, harekâtı dūçar-ı tevakkuf olmuş bir Avcı hattını ileri teşvik etmek vazîfesi dâhî tertîb idebilir.

227 — Ateş hattının aralıklarını doldurmak için daha harekete başlanılan noktadan i'tibaren takviye olunacak cebhenin imtidâdı ta'yin ve neferâtı görebilen boşluklara taksîm iderek hazırlıkda bulunmalıdır. Bu yüzden ateş hattına girildiği vakt ateş itmekde bulunan Avcılar ta'ciz idilmemelidir.

228 — Avcı hattının sür'atle yeni aksama tefrîk edilmesi dâhî Bölükde ta'lim edilmiş olmalıdır. Bunun için Takım kumandanları ve Manga başılar kendi kendilerine cebheye taksîm olunurlar. Bölükde sûretle serian yeniden mukannen aksam vücûda getirilmesi ve idâre-i ateşin iâde-i intizâmı husûsları vaktiyle ihtimâmlı ta'limler icrâsı sayesinde temîn idilmelidir.

Sayfa 126

Yanaşık, Toplanmak, Cem' Olmak

229 — Bölükde yanaşmak, toplamak ve cem' etmek husûsunda carî olan kavâid-i esâsiyye Takımda beyân idilen usûl mücebincedir. (madde — 211 — 146)

230 — Kaideten Bölük kumandanı Takımlardan biri üstüne toplanmağı emri der. Bu hâlde Takımlar evvelâ ayrı ayrı toplanub ba'dehû Takım koluna yanaşır veyahûd bu iki hareketi tevhi'd dahi idebilirler. Bu babda daima en kısa yol intihâb idilmelidir.

231 — Bölük kumandanı bütün Bölüğün kendi yanında toplanmasını veyâhûd yürürken toplanarak kendisini tâ'kib itmesini arzu iderse : **Fülân Bölük Toplan ! veyâhûd Fülân Bölük Toplan Marş !Marş !**kumandasını virir.

Bu kumanda üzerine Zâbitân ve efrâd Bölük kumandanı üstüne istikamet alub tedricen Manga ve Takım teşkîl iderek Takım koluna (madde — 213) yanaşırlar. Yürüyüş

Sayfa 127

esnâsında yanaşık aksam henüz teşkîl idilemediği takdîrde bu keyfiyet ve icâbında Bölüğün yeniden taksîmi ictimâ' mahâllinde icrâ idilir. Sonra gelen Takımlar evvel gelenin gerisinde bulunur.

232 — Tertib-i asıl teşkîli için : **Fülân Bölük Takım Kolunda – Cem' Ol !** kumandası virilir. Takım kolunun gayri her kangı bir nizâm dâhî intihâb idilebilir.

2 — TABUR

233 — Tabur kumandanı Taburını emirler ile sevk ider. Hâlât-ı husûsiyyede Bölüklere müttehiden kumanda ile icrâ hareket itdirmek arzu iderse bunu evvelce bildirilmelidir.

234 — Bölükler esâsen Takım veya Bölük kolunda bulundukları halde ya yek-diğeri arkasında olarak derin kolda [Bölük kolıyla derin kol] (şekil — 6), veyâhûd yan yana bulunarak geniş kolda [Bölük kolıyla geniş kol] (şekil — 7) tertîb idilür.

Gerek kumandanların yerleri ve gerek Bölüklerin yerleri. Gerek Bölüklerin aralık

Sayfa 128

(şekil — 6)¹⁶

¹⁶ Şekil 5'e bkz.

Bölük kollarıyla derin

Derin kol

Sayfa 129

Şekil 7¹⁷

Geniş kol

Bölük kollarıyla geniş kol

Sayfa 130

ve mesâfeleri ihtiyâca göre tebeddül idebilür. Derin kol hem ictimâ' nizâmı ve hem de Manga kolu gibi yürüyüş kolu olarak isti'mâl idilir. Geniş kol, Mangadan başka derinliği az bir vaz'iyet almak icâb itdiği zemânlarda kullanılır.

235 — Maksad ve mahâl icâbatından olarak Bölüklerin başka dürlü tertîb idilmeleri de câizdir.

236 — Üçüncü Bölüğün tertîb-i asliyyede işgal itdiği mahâllde Taburun başka bir bölümü bulunsa sancak [*] yine şekil 6, 7 de irâe olunan yerlerde bulunur.

Sancak küçük Zâbitlerinin yerleri balâda şekil 1 : 4 deki der-kenarlarda gösterilmiştir.

Tabur muhârebe için yayıldığı zemân sancak bulunduğu Bölükde kalır ve Bölüğün son Takımı ile ateş hattına gider.

Her halde sancağın yanında bir Manga kalmalıdır.

Kezâlik Tabur muhârebe için açıldığı zemân Borizan Çavuşu Tabur kumandanının yanına gider.

[*] Sancak Alaylarda mevcûd olup birinci Taburda bulunur.

Sayfa 131

237 — Hizâ ve aralık dururken sağdan alınıb yürürken derin kol nizâmında sağdan ve Bölük koluyla derin kol nizâmında vâsıtdaki Takımdan ve geniş kol nizâmı ile Bölük koluyla geniş kol nizâmında sancakdan alınır.

238 — Muâyene nizâmında hizâ, küçük Zâbitlerinden alınır (madde — 99).

239 — Gerek yanaşık nizâmında bulunan ve gerek açılmış olan Taburun harekâtı ile Bölüklerin açılması âdî adımla icrâ idilirler. Meydân-ı muhârebede nizâm ve intizâm ve zabt ü rabtın muhâfazası lüzûmu his idildiği vakitlerde ayak uydırılır ve bu yürüyüşde beraberlik yalnız Bölük dâhilinde talep idilir.

¹⁷ Şekil 6'ya bkz.

240 — Yanaşık nizâmda bulunan Taburun harekâtı ile yürüyüş istikametinin tebdîli Bölük hakkında beyân idilen kavâid mücebincedir.

Çarh hareketleri derin kol nizâmında Bölük kumandanlarının kumandasıyla köşe çarhı olarak icrâ edilir. (madde — 137).

Sayfa 132

241 — Taburun açılması vaz'iyet-i muhârebeye göre icrâ edilir.

Taburu açmak için Tabur kumandanı cebheyi, açılma hareketinin hangi Bölük üstüne icrâ olunacağı ve Bölüklerin sûret-i hareketini ta'yin idüb bâ'dehû diğer Bölüklerin mahâllerini emr ider. Tabur esâs hattı üzerinde açılırsa mesâfeler yürüyüşe başlandığı vakt alınır.

Yürürken Tabur başdaki Bölük üstüne açılır ve işbu Bölükde bidâyeten irtibât bölüğü olur.

Yürüyüş kolunda bulunan Taburun açılması için en sade usûl Bölüklerin kol başılarının münâsib istikametlere tevcihidir. Bölükler mahâll-i mahsûslarına en kısa yoldan giderler ve hin-i tevakkuf darâhat durub yerinde râhat iderler.

242 — Açılmış olan Taburun harekâtı irtibât Bölüğüne tâ'kîb ideceği yürüyüş istikametinin î'tâ ve irâesiyle tanzîm olunur.

Ahvâl-i arâzî ve muhârebe Bölük kumandanlarının emr idilen aralık ve mesâfeleri arasına tebdîl ve ta'dil itmelerine lüzûm gösterebilir. Mûmâ-ileyhim harekete elverişli en münâsib nizâmı bi'z-zât intihâb iderler. Muhârebeye girildikten

Sayfa 133

sonra irtibât Bölüğünün ehemmiyeti icâbat-ı muhârebeye tevfiik-i hareket lüzûmu arttıkça tenâkus ider.

243 — Açılmış Taburun yürüyüş istikametini tebdîl etmek için irtibât Bölüğüne yeni yürüyüş istikametini irâe edilir. Tabur kumandanı yeni bir tertîb emr itmâmiş ise bu halde Bölükler yalnız bulunuyorlarmış gibi yeni cebheye dönüb, evvelce bulundukları mevki'leri tedricen alırlar.

Yürüyüş istikameti ziyâdece bir mikdâr da tebdîl edilmiş ise yeniden bir tertîbe ekseriya lüzûm hâsıl olur.

244 — Açılmış olan Taburun cem' idilmesi Tabur kumandanının ta'yin ideceği Bölük üstüne en kısa yoldan icrâ edilir.

3 — Alay Livâ

245 — Alay ve Livâ kumandanları Alay ve Livâyı emr î'tâsıyla sevk ve idâre iderler.

246 — Alay dâhilinde Taburlar bir veya müteaddid hatvelerde ve Livâ dâhilinde Alaylar cenâhvari veya hattvari olarak ve lüzûmunda müteferrik mahâllerde gurub gurub tertîb olunur.

Sayfa 134

Cüz'-i tâmlarda alacakları nizâm ile birbirine nazaran bulunacakları ve aralık ve mesâfeler ve kumandanların yerleri vaz'iyete, maksadâ, arâzîye ve mevcûd mahâllin haline göre ta'yin olunur.

247 — Düşmân ve arâzînin te'sîrini nazar-ı i'tibara almağa lüzûm yok ise Taburlar kaideten derin kol nizâmında olarak 20 adım aralık ve mesâfe ile birbirinin istikameti ve yâhûd geridekiler önündekilerin aralıkları gerisinde bulunur.

Alay kumandanı Alayın 20 ve Livâ kumandanı Livânın 50 adım vasatı ilerisinde dururlar.

248 — Yanaşık nizâmında bulunan Alay ve Livânın hareketleri, her nev'-i ictimâ' nizâmında cüz'-i tâmların birbirinin harekâtına mani' olmıyarak ve birbirlerine nazaran mevki'leri muhâfaza idilerek ve arâzîden mahâretle istifâde iderek icrâ olunur.

Lüzûmunda irtibât Taburu ta'yîn idilir.

249 — Alay ve Livânın gerek açılması ve gerek açılmış oldukları halde icra-yi harekât itmeleri ve tekrar

Sayfa 135

cem' olmaları Tabur hakkında beyân idilen kavâid mücebinedir. Açılmış olan Alay ve Livânın harekâtın içün mâ-dûn cüz'-i tâmların her birine ekseriyyâ ayrı ayrı yürüyüş istikameti noktaları taayyün itmek iktizâ ider.

Sayfa 136

İkinci kısım

Muhârebe

Medhâl

250 — Ta'lîm-nâmede mûnderic kavâid ve nizâmat-ı harbde umûmîyetle tesadûf olunan basît ta'biye ahvâli nazar-ı dikkâte alınarak tertîb olunmuşdur.

Maa-mâ-fih harbde öyle ahvâl dahi vaki' olur ki ahvâl-i mezkûre hakkında umûmî vesâyâ beyânı bile mümkün değildir. Binâen-aleyh kumandanlar tedâbîr-i lâzımeyle bilâ tereddüd kemâl-i sür'atle ve her andaki vaz'iyete muvaffak bir sûretde ittihâz husûsunda mu'allem bulunmalıdır.

251 — Ta'lim ve terbiyenin heyet-i umûmîyyesinde gerek kumandanlar ve gerek münferid Avcıların kendiliklerinden iş görmeleri husûsuna sarf-ı mâ-hasal gayret olunmalıdır. Ta'lim icrâ iden kıta-i askeriyyenin karşusunda ahvâl-i harbiyeye tevfiken hareket iden bir hasmın vücûdu muhârebe ta'limlerinin ahvâl-i hakikiyye icâbatına mukârin olmasını müeddîdir.

Sayfa 137

Bunun için kıtaât-ı askeriyye beyinde karşuluklu ta'limler icrâsı en ziyâde müceb-i istifâdedir. (kıtaât-ı mefrûze hakkında hidemât-ı seferiyye nizâmnamesine mürâcaat)

252 — Küçük cüz'-i tâmların ta'limlerinde, harbin vakt-i hazırda tasvîri mümkün olmıyan ahvâl-i mahsûsasını itmâm için esliha te'sîratına dair sık sık tebligât icrâ itmek üzere, hakemler istihdâmı mâ-dûn kumandanlarının kendiliklerinden iş görmeleri hassasını tezyîde ve ta'limlerin mukteziyât-ı harbiyeye muvâfık bir şekil almasını temîne hademdir. Büyük cüz'-i tâmların ta'limlerindeki hakemler hakkında hidemât-ı seferiyye nizâmnamesine mürâcaat.

253 — Vakt-i hazırda icrâ olunan ta'limlerin cereyânı muharebat-ı hakikiyye gibi sürekli olamaz. Maa-mâ-fih ta'limlerin haddinden ziyâde sür'atle cereyânı da ilcâât-ı harbiyeye tevâfuk itmiyân bir vakt-i hazır ta'biyesinin zuhûrına bâdî olur. Binâenaleyh ta'limlerde gerek müdîr olarak hazır bulunan mâ-fevk ve gerek hakemler, icâbında ta'limlerin batâetle cereyânı emrinde müdâhele itmelidir.

254 — Muktezibât-ı harbiyeye tevâfuk itmiyân vesâitle ta'limlerin kusursuz ve pürüzsüz olarak cerayanını taht-ı temine almak meyl ve arzusuna ezhercihet mümânaat idilmelidir.

Sayfa 138

Ta'limlerde ne kadar avâriz ve müşkilât gayr-i memûle zuhûra gelirse istifâdede olkadar azîm olur ve kendiliğinden iş görmek husûsunun kıymeti de o nisbetde anlaşılab takdîr idilür.

Muayyen muhârebe şekillerinin ta'limi memnû'dur.

255 — Ta’limlerin icâbat-ı harbiyeye muvâfık olarak icrâsı arâzîden lâıykıyla istifâde olunmak şartıyla ahz idilecek nizâmatın hüsni intihâbinâ menûtdur. Bu bâbda rehber-i hareket ateşimizin te’sîr-i azamisini temîn ve düşmân ateşin te’sîrini tenkis itmek husûsîdir.

256 — Piyâde askeri gûrbûz bir adam için kabil-i mürûr olan her dürlü arâzîde muhârebe itmeğe ve hatt-ı bütün techizâtını hâmil olduğu halde mevânî-i mühimmeyi geçmeğe ve aşmağa muktedir olmalıdır.

Kıt’a kumandanları hakiki muhârebede hangi mahâllden ve vücûdun hangi vaz’iyyetinde emr vireceklerse ta’limlerde dâhî o mahâllden ve o vaz’iyyetde emr vermelişler. Bu husûs atlı kumandanlar için de aynıdır. Lakin ta’limleri idâre iden mâ-fevk kendi şahıs için bu kaideden dâimâ inhirâf idebileceği gibi ta’lim ve terbiye muktezîyatı

Sayfa 139

için bu babda mâ-dûn kumandanlarına da me’zuniyyet î’tâ idebilir.

258 — Basît vaz’iyyet-i harbiyeler farzıyla piyâdenin muhârebede isti’mâline âid kavâid-i esâsiyye ta’lim idilmelidir. En esâslı bir sûretde ta’lime ihtiyâc gösteren husûs cenâhları müstenid bir kıt’anın muhârebesidir. Çünkü muhârebe ekseriyyâ bu vaz’iyyetde vaki’ olacağı gibi arâzîden en mâhir-âne bir sûretde istifâde husûsunu istilzâm iden de yine bu tarz-ı muhârebedir.

259 — Ta’lim meydânında küçüklüğünden dolayı safahât-ı muhârebenin müteselsilen ve müteâkıben icrâsı mümkün olmazsa muhârebenin safahâtı ayrı ayrı ta’lim idilmelidir.

260 — Büyük ve küçük cüz’-i tâmlarla gice ta’limleri dâhî icrâ idilmelidir bu misillü ta’limlerden maksad, muhârebenin icrâsından ziyâde kıtaâtın, hatt-ı yolların hâricinde bulunan muayyen nikat-ı arâzîyye intizâm ve sükûnet ve emniyyet-i tamme ile vâsıl olabilmeleri keyfiyetidir.

260 — **Mükerrer** — Makineli tüfenk kıtaâtı doğrudan doğruya piyâdeye merbût bulunacaklarından, umûm Zâbitânın esliha-i mezkûrenin mâhiyeti ile harbde isti’mâllerine âid kavâid-i esâsiyye de aşına olmaları ve kıtaât-ı mezkûre ile

Sayfa 140

tevhîd ve mutabakat-ı harekât husûsunu ta’lim eylemeleri iktizâ ider.

261 — Kazma kürek isti'mâli vakt ve zemânıyla öğretilmelidir. Mevki'-i askeri civarında edevât-ı mezbûrenin isti'mâline müsâiddir mahâller yok ise bu babda kıt'anın arâzî ta'limleri icrâsı için baraka ve köylerde ikametleri zemânında istifâde idilmelidir.

Geceleyin ses çıkarmaksızın ameliyyât-ı tahkîmiyye icrâsı müşekkel olub ta'lime muhtâcdır. Vaz'iyet-i harbiyyenin lüzûm gördüğü sahra istihkâmatında bir meleke-i tamme istihsâli için ameliyyât-ı lâzîme icrâ idilmelidir.

Ancak vakt-i hazır ilcââtıyla bunların hafr ve inşâsı kabil olamadığı takdîrde hiç olmazsa tertibat-ı ihzâriyyeyi ittihâz ve ameliyyâtı irâe itmelidir.

262 — Teftişlerde mes'ele ita'sı mâ-fevkin vazîfesidir ; mâ-fevk bu sûretle efrâdın ve bi'l-hâssa kıt'a kumandanlarının ta'biyece olan müktesebâtlarını imtihan ve mâ-dûn kumandanlarının ateşin hüsn-i idâresi husûsundaki iktidarlâriyle idâresiz ateşde Avcıların mahâret ve dirayetlerine kesb-i kanâat eyler.

Sayfa 141

263 — Bütün kumandanlar her dürlü ahvâlde askerin kuvâ-yi bedeniyyesini hüsn-i idâreye dikkât itmelidirler. Askerin her dürlü mahrûmiyyet içinde bile meşâkk-ı azîmeye göğüs germeğe alışması iktizâ itdiğinden kuvâ-yi bedeniyyenin muhâfazası bir maksad-ı asıl değil, belki icrâat-ı hârikü'l-âde için kavanin zinde bulunması zımnında bir çare-i tedbirdir. Kuvâ-yi bedeniyyenin isrâfı ümîd-i muvaffakiyyeti tenkis ve lüzûmsuz yere atılan her dürlü hatve muvaffakiyyete iras-ı zarar ider.

264 — Piyâde sunûf-ı asliyyedir. Topçu ile müşterikan ateşle düşmânı ezer. hasmın son mukavemetini yalnız başına kırar. Muhârebenin en çok müzâhimi çeken ve en çok zâyîât viren piyâdedir. Bu sebeble en büyük şan ve şerefde piyâde sınıfına müteveccihdir.

265 — Piyâde sınıfı, zâtında mündemic olan meyl-i taarruzu dâimâ perverde eylemelidir. Her ne bahaya olursa olsun düşmâna karşı atılmak fikri bütün ef'al ve muamelâtına hükm olmalıdır. Bu husûs fazâil-i ulviye-i ma'neviyye vâ-beste olduğundan kuvâ-yi maneviyyenin te'sisi ve tezyîdi terbiye-i hazariyyenin vâzâif-i asliyyesinden biridir. Ta'lim ve terbiyesi mükemmel olan ve nefis-i emre muvâfık olarak sevk ve idâre idilen azm-i metin sahibi piyâde

Sayfa 142

askeri ahvâl-i müşkile de bile ve hattâ adeden fâik bir düşmâna karşı, ihrâz-i muvaffakiyyet ideceğine emîn olmalıdır.

265 — Mükerrer — Makineli tüfenkler piyâdenin ateş muhârebesine doğrudan doğruya muâvenet vazîfesiyle mükellefdirler. Mezkûr tüfenklerle en dar bir cebheden en şiddetli bir piyâde ateşi kuvveti izhâr ve icrâsı mümkün olduğundan, netice-i kat'îyye mahâllerinde muvâfık bir sûretde muhârebeye idhâl idildikleri takdîrde gerek taarruz ve gerekse müdâfaada mühim bir ilâve-i kuvvet teşkîl ider.

266 — Zâbit, maiyyetindeki efrâd için nümûne-i imtisâldir ; ileri atılmak sûretiyle ibrâz ideceği misâl ile askeri de kendisiyle beraber ileriye sürer. Zâbit kıt'asını sık bir inzibât altında tutarak müzâhim-i azîme ve telefât-ı kesireden sonra bile muzafferiyete isâl ider.

Zâbit, askerlerinin sürûr ve keder ve bi'l-cümle mahrûmiyetlerine iştirâk iden bir rehber sadıkı olmalıdır. Askerin emniyyet-i tammesi bu sûretle kazanılır.

İşbu vâzâif-i aliyye-i harbiyye için Zâbit daha vakt-i hazırda terbiye-i nefsiyye ile kendini takviye ve ihzâr itmelidir.

267 — Küçük Zâbit Zâbite muâvenet ve hîn-i

Sayfa 143

hâcetdevekâlet ider. Bir kıt'anın inzibât-ı dâhiliyesi küçük Zâbitânın şâyân-ı i'timâd ve vazîfe perver olmalarına menûtdur.

268 — Mahrûmiyetlerden sonra muhârebede şecâat, şiddet, fa'aliyyet, i'tidâl dem ve sür'at karar hassalarını muhâfaza itmelidir.

İstihkâr-ı nefis ve — bi'l-cümle idmân ve süngü ta'limleriyle tezyîd olunan — istihfâf-ı tehlike hassaları ve bunlardan mâ-adâ meşakk-ı bedeniyeye ile ve muhârebenin zaten basît olan nizâmları ile hâsıl ideceği ülfet neferi muhârebenin hattâ şiddetli te'sîratına karşı göğüs gerecek bir hale getirmelidir. Nefer düşmâna arka çevirmek kadar tehlikeli bir şey olmayacağına kani' olmalıdır.

Muhârebenin heyecanlı zemânlarında cür'et ve metânetini gaib itdiğini hiss idenler, Zâbitine bakmalıdır. Artık Zâbit kalmamış ise küçük Zâbitân ile sâir cesur neferlerin harekâtına imtisâl itmelidir.

269 — Her nefer mensûb olduğu kıt'adan ayrılmamağa gayret itmelidir. Mecrûh oldukları halde muhârebe iden efrâdın gerisinde işsiz duranlar ve bilâ-emr

meydân-ı muhârebeden yaralı nakl idenler veyâhûd bir bahâne ile meydân-ı muhârebeyi terk idenler cebânet cezasıyla mahkûm olurlar.

Sayfa 144

270 — Bölükden ayrı düşmân nefer en yakınındaki kıt'aya iltihâk iderek, orada kumanda iden mâ-fevklere âmirleri gibi itâat itmelidir bu misillû neferât muhârebeden sonra derhâl kıtasını taharrî ile kıtasından gaybûbeti esnâsında nerede ve nasıl vakt geçirmiş olduğunu isbât itmelidir.

271 — Muhârebede kıtaât-ı askeriyye yek-diğerine karışursa yeni cüz'-i tâmlar teşkîliyle derhâl intizâm te'sis ve iâde olunmalıdır.

Sevk ve idâre

272 — Sevk ve idâre için kat'i ve mer'iyeti umûmî kavâid beyân idilemez. Kumandan olan zâta her hâl ve vaz'iyetde muhârebenin en muvâfık olarak ne yolda idâresi lâzım geleceğini mülâhaza ve muvâzene ile ana göre kararlarını ittihâz itmeli sebeb-i mücebbir olmadıkca bu kararlarından nükûl itmemelidir.

273 — Kumandanın kararı vaz'iyet-i harbiyye ile sarahâten taayyün itmâmiş ise muhârebenin taarruz ve tedafü' ve işgal tarzlarından birinde veya başka bir sûretde icrâsı

Sayfa 145

veyâhûd bir başka istikametde hareketle muhârebeden ictinâb idilmesi husûsu kumandanın re'yine tabîddir. Kumandanın ita' ideceği emr ve maksadı vâzıh sûretde beyân itmelidir. Kumandan arzusunun mâ-dûn kumandanlarına kadar nüfûzu için icâb iden tarîk ve vesâite mürâcaat itmelidir.

274 — Muhârebe için her hale karşı şâyân-ı tatbîk bir nümûne ve usûl tasvîri mümkün olduğundan muhârebe emirlerinin tahrîrinde dâhî her dürlü nümûneden ictinâb itmelidir. Kaideten evvel emirde kıtaâtın matlûb olan istikametlere emr-i şifâhî ile sür'at tevcîhi câiz-i ehemmiyyetdir. Evâmir-i sâire bunu müteâkıb î'tâ olunur. Evâmir-i mezkûre Livâ ile Livânın fevkinde bulunan kıtaât-ı askeriyye tarafından ekseriyyâ tahrîren virilir.

275 — Büyük kumandanlar kendileri tarafından emr idilmesi lâzım gelen husûsatdan fazla şeyleri emr itmâmelidir. Teferruâta müdâheleden ihtirâz ile icrâat için intihâb ve ittihâz-ı tedâbîr husûsunu mâ-dûn kumandanlarına terk itmelidir.

Büyük kumandanlar tarafından ısdar olunan evâmir ve tertibât esasen bir derece mâ-dûn kumandanlara i'ta olunur.

Sayfa 146

Maa-mâ-fih ahvâlin icâbı vaktin mefkudiyyeti ve mâ-dûn kumandanlarının yanlış icrâata kıyâm ile maksad-ı muhârebeyi dûçar-ı tehlike itmeleri gibi husûsatda kaideten mezkûreden inhirâf olunarak daha ziyâde mâ-dûnunda bulunan kumandanlara doğrudan doğruya emr î'tası da câizdir. Fakat bu misillû müdahelât vuku'ndan atlanmış olan kumandanlara dâhî derhâl ma'lûmât-ı lâzime virilmelidir.

276 — Mâ-dûn kumandanlarının istiklâl hareketleri ef'al-i keyfiyye rengini almamalıdır. Hudûd-ı lâzime dâhilinde her kumandanın fâ'aliyet-i müstakillesi harbde muvaffakiyat-i azîmenin üssül esasıdır.

277 — İleri yürüyüş esnâsında düşmânla bir temâss husûlü muhtemel ise kumandan mümkün olduğu kadar ileride ve kaideten pîş-dârın ileri aksamı nezdinde bulunmalıdır. Hükm ve nezâreti hâiz nikat arkasında kumandan hayvanından inerek dürbiniyle keşfiyât ve tarassudat-ı lâzime icrâ itmelidir. Binâen-aleyh kendisi mevki'-i muayyene pek tabî' olmıyarak kademe kademe ilerilemeli ve maa-hazâ takrîrlerin sür'atle yedine vusûlü için de tedâbir ittihâz itmelidir.

Sayfa 147

Bu sayede kumandan, müşâhedât-ı zâtıyyesi ile düşmânın ve mücâvir kıtaâtın ahvâline ve arâziye dâir istihsâl-i ma'lûmât eyler ki ne harita, ne rapor ve ne de takrîrler îanesiyle istihsâl olunan ma'lûmât bunun yerine kaim olamaz ; binâen-aleyh kumandan, tedâbir-i evveliyeyi maksadâ muvâfık sûretde ittihâz etmekle ve kararlarını vaktiyle virmek sayesinde düşmâna karşı kavâid-i mahsûsa tahsîl eylemeğe ve kıtaâtın dolaşık yollarından hareketine ve mâ-dûn kumandanları tarafından gayr-ı muvâfık mukarrerat ittihâzına mahâll bırakmamağa ancak bu sûretle muktedir olur. Kendilerine ilk emr virilecek kıtaât kumandanları vakt-i zemânıyla ileriye celb olunmalıdır.

278 — Muhârebenin icrâsı hengâmında baş kumandanı kıtaâtını lâyıkıyla görebilecek ve mevki' de sühûletle bulunabilecek vech ile geride durur.

Birinci hattda bulunan kıtaât kumandanlarının, ileri arâziyi ve düşmânı görmeleri ve gerek silsile-i merâtibce kendilerine en yakın bulunan mâ-fevk

kumandanlar ve gerekse maiyetlerindeki kumandanlarla hüsn-i irtibât te'sis itmeleri lâzımdır.

Tebdîli mevki'-i irtibât-ı dâimiye ihlâl ideceğinden bilâ sebep icrâ idilmemelidir. Kumandan mevki'ni tebdîl iderse

Sayfa 148

mevki'i sabıka vürûd idecek emr ve takrîrlerin mevki'-i cedîde irsâlini te'min itmelidir.

279 — İleride bulunan kumandanlar müessir düşmân ateşi altında hayvanatdan inerler ve nezâret-i muktezîyye ile kabil tevfik olacak derecede setrelerden istifâde iderler.

Geride bulunacak olan büyük kumandanlar ile maiyyetleri erkanı dâhî düşmân nazarından tesettür itmeli ve tercihen hayvanlarından inmelidirler.

280 — Maiyyet erkanının bir sûretde taksîmi, vâzâif-i muhâfazanın bu erkanda mevcûd Zâbitâna tevzi' ve î'tâsı ve düşmânın bi'l-hâssa hükm-i noktalarından tarassud-ı dâimi altında bulundurulması muktezîdir. Kumandana mahsûs olan flâma kumandanın mevki'ni düşmâna ifşa itmeyerek mümkün mertebe kendi askerimiz tarafından görülebilmelidir. Mezkûr flâmanın ta'kib idilmekte olan cadde kurbunda bulunması ekseriyyâ münâsibdir. Vürûd iden takrîrler buradan kumandana i'sâl idilür.

281 — Kumandan î'tâsı karar itmesi için düşmân ahvâline ve arâziye dâir istikşâfât icrâsı şerâit-i evveliyedendir.

Sayfa 149

Ale'l ekser muhârebenin sûret-i icrâsına muktezî ma'lûmât ? muhârebenin ilk devrinde elde idilür.

282 — Büyük kumandanlar arasında irtibâtın serian te'sisi için telefon isti'mâli ehemmiyet-i azîmeyi hâiz olabilir. Bu hâlde muhârebe, kumandanlar veyâhûd bunların muavinleri arasında ekseriyyâ bi'z-zât icrâ idilmelidir. Evâmir ve takrîrlerin irsâli için hidemât-ı seferiyye nizâmnamesine mürâcaat oluna.

283 — Bütün kumandanların nazar-ı dikkâti nizâm ve intizâm ve müttehiden icrâ-yi te'sîr ve iştirâk-ı fa'al ve hareket husûsunun muhâfazasına ma'tûf bulunmalıdır. Mâ-fevk kumandanlar kıt'alarının elden çıkamamasına nezâret ve mâ-dûn kumandanlar dâhî vâzâif-i mevduânın îfâsından sonra tekrar kendi cüz'-i

tâmlarına iltihâka gayret itmelidirler. İltihâk husûsu o anda mümkün olmazsa kumandan kıt'asıyla beraber yakınındaki mâ-fevk kumandana arz-ı hidmet ider.

284 — Kumandanlar, büyük nazar-ı dikkâtlerini muhârebeye hasr idebilecek derecede ; kendi kıt'aların maksadâ muvâfık sûretde hareketlerinden emîn olmalıdırlar hâiz-i ehemmiyyet olabilen bi'l-cümle müşâhedenin kumandanlar arasında bilâ ifate-i vakt teâtisi lâzımdır.

Sayfa 150

285 — Her ne kadar muhârebenin ibtidâ-i derûnda muhârebeye idhâl idilecek kuvvetin mikdârınca ihtiyâtkârane davranılması muktezî ise de tedricen takviye idilmek üzere muhârebeyi gayr-i kâfi kuvvetlerle icrâya kalkışmakdan da büyük hatâ olamaz. Bu hâlde mütemâdiyen çok kuvvete karşı az kuvvetle muhârebe idilerek adedce tefevvukdan bi'l-ihtiyâr istifâde idilmemiş olur. Akim kalan bir teşebbüs kaidesiz telefâtı müeddî oldukdan başka askerin kuvve-i ma'neviyyesine de îrâs-ı mazarrat ider.

286 — Muhârebe cüz'-i tâmlarının büyüklüğü nisbetinde birinci hat cebhesinin tebdîlindeki müşkilât dâhî tezâyüd ider. Muhârebeye girmezden evvel muhârebe idilecek cebhe mehma-emken hatasız olarak taayyün idilmelidir. Harekât-ı müteâkıbe esnâsında cebhenin yanlış olduğu tebeyyün iderse tedâbîr ittihazı nadirü'l-imekândır

287 — Cebheye virilecek imtidâd ile imkan alınacak tertîbat maksad-ı muhârebeye, araziye ve cenâhların müstenid olub olmadığına tabîdir. Husûsat-ı mezkûre kıt'anın kıtaât-ı sâire dâhilinde veya münferiden muhârebe

Sayfa 151

itdiğine ve taarruz ve müdâfaa veya mahdûd bir zemân için düşmânı işgal itmek şıklarına nazarantahallûf ider.

288 — Bidâyeten cebheye virilecek imtidâdın derecesine kuvve-i mevcûdenin mikdârından ve niyetden mâ-adâ düşmân cebhesinin imtidâdı dâhî icrâyı te'sîr ider. Muhârebe için zâif kuvvetlere geniş cebheler düşiyorsa muhârebenin az çok müteferrik guruplar hâlinde icrâsı iktizâ ider. Bu hâlde şekl tabîiat-ı muhârebenin sevk ve idâresine müsâid olan aksam-ı arâzîden müreccahen istifa idilir.

289 — Her iki cenâh müstenid bulunuyorsa alınacak tertîbata yalnız mevcûd mahâllin te'sîri olur. Bu hâlde geride yalnız cebhe muhârebesinin icrâsına muktezî derecede kuvvetler bulundurulur.

290 — Yalnız bir cenâhı müstenid bulunan kıt'a kendi cebhesinin imtidâdını ta'yinde nisbeten serbest bulunuyorsa da müstenid bulunmıyan yanın setr ve himâyesi için imkan tertîbat almağa muhtâcdır. Bu babda geride tutılan kuvvetler yan hâricine vaz'î (kademe) maksadı temîn ider. Kademenin kuvveti nisbetinde mesâfe ve aralığın mikdârı dâhî ziyâdeleşür.

Sayfa 152

291 — Başlu başına muhârebe iden bir kıt'a cebheye virilecek imtidâd ile imkan alınacak tertîbat husûsunda serbest olmağa beraber ahvâle göre her iki yanını da ihâtaya karşı muhâfaza itmesi lâzımdır.

291 — Mükerrer — Makineli tüfenk Bölüklerinin keyfiyet-i istihdâmı Alay kumandanlarına aiddir. Alay kumandanları mezkûr Bölükleri kâmilen veya kısmen kendi ellerinde tutabilecekleri gibi kâmilen veya kısmen Taburlara da virilebilir.

292 — Topcu meydân-ı muhârebenin iskeletini teşkîl ider ; kıtaât-ı sâirenin vaz' ve tertîbi ale'l-elser Topcının mevzi'ne tabî' olur.

Kıt'a kumandanı, keşfiyâtına nazaran, Topcının muhârebeye zemân ve mahâll ve mikdâr idhâlini emr ve ta'yin ider. Kıt'a kumandanına keşfiyât-ı mezkûrede Topcu kumandanı da muâvenet ider.

293 — Kumandan, birinci hattda isti'mâl ideceği muhârebe cüz'-i tâmlarının harekâtı üzerindeki nüfûzini, en müessir olarak behrine muayyen vâzâif itası sûretiyle temîn ider.

Sayfa 153

294 — Kumandanın muhârebenin cereyân-ı umûmîyyesi üzerine esâslı bir te'sîr ancak henüz sarf idilmemiş kuvvetle yani ihtiyât îanesiyle olabilir. Muhârebenin merkez sıkletini arzu itdiği mahâlde nakl etmek, münâsib mahâllere imtidâd eylemek, meydân-ı muhârebenin bir tarafından düşmânın ele geçirdiği muvaffakiyyeti istirdad ile muhârebeyi tevâzün itdirmek, hâsılı netice-i kat'îyyeyi istihsâl etmek için ihtiyât kumandanın eli altında bir vâsıtaadır. İhtiyâtın kuvveti az olmamalı ve bunun tefrîkinde cüz'-i tâmları parçalamakdan mümkün mertebe ictinâb itmelidir. Kıtaât-ı cismiyyede Topcının bir kısmı da ihtiyât olarak tefrîk olunabilir.

295 — İhtiyâtın mevki' ve vaz'iyet-i muhârebe ile arâzînin haline tabîddir. İhtiyât ale'l-elser netice-i kat'iyenin melhûz bulunduğu veya taleb idildiği tarafda bulunur muhârebenin bidâyetinde ahvâl henüz lâyıkıyla tezahür itmâmiş ise ihtiyâtın takrîben merkez gerisinde ahz-ı mevki' itmesi münâsib olub, ancak ihtiyâtın, bi'l-âhire yanlardan birine sevk husûsunun düşmân ateşi altında vuku' bulmaması nazar-ı dikkâte alınmalıdır.

296 — Kumandan muhârebenin bir netice-i muzafferaneye iktirân ideceğini anlayınca muahharen icrâ olunacak ta'kib

Sayfa 154

içün vaktiyle tedâbîre tevessül itmelidir. Âkib-i muzafferiyette kumandan birinci hattda bulunmalıdır.

297 — Ric'ate mecbûriyyet hâsıl olursa bütün kumandanlar zabt ü rabt ve intizâmın muhâfazası için kaide-i esâsiyye olarak kendi kıt'aları nezdinde kalurlar. Yalnız baş kumandan tedâbîr-i evveliyyeyi ittihâz ve tedâbîr-i mezkûrenin icrâ kılınacağı hakkında emniyyet tahassul itdikten sonra tedâbîr-i sâire-i muktezîyyeyi ihzar etmek üzere geriye gider. (madde — 432).

298 — Gice muharebatı bi'l-hâssa kıtaât-ı cismiyyede emr ve kumandayı eşkâl ider. Bu misillû muharebatın icrâsı ihzârat-ı mükemmeleyi istilzâm eylediği gibi kullanılacak nizâmların da gayet basît olmasına mütevaffıktır. Gündüze nisbetle gice muharebatda ahvâl-i gayr-i muhtemele daha ziyâde hükm-fermâ olur. Kıt'a kıt'a dâhilinde ne derecede sıkı zabt ü rabt mevcûd ise ahvâl-i mezkûrenin te'sîri de o nisbetde azalır. (386 : 190, 410, 416).

299 — Setrenin mefkudiyyetinden dolayı gerideki hatların düşmân ateşinden mahfûz bulunmaları mümkün değil ise hatlarındaki mesâfâtın ta'yîninde bir piyâde huzme-i mermiyatının veyâhûd bir şarapnel huzmesinde aynı zemânda iki hatta

Sayfa 155

isâbet itmâmesi nazar-ı dikkâte alınur. (umûmîyyetle 300 metre) . Biraz sonra ateş hattına girecek olan gerideki bir kıt'a için bu mülâhaza dâhî ehemmiyyetden sâkıt olur.

300 — Düşmân üzerine ansızın icrâ idilecek küllîyetli ateşler sarsıcı bir te'sîr hâsıl idebilür. Bu misillû ateş baskınları ne kadar yakından icrâ idilürse o nisbetde muharrib olur.

301 — Kıtaâtın iktidar ve tahammülünü tezyîd için başluca tedâbîrden biri de çantaların çıkarılmasıdır. Bu vech ile askerin yönü tahfîf idilmeksizin kıt'anın vâzâife-i muhârebeye îfâ idebileceğinden tereddüd hâsıl olunca bütün müstakil kumandanlar kıtaât-ı cesîmede Alay kumandanları tarafından çantaların geride kalması mahzûru da nazar-ı dikkâte alınmalıdır.

Çıkarılan çantalardan ceb-hâne ile yedek erzak ahz olunacağı gibi kaput, karavana, matara, ekmek torbası, ve edevât-ı istihkâmiyye dâhî neferin yanında kalur.

302 — Muhârebenin hâli müsâid itdiği gibi asker silâh çatub çatıların yanında istirahat ider.

Sayfa 156

303 — Ceb-hâne ikmâli için hidemât-ı seferiyye nizâmnamesine mürâcaat oluna.

304 — Mes'ûliyyeti derûhde itmekden çekinmemek lakin bu meziyyet, heyet-i umûmîyyeyi nazar-ı dikkâte almayarak keyfî kararlar ittihâz etmek, virilan evâmire tamâmen tevîk hareket itmâmek ve itâat yerine bilgicilik taslamak tarzında telâkki idilmemelidir.

Maa-hazâ mâ-fevk, fıkdan-i vesâitden veya mahâll-i icrâda bulunamamakdan dolayı, ahvâli kâfi derecede fark ve temyîz idemamiş olduğına mâ-dünca kanaat hâsıl olursa veyâhûd herhangi bir emrin icrâsından evvel ahvâl-i tebdîl itmiş bulunursa böyle hâllerde evâmir-i me'hûzeyi ya hiç icrâ itmâmek veyâhûd ta'dilât-ı lâzıme ile icrâ etmek mâ-fevke de bu husûsu ihbâr eylemek mâ-dûnun cümle-i vâzâifindendir. Emrin icrâ idilmemesindeki mes'ûliyyet tamâmen mâ-dûna aiddir.

Mes'ûliyyetden çekinmemek meziyyetini hâiz bir kumandan netice-i muhârebeyi şübheli gördüğü mahâllde dâhî kıt'asını bila-tereddüd muhârebeye sokmakdan çekinmez. İhmal ve müsamahanın intihâb-ı vesâitden hataya kapılmakdan daha büyük töhmet olacağını

Sayfa 157

bütün kumandanların dâimâ düşünmeleri ve bunu mâ-dûn kumandanlarının da zihnine yerleştirmeleri lâzımdır.

Arâzîden istifâde

305 — Arâzîden sûret-i mahirânede istifâde etmek keşfiyât-ı lâzîmenin vaktiyle icrâsına menûtdur. Keşfiyât kemâl-i ihtimâmıla yapılmalıdır. Lakin bu bâbda ifrata gidilmek yüzünden muvaffakiyyeti şübheye düşürecek derecede fi'ili muhârebeye batâet irâs idilmemelidir.

Daha takarrüb yürüyüş ve harekât-ı ibtidâîyye esnâsında arâzîden münâsib sûretde istifâde tarîkiyle düşmânın tarassudatı eşkâl idilmelidir.

306 — Düşmân ateşi altındaki harekâtı tabîiat-ı arâzînin ihtilâfatına tatbîk etmek lâzım ise de, bu husûs ilerilemek sür'atinin sekteye uğramasını veyâhûd bazı aksamın geri kalarak nihâyet taarruzun dûçar-ı tefrîka olmasını müeddî olmamalıdır.

307 — Arâzînin hâli umkan tertîbat ahzında mühim bir te'sir gösterir.

Sayfa 158

Açık arâzî, telefâtın taklîli için aksam beyninde ziyâde mesâfe alınmasını icâb ider.

Kapalı arâzî ise mesâfâtın tenkisine müsâiddir bu misillû arâzîde ale'l-elser birinci hattâ serian imdad ve muâvenet edilmesine lüzûm görüleceğinden, kumandan – mesâfâtın azlığı husûsunda – arâzînin bu müsâadesinden istifâde itmeli. Kapalı arâzîde kıtaât uzun müddet yanaşık nizâmları muhâfaza idetilür.

308 — Açık ve düz arâzî taarruza gayr-ı müsâiddir. Lakin müdâfaada iyi bir ateş meydânına mâlik olmak için böyle arâzî taharrî olunur.

309 — Cüz'-i tâmların intizâm ve râbitası müşkilâtlı arâzîde dâhî zayi' olunmamalıdır.

Cüz'-i tâmların iade-i intizâmı için arâzînin bahş itdiği her fırsattan istifâde idilmelidir.

Edevât-ı İstikâmiyyenin İsti'mâli

310 — Sun'î siperler ve Mangalar, sahte istihkâmat ve setreler ve mahall-i münâsibde inşâ

Sayfa 159

idildikleri hâlde kıtaâtın sevk ve idâresinde kumandana hidemât-ı mühimme iderler,

311 — Ahvâl hilâf-ı me'mul bir şekil alursa evvelce icrâ edilmiş olan ameliyyât-ı istihkâmiyye kumandanın kararlarına icrâ te'sir itmâmelidir. Diğer cihetden ameliyyâtın beyhude yapılmış olabileceği mülâhazası ameliyyât-ı mezkûrenin terk ve ihmâline asla badî olmamalıdır.

312 — Derin Avcı hendekleri askeri sûret-i mükemmelede muhâfaza ider, vakt yok ise daha hafîf siperle iktifâ idilmelidir.

313 — Hâl-i taarruziyyede elde idilan ve şimdilik yalnız elden kaçırılmasına çalışmakla iktifâ idilmesi iktizâ iden noktalarda edevât-ı istihkâmiyyeden istifâde idilebilir. Lakin vakt kazanmak husûsunun mütearrızından ziyâde müdafînin işine yarayacağı unutulmamalıdır. Bundan başka müessir ateş altında yerleşmiş olan bir Avcı hattını kemâl-i zahmetle vücûda getirdiği siperden tekrar tekrar ileri gitmek için çıkarmadaki müşkilât dâhî mütearrızının ameliyyât-ı istihkâmiyyece ihtiyât-kâr bulunmasını istilzâm ider.

Siper inşâsı bila tevakkuf taarruza devâm itmek şevk

Sayfa 160

ve hevesini hiçbir vakitte ibtâl itmâmeli ve yapılan siperler fikr-i taarruzinin mezârı olmamalıdır.

314 — Piyâde askeri istihkâm sınıfının muâvenetine muhtâc olmaksızın sahra istihkâmâtı inşâsı husûsunda ta’lim ve terbiye edilmiş bulunmalıdır. Siper kazılacak mahâllerin hüsn-i intihâbıyla ameliyyâtın idâresini Zâbitânın kâffesi bilmelidir.

Muhârebe İçün İleri Yürüyüş

315 — Düşmâna takarrüb idildikce muhârebe hazırlığı da tezyîd idilmelidir.

Bu bâbda husûsat-ı âtiyyenin nazar-ı dikkâte alınması iktizâ ider :

Tevsi’-i Cebhe itmek

Açılmak

Yayılmak

Tevsi’-i cebhe itmek, cüz’-i tâmların daha geniş cebheli yanaşık nizâmlara geçmesi demek olup hareket-i mezbûre yürüyüş umkunun tenkisi ve ictimâ’ için müsta’meldir.

Sayfa 161

Açılmak, yürüyüş kolunun müteaddid kollara tefrîkiyle daha geniş bir cebhe almaktır. Bu maksadâ mebnî kıtaât yek-dîğerinden yelpaze vari ayrılarak ale’l-elser yürüyüş nizâmını da muhâfaza iderler. Bu kolların yalnız, bi’l-âhire tekrar yürüyüş kollarına geçmeleri melhûz olmadığı zemân, derin kol nizâmına geçmek sûretiyle

tevsi'-i cebhe itmeleri münâsibdir. Muhârebenin idâresi için hâiz-i ehemmiyyet bulunan, umkan tertîbat ahzı husûsu açılma hareketiyle kolayca ve aynı zemânda ihzâr idilmiş olur.

Açılma hareketi ictimâ' nizâmında dâhî yapılabilir.

Çok geçmeden muhârebeye girileceği anlaşılırsa ictimâ' nizâmına geçmek sûretiyle tevsi'-i cebhe ale'l-elser vakt zıyâ'nı ve yorgunluğu müeddî olacağından ; açılma usûliyle hazırlık ihtiyâr idilmelidir.

Yayılma, kıtanın muhârebe için arzen ve umkan tertîbat ahz itmesi ve Avcı hattları teşkîl eylesidir. Kıtaât kaideten açıldıktan sonra yapılırsa da doğrudan doğruya yürüyüş kolundan veya ictimâ' nizâmında yapılabilir.

316 — Yürüyüş kolunun tevakkufunda yürüyüş umkunun tenkisi için ya derin kola geçilir veyâhûd gariben açılacağı melhûz ise yan yana müteaddid yürüyüş kolları teşkîl edilir.

Sayfa 162

317 — Arzı aynı derecede devâm iden geniş caddelerde yürüyüşün bidâyetinden i'tibâren zâif Manga kolu te'sisi sûretiyle yürüyüş kolu umkunun tenkisi fâideli olabilir. (hidemât-ı seferiyye nizâmnamesine mürâcaat oluna)

318 — Caddeler esnây-i tevakkufda piyâde tarafından mümkün olduğu kadar açık bırakılmalıdır yol üzerinde silâh çatmak muktezî ise çatılır yolun kenarlarından birine gayet yakın olarak te'sis idilmelidir. Yolun dar kısımları çatılarla işgal idilmemelidir. Küçük aralıklar ale'l-elser cadde üzerinde bırakılır.

319 — Yolların hâricinde yürümek için, vaktiyle keşfiyât icrâsı ve bu sûretle kol yolları istikametlerinin (yürüyüş kollarının geçecekleri istikametlerinin) ta'yini icâb ider.

320 — Topcu ileriye alınacağı zemân kolların çatışmasına meydân virnamek için Topcının piyâdenin hangi tarafından ya'ni sağından mı yoksa solundan mı ileri geçeceği emr idilmelidir. Eğer kolların çatışması yani yek-dîğerini kat' iderek geçmesi lâ-büdd ise piyâde serian Topcu kolunda bulacağı boşluk ve aralıklardan geçer.

Sayfa 163

321 — Henüz muhârebeye girmeyecek olan kıtaâtın yerlerini ta'yünde, bi'l-âhire ilerüliyecekleri istikametle askerın düşmân ateşinden ve mümkün olduğu kadar nazarından mestûrini nazar-ı dikkâte alınur.

Büyük cüz'-i tâmlar mevkieñ müteferrik guruplar hâlinde tertîb idilür.

322 — Kıtaât-ı müctemianın hareketleri için derin kol veyâhûd aynı zemânda harekete başlayacak müteaddid derin kollar dâhî isti'mâl olunur.

323 — Her ictimâ'da ihtiyâca göre emniyyet-i tertîbatide ittihâz idilmelidir.

Usûl-i Taarruz

324 — Taarruz, ateş itmek için – icâbında hattâ en yakın mesâfâta kadar – düşmâna yaklaşmaktır. Bâ'dehû netice süngü hücumıyla sûret-i kat'iycede tahsîl idilür.

325 — Taarruz için bir cüz'-i tâma tahsîs olunan mahâll dâhilinde mezkûr cüz'-i tâm kumandanı arâzînin setreden mahrûm olan düz kısımlarından mümkün mertebe ictimâb veyâhûd bu misillû arâzîde taarruza bi'n nisbe za'if

Sayfa 164

kuvvetler tahsîs ile bunları geniş aralıklarla sûret-i münasebede ilerületmeli ve kuvve-i asliyyeyi mestûren takarrüb-i kabil olan mahâllden muhârebeye sevk itmelidir.

Maa-mâ-fih kuvve-i asliyyenin mestûren takarrübüne müsâid arâzî bulunmazsa taarruz-ı kat'iyenin düz açık arâzîden icrâsı zarurîdir.

326 — Her taarruz Avcı hattı teşkîliyle başlar. Kaideten, müessir ateşle muhârebeye ibtidâr için, Avcı hatlarıyla ateşe başlamaksızın mümkün olduğu mertebe düşmâna takarrüb idilmelidir.

Bu sûretle takarrübün derecesi arâzînin haline ve düşmân ateşinin te'sîrine tabîi olduğu gibi bu bâbda kıtanın ta'lim ve terbiyesinin te'sîri de az değildir.

Ta'lim ve terbiyesi mükemmel piyâde askerinden hattâ setresiz arâzîde bile ateşe ancak vasatî mesâfâtda başlamak intizâr olunur.

327 — Mütemâdîyyen ilerülemek meyl ve hevesi ve bu husûsda mücâvir kıtaâta takaddüm itmek gayreti taarruz kıtaâtının kâffe-i aksamında meknûz olmalıdır. Daha ziyâde ileri gitmek artık gayr-ı kabil olduğu zemân kuva-yi mevcûdeyi

Sayfa 165

sarf ve isti'mâl iderek kazanılan arâzî muhâfaza idilmelidir.

Geri püskürtülen kısımlar nihâyet en yakında setre dâhilinde düşmâna tekrar yüz çevirmelidir. Derhâl imdada koşması iktizâ iden istinâdlar geri giden efrâdı kendileri ile beraber ileriye sürerler.

328 — Taarruz kıtaâtının ileri aksamıyla geride bulunan kumandanlar arasında dâimi irtibât te'sisi muktezîdir.

Bu irtibâtın telefonla te'sisi bi'l-hâssa dâimi muhassenatdır. Setre mevcûd ise takrîr ve emirler bazı ahvâlde atlular ile dâhî irsâl olunabilür. Aks halde işâretler ile muhabere idilür. Boru işâretleri maksadın düşmân tarafından anlaşılmasına müsâid olacağı gibi bazı sû-i tefehhümlere de sebebiyyet virebileceğinden üçüncü kısımdaki istisnâlardan mâ-adâsının isti'mâli kat'iyen memnû'dur.

329 — Piyâdenin taarruz esnâsında, Topcu düşmân Topcusunu sûret-i kaffiyede işgal etmekle beraber ateşinin te'sîr-i muharribanesini düşmân piyâde mevzi'nin hücum idilecek kısmında tevhide sarf-ı gayret itmelidir

Sayfa 166

330 — Topcu muhârebesi (her iki taraf Topcılarının birbiriyle muhârebesi) esnâsında piyâdenin ilerülemesi düşmân kıtaâtını meydâna çıkarmağa ve Topcu ateşinin te'sîrine ma'ruz kılmağa icbâr ider. (madde – 444).

331 — Münferid bataryaların yakın mesâfâta kadar taaruza rekabet eylemesi piyâdenin kuvve-i maneviyyesini tezyîde hizmet ideceği gibi geri püskürmelerle vukuunda meydân bırakmaz.

332 — Arâzînin hâli te'sîrli ateş mesâfesine kadar Avcıların mestûren takarrübüne müsâid ise derhâl kuvvetli, ve sık Avcı hatları teşkîl idilmelidir.

333 — Müdafîn, ale'l-elser muhâcimîni setresiz vasi' mahâllerden geçmeğe mecbûr idecek vech ile mevzi' intihâb ider. Bu halde, düşmân mevziinin imtidâd ve tarz-ı işgalinin sûret-i kaffiye keşf ve ta'yîni müşekkel olacağından mütearrızın bidâyet-i emrde emniyyet-i kaffiye ile kuvvetli kıtalar sevk idemez.

334 — Bu misillû arâzîde düşmân ateşinden dolayı, bidâyetde siperin gayr-i müteselsil Avcı cüz'-i tâmları teşkîliyle

Sayfa 167

ilerülemeğe ve bu sûretle düşmâna isâbeti müşekkel hedefler arz eylemeğe mecbûriyyet hâsıl olabilür.

Bu sûretle elde idilan mevzi'de kaideten Avcı hatları tekşîf idildikden sonra ateşe başlanıur. Bu ana kadar Avcılar düşmân nazarından kendilerini setr itmeğe çalışırlar.

335 — İlk ateş mevzi'nde mümkün mertebe müttehiden ateş açıldıktan sonra buradan i'tibâren ateşle muâvenet icrâsı sayesinde düşmâna doğru hücum mesâfesine takarrüb itmeğe başlanır. Arâzî ve ahvâlin ihtilaf ve tenevvü'ndan dolayı husûs-ı mezkûrenin teferruât-ı icrâiyyesi hakkında ta'limat itası mümkün değildir. Piyâde muhârebesi meydân-ı muhârebenin muhtelif noktalarında pek mütenevvi' tarzda cereyân ider.

336 — Taarruz iden kıtanın Manga, nısf-ı Takım, Takım veya Bölük gibi herhangi bir kısmı için ileri gidebilmek imkânı zühûr iderse derhâl bundan istifâdeye kıyâm etmek kısm-ı mezkûrun vâzâifesidir.

İleri gidebilmek için ale'l-elser ateşce o ana mahsûs bir tefevvuk istihsâli lâzım olub, bu tefevvukun husûlü dâhî düşmân ateşinin tenakisinden ve mermilerinin yüksek gitmesinden anlaşılır.

Aksam-ı münferidenin ileri hareketinde intizâma riâyetten

Sayfa 168

ictimâb idilüb, aksam-ı mezbûre ancak ilerüliyanlar yerinde kalub ateş idenlerin ateşine ziyâdece mani' olmayacak derecede yek-dîğerini gözetmelidir.

337 — Sıçramaların tûli düşmân ateşinin te'sîriyle zemînin haline ve arâzînin şekline tabîidir. Düşmâna sûret-i mümkün ile takarrüb idebilmek için sıçramaların uzun olması mültezimdir.

Küçük küçük kısımlarla sıçranıyorsa, yerinde kalub ateş itmekde bulunanların ateşine mani' olmamak için mezkûr kısımlar kısa sıçramalarla iktifâ eylemelidir. Binâen-aleyh Manga ile sıçramalar ileri harekete batâet vireceğinden, icrâsı yalnız mecbûriyyet-i hakikiyye hâlinde münâsibdir.

Takımdan büyük kıtaât ile sıçrama icrâsı ateşle muâvenet-i mütekabileyi tas'îb ideceğinden tefevvuk ateş hakikaten mevcûd ise isti'mâl olunur.

338 — Bazı aksam, arâzînin himâye ve müsâidesinden bi'l-istifâde diğerlerinden daha seri' ilerüler ; aksam-ı mezkûreyi bu sûretle ilerülemekden men' etmek câiz değildir. Yalnız bu yolda müteferriden ilerülemeleri husûsunun muvaffakiyyât-ı taarruziyyeyi şübhede bırakacak geri püskürmelere sebep

Sayfa 169

olub olmayacağını aksam-ı mezkûre lâıykıyla der-pîş itmelidir.

338 — Mükerrer — Makineli tüfenkler düşmâna başkaldırtmamak sûretiyle ; tefevvuk ateşin istihsâline ve taaruzun düşmân mevzi'ne kadar îsâline imkân derecesinde iştirâk itmelidir. Makineli tüfenk ateşinin yalnız te'sîr-i maneviyyesi bile ekseriyyâ mücâvir kıtaâtın ilerilemeleri için badî-i teshîlât olur.

Makineli tüfenklerin Avcılarla aynı zemânda mı veyâhûd Avcıların taht-ı himâyesinde ya'ni Avcılardan sonra mı münâsib mevzi'lere idhâl olunacakları keyfiyeti ahvâle tabîidir. Lakin ceb-hânenin kesret sarfı nokta-i nazarından makineli tüfenkler ancak müessir mesâfeden müsâid ve değerli hedeflere karşı muhârebeye idhâl edilmesi iktizâ ider.

Avcıların ileriye harekâtı esnâsında makineli tüfenklerin ateşlerine mani' teşkîl itmemeleri nokta-i nazarından mezkûr tüfenkler için hâkim mevzi'ler bi'l-hâssa iyidir. Maa-hazâ makineli tüfenkler ilerilemekte olan Avcı hatlarına tehlike irâs itmeksizin mezkûr hatların boşlukları istikametinden de düşmâna tevcih idebilirler.

Makineli tüfenklerin tebdîl-i mevzi' itmesi esnâsında

Sayfa 170

ceb-hânelerini ileriye nakl etmek için hemcivar piyâde kıtaâtından bazı neferâtın muâvenetine ihtiyâc mess ider.

339 — Taaruzun devâmında istinâd noktaları olarak kullanılacak nikatın sür'atle ele geçirilmesine sarf-ı ma-hasal gayret idilmelidir. Bu noktalardan icrâ idilan şiddetli ateşler îanesiyle civardan ilerüliyan aksamın ileri hareketi teshîl idilebilir.

Bu mahâllerin ameliyyât-ı istihkâmiyye ile tahkîmi muvâfık olabilir. Avcıların bir kısmı icrâ olunacak tahkîm ameliyyâtını ateşle setr itmelidir.

340 — Ziyâde dalgalı arâzide geride bulunan mevzi'-i hâkimeye kıtaât yerleşdirilerek Avcı hatlarının üzerinden bunların icrâ idecekleri ateşlerle ileri hareketi himâye itmeğe ekseriyyâ fırsat bulunur.

341 — Taaruzun icrâsı için ateş hattının şiddet ve kuvvetinin mertebe-i kemâli takviyelerle muhâfaza idilmelidir. Gerek istinâdların vaktiyle ileriye sevki ve gerek ceb-hânenin ikmâli husûlarına kumandanlar mütemâdîyyen atf-ı nazar-ı dikkât

itmeli. Takviyeler lüzûmsuz telefât virmemek için bidâyetde uzakda tutulur. Bunların ; ateş-i muhârebesinin

Sayfa 171

takviyesi lüzûmu tezahür ider itmez ilerülemeleri ve netice-i kat'îyye zemânında her halde elde bulunmaları lâzımdır.

342 — İstinâdların ilerülemeleri için ekseriyyâ bir mikdâr koşdukdan sonra yere yatub teneffüs etmek sûretiyle fâsılalarla koşmak ve küçük parçalara inkısâm etmek ve dağınık nizâm isti'mâl etmek gibi usûller kullanılmıdır. Maa-hazâ yanaşık nizâmın terkî esâsen ber-mahzur olduğunu ve çok kere ve husûsiyle ateş hattı düşmâna yaklaşub ateşiyle düşmân ateşini kafi derecede kendi üzerine çekdiği hâlde mezkûr nizâmın muhâfazası mümkün olacağını hatırdan çıkarmamalıdır.

Düşmânın müessir piyâde ateşi altında kıtaâtın yanaşık nizâmda görünmeleri câiz değildir.

343 — Ateş hattı düşmân mevzi'ne takarrûbe ve düşmânı kafi derecede sarsmağa muvaffak olunca hücum icrâ idilir. [*].

[*] Vakt-i hazırda icrâ idilen ta'limlerde — arâzînin te'sîri ve hükümleri mukarreratı müstesna olmak üzere — hücum mevzi' düşmân mevzi'nden takriben 100 metre mesâfede i'tibar olunur.

Sayfa 172

344 — Hücum Avcı hattı tarafından kalkılması yâhûd bu bâbda geriden emr virilmesi husûsları ahvâle tabîdir.

345 — Avcı hattı netice-i kat'îyyenin reside-i kemâl olduğunu hiss iderse hücum kalkmaktan ihtirâz itmâmeli ve bu kararını işâret ile geriye tebliğ eylemelidir.

Gerideki kıtaât ise derhâl harekete ibtidâr ile telefâta ehemmiyyet virmeyerek en kısa yoldan yetişmelidirler.

346 — Hücum kararı geride bulunan kumandanlar tarafından ittihâz edilürse ihbâr makamında : **Süngü Tak** ; işâreti çaldırılıb bu işâret hücumu iştirâk edecek bi'l-cümle aksam-ı askeriyeye Borizanları tarafından tekrar idilir.

Bu işâret üzerine Avcılar ateşin şiddetini son dereceye kadar tezyîd iderler ; ateş hattının henüz geride kalan aksamı sür'at-i mümkün ile en yakın mesâfeye

kadar düşmâna takarrüb itmeğe çalışurlar ve geride bulunan takviye kıtaâtının kâffesi ileriye şitâbân olurlar.

Sayfa 173

347 — Avcı hattı hücûma kalkacağı vakt bütün Borizanlar ve Tranpetler mütemâdiyyen hücûm borusu çalmağa başlayarak bi'l-cümle aksamı kemâl-i azîm ile düşmân üzerine atılırlar. Düşmân mevzi'ne girmezden evvel istinâdların kendilerine yetişmesine meydân bırakmayacak vech ile Avcıların sür'at ve şiddetle hareket eylemeleri şeref ve namus muktezîyatındandır. Düşmânın önü yakınında süngü davranılarak Allah Allah sadây-i nusret itmeleriyle düşmân mevzine girilür.

348 — Her ne kadar hücûmun mümkün mertebe müttehidten icrâsı lâzım ise de bu ittihâd düşmân mevzi'ne aynı zemânda dâhil olmak sûretinde tefsir idilmemelidir. Bu sûretle beraberlik şâyân-ı ehemmiyet olmakdan başka hücûmun muvaffakiyyetle icrâsı imkânını gören aksam, diğerlerinin henüz geride bulunmasından dolayı teşebbüslerini te'hîr iderlerse bu yüzden taarruzun şiddet ve kuvveti de dûçâr-ı zâif olur. Bir kere hücûma kalkan aksam bila inkıta' ilerülemekte devâm itmelidir.

349 — Taarruz kıtaâtının bir kısmıyla hâkim bir mevzi'den veyâhûd yan taraftan hücûm mahâlî esnây-i hücûmda müessiren ateş altına almak kabil olursa kısım-ı mezbûr yerinde kalub nihâyetine kadar ateş muhârebesine devâm ider.

Sayfa 174

349 — **Mükerrer** — Hücûm esnâsında makineli tüfenkler, düşmân mevzi'i alınıncaya kadar yerlerinde kalırlar ve serbest ateş meydânı buldukları takdîrde muhâcimînin mevzi'-i düşmâna duhûlüne kadar ateşe devâm ider.

349 — **Mükerrer** — **B** — Hücûm esnâsında düşmân ber-mukabil hücûm için ileriye atılırsa Avcılar ateş muhârebesine ibtidâr ve makineli tüfenkler dâhî Avcılara muâvenet iderler. Takviyeler ise bilâ-fâsıla ileri harekete devâm iderler.

350 — Hücûmda muvaffakiyyet hâsıl olup düşmân tard edilürse zabt olunan mevzi'e isti'mâl olunabilecek dereceden ziyâde asker yığmak hatadır.

Gerideki aksam, aher sûret ile isti'mâl idilmek için vaktiyle durdurılmalıdır. Bu bâbda aksam-ı mezbûrenin kumandanları ekseriyyâ müstakilen icrây-i muameleye mecbûr olurlar.

Makineli tüfenkler, geri püskürmeler mazarratının ref' ve temîni ve tâ'kîb ateşi icrâsı için elde bulunmak üzere, serian zabt olunan mevzi'e yetişmelidir.

351 — Usûl-i taarruzun bir numûneye tevkifi memnû'dur.

Sayfa 175

Tesadüfî Muhârebe

352 — Harbde vaz'îyyetin ta'yîn ve tezahürüne hâdim-i ma'lûmât ekseriyyâ mefkud bulunduğundan harekât-ı askeriyye esnâsında tarafeyn ancak hâsıl olan temâss sayesinde yek-dîğeri hakkında daha ziyâde ma'lûmât kazanırlar, binâenaleyh yürüyüş kollarından çıkarak tesadüfî muhârebe zuhûr ider.

353 — Pîş-dâr, evvelden gayr-i ma'lum bir mukavemeti serian kesr eylemek veya elde idilan nokta-i istinâdları kuva-yi fâikaya karşı bile musirr-âne müdâfaa eylemek mecbûriyeti gibi ahvâle tesadüf ideceğinden, pîş-dâra ale'l-elser Topcu ilhakı şâyân-ı tavsiyedir. Fâik bir düşmân Topcusu karşusunda bir mağlubiyyet-i seriaya ma'ruz kılmamak için münâsib gördüğü yerde pîş-dâr Topcusunu geride tutmak yani muhârebeye idhâl itmâmek pîş-dâr da bulunacak olan baş kumandanın elindedir.

354 — Muhârebeye dâhil olurken muhârebe hazırlığına hasmına takaddüm itmek sûretiyle serbesti hareketi muhâfaza idebilen taraf hâiz-i tefevvukdur

355 — Düşmâna ve arâzîye dâir tahsîl idilan

Sayfa 176

ma'lûmâtın, ne vakt ve ne tarzda ne nerede açılmak icâb ideceğinin ta'yînine te'sîr-i külliyesi vardır. Kafi derecede ma'lûmâta dest-res olmadan akdem muhârebe temâssı vuku' bulmuş ise taarruza kıyâm idilüb idilmemesi husûsu vaz'îyyeti umûmîyyeye tabîddir. Taarruz itmek mültezim ise teşebbüsât-ı seriada bulunarak düşmânı yakalamak muvâfık maslahatdır.

Bu hâlde baş kumandan mukarreratını izâ'a-i vakti mûceb istikşafat-mükemmele neticesine talik itmeyüb hasmın da henüz muhârebeye hazır bulunamayacağını düşünmeleridir.

356 — Pîş-dârın vazîfesi kısm-ı küllîyenin yayılmasına muktezî mahâll ve zemânı temîn itmekdir. Baş kumandan bu bâbda iktizâ iden evâmiri pîş-dâr kumandanına î'tâ ider.

Her şeyden evvel işgali muhtemel olan Topcu mevzi'-i taht-ı temîne alınmalıdır. İleride ve yanlarda bulunan ehemmiyyeti hâiz nikat ve arâzî ve bi'l-hâssa hâkim sûretler icâbında muhârebe ile kemâl sür'at cür'etle elde idilmelidir.

357 — Pîş-dâr, esâsen kuvvetiyle mütenâsib olacak dereceden deha vasi' bir cebhe almakdan çekinmamelidir. Topcu muâvenete şitâb ile pîş-dârın vazîfesini derhâl teshîl ider.

Sayfa 177

358 — Her ne kadar tesadüfî muhârebe, mâhiyyeti muktezası olarak, teşebbüsât-seriayı icâb itdirir ise de, bu maksad için baş kumandan tarafından kısm-ı küllînin açılması emri ile taarruz emrinin birlikde î'tâsı ancak ; pîş-dâr muhârebesiyle ahvâle dâir derece-i kaffiyede ma'lûmât istihsâlinden sonra olabilir.

359 — Kısm-ı küllînin müttehiden muhârebeye idhâline sa'y idilmelidir. Maa-mâ-fih bazı hâlâtda pîş-dârın istihsâl itdiği bir muvaffakiyyeti muhâfaza etmek veya andan istifâde etmek için başkumandan kısm-ı küllîyenin müteâkiben vâsıl olan kıtaâtını peyderpeyi muhârebeye idhâl etmekde asla tereddüd itmez.

360 — Düşmân muhârebe hazırlığında takaddüm itmiş ise ihtiyâtkârane davranmak muktezîdir. Daha bidâyetde düşmân tarafından ihâta olunmamak ve mütemâdîyyen az kuvvetle çok kuvvete karşı muhârebe itmâmek için, baş kumandan kuvâ-yi kaffiye yapmağa muvâfık oluncaya kadar ciddi bir muhârebeden sakınmalıdır.

Hattâ, telefât-ı kesireyi müceb bir muhârebeden pîş-dârı masûn bırakmak ve yayılma müddetini tenkîs etmek maksadıyla pîş-dârı geri almakda şâyân-ı tavsiye olabilir.

Sayfa 178

361 — Düşmânın mümkün mertebe tûl-i müddet şübhe ve tereddüde kalması için Topcu muhârebisine piyâdenin muhârebeye başlamak için ileri hareketiyle hemân aynı zemânda başlamak arzu olunursa da yani piyâde yayılıb hatt-ı harbe girinceye kadar Topcuyu ateşe sokmamak şâyân-ı tavsiye ise de pîş-dâr, vazîfesinin îfâsı için, Topcunun muâvenetine muhtâc olursa veyâhûd düşmânı nezdindeki

ahvâlin Topcu ateşiyle keşfine çalışmak lâzım gelirse bu tedbirden sarf-ı nazar itmeğe yani Topcuya daha evvel ateş açdırmağa mecbûriyyet hâsıl olur.

Müdâfaa İçün Yayılmış Bir Düşmâna Taarruz

362 — Düşmân müdâfaaya karar vermiş ise bidâyet-i emrde serbeste-i hareketden sarf-ı nazar itmıştır.

363 — O hâlde düşmân mevzi’i ile taarruzda müceb-i muhassenât olacak her şeyin keşf ve tedkîkine mütearrızının vakti vardır. Binâen-aleyh mütearrızın süvârî keşfiyâtı ve dürbin râsıdâtı ile iktifâ itmeyüb gerek atlı Zâbitân ve gerek piyâde Zâbit-ı keşf kolları

Sayfa 179

vâsıtasıyla keşfiyâtı itmam ve düşmâna takarrüb idildikce ikmâl idilmelidir.

364 — Netice-i keşfiyâtdan derhâl taarruz icrâsının muvaffakiyyet bahş olmayacağı tebeyyün iderse takarrüb için zulmet-i leylden istifâde idilüb idilmiyeceği husûsu mülâhaza idilmelidir.

365 — Baş kumandan netice-i keşfiyât ile vaz’iyyeti ta’yîn idüb buna müsteniden Topcının nerede mevzi’ alacağına ve taarruzun hangi istikametde icrâ idileceğine karar verdikden sonra kıtaâtını mümkün mertebe düşmân mevzi’ne karîb olmak üzere hazır tutar.

366 — Kıtaât, ihrâc edecekleri za’if bir emniyyet tertîbatı ile işbu hazırlık mevzi’ne sevk olunur. Kumandanlar hayvanlarını ileri sürüb takarrüb yürüyüşü için tâ’kîb olunacak yolları keşf iderler. Düşmânın ahvâli kafice bir mertebe tezahür ider itmez cüz’-i tâmlara yayılma mıntıkaları tahsîs ve ihtiyâtda tefrîk olunur.

367 — Hazırlık mevzi’i düşmân eslihasının te’sîrinden ve mümkün mertebe nazarından mahfûz ve mestûr olmalıdır.

Sayfa 180

Topcımızın düşmân Topcısını işgal idebileceğine ihtimâl virilse bile kâmilten setresiz bulunan arâzîde piyâde düşmânından üç ve daha ziyâde kilometre mesâfede hazır tutulmalıdır.

368 — Topcu hazır olur olmaz muhârebeye başlar. Bu sûretle piyâdenin ilerülemesini teshîl ve düşmân ahvâlinin inkişâf ve tezahürine yardım ider.

369 — Kıtaâtın hazırlık mevzi’ne sevki esnâsında vahdet-i hareketin muhâfazası için bi’l-hâssa kapalı arâzîde mıntika bî-mıntika ilerülenmesi şâyân-ı

tavsiyedir. Bu sayede müsâid arâzîde hareket eden aksamın daha vakt gelmeden kendileri için mûceb-i tehlike olacağı derecede düşmâna takarrüb itmelerine ve halbuki yolları uzun olmasından veyâhûd arâzînin harekâtı eşkal eylemesinden dolayı aksam-ı sâirenin haylice geride kalmalarına meydân virilmemiş olur. Mıntika bî-mıntika icrâ idilecek bu yürüyüşlerle vakt zayi' idilmemesi için kumandanlar tedâbîr-i lâzime ve münâsibe ittihâz itmelidir.

370 — Bütün taarruz hattı üzerinde mümkün mertebe aynı zemânda piyâde ateşine başlanmak şâyân-ı arzu ise de evvelce tekmîl kıtaâtın hazırlık mevzi'nde dâhî

Sayfa 181

mutlak bir tesviyede bulunması icâb itmez. Arâzînin müsâidesinden dolayı düşmân mevzi'ne daha ziyâde yaklaşan aksam, bâ'dehû geride kalan aksamın setresiz arâzîden mürûrlarını ateşleriyle teshîl iderler.

371 — Kıtaâtın ihzârından sonra kumandan taarruz emrini î'tâ ider. Evvelce hazırlık mevzi'i almak için virilen emirde eğer büyük cüz'-i tâmlara yayılma mıntikaları ve her birine isâbet idecek taarruz hedefleri (muhârebe mıntikaları) ta'yîn olunmamış ise husûsat-ı mezkûre şimdi taarruz emrinde beyân idilmelidir. Bundan başka cebhede tevhid-i harekât için bir irtibât kıtaası ta'yîni dâhî kabil olub, kıtaât-ı sâire ilerilemek azmini sektedar itmâmek şartıyla bu kıtaya tevfiik-i hareket iderler. (muhârebe irtibâtı).

372 — Taarruz için ne kadar kuvvetli bulunulursa yine kâfi add olunamaması nokta-i nazarı kuvvetlerin ta'yîn ve hesâbında esâs ittihâz idilmelidir. Maa-hazâ telefâtın yerini doldırdıktan sonra dâhî mühimce kuvvetler ateş hattında icrây-i te'sîr için yer bulamıyacağı derecede, taarruz meydânı askerle doldırılmamalıdır.

373 — Kıtaatın yayılma mıntikaları imtidâdı hakkında

Sayfa 182

? umûmî olmak üzere hâl-i taaruzide seferber mevcudlu bir Bölük için azami 100, bir Livâ için de 1000 metre hesâb idilmelidir. (*)

374 — Her ne kadar evvelce düşmân Topcısına karşı ateşce bir tefevvuk istihsâline sa'y idilmek lâzım ise de piyâde taarruzunun icrâsı bu husûsa tabîi tutulmamalıdır. Bu bâbda vaz'ıyyet-i umûmîyye icâbatına göre hareket olunur.

Müstahkem Bir Sahra Mevzi'ne Taarruz

375 — Sahra istihkâmatına mahsûs vesâitin kâffesiyle takviye ve tahkîm idilen bir mevzi'-i ekser ancak zulmet-i leylden istifâde olunarak taarruz icrâ idilebilir

376 — Düşmânın ileri kıtaâtı mümkün olduğu mertebe mevzi'-i asliyyesine kadar tard idildikten sonra gündüz göziyle düşmân mevzi'i ve turuk-ı takarrübiyye ve intihâb olunacak Topcu mevzi'i hakkında sûret-i muntâ'zime de

(*) Hazarî mevcûdlarla icrâ idilen ta'limlerde hakikat hâle muvâfık yayılma mıntikalarını takribi olarak muhâfaza itmelidir.

Sayfa 183

(Bir plana tevfi ken) keşfiyât icrâ idilür.

Cebhede keşfiyâtın süvâri keşf kolları vâsıtasıyla icrâsı keyfiyeti pek az zemân sonra gayr-i mümkün bir hale geleceğinden, piyâde Zâbit-i keşf kolları ile istihkâm, sahra ve kal'a Topcu Zâbit-i keşf kolları istihkâmâtın mevki'-i nev'lerini ve derece-i kuvvet ve metânetlerini keşf husûsunda mutabakat sa'y ve amele i'tina husûsu vazîfelerinden hâric bulunan müşâhedât-ı mühimmelerini de ihbâr ve tebliğ iderler.

Bütün netâyic-i keşfiyât kumandana tebliğ olunur. Netâyic-i mezkûre düşmân mevzi'nin heyet-i umûmîyyesi hakkında fikr ve ma'lûmât husûlüne hidmet iderler ; bu fikr ma'lûmât-ı maiyyet kumandanları beyân ve tebliğ olunur.

376 Mükerrer — Keşfden matlûb olan netice-i ma'lûmâtın kazanılması ekseriyyâ düşmânı mevzi'in işgaline mecbûr itmeğe tevakkuf ider.

Bunun içinde daha gündüzden bazı piyâde kıtaâtının düşmân mevzi'inin muhtelif noktalarına sokılub yerleşmeleri ve sokuldukları yerlere siperler te'sisine çalışmaları iktizâ ider. Bu siperler tedricen takviye olunur.

377 — Taarruz bataryaları ileri kıtaâtın himâyesi tahtında olarak mümkün mertebe gündüzden Topcu muhârebesine

Sayfa 184

başlarlar. Bu muhârebede ağıt Topcu bi'l-hâssa müessirdir Topcu muhârebesinin müttehiden idâresi için umûm Topcu kuvvetinin ve kumandanının taht-ı emrine virilmesi dâimi muhassenatdır.

Topcu piyâdeyi kâfi derecede himâye itdiği takdîrde piyâde dâhî gündüzün oldıkca ileri takarrüb ider ve tam muhârebe kuvvetine bi'l-iblâğ ihtimâl hücûma dâhî

kıyâm idebilür. Aksi hâlde piyâdenin kuvve-i küllîyesini ale'l-elser giceleyin ileri sevk itmek muvâfıktır.

378 — Piyâdenin giceleyin ileri sevki esâslı ihzarata ihtiyâc gösterir. Her şeyden evvel takarrüb yolları ve vusûl-i matlûb olan hattlar ta'yîn idilüb mümkün ise bunlar işâret ile (çalılar, açık renkli şeridler [*] belli idilmelidir.

İlerilerken tebdîli câiz olmayacak olan yürüyüş

[*] Yürüyüş istikametini muhâfazaya hadim olmak ve zemîn üzerine telgraf teli gibi ferş idilmek ve dönek noktalarında birer küçük kazığa tutdurılmak üzere, bir iki santimetre kalınlığında ve ihtiyâca göre birkaç yüz metre tûlunda şeridler

Sayfa 185

istikametine dâir her kıtanın iyice ma'lûmâtı olmalıdır. Bu istikamet muhâfazası için muayyen ve hattâ giceleyin bile tefrîk ve rüyeti kabil bazı alametler zihinde tutulur. Ve icâbında pusula dâhî isti'mâl edilir. Mûceb-i felâket olacak hatalara meydân virmemek için emniyetli kılavuzlar, müteaddid irtibât neferleri ; işâret-i ziyaiyye, düşmâna müteveccih taraf-ı muzlim gizli fenarlar, kendi kıtaâtımız için beyaz bayrak ve beyaz bazubandı gibi açık renkli işâret-i mümeyyize isti'mâl idilmelidir. Umûmîyetle silâhları doldırmayub boş bulundırmak şâyân-ı tavsiyedir.

379 — İstinâdlar geri yakınında tutularak sık Avcı hattlarıyla bu vech ile gürültisizce ilerilenir ateş muhârebesinden ictinâb olunub düşmân ateşinin te'sîri husûsıyla hasm tenvîrât-ı snaiyye isti'mâl itdiği zemân, vakt vakt yere yatarak tenkis idilmelidir.

Îade-i intizâm için icâbında kısa tevakkuflar virilür.

380 — Ateş muhârebesine ibtidâ için intihâb olunan mevzi'in hücûma kalkışabilecek derecede düşmânı mevzi'ine yakın bulunması mûceb-i muhassenatdır.

Kıtaât burada serian siperler inşâ veyâhûd zemîn sert

Sayfa 186

ise beraber getirilen kum torbâlâlarıyla setreler te'sis ateş muhârebesi için her şeyi ihzâr itmelidir.

Makineli tüfenklerin mümkün olduğu kadar son hücûm esnâsında da ateşe devâm idebilmeleri için mevzi'leri gayetle mestûr olarak intihâb idilmelidir. Mezkûr tüfenklerin piyâde mevzi'inde bulunmaları iktizâ itmeyüb, yan taraflarda veyâhûd

kıtaât-ı sâirenin üstünden ateş idebilecek ve cümle hâkim noktalarda bulunmaları fâide-i mahsûsayı mücebdır.

380 Mükerrer — Piyâdenin bir gice zarfında hücûm mesâfesine kadar ileriye takarrübine ekseriyyâ muvaffakiyyet hâsıl olamaz. Bu takdîrde piyâde tevfiğe mecbûr idildiği hâlde siper hafr idüb kalmalıdır.

Piyâdenin bâ'zân burada uzunca müddet sebât ve mukavemet itmesi iktizâ idebilir. Ancak tedricen ve ekseriyyâ irtesi gice esnâsında kâh bir noktadan kâh diğer noktadan daha ilerilemek ve yeniden siper kazmak mümkün olur. İlerilemek azm ve hüsn-i muhârebenin kâffe-i aksamında ale'd-devâm bîdâr bulunmalıdır.

381 — Siperlerin inşâsı esnâsında amelîyyâtla meşgûl efrâd muhârebe itmeğe her an hazır bulunmalıdır. Amelîyyâtın ileri sürülen husûsu kıtaât ile temîni

Sayfa 187

muvâfık değildir. Emniyyet-i matlûbeye keşf kolları îanesiyle tahsîl idilmelidir.

381 Mükerrer — Düşmân mevzi'nin tafsilâtının keşf ve istiknâhına cereyân-ı muhârebe esnâsında ve leylen dâhî devâm idilmelidir. Keşf netâyici ve be-tahsîs mütearrızın topçısının te'sîratına ve düşmân mevzi'nin ilerisindeki mevani'-i fer'iyyeye âid olan keşf netâyici hücûmun nereden tertîb ve icrâ olunacağı hakkında ekseriyyâ medâr-ı karar olur.

382 — Mevani'-i takarrübiyyenin daha giceden istihkâm sınıfı tarafından ref' ve izâle edilmesine teşebbüs idilmelidir.

383 — Topcu geceleyin ateşe devâm idüb şafakla beraber ateşin derece-i şiddetini hadd-i a'zamîyesine kadar tezyîd ider. Münferid bataryalar karanlıktan bi'l-istifâde evvelce keşf ve ta'yîn olunacak yakın mevazie sevk idilerek şafak sökerken ansızın ateş açarlar. Bu bataryalar mevani'in tahrîbine iştirâk ve muâvenetle taarruzu mümkün mertebe tûl-i müddet himâye ile mükellefdirler.

384 — Topcu ateşiyle birlikde piyâde ve makineli tüfenk ateşi ya bulundukları yerden veya icâbında düşmân

Sayfa 188

mevzi'ne doğru biraz daha yaklaşarak mevani'in tahrîbini ikmâl ile hücûma kıyâm idebilmek için düşmânı, siperlerinden dışarı çıkarmıyacak derecede, tefevvuk-ı ateş altında tutmalıdır. Takarrübden sonra, hücûm icrâ idilebilecek derecede düşmânı iskât itmelidir.

Hücûm edevâtının ve ne gibi edevâtın birlikde alınacağı istikşafatın neticesine tabîdir. Bu bâbdaki tedâbirin noksanı hücûmda aded-i muvaffakiyyete sebeb olabilir.

385 — Giceleyin işgal olunan hücûm mevzi'nden piyâde tarafından ateş muhârebesi icrâ idilmeksizin fecrle beraber hücûm icrâsına teşebbüs idilirse muvaffakiyyet husûlû icrâatın seri' ve nâ-gehânî olmasına menûtdur.

386 — Yapılan keşfiyât neticesinde düşmân mevzi'ne, mevani'in nev' ve mevki'ne ve hücûm kıtaâtı tarafından tâ'kîb olunacak yollara dâir ma'lûmât-ı kâfiye elde edilmiş ise hücûm giceleyin dâhî icrâ idilebilir.

Hücûm kıtaâtının evvelce husûsu bir mevzi'de ictimâi veya hücûmun karanlıkda icrâ idilen takarrübü müteâkıb doğrudan doğruya icrâsı husûsları ahvâle tabîdir.

Düşmân mevzi'nin aksam-ı sâiresine karşı sahte taarruzlar tertîbi hasmın nazar-ı dikkâtini inhirâf itdirebilir.

Sayfa 189

387 — Hücûm icrâsına kadar sükût-ı tamın muhâfazası, ileri yürüyüşde ittihâd ve beraberlik, yürüyüş istikametlerinin muhâfazası ve kıtaât-ı münferide arasında irtibâtın idâmesi kat'i'ül lüzûmdur. Netice-i katiyyeyi düşmânla göğüs göğse gelmekde aranmalıdır.

388 — Hücûm için muayyen nizâmlar yoktur. Tertîbat-ı sun'iyeye karışıklık tevli'd ideceğinden mümkün olduğu kadar basît nizâmları matlûbdur. Gerideki hatlar kısa mesâfelerle tâ'kîb itmeli ve cenâhlar taşkın kademelerle himâye idilmelidir. Kumandanın arzusu hilâfında muhârebeye girişmiyecek derecede bir mesâfede bulunmak üzere geride bir ihtiyât kıt'asında bulunur.

389 — Giceleyin icrâ idilen hücûm, taarruz iden kıta dâhilinde muvaffakiyyet hâlinde dâhî azîm bir karışıklığı davet ider. Cüz'-i tâmmaların serian te'sis ve tanzîmi sür'atle geriden muntazam kıtaât sevki ile karışmış askere müzâheret ve iâde-i kuvvet idilmesi kumandanların vazîfesidir.

390 — Zabt olunan mevzi' bilâ-teehhür müdâfaa haline konmalı ve makineli tüfenklerle de işgal idilmelidir. Yapılacak tedâbir ve hazırlıkların kâffesi düşmânın bir mukabil

Sayfa 190

taarruzunun vaktiyle haber alınmasını ve kemâl-i metânet ve cüretle tard edilmesini temîn idecek sûretde olmalıdır.

Tâ'kîbe ale'l-elser aydınlık zuhûrunda sonra başlanabilir.

391 — Müstahkem mevzi'lere icrâ idilen taarruzların kaç gün imtidâd ideceğini emniyyetle fark ve tahmîn itmek mümkün olmadığından, taarruzdan evvel çantalar çıkarılarak efrâda dâhî bol erzak ve ceb-hâne tevzi' ve î'tâ olunur

İhâta

392 — Cebhe taarruzunun ihâta ile tevhibi muvaffakiyyeti en emîn bir sûretde zâmindir. İhata için şart-ı evvel düşmânın cebhede tesbît ve tevkif edilmesidir. Bunun için cebheden de şiddetli bir taarruz icrâsı en ziyâde te'sir-bahşdır.

İhâta vaktiyle te'sîrini göstermediği takdîrde cebhe taarruzun bir muvaffakiyyetsizliğe ma'ruz kalmış olacağı şâyân-ı teemmüldür. Bu sebebdan, kuvvetler cebheden şiddetli bir muhârebe icrâsına kâfi değilse veyâhûd esbâb-ı sâiredan nâşî bir cebhe hücumundan sarf-ı nazar idilirse, bir idâre-i mahirâne

Sayfa 191

ile cebhede bidâyetan muhârebesi icrâ ve hattâ yalnız taarruzla tehdîd idilerek ihâtanın te'sîrini dâire-i imkâna almakda kabil olabilir.

393 — İhâtanın en basît sûretde icrâsı bu vazîfeye memûr olan aksamın yürüyüş kollarına daha uzakdan düşmânın yan tarafına düşecekleri vechle istikametler i'tâsıyla olur.

Fakat ihâtaya geç olarak yani açılma hareketiyle aynı zemânda başlanır veyâhûd gerideki ihtiyâtlar vâsıtasıyla icrâ idilirse ihâta kesb-i müşkilât ider.

İlerideki hatlarda bulunan kıtaâtı yan tarafa doğru kaydırarak ihâtanın icrâsı ancak arâzînin müsâide-i mahsûsasıyla mümkün olur, bu tarzda dâhî ale'l-elser ancak ateşle ihâta idimiş olabilir.

İleri hatlarda bulunan kıtaâta ihâta maksadıyla tebdîl-i mahâll itdirmek için ahvâl-i husûsiyyede karanlıktan dâhî istifâde idilebilir.

394 — İhâtaya memûr kıt'a cebheyi asliyyeye nazaran bir zâviye tahtında ilerilemeğe mecbûr olduğundan mezkûr kıt'a cebhe-i asliyyeden mikdâr-ı kâfi bir aralıkla muhârebeye sevk ve idhâl idilmelidir. Bu aralık, dâhili cenâhların esnây-i

Sayfa 192

taarruzda yek-dîğerine karışmasını müeddî olmayacak vech ile ta'yîn ve hesâb olunur.

395 — İhâtaya icrâ eden kıtaât düşmân mevzi'ine dahl olursa düşmân cebhesinde de herc ü merc vukuyla ekser ahvâlde muvaffakiyet-i azîme hâsıl olur.

396 — Düşmânın her iki cenâhın aynı zemânda ihâtası addeden küllî tefevvuka menûtdur. Aksi hâlde mahzûrlu bir dağınıklığa sebep olur.

Müdâfaa

397 — Esliha-i nârîyesinden hüsn-i istifâde iden piyâdenin cebhesi gayet kuvvetli olup ancak yanları zâifdir. Bu sebebdan cebhe nisbeten az kuvvetle işgal, yanlara ise ya arâzî veya kıtaât-ı sâire ile muhâfaza idilmelidir.

398 — Sırf düşmân taarruzunu redd maksadıyla icrâ olunan bir müdâfaada işgal olunan mevziin muhâfazasıyla iktifâ olunur. Yalnız düşmân taarruzunun reddiyle iktifâ idilmeyüb muzafferiyet-i kat'îye ihrâzı da matlûb ise

Sayfa 193

müdâfaanın harekât-ı taarruziyye ile tevhiid idilmesi lâzımdır.

399 — Bir müdâfaa mevziînin hâiz-i kıymet ve ehemmiyyet olması için mevzi'-i mezkûrun düşmânı taarruza mecbûr eylemesi ve düşmânın çevirmemeye teşebbüsü hâlinde müdâfîne matlûb zemânı kazandırması veyâhûd bu halde mukabil taarruza giçmek için müsâid şerâit-i temîn eylemesi iktizâ ider.

400 — Şerâit-i lâzımenin kâffesini hâvî ve ale'l-husûs imtidâdı ziyâde bir müdâfaa mevzi'i ve taksîmi mevzi'in nevâkısını telâkki itmelidir.

Bir müdâfaa mevzi'inden matlûb olan en lüzûmlu şartlar. Açık ve vasi' ateş meydânını hâiz bulunmak, gerek dâhilinde ve gerek gerisinde serbestce hareket kabil olmak ve lâ-akall cenâhlarından biri kemâl-i emniyyetle müstenid bulunmaktır.

401 — Mevzi' intihâb edilirken evvel emirde Topcunun isti'mâli nazar-ı dikkâte alınmalıdır. Topcu melhûz olan taarruz istikametinde ateşini cem' idebilmeli ve düşmân piyâdesinin taarruzunu en yakın mesâfâta kadar döğmeğe muktedir olmalıdır.

Sayfa 194

Piyâde mevzi'i Topcu mevzi'inin münâsibi kadar önünde bulunmalıdır. Her iki mevzi' beyninde takrîben 600 metrelik bir mesâfe bulunması şâyân-ı arzudur. (madde 444)

Piyâde için yakın mesâfâtda ateşin hüsn-i te'sîri de matlûbdur. Arâzî buna müsâid olmazsa cebhe ateşinin noksanı yan ateşi ile ikmâl ve tazmîn idilmelidir.

402 — Kumandan, mevzi'i mıntikalara taksîm, ve bunları işgal kıtaâtına irâe ider. Mıntıkların genişliği arâzînin haline tabîdir. Müsâid ateş meydânını hâiz olan mıntika nisbeten genişce olabilüb buna az kuvvet ve fakat çokca ceb-hâne tahsîs idilmek münâsib ve muvâfık olur. Ateş meydânı vasi' olmıyan ve bu vech ile yakın mesâfâta kadar düşmânın mestûren takarrübü tahdîd ve kuvvetli kıtaât ile işgal idilmelidir.

Bir mıntıkayı işgal iden her kıt'a-i askeriyye kendi mıntıkası için bir mıntika ihtiyâtı tefrîk ider.

403 — Önündeki arâzînin bazı aksamı hâric tarassud bırakılmamak ve düşmânın bazı kıtaâtı da ateşden masûn kalmamak için, arâzî-i mezkûre dâhî mıntika taksîmâtına göre tefrîk ve tahdîd idilmelidir.

Sayfa 195

404 — Mevzi'-i müdâfaa mevcûd zemânın müsâidesi derecesinde takviye ve tahkîm olunur. Kumandan evâmîr-i lâzîme i'tâsıyla tahkîmatda husûl ve hiddeti temîn eylemelidir. Her kıtanın kendi mıntikasını yalnız başına tahkîm itmesi kaide-i umûmîyyedir. Ameliyyât-ı cesimede işgal kıtasının gayr-i kıtaât dâhî berây-i muâvenet-i ameliyyâta iştirâk itdirilir.

405 — Ateş meydânının tathîri ve mesâfâtın ta'yîni işleri ameliyyât-ı tahkîmiyye ile birlikde görülmeli, ve telefon ve işârât-ı rasdiyye vesâire gibi vesâit-i muhabere ile nikat-ı lâzîmenin serian rabtına dikkât idilmelidir.

406 — Sahra istihkâmâtı, mevziin düşmân tarafından sühuletle keşfi kabil olacak sûretde yapıldığı takdîrde kıymet ve ehemmiyyetle kısm-ı a'zamını gaib ider.

Mevziin düşmân tarafından keşf idilememesine mümkün olduğu kadar sa'y idilmelidir. Önündeki arâzîde keşf kolları bulundurulması bu maksad için ekseriyyâ kâfidir.

407 — Kaideten yalnız bir müdâfaa mevzi'i intihâb olunub bu mevzi' vesâit-i mevcûdenin kâffesiyle tahkîm ve tarsîn olunur.

Sayfa 196

İleri mevzi'leri [*] mevzi'-i asliyyenin ateşine kolaylıkla mani' olduğu gibi ekseriyyâda bunları işgal iden askerin dûçar-ı inhizâm olmasına müceb olur. Vakt

kazanmak matlûb ise bu mevzi'ler sahte siperlerle tahkîm olunabilüb bu halde de zâîf kuvvetle işgal idilmeli ve kuvvet-i düşmânın yayılmasını müteâkıb mümkün olursa bila muhârebe geri çekilmelidir.

408 — Tahkîmat bir hatt-ı muttasıl hâlinde yapılmayub kaideten gurup gurup te'sis idilmelidir. Gurublar beyninde kalacak aralıkların ilerisindeki arâzî sûret-i müessirede ateş altına alınabilürse bu aralıkların zararı yokdur. Kıtaât-ı cesime Tabur gurupları te'sisi kaidedir. Gurupların cenâhlarına makineli tüfenkler vaz'ı kaideli olabilir.

409 — Tahkîmat ne kadar muvâfık yapılabilir ve kıtaât ne derece mahirâne taksîm idilirse kuvvetce o nisbetde tasarruf kabil olacağından kumandanın taht-ı emrinde bulunacak ihtiyât-ı umûmî o kadar kuvvetli olur. İhtiyat-ı umûmîyyenin kuvvetli olması

[*] hatt-ı müdâfaanın önünde bulunub elde idilmeleri mütearrızına harekât-ı taarruziyeyi teshîl idecek olan nikat

Sayfa 197

sayesinde müdâfaanın kat'î muzafferiyetle neticelendirilmesi ümîdi de artar.

410 — Düşmânın melhûz olan taarruz istikametine ve arâzînin haline göre ihtiyât umûmî taarruz nereden en muvâfık sûretde ileri sevk olunabilecek ise orada hazır bulundırılmalıdır.

Cenâhlardan yalnız biri müstenid ise ihtiyât-ı umûmî kaideten müstenid bulunmıyan cenâh gerisine vaz' olunur. Her iki cenâhda müstenid olmadığı takdîrde cenâhlardan birine karşı vukua gelecek düşmân teşebbüsâtına mukabele için bu cenâh gerisinde kifâyet idecek kadar ihtiyâtlar hazır tutub diğer cenâh gerisinde netice-i kat'îye tahsîli için kuvvetli kıtaât bulundırmakdan başka çare yokdur.

Kademe hâlinde bulunacak ihtiyât-ı umûmîyyenin önünde gerek düşmânın ihâtasına mukabele ve gerek mukabil taarruz icrâ etmek için yayılmağa kafi mahâll bulunmalıdır.

411 — Mevzi'e pek erken girilirse düşmânın bunu irkenden keşf itmesi kabil olur. Pek gec girilirse lüzûmsuz telefâta sebebiyyet virilebilir. Mevzi'i bütün kuvvetle birden işgal etmek her vakt lâzım değildir.

412 — Düşmân taarruzuna mukabele için istinâdların

Sayfa 198

ve mıntika ihtiyâtlarının tamm vaktinde elde bulunmaları lâzımdır. Bunların mevki'leri düşmânın te'sîr ateşi müsâid olduğu kadar yakın olmalı ve arâzî üzerinde tabîî setreler bulunmazsa bu kıtaât için siperler ve mestûr takarrüb yolları hafr ve inşâ idilmelidir.

412 Mükerrer — Makineli tüfenkler daha bidâyetden i'tibâren mevzi'e alınması veyâhûd bidâyetten geride tutulub da bâ'dehû lüzûm ve ihtiyâca göre mi ateşe sokulması münâsib olacağını ahvâl ta'yîn ider.

Yandan te'sîr istihsâli için makineli hatt-ı aslî müdâfaanın yanı ilerisine vaz'ı muvâfık hâsıl olabilir.

413 — Müdâfiîn kâfi mikdârda ceb-hâneye mâlik ise bir dereceye kadar müsâid hedeflere karşı uzak mesâfelerden bile piyâde ateşine başlayabilür.

Düşmân vasi' ve setreden ârî düz arâzîde siperin gayr-i muntazam Avcı hattlarıyla ilerilerse müdâfiîn düşmânın geçeceği bir arâzî üzerinde hattı küllîyetli ateş altına almalıdır. Düşmânın ateş muhârebesi icrâ eylemek üzere Avcı hattlarını sıklaştırmâğa başladığı görülen yerleri ale'd-devâm fâik tüfenk adediyle dönmek için, müdâfiîn ateşi oralara

Sayfa 199

tevcîh itmelidir. Maa-mâ-fîh muhârebenin nihâyetine kadar elde mikdâr-ı kâfi bulunmasına dâimâ dikkât idilmelidir.

414 — Müdâfiînin cebheden mukabil taarruza geçmesi ancak ya düşmân hücumu püskürtülüb ateş tâ'kîbi nihâyet buldukdan sonra veyâhûd mevzi'-i müdâfaanın önünde yere sığınmağa muztarr kalmış düşmânı tard etmek maksadıyla, câizdir. Daha irken mukabil taarruz icrâsı mevzi'in ziyâna sebep olabilir.

İhtiyât-ı umûmî düşmânın taarruz maksadıyla kademe hâlinde vaz' olunmuş ise düşmânın cebhe taarruzu tamâmen cereyân etmekde iken ihtiyât-ı mezbûr icrây-i fa'âliyyete başlar.

415 — Giceleyin düşmân taarruzunu memûl iden müdâfiîn melhûz olan taarruz meydânını mevcûd mevani'-i ateş altında bulundıracak vech ile daha gündüzden tüfenklerini ateş hattına tesbît [*] öndeki arâzîyi vesâit-i sun'îyye ile tenvîr itmelidir.

416 — Karanlık basdıktan sonra düşmânın takarrübünü keşf itmek ve baskınına meydân virmemek için her dürlü [*] piyâde endâht nizâmnamesinin **330** : **337**'ci maddelerine mürâcaat.

Sayfa 200

Tedâbîr (sık sık keşf kolları i'zâmi, telefonla geriye merbût nevbetciler veya postalar ihrâcî önündeki arâzînin arasına tenvîri, düşmânın çıkaracağı her nev' ses ve gürültüyü duyabilmek için sükûnet-i kâmilede bulunması) ittihâz idilmelidir.

Kumandanlarda râsıdlardan ve ateş hattını işgal idecek zâif bir kuvvetden mâ-adâ askerın kâffesi mevzi' dâhilinde istirahat idebilirler.

Düşmânın ilerilemekte olduğı keşf idilir idilmez ateş hattı serian kuvvetli olarak işgal idilir. Ateş muhârebesi en yakın mesâfâda icrâ idilmelidir.

Şayed düşmân mevzi'ine girerse esliha-i câriha ile düşmânı dışarı atmak için girideki kıt'alar yakında ve el altında bulunmalıdır.

İşgal Muhârebesi

417 — Vakt kazanmak maksadıyla bir muhârebe işgal sûretinde icrâ idilebilir. Husûsıyla kıtaât-ı cesimede yayılmağı temîn ve muhâfaza için ilk evvel muhârebeye idhâl idilen aksam-ı askeriyye bu tarzda hareket ider. Kezâlik mücâvir bir kol muharebeye iştirâk idinceye kadar düşmânı

Sayfa 201

oyalamak maksadıyla işgal muhârebesi icrâ itmek icâb ider.

418 — İşgal muhârebesi icrâ itmek niyetinde bulunan kumandan büyük mesâfâda muhârebeye kuvvetli Topcu idhâl iderek Topcısını bu niyete göre isti'mâl itmelidir. Zîrâ ancak bu sûretle netice-i kat'iyye zemânının serian hulûline meydân virilmemiş olur.

419 — Piyâde muhârebeyi gayet geniş bir cebhe ile uzak mesâfâda icrâ ider ve hutût-ı sâireyi geride bulundırır. Ancak gerek müdâfaa haline intikal itmek ve gerek kumandan taarruza karar vermek sûretiyle muhârebe başka aldığı zemân birinci hatlar takviye idilerek tekşif ve geri hatlar daha ziyâde takrib olunur.

420 — Nümayiş muhârebelerinden maksad niyetimizi gizleyüb düşmânı aldatmaktır. Bu muhârebe taarruzî tarzda dâhî icrâ olunabilir. Ne bu nev' muhârebelere ve ne de sâir nâdirü'l-vuku' beyân idilmemiştir.

Çünkü bunların usûl idâreleri her hal ve vaz'îyyete göre mütebeddildir.

Sayfa 202

Ta'kib

421 — Düşmâna sadece galebe idilmekle muzafferiyetin ancak nısfı kazanılmış olur. Bunun ikmâl ve itmâmı için ma'lub düşmânın tâ'kib idilmesi iktizâ ider ; zîrâ tâ'kibin gayesi düşmânı mahv itmektir.

Ma'lûb olan düşmân şiddetle tâ'kib idilmezse biraz sonra tekrar mukavemete hazırlanacağından yeniden bir muhârebe icrâsıyla bu mukavemetin kesri icâb ider.

422 — Ateş idilerek kat'îyyen arkası bırakılmıyarak düşmânın ma'lûbiyyeti inhizâm derecesine îsâl idilmelidir. Ric'ât iden düşmân müsâid hedef gösterdiği müddetce ateş altına alınmalıdır. Ateşin te'sîrinden kurtulunca tekrar Topcu ve piyâde ateşiyle veyâhûd esliha-i câriha ile mahv için yine düşmâna yaklaşılmalıdır.

423 — Sûvâri ile cenâhlarda bulunan piyâde kıt'aları düşmânın yanını almak veya önünü kesmek için yan taraftan düşmân hatt-ı ric'âtine muvâzî istikametde tâ'kibe koyulmalıdır.

424 — Bilâ-fâsıla tâ'kib icrâsı için

Sayfa 203

kumandanların kâffesinin bütün kuvve-i azimlerini sarf itmeleri lâzımdır. Zîrâ muzaffer asker dâhî meşakk-ı muhârebe ile yorulmuş ve kuvvetden düşmüş olacağından muhârebenin nihayetinde gerek büyük ve gerek küçük herkesde istirâhat ihtiyâcı hükm ve te'sîrini gösterir. Ancak kumandanın azm-i kat'îyyesi kendi yorgunluğuna galebe ile mâ-dûnlarını da beraberce ileri sürebilir.

Böyle bir anda kumandan hemân da gayr-i kabil icrâ metâlibde bulunmalı ve askerinin dûçar olacağı meşakk ve mezâhim-i azîmeden çekinmemeleridir. Esnây-i muhârebede dûçar-ı telefât olmak mülâhazası maksad-ı muhârebeden sarf-ı nazar itdirmediği gibi, esnây-i tâ'kibde birlikde gidemiyenlerin yollarda dökülüb kalması yüzünden virilen zâyiâtın da tâ'kibden vaz geçemeğe sebep olması asla câiz değildir.

425 — Muvaffakiyyetle neticelenen bir taarruzdan sonra düşmân tâ'kib edilirken kazanılan neticenin temîn-i muhâfazasına âid tedâbir dâhî birlikde ittihâz idilmelidir. Bunun için kumandan muhârebe neticesinde istihdâma en az salih kalan askerle zabt idilen mevzi'i işgale ider ve kıtaâta îade-i nizâm ve intizâm itdirir.

Sayfa 204

Ric'ât, Muhârebeyi kat' İtmek

426 — Muhârebe gayr-i müsâid bir hâl alırsa kumandan netice-i kat'ıyye zemânına kadar muhârebede devâm itmek mi yoksa ric'âte başlamak mı münâsib olacağına vaktiyle karar vermeli.

427 — Bir kıt'a henüz ihtiyâtı kâmil sarf itmemiş olması mezkûr kıt'anın ric'ât tedâbirini teshîl ider. Fakat tahsîl-i zafer için kullanacak yere ric'âti setr husûsunda bir ihtiyât alıkomak hatadır.

428 — Ric'âtın tarz-ı icrâsı askerimizin haline ve düşmân-ı galibin sûret-i hareketine tabîdir.

Ric'âte mecbûr olan piyâde ancak bulunduğu muhârebe nizâmında ve takrîben cebheye amûd bir istikamette geri çekilebilir. Himâyeye muhtâc olan bu piyâdeyi ilk evvel kendisine merbût makineli tüfenkler ve sünuf-ı sâire himâye ider. Bu maksadâ mebnî Topcu düşmân Topcusunun ateşine asla ehemmiyyet vermeyüb ve hattâ topların ziyandan bile çekinmeyüb ateşini ilerilemekte olan düşmân piyâdesine tevcîh itmelidir. Sûvârî ise piyâdenin düşmândan kurtulmasını mümkün kılmak

Sayfa 205

için ; fedâkarlığın neticesi velev pek kısa bir zemân için düşmânı tevfiğden ibâret kalacak olsa bile, nefsinin fedâ etmiştir.

429 — Bundan sonraki himâye için ekseriyyâ geride müdâfaaya salih bir mıntika-i arâziyi işgal etmek icâb ider. O vechle ki çekilen asker bu himâye mevzi'inin gerisinde iade-i intizâm itmeğe vakt ve yer bulabilsün.

Sûvârînin muhâfazası tahtında Topcu ve makineli tüfenkler himâye mevzi'i almanın kâfi olabilmesi ve bu esnâda piyâdenin ric'âte devâm idebilmesi pek fâidelidir.

Yanlığına mevzilerden almak üzere, münferid bataryalar ve makineli tüfenkler bile ric'âti sûret-i mühimmede teshîl idebilirler atlı sınıflar muahharen seri' yürüyüş kararıyla piyâdeyi tâ'kîb iderler.

Bi'l-hâssa küçük kıtalarda himâye mevzi'inin, hatt-ı ric'âtın yan tarafında bulunması müsâid bir hal olabilir.

430 — Ric'âtin esnây-i cereyânında düşmânla ateş muhârebesi idilen bazı aksam-ı askeriyyenin tezyîdine sa'y olunmalıdır. Bu sebebdan bazı aksam-ı askeriyyenin bilâ sebep mübrem yüz ileri itmeleri hatadır. Zîrâ bu sûret-i hareket düşmândan ayrılmağı tas'ib ider.

Sayfa 206

431 — Düşmânla aradaki mesâfenin artmasıyla geri çekilen asker yürüyüş nizâmına geçmeğe ve bir düm-dâr ifrâz itmeğe muktedir olur.

Müteaddid yürüyüş kolları teşkîli ric'âtı teshîl ider. Ve bu halde her yürüyüş kolu için ayrıca bir düm-dâr teşkîl itmelidir. Bu kolların vaktden evvel tek bir yürüyüş kolu hâlinde yerleşmelerinden ictinâb lâzımdır.

432 — Ric'ât muhârebesinin hüsn-i icrâsı baş kumandanın yaptığını bilerek ve gayet dikkâtle idâre-i muhârebe itmesine mütevakkıftır. Baş kumandan himâyenin hangi kıtaât tarafından ve nerede icrâ olunacağını ve yürüyüş kollarının tâ'kîb idecekleri istikametleri irâe itmelidir. Bu tedâbîri ittihâz ile icrâlarınca emniyyet ve kanaat hâsıl itdikten sonra baş kumandan, kıtaâtı bâ'dehû lüzûmu olacak evâmîr-i cedîde ile karşılamak için meydân-ı muhârebeyi terk ile geri gider. Tedâbîr-i müteferri'-i sâirenin ittihâzı maiyyet kumandanlarının vazîfesidir. (madde — 297)

433 — İster karar zâtı ile olsun isterse mâ-fevkin emri üzerine icrâ idilsün kat'-i muhârebenin en kolayı bi'l-hâssa ber-muvaffakiyyeti müteâkıb olanıdır. Maksudı düşmândan gizlemeğe ne derece muvaffak olursa muhârebe o kadar

Sayfa 207

çabuk kat' idilebilir. Ve muhârebe ne nisbetde ilerilemiş ise bunun da icrâsı o nisbetde güc olur.

Mevaki'-i Meskûne ve Orman muhârebesi

434 — Yerlerine ve tarz-ı inşâlarına nazaran mevani'-i meskûne ya hatt-ı müdâfaaya idhâl idilir. Yâhûd kıtaâtı setr itmek üzere kullanılabilir.

Ebniyesi kâr-gîr olan mevaki'-i meskûne musirr-âne müdâfaa idilirse muhârebenin mihrâkını teşkîl idebilir. Maa-mâ-fih bu hâlde bile dahllerine kuvvetli kıtaât vaz'ından ictinâb idilmelidir.

435 — Ateş hattı ekseriyyâ mevaki'-i meskûne muhitlerine mutabık düşmez vakt varsa ameliyyât-ı tahkîmiyye icrâ edilir. Bu miyânda birkaç kat ateş idecek sûretde tertîbat yapılmak fâideli olabilir.

436 — Düşmân meskûn mahâlle duhûle fursat-yâb olursa müdâfaaya salih her yer ve her münferid ebniye müdâfaa idilmelidir. İhtiyatların, duhûl iden düşmânı süngü ile tekrar dışarı atmaları iktizâ ider.

437 — Taarruzun bidâyetinden i'tibâren meskûn mahâllin yan taraflarından dâhî mütearrızının kuvvetli aksam-ı askeriyye

Sayfa 208

ileriletmesi muvâfıktır. Taarruzu Topcının layıkıyla ihzâr itmesi muktezî olup bu bâbda dik muharrikli ateş kullanmak iyidir.

438 — Mevaki'-i meskûnenin muhiti zabt idildikten sonra dâhile doğru sokılan kıtaât düşmânı bilâ-fâsıla arkasından kovâlâyub mevki'in mukabil kenarına kadar esliha-i câriha ile kendilerine yol açmalıdır. Kıtaât-ı mezbûre bu maksad için yalnız sokaklardan geçmeyüb bağçe ve havlilerden dâhî mürûr iderek ilerilemelidir. Düşmânın müdâfaaya devâm itmekte olduğu mebânîyi zabt içinde aksam-ı sagîre ifrâz ve tahsîs itmelidir.

439 — Mevki'-i meskûnun mukabil kenarına vâsıl olunacak tertîbat-ı tedafüiyye ittihâzına derhâl başlamalıdır.

Bazı aksam-ı askeriyyenin tâ'kîb hevesiyle ziyâdece ilerileyerek elden çıkarmalarına mümânaat idilmelidir.

440 — Orman muhârebesinde irtibâtın muhâfazası vasi' ormanlarda pek müşkildir. Orman yolları ve muntazamen gars idilan ağaçlar istikamet-i umûmiyyelerince açılan husûsi yollar cihet ta'yînini teshîl itdiği gibi, sık ormanlarda yanaşık nizâmdaki kıtaâtın hareketi ancak bunlar sayesinde mümkün olabilir.

Sayfa 209

441 — Müdâfiîn, Avcı hatlarını tanılması pek kolay olan orman kenarına yerleştirmekden mümkün olduğu kadar ictinâb itmelidir. Siperin ormanlarda ağaçların ateşe mani' olmayacağı derecede ateş hattı geri çekilir. Avcı hatları ve makineli tüfenkler orman kenarının ilerisinde dâhî mevzi' alabilirler.

Mütearrızın ormana duhûle muvaffak olursa müdâfiîn bunların bi'l-hâssa yanlarına doğru mukabil taarruz icrâ iderek mütearrzını tekrar dışarı atmağa

çalışmalıdır. Orman derûnunda vuku' bulacak muhârebedâhî düşmânın yanlarına mukabil taarruz icrâsına şiddetle devâm idilmelidir.

Orman derûnunda vasi' açıklıklar karış karış müdafa-i musirreyi teshîl ider.

442 — Mütearrızın, tercihen, ormanın ileri doğru çıkmış aksamına tevcih-i taarruz itmelidir.

Ormana girilir girilmez derhâl iade-i intizam etmek ve muhârebe nizâmını yeniden tertib eylemek mutlak lâzımdır. Bundan sonra pek geniş yapılmaması lâzım gelen cebhede sık Avcı hatları bulunmak ve bunları yanaşık nizâmda istinâdlar yakınından tâ'kib etmek ve cenâhlar, gerilerinde kademe hâlinde

Sayfa 210

tutulmuş ihtiyâtlarla mahfûz bulunmak üzere orman derûnunda ilerilenir.

Pek çok derin olmıyan orman mukabil kenarına kadar ileri hareketde devâm edilir.

Makineli tüfenklerin – elde idilen muntıkaların işgali için ve açıklıkların, yolların ilh ateş altına alınmaları için ileriye celblerine ihtiyâc mess idinceye kadar geride alıkonmaları lâzımdır.

Sunûf-ı Sâireye Karşı Sûret-i Hareket

443 — Piyâdenin yalnız başına bir muhârebeyi icrâ itmesi ender olub ekseriyyâ sunûf- sâireyi merbûten muhârebe ider.

444 — Muhârebede piyâde ile Topcının fa'âliyyetleri ne zemânen ne de kâmilten müteferrik cereyân itmeyüb bi'l-akis tevhîd idilmelidir. Muhârebeye girildiği zemân piyâde Topcını setr ve muhâfaza idüb bâ'dehû bu iki sınıf muhârebeyi müşteriken icrâ iderler.

Piyâde ile Topcının bir hizâda muhârebe itmesi esâsen

Sayfa 211

münâsib değildir. Topcu düşmân piyâdesinin müessir ateşinden mahfûz kalacak ve piyâde dâhî Topcu muhârebese esnâsında doğrudan doğruya bundan müessir olmayacak kadar piyâdenin muhârebe mevzii Topcının ilerisinde bulunmak kaidedir.

445 — Piyâde ilerilediği zemân bila lüzûm Topcu ateşine mani' olmamak için ya Topcının cenahlarından dolaşmalı yâhûd uzun Topcu hatlarında ekseriyyâ mevcûd olan aralıklardan geçmelidir.

Topcu hattından mürûrdan ictinâb kabil olmazsa bu mürûr yüzünden Topcının ancak bazı kısımlarının birden ateş kesmeğe mecbûr idilmesi câizdir.

Mürûrun dağınık nizâm yâhûd Manga kolu ile icrâsı muvâfık olabilir. Top femlerinden takrîben 300 metre kadar uzaklaştıktan sonra düz arâzîde bile piyâde Topcu ateşine artık mani' olmaz.

Topcunun başlıca vazîfesi piyâdeye sûret-i müessirede muâvenet itmekdir. Kaide-i esâsiyye olarak, Topcu piyâde için en tehlikeli olan hedefleri dönmelidir.

Kabil tefrîk-i rüyet olan Topcıya (bi't-tahsîs kalkanlı bataryalar) setre içinde veya gerisinde bulunan piyâdeye ve husûsıyla muhkemce tertîb idilmiş istinâd

Sayfa 212

noktalarına ağır Topcu ehemmiyet-i kat'iyeyi hâizdir.

446 — Piyâde kendi üzerinden Topcının ateş itmesine alışmalıdır.

Bir düşmân mevziine hücûm edilirken piyâdeler hücûm mahâllerinin pek az önüne gelinceye kadar Topcının mezkûr mahâllere ateş devâm itmesi piyâde için mûceb-i şükrândır.

Güzelce râsıdat icrâsı kabil olmıyan hallerde birinci hatt düşmâna takrîben 300 metre kadar takarrüb idince Topcının düşmân piyâdesine ateş itmekden fariğ olması lâzımdır. Bu zemânda Topcu, ihtiyâtların ilerilemesini tas'ib için ateşini Avcı hattının gerisindeki arâzîye tevcih ider.

447 — Topcu ile birinci muhârebe hattının bila inkıta' irtibâtda bulunması nazar-ı dikkâte alınmalıdır. Bu maksadâ mebnî Topcu kaideten ileriye Zâbitân gönderir. Mezkûr Zâbitân işâret-i mukararre isti'mâliyle müşâhedâtlarını ve Topcının ateşine devâm itmesi için Avcı hattlatımının düşmâna ne kadar yaklaştığını Topcıya ihtiyâr iderler.

448 — Yakındaki Topcının muhâfazasını bilâ emr kendiliğinden derûhde itmek piyâdenin vazîfesidir. Topcu mevzilerinin yanlarıyla arkası cüretli düşmân kıtaât-ı

Sayfa 213

sagîrenin teşebbüsâtı nâ-gehânîsine karşı tehlikededir. Açık arâzîde mevzide bulunan Topcu, kendi cebhesini ateşiyle temîn ve muhâfaza ider. Maa-hazâ düşmân keşf kolları tarafından tacîz edilmesine meydân virmemek için uzun Topcu cebhesi

ilerisinin biraz piyâde ile muhâfazası lâzımdır. Yek-dîğerinden ziyâde aralıklarla tertîb olunmuş küçük kıt'alar ihrâc bu maksadâ kâfidir.

449 — Açık bir ateş mevziinde bulunan Topcuya karşı cebhe muhârebesinde hattâ küçük mesâfeler dâhilinde bile te'sîr-i kat'i istihsâli emîn ve ve mutlak değildir. Lakin piyâdenin Topcuyu hareket idemeyecek bir hale getirmeğe ve Topcının amelî endâhtına mani' olmağa muvaffakıyyeti pek mümkündür. Mühim te'sîr istihsâli piyâdenin Topcuyu yan ateşine alabilmesine ve bu işe kâfi kuvvet ve ceb-hâne ile girişmesine mütevakkıftır. Sür'at-i muvaffakıyyet ancak iyi düşünülmüş bir ateş hazırlığı yapılması ve nâ-gehâni sûrette ateş açılması takdîrde beklenebilir.

Topcu top indirir veya bindirirken ve hareketde iken üzerine ateş idilmesi en müessirdir. Lakin piyâde uzak mesâfâtda Topcu makamında icrây-i te'sîr itmeği veyâhûd Topcu ateşiyle rekabete kalkışmağı – hattâ makineli tüfenklerle

Sayfa 214

Bi'l-iştirâk dâhî – cümle vâzâifinden add itmemeleridir. Buna çalışmak ceb-hâne isrâfını intâc ider.

450 — Yürüyüşün nev'ini ve istikametini değiştirmek ve siperin ve gayr-i muntazam Avcı hatları kullanmak düşmânın Topcu mermilerinin isâbetini tas'ib ider.

451 — Piyâde ateşe hazır bulunmak şartıyla süvâriye karşı muhârebede süvârinin addeden pek fâik olmasından havf itmeğe mahâll olmadığına mutmain olmalıdır. Müessir ateş icrâsına müsâid olan her nizâm süvâriye mukabele için elvirişlidir.

Süvârinin hücûm ile üzerinden geçdiği Avcı hatları şâyân-ı ehemmiyyet telefâta dûçar olmazlar.

Piyâdenin tebdîl-i nizâm itmesine veya ta'vik-i hareket eylemesine sebep olması düşmân süvârisi için muvaffakıyyetden ma'duddur.

Bu sebebden ancak doğrudan doğruya dûçar-ı tehdîd olan piyâde kıtalarının süvâriye mukabele itmesi câizdir.

452 — Zâif piyâde kıtaları bile yere inmiş süvâriye karşı muvaffakıyyetle ateş muhârebesi itmeğe muktedirdir. Yedek hayvanatına idilecek ateş bi'l-hâssa müessirdir.

Sayfa 215

453 — Mevzi’ almış bulunan makineli tüfenkler isâbeti güc bir hedefe teşkîl itdikleri ve piyâdeye uzak mesâfâtda bile telefât îkâ’ idebildikleri cihetle, bunların bidâyetten Topcu ve makineli tüfenkler tarafından ateşle dögölmesine mecbûriyyet hâsıl olur. Makineli tüfenklere karşı piyâde ateşiyle muvaffakiyyet istihsâl için – en yakın mesâfât mütaaladan istisnâ idilmek üzere – ekseriyyâ küllî mikdâr tufengin tevhiid olunmasına ve bol ceb-hâne gözden çıkarılmasına ihtiyâc vardır.

Açıktan ilerileyen Avcılar makineli tüfenklerin ateşi altında vâsıtı mesâfâtda ağır zâyîâta dûçâr olabilirler. Binâen-aleyh makineli tüfenklere karşı hareket için arâziden gayet itinâ ile istifâde idilmesi ve – makineli tüfenklerde vukuu gayr-i kabil-i ictinâb olan – ateş fâsılalarından bağıteten ve gayr-i muntazam sıçramalar icrâsı sûretiyle iğtinâm-ı fırsat olunması bir mühimme-i mahsûsa teşkîl ider. Bu tarzda sıçramalar dâhî artık gayr-i kabil-i ictinâb olursa, emekleyerek ve sürünerek ileriden yer kazanılması lâzım gelir. Pek yakın mesâfelerden münferid Avcı guruplarının bile yan veyâhûd kuşadıcı ateşi büyük te’sîr icrâ idebilir.

Sayfa 216

Cüz’-i tâmların Muhârebesi

454 — Bir cüz’-i tâm ne kadar küçük olursa başlı başlına muhârebe itmesi o nisbetde nâdir vukua gelir. Hattâ Livâ bile ekseriyyâ kıtaât-ı sâireye merbûten muhârebe ider. Fakat bölüğe varıncaya kadar her cüz’-i tâmın ta’yîn idilen vazîfe ve tahdîd idilen dâire dâhilinde kalmak şartıyla salâhiyyeti büyükdür.

455 — Geriden emr vürûd idinceye kadar ahvâl kolayca değişebilir. Tamm vaktinde icrâatda bulunmak ekseriyyâ ancak kendiliğinden bir karar ittihâzıyla mümkündür maa-mâ-fîh muhârebe vazîfelerini kumandanın fikrinde îfâ itmeleri icâb ideceğini mâ-dûn cüz’-i tâmları hatırdan çıkarmamalıdır.

456 — Muhârebede bi’l-hâssa kıtaâtın aynı nizâmlar kullanmalarına hiçbir kıymet ve ehemmiyyet virilmemelidir. Her kumandan mes’ûliyeti derûhde iderek münâsib ve elvirişli nizâmı bi’z-zât intihâb itmelidir.

Sayfa 217

Bölüğün Muhârebesi

457 — Muhârebeye girmek için ilerilendiği sırada Bölük kumandanı ilerüleyüb takarrüb için en muvâfık yolu taharrî ve intihâb iderek keşfiyâtı ikmâl ve Bölüğün emniyyetini itmâm ider.

458 — Bölük kumandanı kumanda virerek bölüğü sevk idemeyecek kadar Bölükden tebâüd itdiği zemân emr ve kumandayı Bölük en kıdemli Zâbiti derûhde ider. Bölüğün mühimmece telefâta ma'ruz kalacağı melhûz olur olmaz Bölük kumandanı Bölüğün yanında bulunmalıdır.

459 — Nizâm intihâbında arâziden istifâde husûsu göz önünde tutulmakla beraber Bölüğün, kumandanının eli altında kalması lüzûmıda bi'l-hâssa riâyet olunacak bir mühimmedir.

Manga kolu hareketde arâzînin haline tevâfuk ider en iyi bir nizâm ise de bu nizâmdan ava çıkmanın uzun süreceği hatırdâ tutulmalıdır. Bölük kolu nizâmında aralıklar mütebeddil olabildiği için bu nizâm Zâbitlerinin dalâletiyle Takımların arâziden lâyıkıyla istifâde itmelerine

Sayfa 218

müsâiddir. Husûsıyla gayet geniş cebhe ile serian ava çıkmak iktizâ ideceği takdîrde nizâm-ı mezkûrun isti'mâli pek muvâfık olabilir.

Takım kolu nizâmıyla saff-ı harb nizâmı askerin toplu olarak el altında tutulmasını en ziyâde temîn itmekle beraber umkları az olduğundan mestûren tevakkuf için isti'mâlleri tercih olunur.

460 — Emniyyet hidemâtı kıtaât-ı sâire tarafından îfâ idildiği takdîrde meydân-ı muhârebede yanaşık nizâmda bulunan Bölük tehlike melhûz olan tarafa zâîf bir Avcı hattı çıkararak kendini muhâfaza itmelidir.

461 — Avcı hattının kuvveti ile tarz teşkîli mevcûd mahâlle ve maksad-ı muhârebeye tabîidir.

Hall-i taarruzda ateş mevziine mestûren yâhûd ancak kısa bir mesâfe kat'ıyla serian vâsıl olunabilecek ise, bidâyetden i'tibâren lüzûmu kadar ateş kuvvetini hâiz sık Avcı hatları çıkarmalıdır.

Ateş muhârebesine başlamadan evvel düşmân ateşi altından uzun mesâfe kat'ine mecbûriyyet olduğu, ahvâl henüz derece-i kifâyede ma'lûm olmadığı yâhûd yalnız işgal muhârebesi icrâ idilmek lâzım geldiği takdîrde az kuvvetle siperin avcı hattı teşkîli şâyân-ı tavsiyedir.

Sayfa 219

462 — Def'aten kuvvetiyle ava yayılan bir Bölük tam ateş kuvvetinin mütemâdiyyen muhâfazası için başka bir kıt'a tarafından olunmağa arz-ı ihtiyâc ideceğinden bu hâll-i muhârebenin henüz daha başlangıcında iken Bölüklerin karışması mahzûrını intâc ider maa-mâ-fih vaz'iiyet-i muhârebe iktizâ itdirdiği zemân Bölüğünü kâmilten ava çıkararak daha bidâyetde bütün kuvve-i ateşini muhârebeye idhâl itmekden Bölük kumandanı ihtirâz itmemelidir.

463 — Taarruzda her iki cenâhı da müstenid bulunan Bölüğün yayılmak için kendine tahsîs olunan mahâlle 1 : 2 Takımdan ziyâde bir kuvveti birden yayabilmesi nâdirdir. Bu hâlde aralıkları takviye idilmek lâzım gelir.

464 — Ancak bir cenâhı müstenid olan ve husûsıyla yalnız başına muhârebe iden Bölük ekseriyyâ, aralıkları doldurmak sûretiyle yapılan usûl-i takviyeden ve bunun neticesi olan Takımları karışdırmaktan ictinâb eyleyecek ve Avcı hattını uzatarak takviye idecek bir hâlde bulunur. Bu vechle muhârebe iden Bölük sûret-i mütemâdiyyede yanlarını tarassud itdirmeğe dikkât itmelidir.

465 – Avcı hatları bir müdâfaa mevzii işgal

Sayfa 220

idecekleri vakt kaideten Takım kumandanları ile Manga başları tarafından evvel emirde mevziin iskeleti ta'yîn ve tesbît idilmelidir. Bu mevziide bırakılacak birkaç râsıdın muâvenetiyle tam vaktinde işgali temîn iderler.

Taburun Muhârebesi

466 — Geniş cebhe alarak yayılmayı tehiyye ve ihzâr itmek ve düşmânla ansızın tesadüfde muhârebeye daha ziyâde hazır bulunmak maksadıyla, muhârebeye girmezden evvel ekseriyyâ yürüyüş kolundan arâzînin haline göre açılmak iktizâ ider.

467 — Vakt varsa düşmâna hazırlık vaz'iiyetini göstermemek için — esas hatt-ı vizrinde Bölüklerin açılması gibi — biraz dolaşık yol tâ'kîb itmekden çekinmemelidir.

468 — Muhârebeye girmeden evvel Tabur kumandanı mümkün mertebe Bölük kumandanlarının kâffesini bir yere toplayarak evâmirini virmelidir.

469 — Tabur bir büyük kıt'a dâhilinde bulunarak netice-i kat'iyeye muhârebesi icrâ idiyorsa Bölüklerin birbiriyle karışmasına meydân bırakmamak için daha bidâyetde müteaddid

Sayfa 221

bölüklerin yan yana muhârebeye idhâl edilmesi tavsiye olunur. Tabura müstakilce bir muhârebe vazîfesi virilmiş ise vâzâif-i sâire-i muhârebenin îfâsı için elde tam kuvvetde muhârebe cüz'-i tâmları bulundırmak maksadıyla Bölüklerin birbirini müteâkıb ve Bölük Bölük muhârebeye idhâli münâsib olur.

Alay ve Livânın Muhârebeleri

470 — Vakayi'-i sâlifesi ta'lim ve terbiyesinin yek-nesak olması ve heyet-i Zâbitânın yek-vücûd bulunması üç ila dört Tabura münkasım olduğundan muhârebesinde dürbinliğe taksîminin sehil olması cihetleriyle Alay, bi'l-hâssa muayyen muhârebe vazîfelerinin icrâsına muktedirdir.

471 — Livâ nâdiren üç cüz'-i tâmdan mürekkebe bulunur. Bu sebepten bir ihtiyât tefrîki için Alaylardan birini parçalamaya ekseriyyâ lüzûm görülür.

472 — Alay ve Livânın yayılması mâ-dûn cüz'-i tâmlarına muhârebe vazîfelerinin taksîm ve îtâsı ile icrâ olunur. (467) nci maddenin ahkâmı dâhî burada cârîdir.

473 — Bir cüz'-i tâm ne kadar büyük olursa aksamını teşkîl iden cüz'-i tâmların birbirine karışmasından o kadar

Sayfa 222

sakınmalıdır. Ale'l-husûs muhtelif Alaylar aksamının karışmasından mütevellid mahzûr daha büyüktür. Bu sebepten Alayları yan yana muhârebeye sokmak ekseriyyâ tavsiye olunur. Maa-mâ-fih tertîb-i seferîde bulunan bir Livâda Alayların tarz-ı isti'mâline en ziyâde bu Livânın tevsi'-i cebhe itmesine veya açılmasına muktezî olan zemân (ki yürüyüş kolundan tevsi'-i cebhe edilir. Veya açılırsa yarım saatden ibâretdir) icrây-i te'sîr ider.

Piyâdenin Kitaât-ı Cesime Dâhilinde Muhârebesi

474 — Bir meydân muhârebesinde piyâde muhârebesi cüz'-i tâmların müstakil muhârebeleri hâlini almamalıdır.

475 — İcrâat ve ma'lûmât-ı muhârebenin tevhidî büyük kumandanlara vazîfeler virilmek, cüz'-i tâmların muhârebe meydânları lâyıkıyla tahdîd edilmek ve

birbiri yanında muhârebe iden cüz'-i tâmlar beyninde irtibâtlar idâme ve muhâfaza idilmek sûretleriyle tahsîl olunur. Lakin bu sûrette de vahdet-i te'sîrin husûlü, ancak mâ-dûn kumandanlarının müşterek maksad-ı muhârebeyi gözden asla gaib itmemelerine mütevakıftır.

Sayfa 223

Hatime

476 — Ta'lîm-nâmede mûnderic nizâmnamelerin ve kaidelerin sadeliği ta'lim ve terbiyenin mükemmeliyetine hidmet itmelidir. Piyâde sınıfının nesak-ı vâhid üzere ta'lim ve terbiyesi sadelikle tahsîl olunabilir. Ordunun hall-i seferberiyeye naklinde silâh altına alınan efrâdın iktidar ve ma'lûmât- sâbıklarına az zemânda tekrar kazanmalarını bu sadelik zamin ve kâfildir.

477 — Bir kıta'-i askeriyye ta'lîm-nâme kavâidini, icrâ itdiği ta'limlerle lâıyıkıyla öğrenmiş olursa hakikî muhârebede her vazîfenin îfâsına muktedir bulunur. Bir kıta'-i askeriyye icâbat-ı harbiyeyi tamâmen icrâyâ muktedir olub vakt-i hazırda öğrendiği husûsatdan hiç birini meydân-ı muhârebede terk-i hedef itmeğe mecbûr olmazsa mezkûr kıt'anın ta'lim ve terbiyesi doğru bir usûlde icrâ edilmiş olur.

Sayfa 224

Üçüncü Kısım

Muâyene Nizâmı ve Resm-i Geçid

Sancak Almak ve Sancak Yerine Götürmek

Resm-i tâ'zimler, tertiplerle Borizan ve Musika

Muâyene Nizâmları ve Resm-i Geçidler

Kavâid-i Umûmîyye

478 — Muâyene nizâmlarında ve resm-i geçidlerinde hizâ ve aralık dâimâ sağdan alınır bir kolluk bütün dizleri bir istikametde bulunur.

479 — Muâyene nizâmlarında ve resm-i geçidlerde bir Taburun iki veya ziyâde bölüğü bulunursa emr ve kumanda Tabur kumandanına âiddir.

Mevcûd Bölükler başka başka Taburdan ise emr ve kumanda bu Taburların kumandanlarının en kademelisine âiddir.

Daha büyük kıtaâtın emr ve kumandası husûsunda da bu kaidenin mealine riâyet olunur.

Sayfa 225

Kıtaât-ı cesime ve sunûf-ı muhtelif icâbinâ göre yek-dîğeri gerisinde (hattvarî) tertîb olunur ve kumanda keyfiyeti sûret-i mahsûsadâ tanzîm idilir.

480 — Müstakil bir kıt'a [*] kumandanının sûret-i hareketi bir Alay kumandanının sûret-i hareketi gibidir.

481 — Muâyene nizâmları ve resm-i geçidlerde kıt'a dâhilinde bulunan veyâhûd kumanda iden Zâbitân kılıc çekerler.

482 — Muâyeneyi ve resm-i geçidi icrâ edecek kıtaâtın doğrudan doğruya mâ-fevki olup hazır bulunan zevât-ı sâire, muâyene nizâmında, muâyeneyi icrâ edecek zâtın sağ veyâhûd sol taraftan gelmesine nazaran, kıt'anın sağ veyâhûd sol cenâhında durub, kılıc çekmezler ve kıt'anın cebhesi imtidâdınca muâyeneyi icrâ iden zâtın dış tarafından bulunmak ve rütbe ve kıdem sırasıyla müretteb olmak üzere kendisine refâkat iderler.

Resm-i geçidde zevâtın müşâr ve mûmâ-ileyhim, maiyyetlerini

[*] Alay irtibâtında bulunmıyan Avcı ve nişâncı Taburları.

Sayfa 226

beraber almaksızın yürüyüş istikametinin bir hatve sağında kıt'aya refâkat ider. Şöyle ki : en kıdemlisi Tranpet ve Borizanların birinci sırası hizâsında ve diğerleri rütbe ve kıdemlerine göre yek-dîğerinin gerisinde hareket iderler. Hakkında îfây-i ta'zim olunan zâtı elleriyle selâmlayub ve arkasından dolaşarak sağ tarafından dururlar.

Bir Fırka kumandanının kendi kıtaâtı yani Fırkası, kumanda itdiği hattın gayri bir hattında bulunduğı takdîrde, kumandan müşârün ileyhe Fırkasının da resm-i geçidine ber vech-i bilâ refâkat ider.

483 — Muâyene nizâmında hazır bulunan büyük rütbeli emirlerin (Livâ ve bundan büyük kıtaât kumandanları) yâverleri ile ma'iiyet erkânı, hakkında îfây-i ta'zim olunacak zât-ı askeri görmeğe yani muâyene sağdan başlanacağı halde, sağ cenâhda maiyetinde bulundukları kumandanın gerisinde dururlar ve sağdan sola doğru cebhe boyunca kendi kumandanlarına refâkat iderler. (madde 502 de zikr

idilen hâl müstesnâdır) ; sol cenâhdan başlayacağı hâlde bu Zâbitân sol cenâha gelmeyüb yine sağ cenâhdaki yerlerinde kalırlar.

484 — Muâyeneyi yalnız siper itmek üzere hazır

Sayfa 227

bulunan Zâbitân sağ cenâhda kıt'aya doğrudan doğruya mâ-fevk olan zevâtın sağ tarafında rütbe ve mevcûdlarına göre birkaç sıra teşkîl idüb dururlar ; Zâbitân mûmâ-ileyhim numro 205 müstesnâ olmak üzere bu esnâda hakkında îfây-i tâ'zim olunan zâtın maiyyetine iltihâk idebilir.

485 — Resm-i tâ'zim îfâ idilecek zâtın yaya olarak bulunduğu hâlde gerek muâyene ve gerek resm-i geçid esnâsında bi'l-cümle atlı Zâbitân da yaya bulunurlar.

486 — Muâyene nizâmında kıtaât ber vech-i ati aralıklarla tertîb olunurlar :

Tabur	20	hatve
Alay	40	hatve
Livâ	50	hatve
Fırka	60	hatve
Kolordu	90	hatve

Ber-müsâid olmadığı hâlde bu aralıkların kıt'a kumandanları ve Borizan ve Tranpet Musikacıların yerleşebilecekleri kadar tenkîs idilmesi câizdir.

487 — Hakkında îfây-i tâ'zim olunacak zâtın takarrübünde kumandan, umûm kıtaâta selâm durmak için kumanda ve bir yer ; bâ'dehû tâ'zim olunan zat, sağ veya

Sayfa 228

sol taraftan vürûd itdiğine nazaran, sağ veya sol cenâha gidüb, mevcûd jurnalini takdîm ider. Eğer kumandan atlı ise, mevcûd jurnalini takdîm için kılıc püskülünün bağını sağ eline geçirerek, kılıcı hâliyle sarktır.

Muâyene nizâmında kumandan, kılıcı selâm vaz'ıyyetinde aşağı itdirmiş 472 numroda beyân olunan zevât arasında kendi rütbe ve kıdemîne göre sırasına girmiş. Oldığı halde muâyene icrâ iden zata cebhe boyunca refâkat ider. Bâ'dehû cebhe ilerisine çıkarak işâretle Musikayı (Borizan ve Tranpetleri) kesdirir.

488 — Hakkında îfây-i tâ'zim olunacak zât, iki yâver (istikamet Zâbitleri — şahıslar) ikamesiyle yürüyüş istikametini ta'yîn itdirir.

489 — Kumandan, resm-i geçide birinci şahıs (İstikamet Zâbiti) hizâsında kılıcıyla selâm virir. Kezâlik geçmekde olan bi'l-cümle paşalar ve fermanlı Zâbitân ve cebhe ierisinde bulundukları takdîrde Bölük kumandanları dâhî birinci şahıs hizâsında selâm virirler.

490 — Kumandan ikinci şahıs (istikamet Zâbiti) hizâsına kadar selâm vaz'iyetinde — atlı ise

Sayfa 229

adetâ ile — yürür ; bâ'dehû buradan — atlı ise dört na'l yürüyüşüyle — sağa çıkarak, gidüb ifây-i tâ'zim olunan zâtın cüz'-i saği gerisinde durur ve tâ resm-i geçidin hitâmına kadar kılıcı selâm vaz'iyetinde tutarak burada kalır, şekil 10.

Resm-i geçidde kumanda iden Alay veya Alaydan büyük kıt'a kumandanları (müstakil bir kıt'a kumandanı dâhî) ber vech-i bâlâ sağa çıkub, hakkında ifây-i resm-i tâ'zim olunan zâtın sağ tarafında, rütbe ve kıdemlerine göre ahz-ı mevki' iderler. Madde 502 de beyân idilen hâl müstesnâdır.

Bu sûretle sağa çıkan âmirlerin yâver ve ma'iyet-i Zâbitânı ikinci şahıs geçinceye kadar doğru yürürler. Sağ cenâhda bulunan Takım kumandanları (sancakdar veya sağ cenâh küçük Zâbitleri) şahıslar istikametinde tertîb olunurlar ve resm-i geçide tamâmen şahıslarla irâe idilmiş olan yürüyüş istikametinde yürürler.

491 — Resm-i geçidlerde kıtaât — Dizi adedi nazar-ı mütâlaaya alınmaksızın — âtîdeki mesâfelerle yek-dîğerini tâ'kîbi derler :

Sayfa 230

Takımlar ve Bölükler	20	hatve
Taburlar	40	hatve
Alaylar	80	hatve
Alay kolları	100	hatve
Livâla	120	hatve
Fırkalar	150	hatve
Kolordu	150	hatve

Gerideki Taburlar kol yanaşdırmış oldukları hâlde kendi kumandanlarının kumandasıyla harekete kadar ilerilerler şekil 10.

492 — Geçid mahallinde duran bi'l-cümle Zâbitân ile istikamet Zâbitânı, geçen sancakları, elleriyle selâmlar.

Şekil — 8¹⁸

Muâyene nizâmı

Sayfa 231

Muâyene nizâmında yalnız bir Bölük mevcûd ise Tabur kumandanı ve yâveri borizan ve Tranpetlerin sağı yanında bulunur. Sancak Takım kolunda ve derin kolda başdaki Takımın sağında ve geniş kolda Taburun ortasında bulunur. Sancak muhafızları küçük Zâbitân sırasında bulunurlar.

Musika yok ise Borizan ve Tranpetler sağ cenâhın 5 hatve açığında bulunurlar.

Alay Kumandanı

Kaim-makam

Tabur Kumandanı

Fazla Fermanlı Zâbit

Bölük Kumandanı

Alay Yâveri

Mülâzım

Zilli Ağaç

Muzika

Tabur Borizan Çavuşu¹⁹

Sayfa 232

(Şekil — 9)²⁰ Takım cebheleriyle resm-i geçid için tertîb

Kolordu Kumandanı

Erkanı-ı Harbiye Reîsi

Heyet-i Ma'îyyet

Livâ Kumandanı

Heyet-i Ma'îyyet

Mir Alay, Kaim-makam, Alay Yâveri

Tabur Borizan Çavuşu

Alay Muzika Çavuşu

Sayfa 233

Birinci Bölük

Birinci Takım

Baş Çavuş

Küçük Zâbit

Sağ Cenâh Küçük Zâbiti

Sol Cenâh Küçük Zâbiti

Sancakdar

Birinci Sıra Neferi

İkinci Sıra Neferi

Borizan

Trampet

¹⁸ Şekil 7'ye bkz.

¹⁹ Sıra ve şekillerin orijinal halleri şekil 8'de gösterilmiştir.

²⁰ Şekil 9'a bkz.

Muayene nizâmı (şekil 8)

493 — Bölük, Takımlar sağdan sola doğru numro sırasıyla saff-ı harb nizâmında bulunur.

494 — Tabur, başka bir nizâmda bulunması emr olunmadığı hâlde. (şekil — 7) mücebince geniş kol nizâmında bulunur.

Muâyenenin soldan icrâsı hâlinde, fazla fermanlı Zâbitân ile Tabur yâveri yine sağ taraftaki yerlerinde kalırlar. Bölük kumandanları ile Tabur yâveri ve Borizan ve Tranpetler ve musika : **Muâyene Olacak !** kumandasında mahâll-i mahsûslarını alırlar.

495 — Alay dâhilinde Taburlar ya geniş veyâhûd derin kolda yan yana bulunurlar. İkinci hâlde Takımların ve Bölüklerin mesâfeleri beşer hatveye tenzîl idilir.

Muâyenenin soldan icrâsı hâlinde yalnız Alay kumandanı sol cenâha gider.

Hakkında îfây-i tâ'zim olunan zât bir Taburu geçüb müteâkıb Taburun cenâha vâsıl olunaca, evvelki Taburun kumandanı Taburının cebhesi ilerisine çıkub Borizan ve Tranpetlerine (Musikaya) kes işâretini virür bâ'dehû

Sayfa 234

silâh omuza itdirerek Taburunu resm-i geçid için mukarrer olan mahâlle görür.

496 — Livâ dâhilinde Alaylar, Taburları geniş veya derin kolda olmak üzere, yan yana bulunurlar.

Hakkında îfây-i tâ'zim olunan zât muâyene nizâmının sağ (sol) cenâhına vâsıl olduğu anda, ilk Alaydan mâ-adâ diğer Alay kumandanları silâh omuza itdirirler ve tâ'zim olunan zâtın kendi Alaylarına takarrübünde ikinci def'a olarak selâm durdırırlar.

Resm-i Geçid

497 — Resm-i geçid Takım cebheleriyle ve Takım kollarıyla icrâ olunur.

Resm-i geçid için kumandayı Tabur kumandanı (yalnız bir Bölük ise Bölük kumandanı) virir.

498 — **Takım Cebheleriyle) yâhûd : Takım Kollarıyla,) Resm-i Geçid Olunacak !** kumandasında (şekil 9, 10) da irâe olunan mahâller alınır. Takım cebheleriyle resm-i geçid için Bölük kumandanları başdaki

Sayfa 235

takımlarının birinci sırasının 6 hatve ve Takım kumandanları birinci sırasının 2 hatve vâsıtı ilerisine Bölük sol cenâh Zâbiti nihâyetindeki Takımın küçük Zâbitân sırasının 1 hatve vâsıtı girişine giderler. Takım kollarıyla resm-i geçid için yalnız Bölük kumandanı ile Bölük sol cenâh Zâbiti bu mahâllere gidüb Takım kumandanları bulundukları cenâhlarda kalırlar.

Yerinde Say ! Bölük (Tabur) – Marş ! kumandasında Borizan ve Tranpetler ve Musika yürümeğe başlarlar, Bölük (Tabur) bunlardan 60 hatve mesâfe hâsıl oluncaya kadar, yerinde sayar ; bâ'dehû Takım kumandanı (Bölük kumandanı) kıt'asına : **İleri – Marş !** kumandasını virir.

501 — Resm-i geçidde asker, hakkında (virgöl olmazsa) tâ'zim olunan zâta serbestce bakarak yürür. Yalnız şahıslar istikametinde yürüyen Zâbitler ve Sancakdar ve küçük Zâbitler doğru bakarlar.

Sayfa 236

İkinci istikamet Zâbiti

tâ'zim olunacak zatın mevkii

Birinci istikamet Zâbiti

(Alay dâhilinde resm-i geçidlerde her taburun Tranpet ve Borizanları yalnız bir tek sıra teşkîl iderler. (Şekil 12) ye mürâcaat.

(şekil — 10)²¹ Takım cebheleriyle resm-i geçid.

Sayfa 237

Huzûr-ı Hümayûnda İcrâ Olunacak Muâyene Nizâmıyla Resm-i Geçidlere Müteallik Bazı Tertîbat-ı Husûsiye

502 — Bu muâyene ve resm-i geçidlerde umûmen süngü takdîrlur.

Yalnız piyâdeye mensûb Zâbitân ve Harbiye Nezâretinin tensîbi ile muvakkaten mühlik bulunan sunûf-ı sâire Zâbitânı cebhede bulunabilür.

Ve küçük Zâbit sırasında dâhî ancak küçük Zâbitân ve Onbaşılar müsâvâten münkasım oldukları hâlde durabilirler.

Muâyene nizâmında mevcûd kıtaâtın kâffesi birinci def'ada umûmen selâm durur. Bâ'dehû Livâ selâm dur vaz'iyetinde kalub diğer Livâlar râhat dururlar ve müteâkıben sıra kendilerine geldikce Livâ Livâ ikinci def'a selâm duruşda Muzika üç

²¹ Şekil 10' a bkz.

def'a selâm hevasını terennüm iderek her birinin ukbunda umûm tarafından { **Pâd-şâhım Çok Yaşa** } duâsı tekrar olunur her bir duânın nihâyetinde sağ el ile resm-i temennâ îfâ idilir. Fakat

Sayfa 238

kılıc çekinmiş olan Zâbitân temannâ itmezler. Zât-ı şevket-simât Hazret-i pâd-şâhi bi'z-zât hazır bulundukları hâlde icrâ idilen büyük manevraları müteâkıb alınacak muâyene nizâmında sırasıyla takarrüb-i hümayûnda Alay Muzikaları ilk başlamış oldukları ağır marş (515) kesüb marş-ı milliyi terennüme başlarlar. Cebhe önündeki esnây-i mürûrda rikâb-ı hümayûna yalnız Livâ kumandanları ve dahi büyük rütbeli kumandanlar ile med'uvven hazır bulunan ecnebi? Zâbitânı iltihâk iderler.

Alay kumandanları (müstakil kıt'a kumandanları) resm-i geçid esnâsında ikinci şahısı geçmeyi müteâkıb sağa çıkdıktan sonra zât-ı şevket-simât hazret-i pâd-şâhinin sol tarafları gerisine giderek dururlar ve kıtaât geçdikce Bölük kumandanlarına varıncaya kadar bi'l-cümle Zâbitânın isimlerini, suâl vuku'unu beklemeksizin arz ve beyân iderler.

Alay ve ilh kumandanlarıyla fahrî olarak mülhik Zâbitân muâyene vaz'iyetinde bulunacak iseler yâversiz olarak kıt'aya kumanda idenin sağ (sol) nda durub kılınclarını çekerler.

İşbu resm-i geçidde Alay ve sâire kumandanlar mârrü'z-zikr mülhik Zâbitin ve bu dâhî kıt'aya kumanda idenin ilerisinde bulunub ikinci şahıs hizâsında koldan dışarı çıkarlar.

Sayfa 239

Fahrî olarak mülhik Zâbit kıt'aya kumanda idenden kıdemsiz ise muâyene nizâmında mûmâ-ileyhin sol (sağ) nda durur ve resm-i geçide yarım bâr-gîr boyu solu gerisinde bulunur.

Resm-i geçid için îrâde buyrulmuş olan yürüyüş istikametini rüzgârdan dolayı tebdîl itmeğe lüzûm hâsıl olursa bu bâbda mahâllinde îrâde-i seniyye-i teşebbüs idilür.

2 — Sancak Almak ve Sancağı Yerine Götürmek

503 — Sancağı mahfûz olduğu mahâllden almağa bi'l-cümle Zâbitânıyla tam bir Bölük ve Tabur ve Tranpet ve Borizanla Alay Muzikası memûr idilir. [505'ci maddenin son parçasına mürâcaat].

Bölüğün en kıdemsiz Zâbiti ile Sancakdar mahâlle gidüb bölüğe intizâr iderler.

Bölük sancağın olduğu mahâlle vâsıl oldukda mahâll-i mezkûr karışısında yüzü binâyâ müteveccih olmak ve mümkün ise

Sayfa 240

sağ cenâh Mangası medhâl karşısında gelmek üzere saff-ı harb nizâmına geçirilir.

Saff-ı harb nizâmına geçmek için icâbında : **Manga Sırasıyla Sağa Çarh !** kumandası virilir. Bu kumandada Tranpet ve Borizanlarla Muzika Manga ile sağa çarh iderler bâ'dehû : **Başdaki Manga Sağa Çarh – Marş ! Dur !** kumandası virilir.

Başdaki Manga çarh idüb ileri doğru yürür ve : **Dur !** kumandasında durur. Diğer Mangalardan her biri önündeki Manganın çarh itdiği noktayı bir Manga tûlî kadar geçdikden sonra kendi kendine çarh idüb önündeki Manganın hizâsına gelinceye kadar ileri yürüdükden sonra tevakkuf ider. Efrâd hizâ ve aralıklarını alırlar ve başlarını doğrulırlar. Bölük bu vechle vaz'ıyyet alır almaz Zâbit önünde ve küçük Zâbit arkasında olmak üzere sancak binâdan çıkar.

Bölük kumandanı bölüğe selâm durdurır Musika münâsib bir marş terennüm ider. Bâ'dehû Bölük yüzbaşının işâreti

Sayfa 241

üzerine Muzika keserek sancakdar muhafızlarıyla beraber Bölüğün sağ cenâhı ilerisine gelüb durur.

Sancağa refâkat iden Zâbit bunun soluna ve kıdemce mûmâ-ileyhe en yakın diğer bir Zâbit ise Bölüğün sağ cenâhından dolaşarak yerine gider. Bundan sonra Bölük berây-i avdet hareket ider. Avdet için icâbında : **Sağdan Manga İle İleri ! Sağ Manga Sola Çarh !** kumandası virilebilür Borizanlarla ve Tranpet ve Muzika sağdan Mangalarla sola çarh iderek çalmaksızın Bölüğün cebhesi önünde gelirler ve sağ cenâh Mangasının önü açık kalacak sûretde tevakkuf iderler. **Bölük – Marş !** kumandasına Tranpetlerle Borizanlar çalmağa başlayarak hareket iderler. Muzika, Sancak ve Bölüğün Mangaları sağ cenâhından başlayarak kola iltihâk iderler. Sancakla refâkat Zâbitânı sağ Manganın önünde Muzikasının gerisinde yürüyüb bunların gerisinde Bölük hareket ider. Bölük kumandanı sancağın önünde yürür başka hiç kimse sancağın önüne geçemez.

Sayfa 242

Sancağın Tabur ve Alayına hîn-i takarrübünde umûm asker tarafından hakkında resm-i selâm îfâ iderler.

Sancak almağa memûr olan Bölük Taburına iltihâk veya Sancağı mahâlline iâde itmek üzere hareketde bulunduğı esnâda yalnız zât-ı hazret-i pâd-şâhiye îfây-i resm-i tâ'zim ider. Bu esnâda sancak dik tutulur.

504 — Sancak mahalline bâlâda beyân olunan usûl mücebince îsâl idilir. Bölük sancağın bulunacağı mahâlle vâsıl olarak saff-ı harb nizâmına geçirildikde sancakdar sağ cenâh ilerisine çıkar. Bu hâlde büyük kumandayı berây-i tâ'zim selâm durdurır : **Dikkât !** kumandasında en kıdemsiz Zâbit sancağın önüne ve muhafız küçük Zâbit arkasına geçer. Diğer Zâbit ise Bölükdeki yerine gider. Selâm durulub durulmaz en kıdemsiz Zâbit (gerek mûmâ-ileyhe ve gerek sancakdarla muhafız küçük Zâbit selâm durmazlar) : **Sancakdar – Marş !** kumandasını virüb sancağı binâya sokar Muzika dâhî münâsib bir marş çalar.

Sancak içeri girdikde Bölük kumandanı Muzikaya **Kes** işâretini virüb Zâbitle sancakdar ve muhafız küçük

Sayfa 243

Zâbitinin avdetini beklemiyerek bölüğü hareket itdirir.

505 — Eğer kıtaât-ı askeriyye doğrudan doğruya sancakların durduğu binânın önünde veya gayet yakınında tertîb olunmuş ise sancak bölüğü ta'yînine hacet yoktur. Zâbitân ve sancakdarlar ile muhafızları küçük Zâbitân ta'yîn olunan vakitte binâdan çıkarak en kısa yoldan kıt'alarındaki yerlerine dâhil olurlar. Bu esnâda kıtaât-ı askeriyye selâm dururlar.

506 — Ahvâl-i âtîyyede sancakların alınması veya yerine götürülmesi için, sancakdarla muhafız küçük Zâbitândan mâ-adâ, yalnız bir Zâbit ve bir Manga ile iktifâ olunur.

1) Uzunca bir yürüyüş icrâ olunacak ise veyâhûd öyle bir yürüyüşden avdet olunmuş ise ;

2) Sancak bölüğe azîmet ve avdeti için pek fazla yol kat'ine mecbûr olacak ise.

3 — Resm-i Tâ'zimler [*]

507 — Selâmsız bulunan münferid nefer resm-i tâ'zimlerine

[*] Hidmet-i dâhiliye kanunnamesinden müstahreaddir.

Sayfa 244

ya durub cebhe alarak temennâ iderek geçmeğe veyâhûd doğru bir vaz'iyetle geçerek veyâhûd durduğu yerde mâ-fevke dönüb temennâ iderek icrâ ider.

Resm-i tâ'zimin her sûretinde mâ-fevke bakılır, lüzûmu varsa mâ-fevke yer dâhî açılır.

Resm-i tâ'zimlerde ma-dûn mâ-fevke 2 hatve kala temennâ idüb 3 hatve geçdikden sonra başını doğrultır. Sûret-i icrâ kısa ve keskin olmalıdır.

Durub cebhe itmek : zât-ı şevket-simât hazret-i pâd-şâhi ile erkan-ı hânedân-ı hümayûna ve sancağa karşı durulub ahz-ı cebhe ile temennâ ve îfây-i resm tâ'zim edilir. Söyle ki : sonuncu hatve gerideki ayak önündeki ayağın yanına çekilerek bu esnâda önündeki ayağın pencesi üzerinde bir yarım dönüş icrâ edilerek esas vaz'iyetinde durulur ve temennâ idilür. Eğer gidilen yol diğer yolu kat' idiyorsa münâsib mesâfeden durulur ve temennâ idilür.

Temennâ ile geçmek : serbest bir yürüyüşle mâ-fevkin 2 hatve mesâfesinde parmaklar kapalı olarak sağ el kısaca ağza ve oradan alnın ortasına götürülüb burada

Sayfa 245

üç hatve mikdârı tevakkufla bâ'dehû salıvirilir. Bu esnâda sol kol sâbit tutulur.

Doğru vaz'iyette geçişde kollar sallanmaz. Esâs vaz'iyeti alarak îfây-i tâ'zimde mâ-fevkin bulunduğu tarafa dönülür ve sağ el ile temennâ idilir.

508 — Silâhlı neferin resm-i tâ'zimi râhat dur vaz'iyetinde veyâhûd tüfenk omuza asılmış iken mâ-fevke bakarak geçmek sûretleriyle icrâ olunur. Birinci sûretde esâs vaz'iyette mâ-fevke dönülür. Silâh omuza ile geçişde sağ kol serbest sallanır. Tüfenk omuza asılmış iken geçişde kollar sallanmaz.

509 — Yanaşık nizâmda bulunan kıtaât kendi âmirlerinin kumandalarıyla icrây-i tâ'zim iderler.

Dururken : Hazır Ol ! Sağa (Sola) – Bak !kumandasında efrâd esâs vaz'iyeti ahz ile mâ-fevke bakarlar.

Mâ-fevk kıt'anın önünden geçiyorsa kendisini her nefer — üç kişi aşağıya geçinceye kadar — baş ve nazarla tâ'kîb idüb bâ'dehû kendiliğinden ileri bakar.

Sayfa 246

Yürürken : Sağa (Sola) Bak ! kumandaları virilir silâhsız bulunıyorsa veyâhûd tüfenkler omuza asılmış ise kollar sallanmaz her sıra mâ-fevkin hizâsını geçdikce kendiliğinden ileri bakar.

Takımın küçük bir kıt'anın âmiri resm-i tâ'zim esnâsında cenâh neferinin yanında ve Takım ile Takımdan büyük kıt'anın âmirleri kıt'alarının önünde yürür.

4. Borizan, Tranpetler ve Muzika

Boru, Fifre ve Tranpetlerin taşınması

510 — Taburun Borizan Çavuşu borusunu, gaytanı sağ omuzunun lampasına geçirerek, taşır ; gaytan o derece gevşek yani uzun olmalıdır ki Çavuş kolunu tamâmıyla uzatarak boru ile her nev' işâretleri idebilsin

Boru lampa altından sol omuza soldan sağa doğru takılmış olan gaytanı merbûten vaz'iyet-i ufkîyyede ve boru ağızlığı ilerüye müteveccih olarak bel kayışının 2 santimetre alt tarafında taşınur. Bir toka îânesiyle bel kayışına tesbît edilmiş olan askı içinde

Sayfa 247

bulunur. Borizan çantasını hâmil ise çanta takıldıktan sonra boru ber vech-i bâlâda sağ omuza asılır.

Muhârebede boru ya elde veya gaytanı kîsâltılarak göğüs önünde asılı bulundurulur veya asılı olarak göğüsde taşınır.

511 — Borizan boruyu çalmak için Borizan Çavuşunun işâretiyle sağ eliyle tutarak ağzına götürür. Boru çalınmasının hitâmında son sadâyı tâ'kîb iden adımda boru kısaca aşağı indirilir. Yürüyüş esnâsında boru çalındığı vakt sol kol tabîiatıyla sallanır. Muâyene ve resm- geçidlerde boru sağ el ile çalar gibi tutulur.

Fifre, ağızlığı aşağı müteveccih olmak üzere sağ el ile taşınur. Çalınmayacak ise gılâfından çıkarılmaz. Gılâf bel kayışının sol tarafına asılı olub kasaturanın yarım santimetre arkasında yaya geriye müteveccih bulunur. İsti'mal için fifre Tabur Borizan Çavuşunun işâreti üzerine sağ el vâsıtasıyla ağza götürülerek aynı zemânda sol el ile dâhî tutulur. Ve sol elin ikinci, üçüncü ve dördüncü parmaklar derhâl fifrenin yukarıdan üç deliğini kaparlar. Bu esnâda sağ el dâhî lüzûmu vech

Sayfa 248

ile tashîh idilerek parmaklara uygun bir vaz'iyet virilir.

512 — “ **Râhat Dur** “ da Tranpet, makassı Tranpetin çenberinde bulunan deliklerden çeküb kavrayacak vech ile, çenberinden tesbît idilir. Bu hâlde Tranpet sol bacağın üzerine üzengiye vaz’ idilir. Üst derinin çenberinin alt kenarı sıkıca sol bacağın üzerine yerleşir.

Çalma hitâmında son sadayı tâ’kîb iden hatve ile beraber her iki kol kısaca aşağıya indirilür.

Mevzûn yürüyüşünde bacağın serbestce hareketine mani’ olmayacak sûretde sol el ile Tranpet yukarı dayanılır.

Tranpet zahmeleri aşağı sarkıdılmış olan sağ elde taşınub sağ el ile çubuğunun başı vusûl el çubuğunun dâhî kovanı aşağı gelmek üzere tutulur.

Silâh omuza idileceği zemân **Silâh** – kumandasında sol el üzenginin yanından tutar.

Omuza !kumandasında Tranpet sür’atle çevrilüb üst derisi yukarı getirilür. Diz ? sol

Sayfa 249

bacağın kısım-ı ülyasına istinâd ider. Her iki el der-akabb Tranpetin üst tarafına götürülüb sol el kendisine mahsûs olan zahmeyi kovanının alt tarafından tutar.

Sol el zâhmesinin başı sol el zâhmesinin derinin üstünü yakınında bulunmak üzere her iki zâhme derinin ortasında çaprazvâri bulundurulur. Sol el çenbere istinâd ider.

Râhat Durılacağı Vakt **Râhat** — kumandasında sol zâhme başı yakınından tutulacak vech ile zâhmeler birbirine tatbîken sağ avuc içine sokılır. Sağ kol aşağıya uzadılır aynı zemânda sol el ile dâhî diz üzengisinin sol tarafından ve alt dizinin çenberinden tutulur.

Dur !kumandasında Tranpet sol el vâsıtasıyla bacağın kısım-ı ülyasından kaldırılıb üst Dizinin çenberi bacağa istinâd idecek ve alt deri dışı tarafa gelecek vech ile döndirilür.

Sol el bitekrar üzengiye götürülür.

Tranpet ta’lim yürüyüşünde râhat durda olduğu gibi

Sayfa 250

taşınub ancak çalınacağı zemân silâh omuza da olduğu vech ile tutulur.

Kısa yürüyüşlerde omuz kayışı çözülmeksizin Tranpet üzengiden tutularak sağ veya sol el ile taşınur uzun yürüyüşlerde kayış çözüleb tokalarından birine geçirilür ve omuza asılır.

İşâret değneğinin isti'mâli

513 — İşâret değneği yalnız resm-i geçidlerde, karakol ihrâcında ve leyâli-i resmiyyeye mahsûs bazı merâsimde (lahika sahîfe 32, 33, numro 3,4) kullanılır.

İşâret değneği Borizan Çavuşu tarafından işâret ve vezn î'tâsı için isti'mâl idilir.

Râhat durda değnek sağ ile toparlığın alt tarafından iyice kavranub küçük parmak üst tarafda bulunur. Sağ dirsek bir az ileri alınur.

Değneğin ucu sol ayağın ucunun tam sağında yere dokunur ve değnek biraz sağa ileri mâil bulunur ; sol kol esâs vaz'iiyetinde kalur.

Sayfa 251

Silâh omuzda sağ el bel kayışı tokasının takrîben 10 santimetre ilerüsünde ve sağ dirsek biraz ileri alınmış bulunur. Değneğin ucu yukarıda ve biraz sağa mütemayildir.

Selâm durıldığı zemân ve resm-i geçidlerde sol el kalçaya dayadılır. Baş parmağın birinci boğumu bel kayışına sokulur.

Dikkât ihbârında değnek sağ yana doğru kuvvetlice yukarı fırlatılır ve : **Dur** ! kumandasında değnekle “ **Başla** “ işâreti virilüb bâ'dehû değnek kısaca bel kayışının tokası önüne gelinceye kadar aşağı indirilür

Huzûr-ı hümayûnda icrâ olunduğı takdîrde değnekle hiçbir işâret virilmez.

Ale'l-umûm resm-i geçidlerde sağ kol sallanmaz, hâlât-ı sâirede kol sûret-i tabi'iycede sallanur yürüyüşe başlanacak ise **Bölük Vesâire** ihbârında sağ kol değnekle yukarıya yana doğru uzadılub gerilür. Bu hâlde değnek kol istikametinde bulunur.

Sayfa 252

Marş !kumandasında değnekle “ **Başla** “ işâreti virilüb aşağıya indirilür.

Pîş-reve başlamak ve hitâm virmek işâretini î'tâ için değnek sol ayak yere basdığı zemân yukarı kaldırılır ve ani tâ'kîb iden beşinci adımda keskinçe aşağı çekilür.

Resm-i geçidde pîş-revin hitâmını müteâkıb Tranpet ve Borizanlar sola dönecekse değnek vaz'iyet-i ufkıyyede olarak sola uzadılır. Dönüldükden sonra beşinci adımda değneğin Avcı yukarıya müteveccih olmak üzere bel kayışının tokası önüne indirilür.

Köşe çarhları işâreti için Tabur Borizan Çavuşu kolunu gerüb bilekten değnekle bir dâire resm ider.

Durmak ve dönmek için deneğin sol ayak yere basdığı zemân yukarı kaldırılır ve beşinci adımda aşağı çekilür yedinci adımda Tabur Borizan Çavuşu değneği bitekrar kaldırub on yedinci adımda “ **Sağa Dön** “ işâretini virir.

Muzika çalındığı vakt merhum değneği bir el genişliği kadar aşağı yukarı tahrîk iderek î'tây-i vezn ider.

Sayfa 253

Resm-i geçidin hitâmında Tranpet ve Borizanlarla Musikanın yürüyüşe başlamaları için Borizan Çavuşu, en arkadaki kıt'anın kumandanı kendi hizâsını geçer geçmez değneği sol ayakda yukarı kaldırır ve Musika kumandanıyla birlikde beşinci hatvede yürüyüşe başlamak işâretini virirler.

Çarhlar için ve tekrar ileri yürüyüşe geçmek ve çalmayı kesmek için aynı işâretler virilür.

Boru İle İşâretler İtmek

513 Mükerrer — Boru ile işâret itmekde borunun ağzı yukarıya ve çenber kısmı sola müteveccih bulunur.

“ **Râhat Dur** “ ve “ **Silâh Omuza** “ vaz'iyetlerinde boru, kol serbest sarmak üzere, sağ elde taşınır ve ağzı ileriye, çenberi aşağıya ve sola müteveccih bulunur. “ **Selâm Dur** “ da ve resm-i geçidlerde sol el kalçaya alınır ve sol elin baş parmağının birinci parçası bel kayışına üstten sokılır. **Dikkât !**

Sayfa 254

kumandasında boru yukarıya uzadılır ve “ **Selâm – Dur !** “ kumandasında (39, 487, 510) bel kayışının tokası hizâsına kadar indirilerek “ **Başla** “ işâreti virilmiş olur. Başlatmak ve kesdirmek işâretlerini değnekle virildiği gibidir. Resm-i geçide **Marş** !kumandasında boru kısaca “ **Râhat Dur** “ daki hâle indirilür. Resm-i geçidde sağ kol sallanmaz.

Tranpet ve Borizanlar ile Mûsikanın Mevki'leri ve Sûret-i Hareketleri

514 — Vaz'iyet ve sûret-i hareket için 141 ve 221'nci maddelerle 1 ila 10'ncu şekle mürâcaat.

Borizanlar virilen işâretleri ancak bir Zâbitânın emriyle tekrar iderler, hücumda silâh indirildiği zemân Tranpetler bila emr hücum yürüyüşü sür'atinde çalmağa başlayub **Marş !Marş !**kumandasında koşar adım sür'atde

Sayfa 255

çalarlar. Borizanlar dâhî **Marş !Marş !**kumandasından sonra mütemâdîyyen “**Hücûm**” işâretini çalarlar.

515 — **Dikkât ! Selâm Dur !**kumandasında Tranpet ve Borizanlar [fifre ile] (31 numrolu) havayı çalarlar.

Tabur Borizan Çavuşu, marşlara başlatmak ve hitâm virmek için işâret ider.

Kıt'ada Muzika mevcûd olduğu takdîrde Tranpet ve Borizanlar çalmayub yalnız Muzika münâsib ağır bir marş terennüm ider.

Taraf-ı şâh-ânedan icrâ kılınan muâyenerelerde askerin selâm durması ukbunda birer def'a (pâd-şâhim çok yaşa) duâsı tekrar idilir.

516 — Resm-i geçidde (498) Tranpet ve Borizanlar [fifre ile] : **Marş !**kumandasıyla beraber (23 numrolu) havayı çalarak yürümeğe başlayan birinci şahsa yirmi hatve kalınca Borizanlar fifre ile pîş-reve başlarlar. Pîş-revi müteâkıb muzika çalmağa başlar ve aynı zemânda Borizan Çavuşuyla Muzika mualliminin

Sayfa 256

virecekleri işâret üzerine muzika ile Tranpet ve Borizanlar sola dönerek başları kıt'anın sol cenâhını 7 adım geçinceye kadar ilerüleyüb bâ'dehû burada Tranpet ve Borizanlar sağa çarh iderler ve muzika anlara iltihâk ider. Bu esnâda Tranpet ve Borizanlar nazarlarını kumandanlarına tevcih itmiş olup köşe çarhını müteâkıb sol ayakları da yere basarken Dizi Dizi, başlarını sağa çevirirler.

Tabur Borizan Çavuşu ve Alay Muzika muallimi köşe çarhı yapılırken birkaç adım yerinde sayub küçük bir kavs resm iderek sağa çarh idüb Borizan Çavuşu Borizan ve Tranpetlerin sol cenâhın 3 adım yanına ve ilerüsüne gider Alay Muzika muallimi de Muzikanın sol cenâhının 3 adım soluna gider. Tranpet ve Borizanlarla Muzika, kumandanlarının işâreti üzerine durub sağa dönerler ve başlarını ileri

çevirirler. Aynı zemânda Tabur ve Borizan Çavuşu ile Muzika muallimi geriye dönüb Tranpetler ve Borizanlarla Musikanın vâsıtları ilerüsine kadar yürüyüb huzûrunda resm-i geçid icrâ olunan zâta yüzlerini çevirirler Tranpet ve Borizanlarla Muzikanın beyninde 3 hatve aralık bırakılır. Durulduktan sonra işbu aralığı Muzikanın davulcusı ile Tranpetçileri

Sayfa 257

doldırırlar ; bunun için efrâd-ı mezkûre dönüş işâreti üzerine üç adım daha doğru yürüyüb üçüncü adımla sağa dönerler ve bir adım yerinde sayub üç adım ileri atarak birinci sıranın hizâsına gelürler.

İşbu hareket esnâsında ve resm-i geçid icrâ edilirken Tranpetlerde Muzikaya iştirâk iderler. En gerideki kıt'a geçdikden sonra Tranpet ve Borizanlarla Muzika, Borizan Çavuşu mualliminin işâretiyle harekete başlarlar. Ve kendi dâhillerinde sola çarh idüb Taburu ta'kib iderler. İkinci istikamet Zâbitânın hizâsında çalgı kesilür.

Taburda Musika mevcûd değilse Tranpet ve Borizanlar [fifre ile] bilâ-fâsıla çalarlar. Borizan çarşu, hakkında resm-i tâ'zim icrâ olunan zâtın karşusunda durur. Alayın Tranpet ve Borizanlaarı yalnız resm-i geçid için bir yere toplanırlar. Alay Borizan Çavuşu anları sevk ider ve Tranpetlerin 5 adım sağ cenâhı ilerüsünde bulunur.

Muzikacılar resm-i geçid için ilerü yürürken ve bunun hitâmında hareket iderken kollarını sallamazlar.

517 — Büyük kıt'anın resm-i geçidlerinde Tranpet

Sayfa 258

ve Borizanlar, büyük kıt'adaki kumandanlar kâmilten harekete başlayıncaya kadar, kolun başında yerinde sayarlar. Başdaki Alayın Tranpet ve Borizanlarıyla Muzikası sola çıkarlar. Musika kendi Alayının son kıt'ası ikinci şahsı geçinceye kadar yerinde kalub bâ'dehû ber vech-i bâlâ ileri hareket ve sola çarh iderek Alayı tâ'kib ider ve ikinci şahs hizâsında çalmaktan ferâgat eyler başındaki Alayın Borizan ve Tranpetlerine gelince bunlar kendi Fırkalarının bi'l-cümle yaya kıtaâtı geçinceye kadar yerlerinde kalırlar ve her iki Alay veya müstakil Taburun vürûdunda pîş-revi tekrar iderler. Girüden gelmekde olan Alayın Tranpetleri beşinci hatveden i'tibâren pîş-revin kısm-ı mütebâkîsine iştirâk iderler ve sağ cenâh neferi müstesnâ olmak

üzere başları sağa çevirilmiş olduğu hâlde geçerler. Borizanlar pîş-revden evvel ve sonra kollarını sallamazlar.

Birinci şahsa 13 hatve kalınca pîş-rev başlamalıdır. Kendi kıt'ası geçtikten sonra hemân Muzika dâhî mualliminin işâretiyle kıt'asının vâsıtı gerisine kadar ilerü hareket ve burada sola çarh iderek kıt'asını tâ'kîbi der. Yerinde kalmış olan Borizan Çavuşunun pîş-reve başlamak için vireceği işâretle aynı zemânda Musika

Sayfa 259

muallimi de işâret virerek Musikayı kesdirir.

Kıt'asını tâ'kîb iden Musikanın yerine geriden gelen kıt'anın Musikası kaim olur.

Yeni gelen kıt'anın Musikası yok ise evvelki Musika yerinde kalarak sonraki kıt'anın mürûru esnâsında da çalmağa devâm ider, bâ'dehû ileri hareket ve çarh ile gider.

Fırkanın en son yaya kıt'asının mürûrundan sonra Borizan ve Tranpetler dâhî Musika ile beraber hareket idüb geçerler.

519 — Manga kolıyla yürüyüşde Tranpet ve Borizanlar cebhe ilerüsünde bulunuyorlarsa dörder kişilik sıralar teşkîl iderler. Borizanlar sağda Tranpetler solda ve Tabur Borizan Çavuşu dâhî 3 adım vâsıt ilerüsünde bulunuyorlar.

Musika muallimi önde olarak Musika dâhî dörder kişilik sıralarla bunları tâ'kîbi ider.

Yürüyüş Nizâmı !kumandasında Tranpet ve Borizanlar Bölük dâhilinde şekil 4'deki mahâllerine giderler.

Sayfa 260

Boru İşâretleri

Boru işâretleri en ziyâde mevaki'-i askeriyye hidemâtında ve kıt'aların hidemât-ı dâhiliyesinde (kışla, konak ve köy ordugâhı) isti'mâl idilür.

Ta'lim esnâsında hareketin Müdiri olan mâ-fevkleri boru işâretlerini, muhârebe kat' itmek ve bu muhârebeye devâm itmek veya kumandanları yâhûd yâverleri celb itmek kıt'aları cem' itdirmek ve mahâllerine terhîs itmek (avdet) husûsunda isti'mâl iderler.

Muhârebede : **Süngü Tak ! Hücûm !Dikkât !**

İşâretlerinden başka boru işâreti isti'mâli memnû'dur

- 1 — Zât-ı şâh-âneye mahsûs işâret
- 2 — Müşir, Harbiye Nazarı, Ordu Kumandanı
- 3 — Kolordu Kumandanı
- 4 — Fırka Kumandanı
- 5 — Livâ Kumandanı
- 6 — Kumandanların (Tabur kumandanı ve bundan büyük kumandanların) celbine mahsûs işâret
- 7 — Yâverlerin celbe mahsûs işâret
- 8 — Umûm işâreti

Sayfa 261

- 9 — Birinci Tabur
- 10 — İkinci Tabur
- 11 — Üçüncü Tabur
- 12 — Dördüncü Tabur
- 13 — Birinci Bölük
- 14 — İkinci Bölük
- 15 — Üçüncü Bölük
- 16 — Dördüncü Bölük
- 17 — Marş. ale'l-âde sür'atde çalınırsa : ilerilemeğe, şimendüfer nakliyatında vagonlardan çıkmağa delalet ider. Gayet seri' çalınırsa hücûma işâretidir.
- 18 — Dur
- 19 — **Cem'** : Yanaşık nizâmnda ictimâ itmeğe ve şimendüfer nakliyatında ve vagonlara binmeğe delalet ider.
- 20 — **Yol Aç** : [Hidmet-i seferiyye nizâmnamesine mürâcaat].
- 21 — **Dikkât** : Düşmân süvârisinin takarrübüne dalâlet ider.
- 22 — **Ateş** : Bu işâret yalnız endâht ta'limlerinde isti'mâl olunub hedefin yanında bulunanlara endâhtın başlayacağını bildirir.
- 23 — **Süngü tak.**

Sayfa 262

- 24 — **Avdet** : Bu işâret manevranın hitâmında kıt'anın konak ve ordugâhlarına çekilmeğe mezun olduklarına dalâlet ider.

25 — Silâh Başına : Askerin bi'l-cümle techîzâtı hâmilin sür'at-i mümüküne ile ictimâğ mahâllerinde veyâhûd evvelce iştigali takarrür iden noktalarda toplanmalarına dalâlet ider.

26 — Yangın

27 — Yat borusu

28 — Kalk borusu

29 — Abdest

30 — Namaz

31 — Karavana

32 — Ta'dad

33 — Tabîb muâyenesi

Zeyl

Büyük Çaplı (Hazîneli) Mavzer Tüfengiyle

Tüfenk Hareketleri

36 — Râhat durdan silâh omuza itmek.

Sayfa 263

Silâh — Omuza !Sağ el tüfengi kaldırır ve namlu sağa dönük olarak vücûdun ortasına getirir mezkûr el memeler tesviyesinde bulunur. Sol el sağ elin tam altından kavrar. Sağ el baş parmak kundak boyunca uzadılmış olduğu hâlde sürgü kolunun takrîben iki parmak genişliği kadar yukarıdan kovarı kavrar.

Sağ el tüfengi namlu ileri gelmek üzere çevirerek sağ omuza sürmek lüzûmu derecede yukarı kaldırır iken sol el, dipçiğin ökçesi baş ve şahâdet parmakları arasına ve parmak uçları dipçiği iç tahtasına gelmek üzere dipçiği kavrar. Tüfenk setre düğmelerine muvâzî bulunub sürgü kolu takrîben birinci düğme ile bir tesviyeye gelir. Dipçiğin sol taraf fişenkliğinin önü yakınında bulunur sol kolun alt kısmı hafifce fişenkliğe temâss ider. Sağ el esâs vaz'iyette yerine gider.

37 — Silâh Omuza Râhat Durmak : Râhat — Dur ! Sol el dipçiği az dahle doğru çevirmek üzere sol oyluğa doğru çeker sağ el dirsek hafifce aşağı düşük olduğu hâlde

Sayfa 264

tüfengi omuz tesviyesinde kavrar. Sağ el tüfengi vaz'iyet-i umûmîyyede olarak vücûdun etrafında çevirir ve hafîfçe hârice döndürerek yana alub nefer uzun boylu olubda iktizâ iderse avuc içërusünde bulunur. Sol kol esâs vaz'iyetdeki yerine gider. Dipcîğın sağ ayağın ucu yanına getirilir.

38 — Silâh Omuzadan Selâm Durmak : Selâm — Dur ! Sol el tüfengi sağa döndürerek aşağı çeker. Sağ el aynı zemânda baş parmak vücûd tarafında olmak üzere kabzayı tutar.

Tüfenk amûdi vaz'iyette bulunur sağ el tüfengi sağa çevirerek vücûdun sol ciheti ortasında bulundırır. Bu hareket esnâsında tüfengin yalnız sağa çevrilmesine fakat kat'en sağa doğru çekilmemesine itinâ olunur. Aynı zemânda sol el baş parmak nişân-gâh kenarı boyunca uzadılmak ve ucu nişân-gâhın üst kenarıyla bir hizâda bulunmak üzere tüfengi tutar. Bu vaz'iyette neferin her iki gözü tüfengin sağında namlu vücûda müteveccih ve alt bilezik takrîben çene ile yaka arası tesviyesinde bulunur. Sağ elin baş

Sayfa 265

parmağı hurûsun altında diğër dört parmağı uzadılmış olduğı hâlde korkuluğın altından kabza üzerine konur. Tüfenk sol taraf fişenklîğinin sağ ön kenarına hafîfçe temâss itmiş bulunur sol kolun bu büküklüğü takrîben bir zâviye-i kaime derecesindedir.

Selâm Durdan Selâm Omuza Etmek — Omuza !kumandasından sol el namlu sağa gelmek üzere tüfengi döndürir. Sağ el, baş parmak kundak boyunca uzadılmış olduğı hâlde sürgü kolunun takrîben iki parmak genişliğı kadar yukarıdan kovanı kavrar herekât-ı mütebâkîye madde 3 de olduğı gibi icrâ olunur.

45 HA — Hazîneli tüfenklerde tüfengi gerek tek ve gerek mükerrer ateşe göre doldırmakda ve kezâ işbu iki nev' silâh doldırış usûlünün birinde diğërine geçmekde fevka'l-âde meleke ve mahâret istihsâli lâzım ve lâ-büddür.

Hazînesiz Silâh Dordırmak

46 HA — Ateş İçün !Doldur !Râhat

Sayfa 266

Dur vaz'iyetinde bulunan nefer : **Doldur !** kumandasında sol ayağın tabanı üzerinde yarım sağa (45) döner ve sağ ayağın yeni hatt üzerinde yarım hatve sağa vaz' ider. Omuzlar beraber dönmelidir. Dizler hafîfçe gerilir. Vücûdun ağırlığı

müsâvâten her iki ayağın ökçe ve tabanları üzerine virilir. Dönüşle aynı zemânda sağ el tûfengi, namlu ağzı göz irtifâında olmak üzere ileri alır. Dipcik sağ fişenkliğin üst tarafında ve arka kenarıyla bir hizâda bulunur. Sol el tûfengi takrîben merkez sıkletinden tutar. Sol elin baş parmağı kundak boyunca uzadılır. Bâ'dehû sağ el şahâdet parmağı tetiğin önünde korkuluğun alt sol kenarına gelecek derecede ileriden olmak üzere kabzayı kavrar. Baş doğrultılır ve ileri bakılır. Sağ kol hafifce dipciğin üst yanı üzerine konur.

Arka sırada bulunan nefer. **Ateş İçün !**kumandasında bir hatve sağa ileri atarak ön sıraya yanaşır.

Sayfa 267

Hazîneli Silâh Doldırmak ve Kapamak

56 HA — Derhâl ateş idilmiyecek ise silâh yerinde râhat hâlinde iken doldurulur. Bunun için virilecek : **Hazîne — Doldır ve Kapa !** kumandasında ayakda veya diz üstünde bulunan nefer namlu ağzı sola yukarı müteveccih olmak üzere tûfengi mâilen göğüs ilerisine alır. Sağ el baş parmağın ikinci kısmı sürgü kolunun üstüne gelmek üzere baş ve şahâdet parmaklarıyla düğmeden tutar. Nefer başını mekanizmaya doğru eğer sürgü kolunu sol tarafa çevirerek geri çektiği esnâda baş parmağıyla mükerrer ateş mekanizmasının inhitarı dâhî geri çeker. Bâ'dehû sağ el fişenkliğe götürülüb mezkûr el fişenklikde bulunan fişenklerden birini baş ve şahâdet parmaklarıyla tablasından tutarak fişenkliğin kurşun tarafı ile kaşık üzerine basarak kaşığı aşağı düşürür ve baş parmak vâsıtasıyla fişengi yan mandalının dişine ilşinceye kadar fişenk hazînesi derûnuna idhâl idüb hazîne doluncaya kadar sûret-i meşrûhada

Sayfa 268

fişenk koymakda devâm ider. Dokuzuncu fişenk tamâmen hazîneye girmeyeceğinden mezkûr fişengin kısmen hazîneye idhâl idildikten sonra şahâdet parmağı vâsıtasıyla üzerine basılarak aşağı indirildikde hazîne yayı tarafında geriye itilerek kaşık derûna girüb orada kalır. Bâ'dehû sağ el kapağın açılmasında olduğu gibi tekrar sürgü kolundan tutub derûnundaki fişenk ile beraber kaşığı çekdikden sonra bitekrar ileri sürerken parmak vâsıtasıyla mükerrer ateş mekanizmasının inhitarını dâhî ön tarafa iterek sürgü kolunu sağa yatırır bâ'dehû sağ el emniyet tetiği kanadını tutub baş parmağın birinci olduğu hâlde mezkûr kanadı sağa çevirir.

Silâh kapandıktan sonra tüfenk eski vaz'iyete getirilir. Yürürken dâhî silâh doldurmak aynı vech ile icrâ olunur.

Dolu ve Kapalı Tüfenkle Silâh Davranmak

58 HA — Hazînesi dolu tüfenkle tek ateş

Sayfa 269

İdilecekse : **Ateş İçün – Silâh Davran** kumandası virilir.

Hazîneden (Mükerrer) ateş itmek için : **Ateş İçün – Silâh Davran ! Hazîne** !kumandası virilir. Ber minvâl-i sâbık emniyyet tetiği kanadı sola çevirildikten sonra mekanizmayı mükerrer ateşe göre tanzîm için sürgü kolu sola çevrilüb fakat sürgü geri çekilmiyerek sağ elin baş parmağıyla yalnız mükerrer ateş mekanizmasının inhitarı geri itildikten sonra sürgü kolu tekrar sağa yatırılır.

Bâ'dehû hedef nişân-gâh kertesı emr idilüb ve **Nişân – Al !Ateş !**kumandaları virilüb bu kumandanın tekrarıyla : **Tek Ateş ! yâhûd Ateş Kes !**kumandasından birisi virilinceye kadar hazîneden ateş itmekde devâm olunur.

Evvelce tek ateş iderken hazîneden ateş itdirmek

Sayfa 270

murad Olunur İse : **Doldır !** kumandası ukbunda sür'atle : **Hazîne !** kumandası î'tâ olunub bu hâlde sürgü açılırken tüfenk mekanizması mükerrer ateşe göre tanzîm ve fişenklikden bir fişenk alınub kaşık derûnuna vaz' olunarak sürgü kapadılır.

Mükerrer ateşi kesdirerek tek ateşe devâm itmek murad olunursa : **Doldır !** kumandası virilür. Bu hâlde sürgüyü ilerüye sürerken sağ elin baş parmağı vâsıtasıyla mükerrer ateş mekanizmasının da inhitarı ilerüye itilerek mekanizma tek ateşe göre tanzîm olunur.

Fişenk hazînesinde fişenkler kâmilten veya kısmen sarf olunmuş bulunursa hazîneyi doldurmak için her fırsattan istifâde itmelidir ateş ? kesildikten sonra

Hazîne Doldır !

Kumandasına virilüb bu kumanda icrâ olunmakda iken :

Tek Ateş !

Sayfa 271

kumandasında dâhî virilür. Bu hâlde dokuzuncu fişengin kaşık derûnuna vaz' idildikten sonra sürgü gerüye çekilerek kaşık yukarıya kaldırılıb bâ'dehû sürgü

ilerüye sürülürken mükerrer ateş mekanizmasının inhitarı dâhî baş parmak vâsıtasıyla ilerüye itilür.

Fişengin hazînesi noksanının ikmâlini müteâkıb Mükerrer ateşi idilecekse en nihâyetinde virilecek olan : **Tek Ateş !** kumandası îrâd olunmaz.

Silâh Boşaltmak

59 HA — Silâh yerinde râhat hâlinde iken boşaltılub bunun için :

Silâh Boşalt !kumandası virilür. İşbu kumandasında tüfenk 56'ncı maddedeki vaz'ıyyete getirilir. Nefer başını fişenk yuvasına doğru eğerek sol el baş parmağı fişenk yuvasının sol ve dört parmağı sağ yanına gelecek vech ile geri kaydırılır bâ'dehû kapak açılub yavaş yavaş geri çekilir. Nefer namludan çıkan fişengi sağ eliyle alır. Ve mükerrer ateş mekanizmasının inhitarını dâhî girüye iter bâ'dehû sağ elin baş parmağıyla itilerek

Sayfa 272

kaşık aşağı düşürilüb hazîneden dışarı çıkan fişenk sağ elin baş ve şahâdet parmaklarıyla tutularak dışarıya alınur.

Bâ'dehû sağ elin baş parmağının tırnağıyla yan mandalı yan tarafa itilüb bu hâlde fişenk hazînesinin en girüsünde bulunan fişenk hazîneden çıkub kaşık derûnuna geleceğinden bu dâhî baş ve şahâdet parmaklarıyla tutulub hârice alınur. fişenk kalmayınca kadar sûret-i meşrûhada fişenkler dışarı alınarak hazîneyi boşaltmağa devâm olunur.

Hazîne ber vech-i ati dâhî boşaltılabilir. Şöyle ki sürgüyü şiddetle girüye çekerek kaşığı kaldırdıktan sonra baş parmağıyla kaşık üzerine basarak aşağı düşürüb hazîneden gelen fişengi baş ve şahâdet parmaklarıyla tutarak fişenkliğe koyduktan sonra tekrar sürgüyü çekerek kaşık yukarı kaldırılır. Ve çıkan fişenk fişenkliğe vaz' ve bu minval üzere devâm idilür.

Silâh boşaldıktan sonra mekanizma tek ateşe göre tanzîm olunur ve tetik çekilerek iğne dâhî düşürilüb tüfenk râhat dur vaz'ıyyetine getirilür.

Hazîneli tüfenklerle süngü takmak ve yerine itmek 541, 42, 43 maddelerine mürâcaat.

Sayfa 273

44 HA — Süngü yerine kumandasında tüfenk madde 3 : de beyân olunan vaz'ıyyete getirilir. Sağ el kasatura kabzasını kavrar ve sol elin baş parmağı

vâsıtasıyla yay düğmesi girüye itildikten sonra balçık halkası namlu ağzından kurtılincaya kadar sağ el yavaş yavaş kasaturayı yukarı kaldırır. Harekât-i mütebâkîye madde 44 de olduğu gibidir.

Ateş İtmek

49 HA — 306 ve 309 modelli küçük çaplı mavzer tüfenkleri hakkında beyân olunduğı üzere nişân-gâh tâ'zim olunur ve ateş idilür (49'ncu maddeye mürâcaat)

Tüfenk Çatmak

110 HA— Tüfenk çatmak için evvelâ kasatura taktırılıb, balçıklarının yek-dîğerine tutdırılmasıyla çatı teşkîl olunur.

Martini Hanri ve Hanri Pipo(u)di

Tüfenkleriyle Tüfek Hareketleri

36 H — Râhat durdan silâh omuza itmek

Sayfa 274

Silâh — Omuza !Sağ el tûfengi amûd ve namlu sağa dönmüş olmak ve el memelerin ortası hizâsında bulunmak üzere vücûdun vâsıtı ilerisine getirir. Sol el sağ elin tam altından kavrar.

Sağ el baş parmak mekanizma iç yüzü boyunca uzadılmak üzere kabzayı tutar.

Sağ el tûfengi namlu ileri gelmek üzere çevirerek sağ omuza sürmek için lüzûmu derecede yukarı kaldırırken sol dipcik ökcesi baş ve şahâdet parmakları arasına gelmek, parmak uçları dipciğin iç tahtasına yatmak üzere dipciği kavrar. Tüfenk setre düğmelerine muvâzî ve dipcik sol taraf fişenkliğinin önü yakınında bulunur sol kolun alt kısmı hafifce fişenkliğe temâss ider.

Sağ kol esâs vaz'iiyetdeki yerine gider.

37 H — Silah omuzadan rahar durmak **Râhat — Dur !**sol el dipciği az dâhile doğru çevirmek üzere sol oyluğa doğru çeker sağ el dirsek hafifce aşağı düşük olduğu hâlde tûfengi omuz tesviyesinden kavrar.

Sayfa 275

Sağ el tûfengi vaz'iiyet-i amûdiyyede olarak vücûdun etrafında çevirir ve hafifce hârice döndirerek yana alub nefer uzun boylu olub da iktizâ iderse avuç

içerüsünde aşağı kaydırır baş parmak namlının arkasında bulunur. Sol kol esâs vaz'iyetdeki yerine gider dipcik sağ ayağın ucu yanına getirilir.

38 H — Silâh omuzadan silâh durmak. **Silâh Dur !**sol el tûfengi sağa döndirerek aşağı çeker sağ el aynı zemânda baş parmak vücûd tarafında olmak üzere kabzayı tutar tûfenk amûdî vaz'iyetde bulunur. Sağ el tûfengi sağa çevirerek sol ciheti ortasında bulundırır. Bu hareket esnâsında tûfengin yalnız sağa çevrilmesine fakat kat'en sağa doğru çekilmemesine itinâ olunur aynı zemânda sol el baş parmak nişân-gâh kenarı boyunca uzadılmak ve avucu nişân-gâhın üst kenarıyla bir hizâda bulunmak üzere tûfengi tutar bu vaz'iyetde neferin her iki gözü tûfengin sağında namlu ve vücûda müteveccih ve alt bilezik takrîben çene ile yaka arası tesviyesinde bulunur.

Sağ el dört parmak bitişik ve uzadılmış olduğu hâlde korkuluğun altından kapak kolu üzerine konur.

Sayfa 276

Baş parmak mekanizma kovanının başı üzerinde ve vücûd tarafında bulunur. Sol kolun büküklüğü takrîben bir zâviye-i kaime derecesinde bulunur.

Bu vaz'iyetde tûfenk sol taraf fişenklığının sağ ön kenarına hafifce temâss itmiş bulunur.

40 H— Silâh durdan silâh omuza itmek **Silâh — Omuza !**Sol el namlu sağa gelmek üzere tûfengi döndirir. Sağ el baş parmak mekanizma iç yüzü boyunca uzadılmak üzere kabzayı tutub lüzûmu derecede tûfengi kaldırarak omuza sürer. Sol el madde 36 H'de beyân olunduğu vechle dipciğinden tutar. Sağ kol esâs vaz'iyetdeki yerine gider.

Silâh Doldırmak ve Ateş İtmek

46 H — Ateş İçün !Doldır !

Râhat dur vaz'iyetinde bulunan nefer : **Doldır !** kumandasında sol ayağının tabanı üzerinde yarım sağa (45 derece) döner ve sağ ayağını yeni hatt üzerinde yarım hatve sağa vaz' ider. Kalçalar ve omuzlar beraber dönmelidir.

Sayfa 277

Dizler hafifce geriler vücûdun ağırlığı müsâvâten her iki ayağın ökçesi ve tabanları üzerine virilir. Dönüşle aynı zemânda sağ el tûfengi namlu ağzı göz

irtifâında olmak üzere ileri alır. Dipcik sağ fişenkliğin üst tarafında ve arka kenarıyla bir hizâda bulunur. Sol el tûfengi takrîben merkez sıkletinden tutar.

Sol elin baş parmağı kundak boyunca uzadılır. Nefer başını kapağa meyl idüb şahâdet parmağı altında ve baş parmağın birinci boğumu üstde olmak üzere sağ el kapak kolunun dirseğinden tutub mezkûr kolu aşağıya basarak kapağı açar.

Sağ el tûfengin alt tarafından fişenkliğe götürilüb derûnunda bulunan fişenklerden birini baş şahâdet parmaklarıyla tablasından tutarak çıkardıktan sonra nefer tûfenginin ağzını biraz aşağı indirir ve göziyle bakarak fişengi yatağına sokar, baş parmağıyla tablasından iterek lâyıkıyla yerleştirir. Bâ'dehû kapağı açarken olduğu gibi kapak kolundan tutub evvelâ geriye bâ'dehû yukarı çekerek kapağı kapar.

Arka sırada bulunan nefer **Ateş İçün !**kumandasında bir hatve sağa ileri atarak ön sıraya yanaşır.

Sayfa 278

Ateş İtmek

49 H — İleride Sûvâri ! Nişân-gâh 400 ! Nişân — Al !Ateş !Doldır !Nişân-gâh intihâbı, nişân vaz'ıyyeti, ateşin nev'i, nişân noktası içün endâht nizâm-nâmesine mürâcaat].

100, 200, 300 ve 400 nişân-gâhları yalnız nişân-gâh sürgüsü, tûfengi geri çekilmeksizin matlûb olan kademe üzerine sürülerek tanzîm edilir.

Bunun için baş nişân-gâha doğru eğilir ve sağ elin baş ve şahâdet parmaklarıyla nişân-gâh sürgisi tahrik edilir.

500 ve daha büyük kertelerde nefer başını nişân-gâha doğru eğüb sol eliyle tûfengi biraz yüzine doğru kaldırarak geri çeker. Sağ elin baş ve şahâdet parmaklarıyla evvelâ nişân-gâh levhası yarı yarıya yukarı kaldırılıb yine mezkûr elin aynı parmaklarıyla nişân-gâh sürgisi kumanda da emr olunan kerteye mahsûs çizgi üzerine getirilüb bâ'dehû levha mezkûr parmakların iânesiyle yukarı

Sayfa 279

Silâh Boşaltmak

54 H — Silâh Bo — Şalt !

Silâh Bo – kumandasında şahâdet parmağı korkuluk gerisinden dışarı çıkarılıb nişân-gâh 400 metreye kadar tertîb idilmiş ise nişân-gâh sürgisi geriye

çekilür ve nişân-gâh 500 metreye kadar tanzîm idilmiş ise en aşağı vaz'iyete getirildikten sonra nişân-gâh levhası yatırılır.

Bâ'dehû nefer başını eğer ve sağ elin baş parmağı üstde ve şahâdet parmağı altında olmak üzere kapak kolundan tutub hafifce kapağı açar ve açarken tüfengin ağzını bir mikdâr yukarı kaldırır.

Şalt !kumandasında nefer sağ ayağını sol ayağının yanına getirir.

Râhat – Dur !kumandasında nefer râhat durur ve ileriye döner.

Silâh omuza itdirilecekse : **Silâh** – kumandasında sağ mekanizma kovanından tutar.

Sayfa 280

Omuza !kumandasında silâh omuza ider.

Martini Hanri, Hanri Pipo(u)di Tüfenkleriyle Süngü Takmak ve Yerine İtmek

41 H — Süngü takmak ve yerine itmek husûsundaki küçük çaplı mavzer tüfenklerinde olduğu gibidir (madde 41).

Martini Hanri Tüfenkleriyle Süngü Takmak

42 H — **Süngü Tak !**kumandasında nefer râhat veya diz çök vaz'iyetinde ise sol elin baş parmağı geride ve diğer parmakları ileride ve uçları zemîne müteveccih ve sol dirsek hafifce bükülmüş olduğu halde süngü kovanından tutulur ve dışarı çekilir ve tüfenk ağzı takrîben iki el genişliği kadar ileri meyl itdirilerek süngü takılır ve şahâdet parmağının ikinci boğumuyla süngü kuşağı sağa itilir.

43 H — (madde 43). Mürâcaat.

Sayfa 281

Süngü Yerine İtmek

44 H — Hareket râhat dur vaz'iyetinde ve râhat hâlinde icrâ olunur. **Süngü Yerine !**kumandasında sol el ağız bileziğinin alt tarafından tüfenk kavrayub takrîben iki el genişliği kadar ileri meyl itdirilir. Sağ elin şahâdet parmağının ikinci boğumuyla süngü kuşağı sola çekilir.

Bâ'dehû sağ el ile sol elin altından ve sol ile dâhî baş parmak üstünde ve diğer parmakları bitişik olarak altında olmak üzere süngü kovanından tutulub tüfengin ucundan çıkarıldıktan sonra sol elin ayası dış tarafa gelmek kısm-ı ûlyasına istinâd itdirilir gılâfa sokulur.

Hanri Pipo(u)di (Kasaturalı Martini) Tüfenkleriyle Söngü Takmak ve Yerine İtmek Söngü Takmak

42 H P — madde 42 de beyân olunduğı üzere

Sayfa 282

icrâ olunur ise de tufengi çevirmek ya'ni namlusu ileri ve harbisi giriye müteveccih bulunmak lâzımdır.

Söngü Yerine İtmek

44 H P — Tüfenk söngü takmakda olduğı gibi ileri meyl itdirilüb sonra çevrildikten sonra sağ elin baş parmağı kasatura yayı üzerine konub sol el dâhî kasatura kabzasından ve tüfenkten tutar bâ'dehû sağ elin baş parmağıyla kasatura yanına basılıb kasatura yukarı kaldırılarak sağ tarafa doğru çevrilüb ucu aşağı ve balçığı sağ el üzerine indirilür ve baş parmak kasaturanın arka tarafına ve iki evvelki parmaklar dâhî uzadılmış olarak sağ ile kasatura namlusunun yüzünden kavrayub iki nihayetki parmaklarla dâhî tüfenk tutulur sol el kabzadan terk idilmeksizin çevrilerek gılâfa idhal olunur.

Son

Sayfa 283

Fihris

Medhâl

Sahîfe

min : ilâ

2 : 11

Birinci Kısım

12 : 15 Yanaşık nizâm : Terbiye-i münferide — kavâid.-i umûmîyye. madde [13 : 14]

15 : 16 Tüfenksiz ta'lim ve terbiye : Esâs vaz'îyyeti madde [15 : 17]

17 : 21 Yürüyüş : madde [18 : 25]

21 : 23 Dönüşler : madde [26 : 29]

23 : 24 Tüfenkle ta'lim ve terbiye : Vaz'îyyet madde [30]

24 : 26 Diz çökmek ve ayağa kalkmak, yere yatmak ve ayağa kakmak, madde [31 : 34]

26 : 30 Tüfenk hareketleri. madde [35 : 40]

30 : 31 Söngü takmak ve yerine itmek, madde [41 : 44]

32 : 40 Silâh doldurmak, ateş itmek, silâh boşaltmak madde [45 : 59]

Sayfa 284

Sahîfe

41 : 42 Tüfenkle yürümek ve koşmak madde [60 : 64]

43 : 44 Hücûm ve hücûm için silah indirmek madde [65 : 67]

44 : 46 Sancak hareketleri madde [67 : 72]

45 : 47 Kılınc harekâtı madde [73 : 79]

49 **Bölük** — Kavâid-i umûmîyye : madde [80 : 81]

50 : 59 Bölüğün tertîb ve taksîmi ve nizâmları : madde [82 ; 92]

59 : 63 Hizâ, Aralık, Dizi istikameti : madde [93 : 100]

63 : 64 Dönüşler ve Tüfenk hareketleri : [101 : 103]

64 : 66 Doldurmak ve Ateş İtmek : madde [104 : 109]

66 : 67 Tüfenk Çatmak madde [110 : 111]

67 : 70 Yürüyüş madde [112 : 118]

70 : 71 Tebdîl-i nizâmlar ve çarhlar — Ma'lûmât-ı umûmîyye : madde [119 : 122]

71 : 73 Cebhe küçültmek — Bölük kolu, Takım kolu, Manga kolu Nısf kolu teşkîli madde [122 : 128]

74 : 78 Cebhe büyötmek — Manga kolu, Bölük kolu

Sayfa 285

Sahîfe

Takım saff-ı harb teşkîli : madde [129 : 134]

78 Diziyle kol teşkîli madde : [135]

78 : 81 Çarhlar : [136 : 140]

82 : 83 Hücûm : madde [141]

84 : 86 **Dağınk nizâm** — Kavâid-i umûmîyye : madde [142 : 146]

86 : 91 Avcılarda terbiye-i münferide : madde [147 : 158]

91 : 94 **Dizi ve Manga** : madde [159 : 165]

94 : 97 **Takım** — Takım kumandanı : madde [166 : 173]

98 : 102 Avcı hattı teşkîli : madde [174 : 180]

102 : 107	Avcı hattının harekâtı ve mevzi' alması madde [181 : 191]
108 : 111	Ateşin envai ve kumandanları. Madde [192 : 197]
111 : 117	Ateşin te'sîri ve idâresi : madde [198 : 210]
118 : 120	Yanaşık, toplanmak, cem' olmak : madde [211 : 214]

Sayfa 286

Sahîfe

120 : 121	Bölük — Bölük kumandanı : madde [215 : 216]
121 : 123	Bölük Avcılığı madde [217 : 221]
123 : 125	İstinâd : madde [222 : 228]
126 : 127	Yanaşık, toplanmak, cem' olmak : madde [229, 232]
127 : 133	Tabur : madde [233 : 244]
132 : 134	Alay ve Livâ : madde [245 : 249]

İkinci kısım

136 : 144	Muhârebe – Medhâl : madde [250 : 271]
144 : 156	Sevk ve İdâre : madde [272 : 304]
157 : 158	Arâzîden istifâde [305 : 309]
158 : 160	Edevât-ı İstihkâmiyyenin İsti'mâli : madde [310 : 314]

Muhârebe İçün İleri Yürüyüş

160 : 163	Tevsi'-i cebhe itmek — açılmak, yayılmak : madde [315 : 323]
163 : 164	Usûl-i taarruz : madde [244 : 301]
175 : 178	Tesadüfi muhârebe : madde [352 : 361]

Sayfa 287

Sahife

178 : 182	Müdâfaa içün yayılmış bir düşmana taarruz madde [362 : 374]
182 : 190	Müstahkem bir sahra bir mevzi'ine taarruz madde [375 : 391]
190 : 192	İhata : madde [392 : 396]
200 : 201	İşgal muharebesi : madde (417 : 420)
202 : 203	Ta'kib : madde (421 : 425)

204 : 206	Ric'at, muharebeyi kat' itmek : madde (426 : 432)
207 : 209	Mevaki'-i meskune ve orman muharebesi : madde (434 : 442)
210 : 215	Sûnuf-ı saireye karşı sûret-i hareket madde (443 : 453)
216	Cüz'-i tamların muharebesi madde (454 : 456)
217 : 219	Bölüğün muharebesi madde (457 : 465)
220 : 221	Taburun muharebesi madde (466 : 469)
221 : 222	Alay ve Livanın muharebeleri madde (470 : 473)
222 : 223	Piyadenin kıtaat-ı cesime dahilinde muharebesi ve hatime :
madde (474 : 477)	

Sayfa 288

Üçüncü Kısım

Manga nizâmı ve Resm-i geçid

Sancak almak ve Sancak yerine götürmek

Resm-i tâ'zimler, Tranpetlerle Borizanlar ve Musika

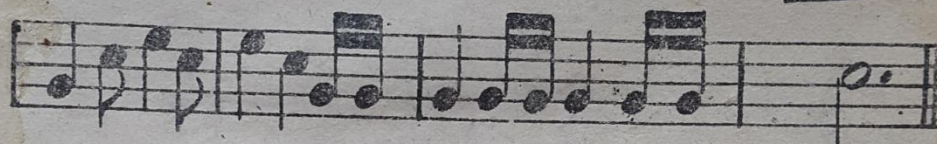
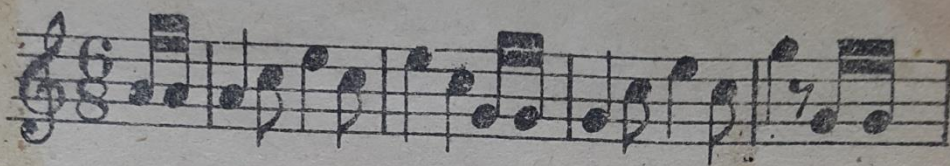
224 : 234	Muâyene nizâmları ve Resm-i geçidler — Kavâid-i umûmîyye
: madde (478 : 496)	

234 : 239	Resm-i geçid madde (497 : 502)
239 : 243	Sancak almak ve Sancağı yerine götürmek madde (503 : 506)
243 : 246	Resm-i tâ'zimler : madde (507 : 509)
246 : 250	Borizan, Tranpetler ve Muzika : madde (510 : 512)
250	İşâret değneğinin isti'mâli : madde (513)
253	Boru ile işâretler itmek : (513 Mükerrer)
254 : 259	Tranpet ve Borizanlar ile Muzikanın mevki'leri ve sûret-i hareketleri : madde (514 : 519)
260	Boru işâretleri
262	Zeyl

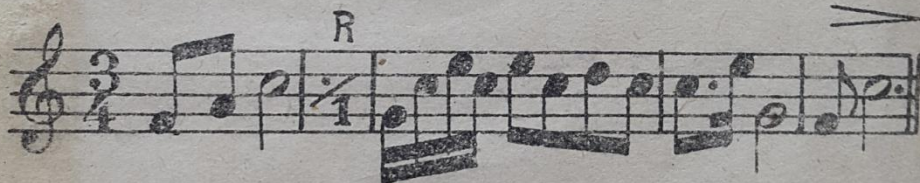
چهارم

۱. بوری استارتری

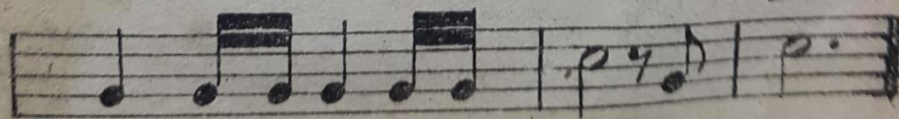
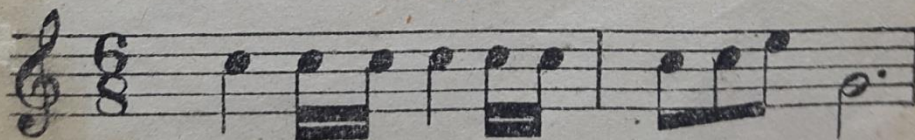
ذات نهانی به مخصوص

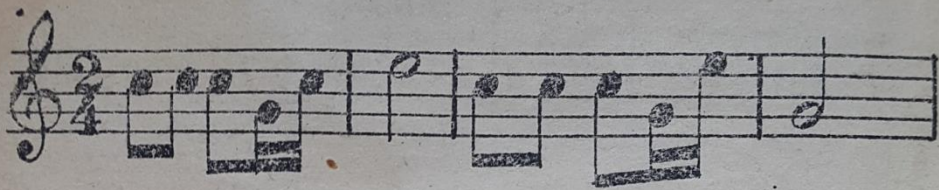
شبهه و عربیه نظریه دارد و قوماً نهانی مخصوص

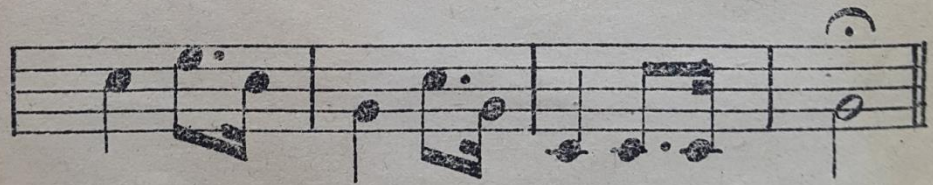
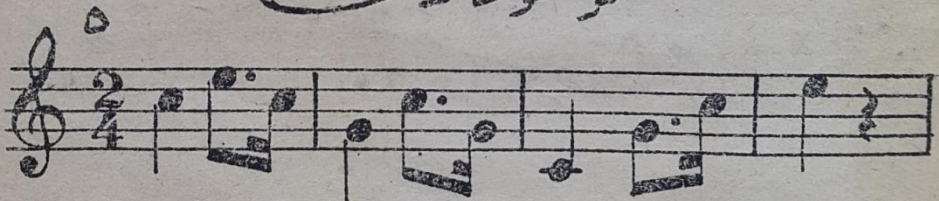
قول دارد و قوماً نهانی

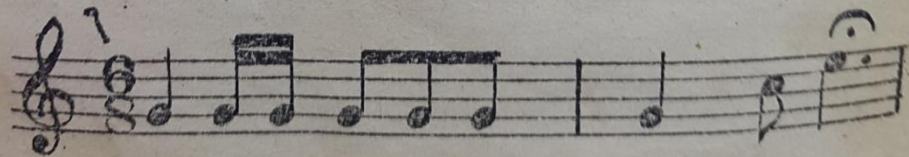
٢ فرقة قوماندانان

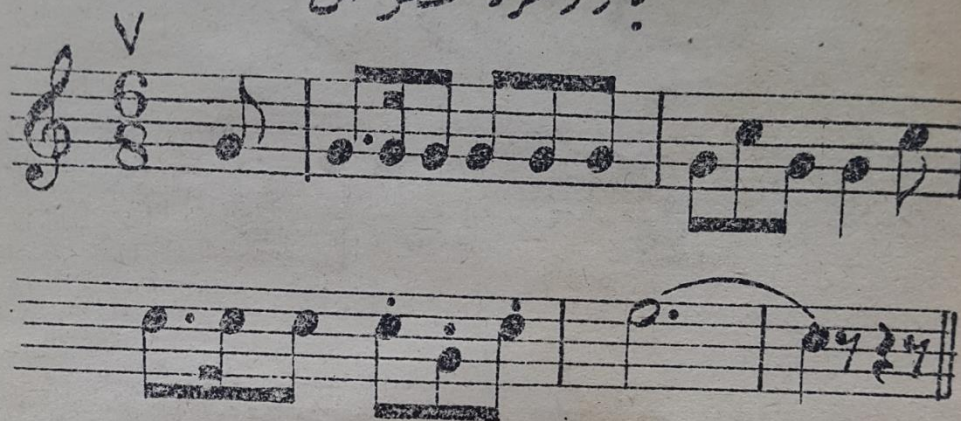
لورا قوماندانان

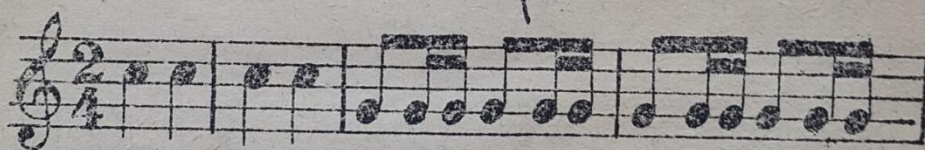
قوماندانانك (فرماندها بدهنك) بهينه مخصوص

بادر لره مخصوص

عموم اسارف

۶

برنجی طاہور

۹

۱۰

ایکجی طاہور

۱۱

اوچھی طاہور

در رنجی طا بور

۱۲

برنجی بلوک

۱۳

ایمنی بلوک

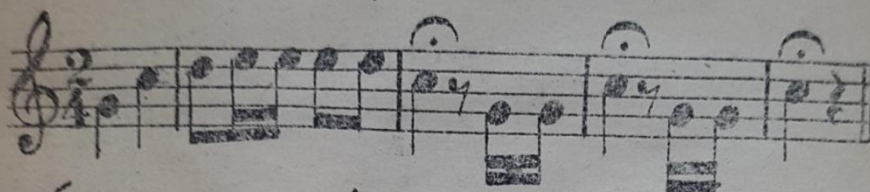
۱۴

ارمنی بلوک

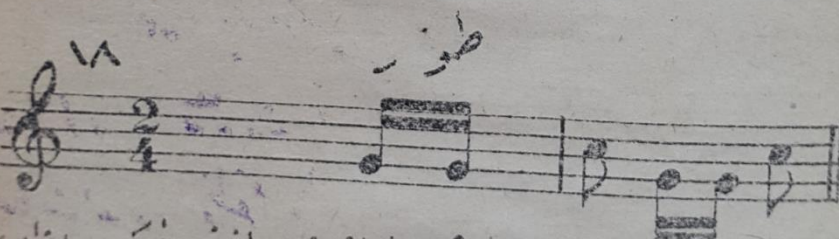
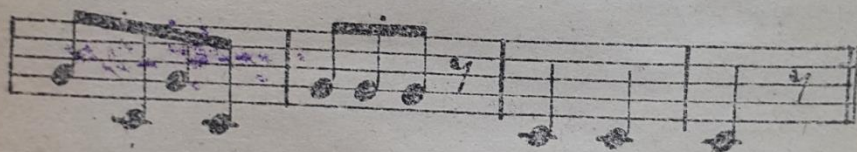
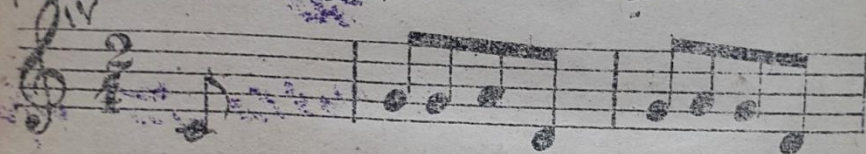
۱۵

دره دینخی بلوک

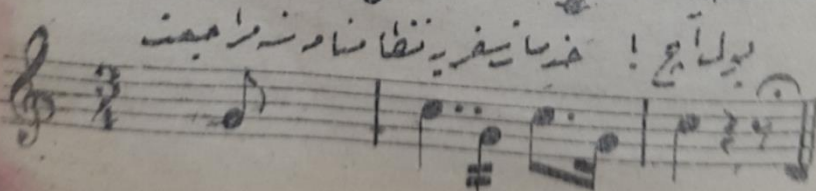
۶

مارسره! علی القاره ویننیه هالینیه « ابروله یلک دیکه
شند ورنقیانیه و اغوشده هالینیه قیسم

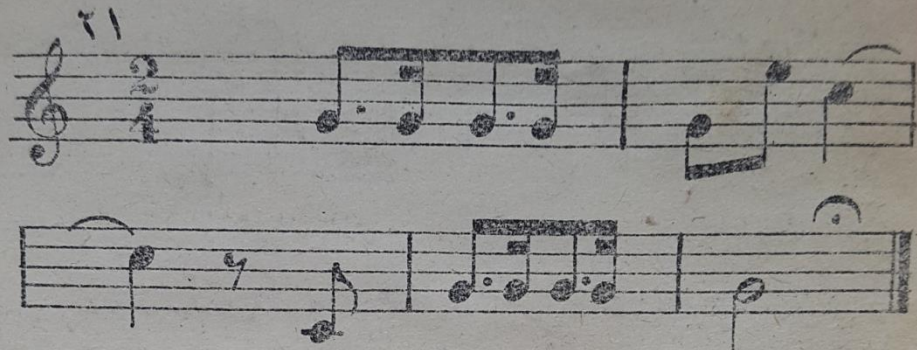

همچو ایستوه نینا هالینیه شند ورنقیانیه و اغوشده نیکه دلا
۱۹

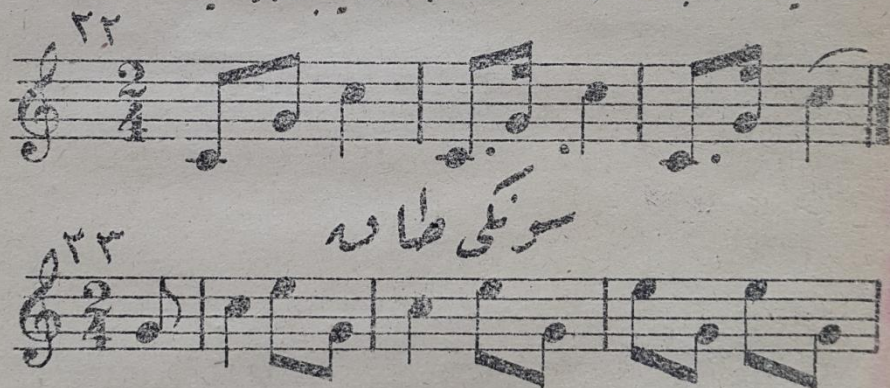

بول آج! خدایه نینا هالینیه

وقت! رستمه وارینک تقرینه دلاک ایدر

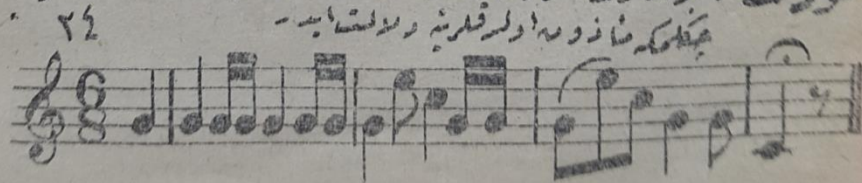
آقسی! بولسا رستمه وارینک تقرینه دلاک ایدر
یا ننه بولسا رستمه وارینک تقرینه دلاک ایدر

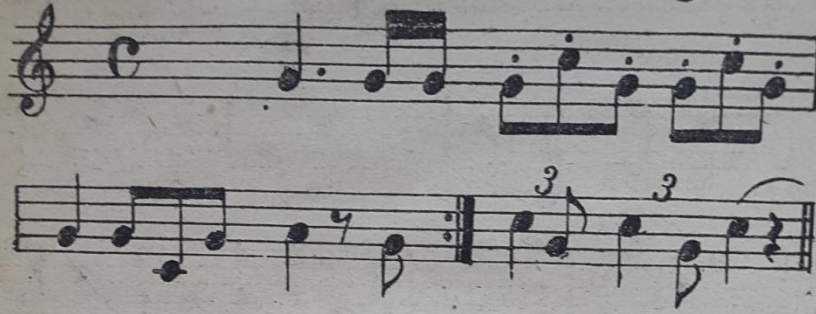
سونکی طاهر

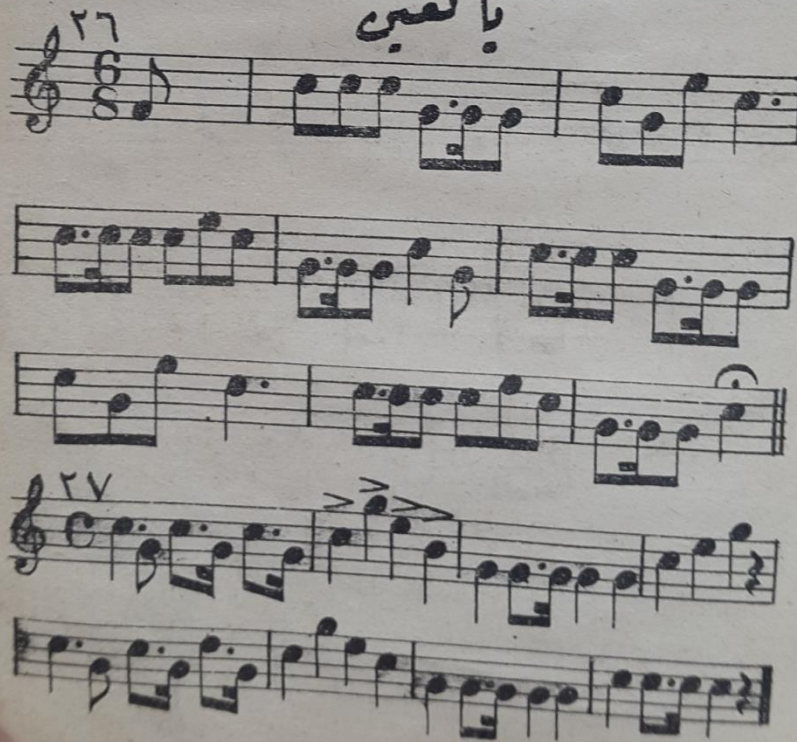
عمودت! بولسا رستمه وارینک تقرینه دلاک ایدر
چنگله مازدیه اولم قلمینه دلاک ایدر

۸ صلواتی است با صدک الجمله نخبه زانی همانند سر عتیکه
 اید اجتماع مخلصه و با اولی تفسیر این قطعه کرده طریقه غریبه و شیرین

یا نفی

۹

فالو بوریسی

۲۸

۳

آبرست

۲۹

غناز

۳۰

۳۱

فراوان

۱۰

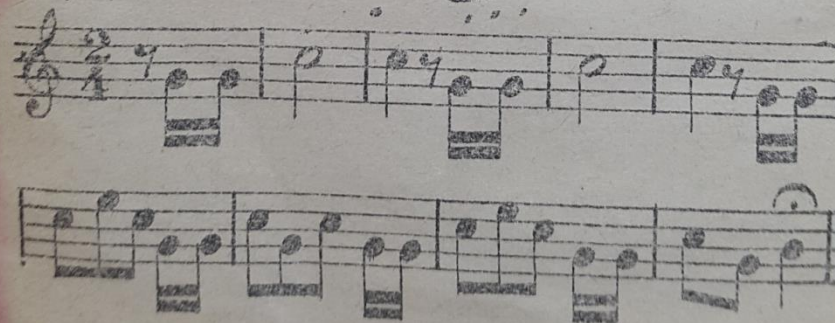
۳۲

نصار، بوفکر

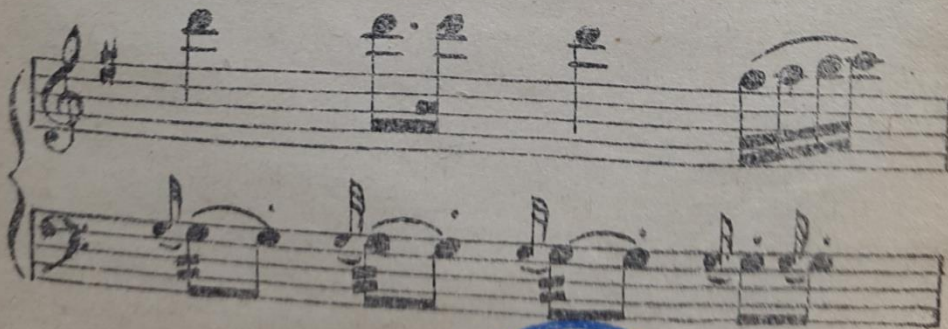
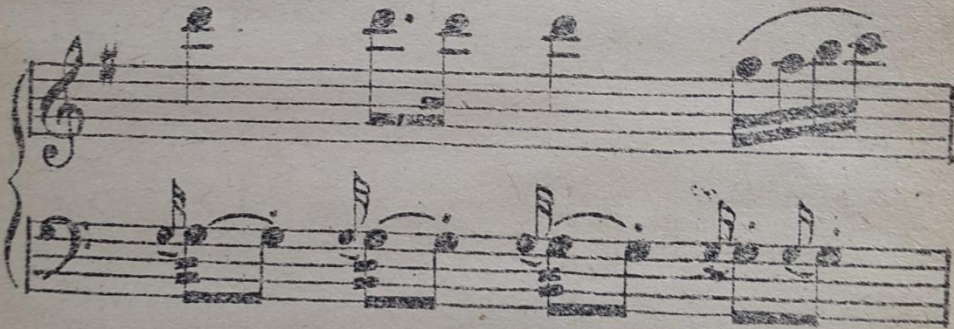
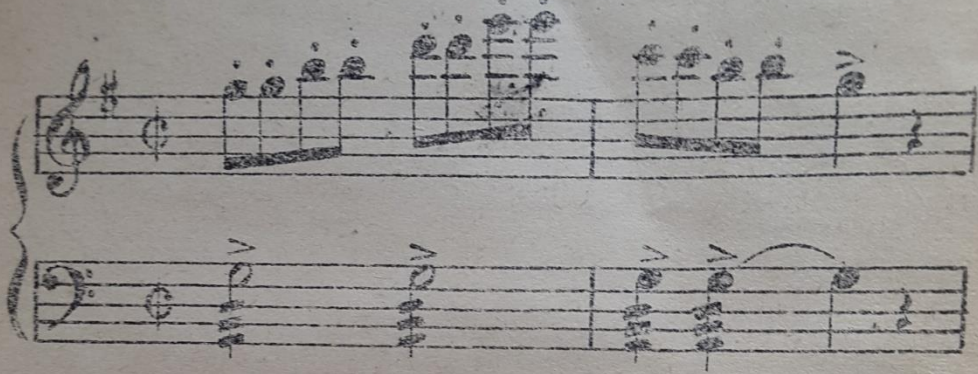
۳۳

طیب معایه

نور و ساری
۱۱

$\text{♩} = 80$

۱۲

Handwritten musical score for piano, measures 12-15. The score is written on four staves (two systems of two staves each). The key signature has one sharp (F#). The notation includes various musical symbols such as notes, rests, and dynamic markings.

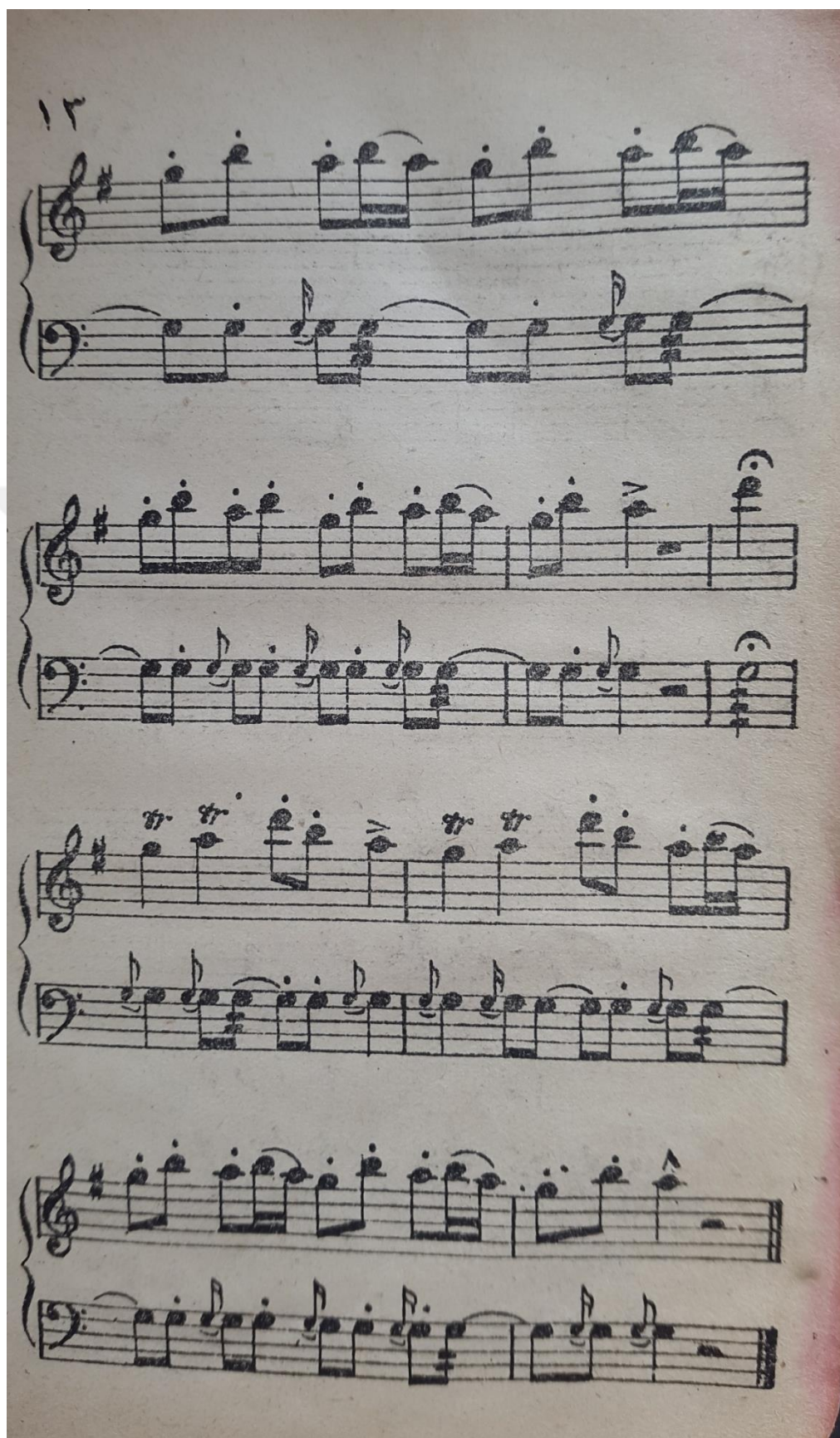
د = ۸۰

نمود ۲

فبغه

فبغه

Handwritten musical score for piano, measures 16-17. The score is written on two staves. The key signature has one sharp (F#). The notation includes various musical symbols such as notes, rests, and dynamic markings.

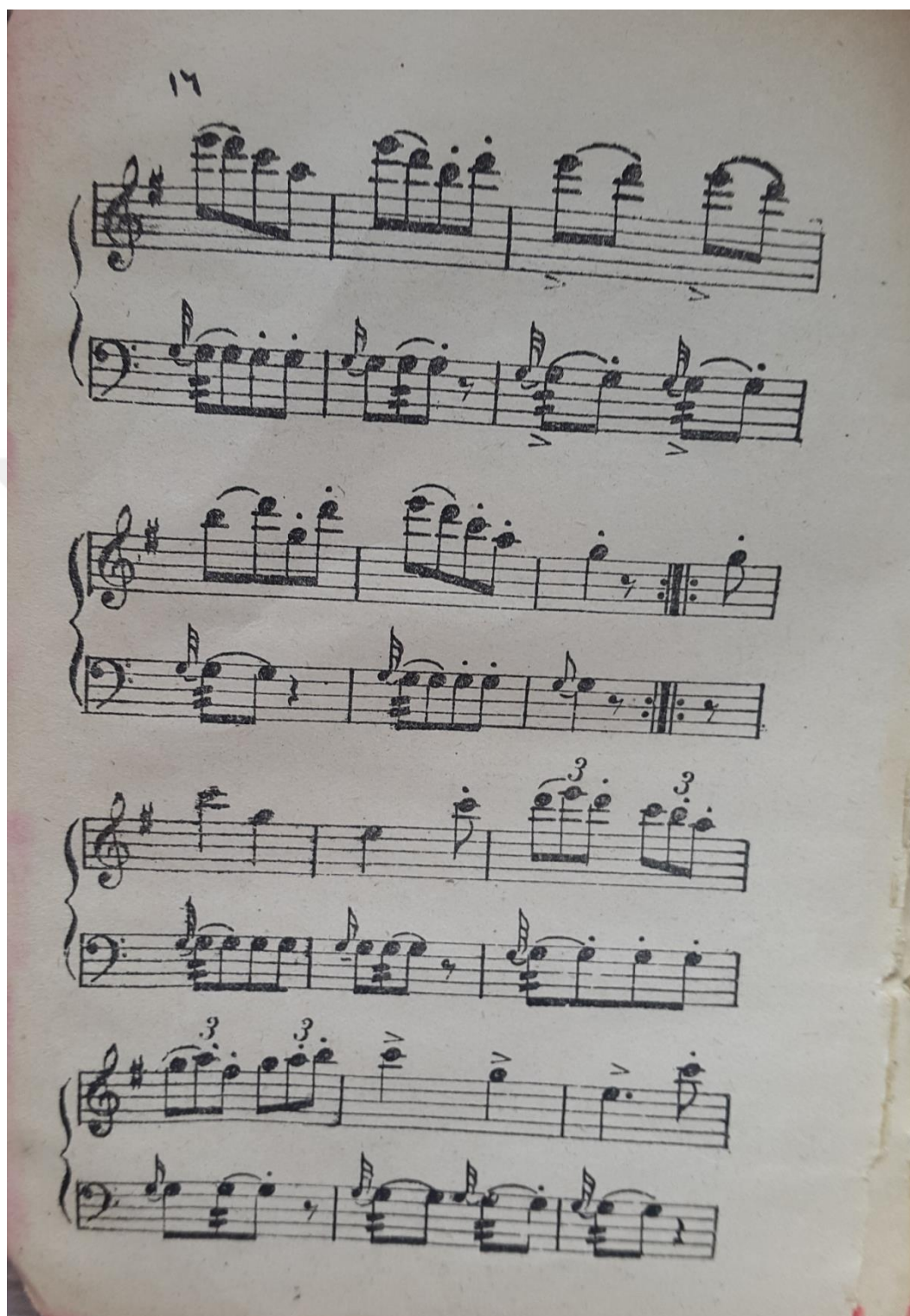

پورو بهه ماریشک
 ۱۴ $\text{♩} = ۸۰$ $\text{♩} = ۸۰$ $\text{♩} = ۸۰$

The musical score is written on six systems of two staves each. The first system includes a treble and bass staff. The second system also includes a treble and bass staff. The third system includes a treble and bass staff. The fourth system includes a treble and bass staff. The fifth system includes a treble and bass staff. The sixth system includes a treble and bass staff. The notation is handwritten and includes various musical symbols such as notes, rests, and bar lines. Some notes are marked with 'x' or 'v'.

10

Handwritten musical score for a piano piece, numbered 10. The score consists of six systems of two staves each (treble and bass clef). The notation includes various musical symbols such as notes, rests, and dynamic markings. The first five systems are in common time (C), and the sixth system is in 2/4 time. The sixth system includes the handwritten text "نزد ۲ مار" and "♩ = ۸." above the staff.

نیز در ۵ - مضمون و بیرون مجید لرزه و هم فم فویدیه رسم طبعی است

$\text{♩} = 116$

18

Fine

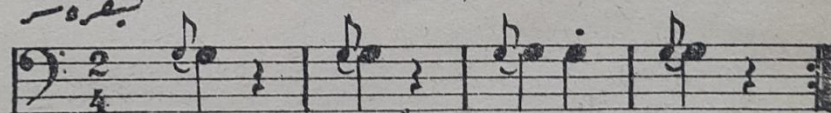
Fine *fx* *fx*

1. 2. *p*

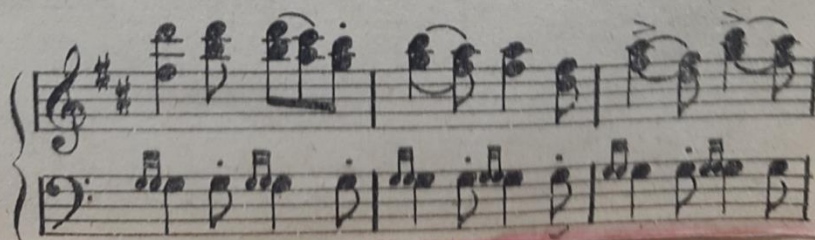
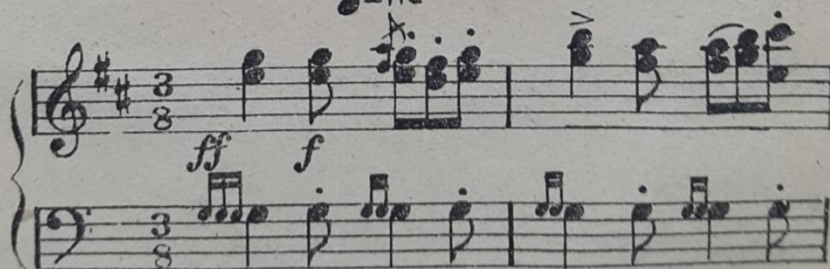
۱۹

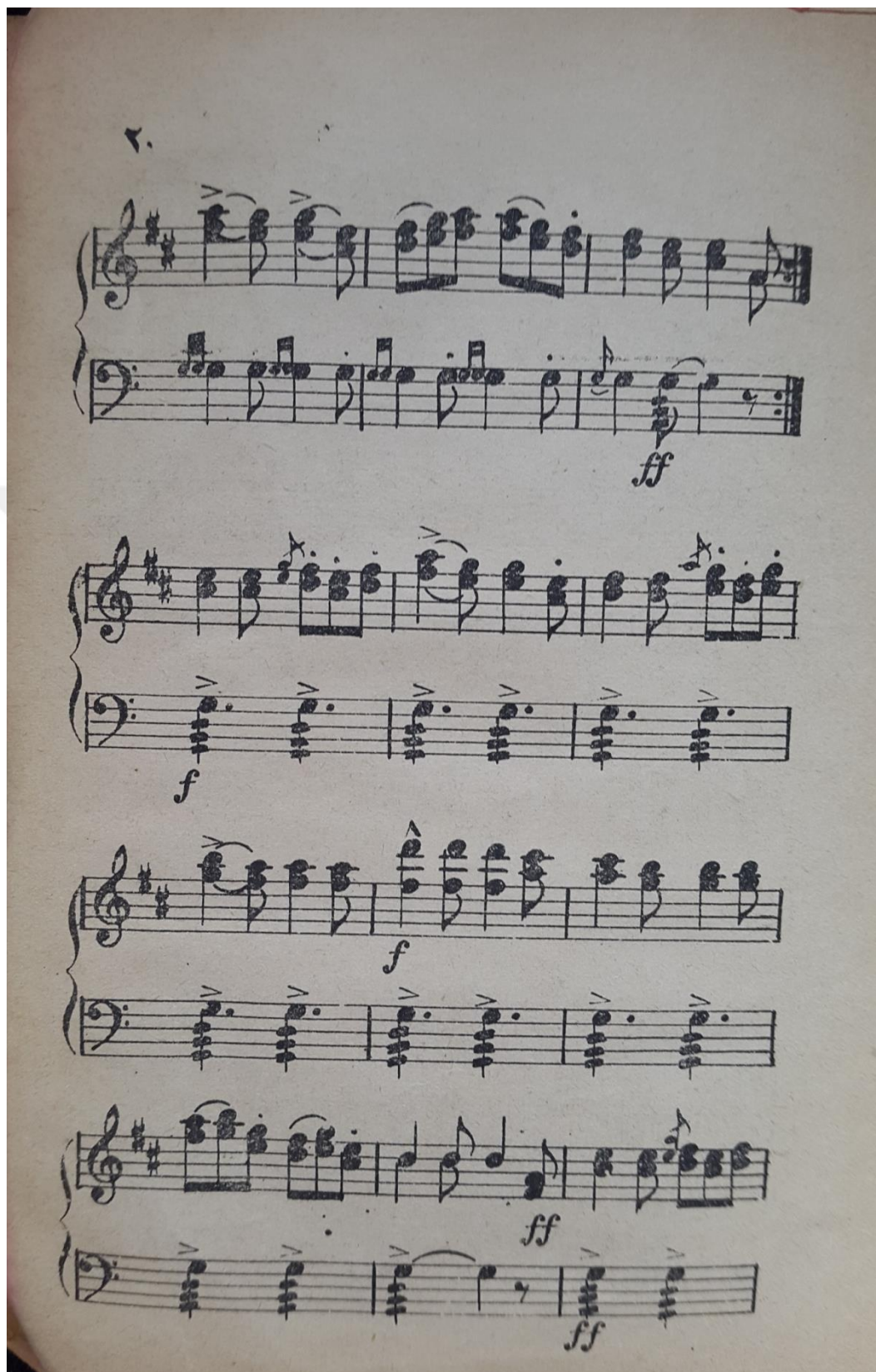

نومرد ۶ - موسيقا مجوده . م فم ، بلون جهه لربد و م فم فوايد رسم مجوده
 (۱۱۶) = ۱۱۶
 نيفره سر

نومرد ۷ - آلاي قولبله رسم مجوده ماري

۲۱

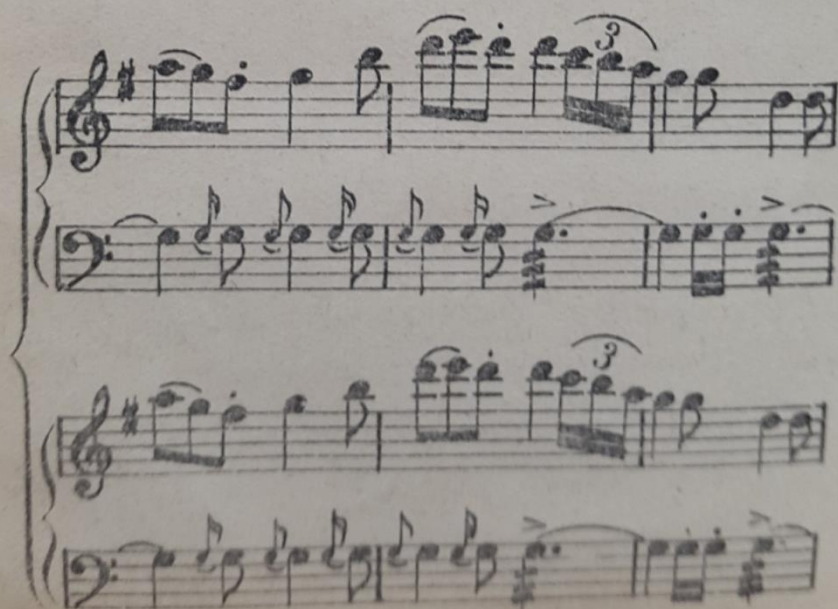
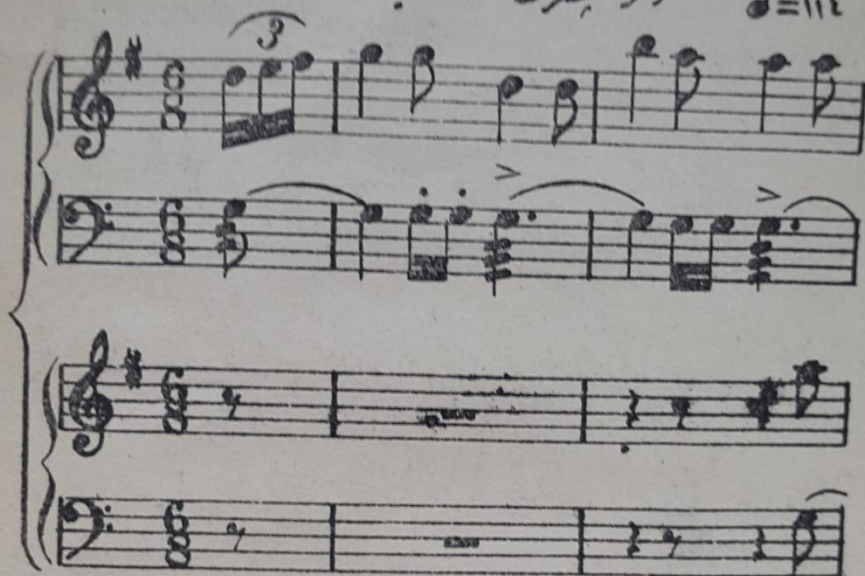
سویفتمین آری توید یکم فیه
۸ نفر و ۱۱۲
فبیره

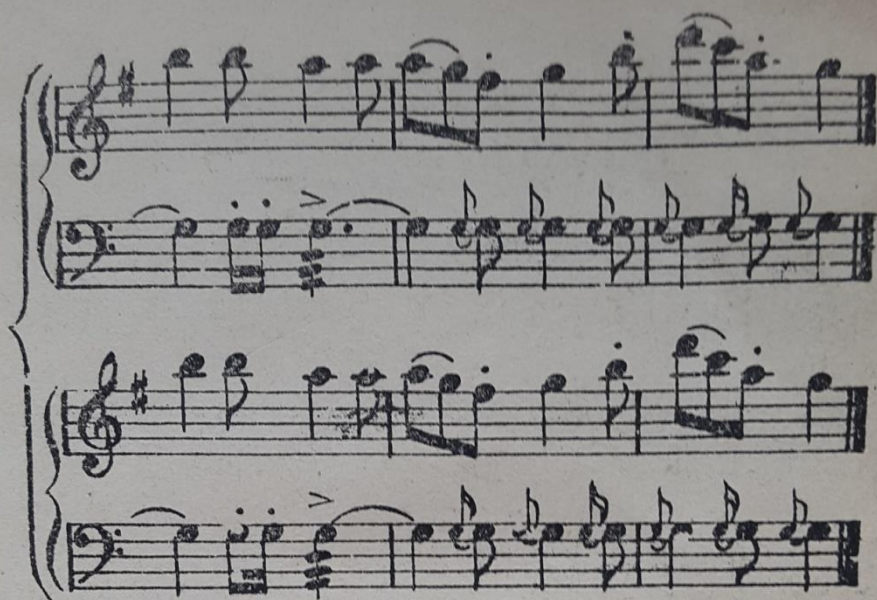
Da Capo.

۲۲۰

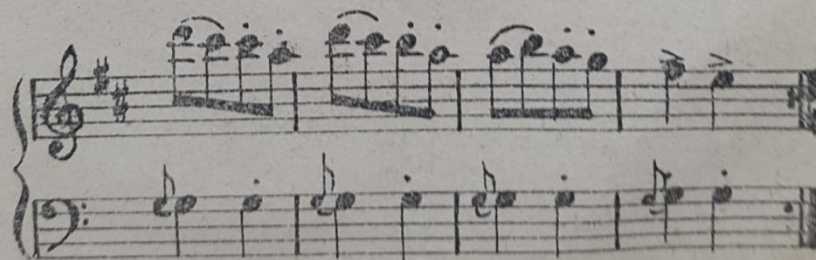
نزد
 رسم کبیره کبر و ده کلمه اوله فیه
 و زانینک اشد ان ایله مقبره بشرد

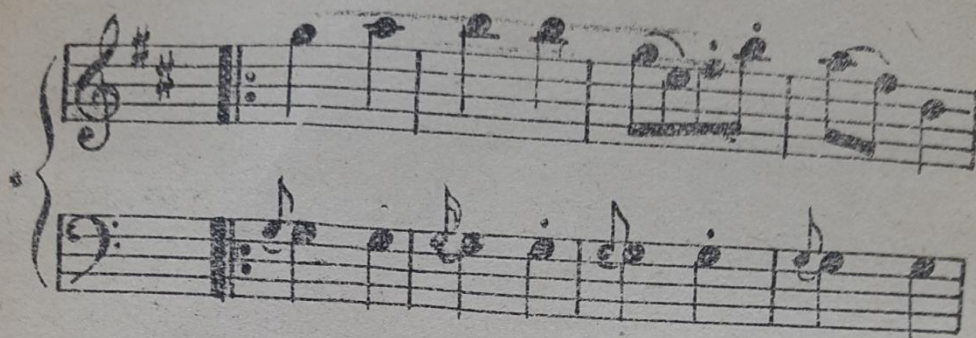
۱
 ♩ = ۱۱۴

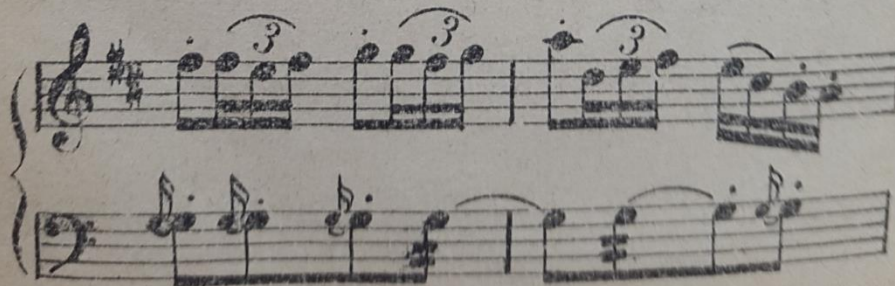

۱۱۶ = ل ابرود فرست، ساریش نوید ۱۰

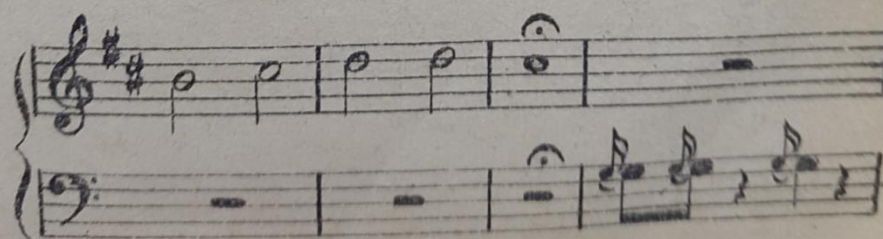
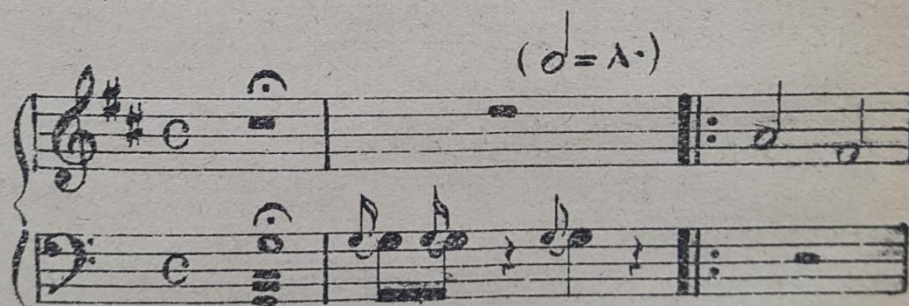

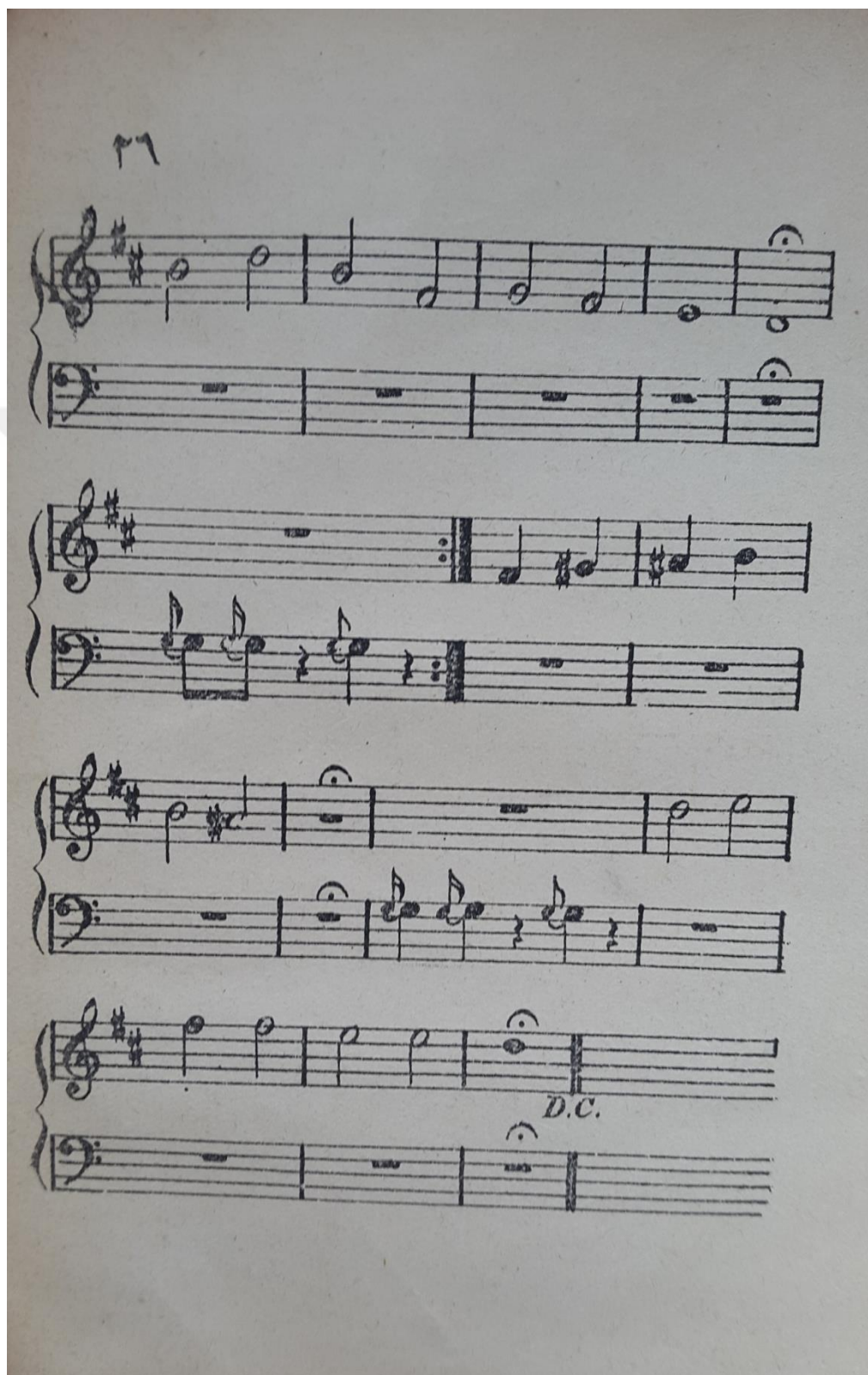
مارسره ساجان فطرت
فرمود ۱۱

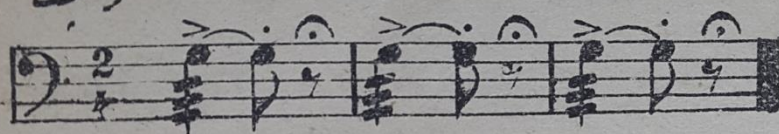
مارسه : غنیمت عینازده لایه مخصوص
نمود
۱۲

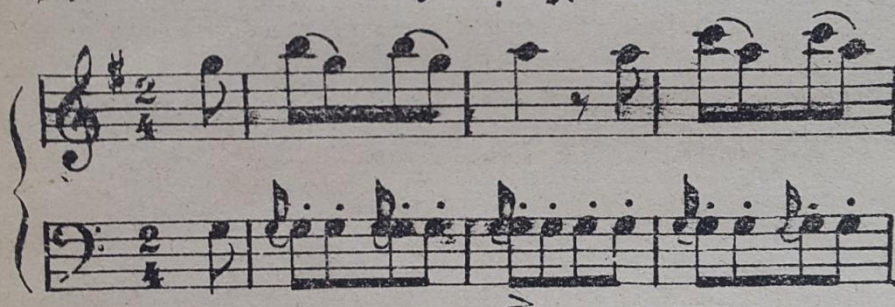
نمود ۱ یات سیروی

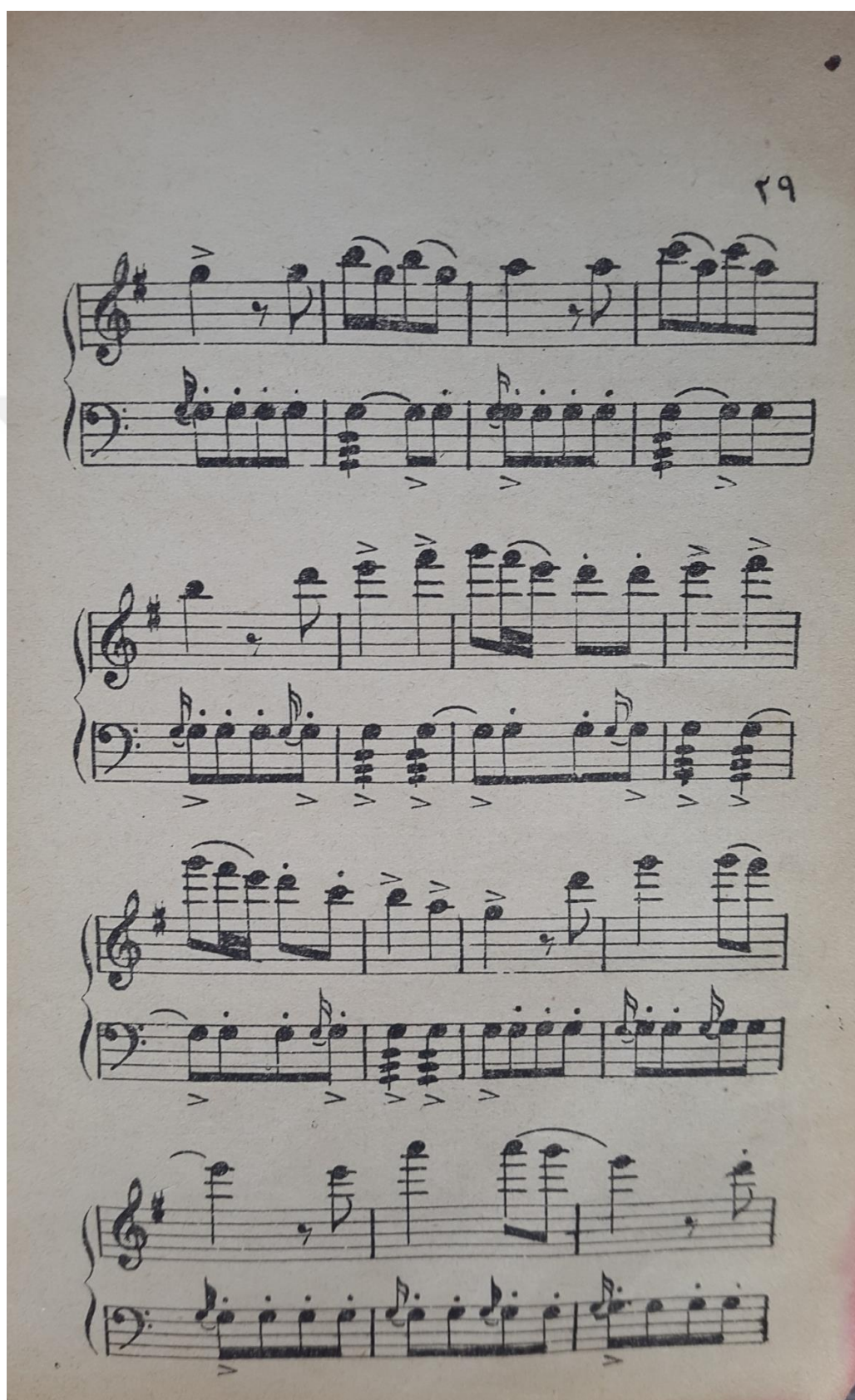
ترانیت

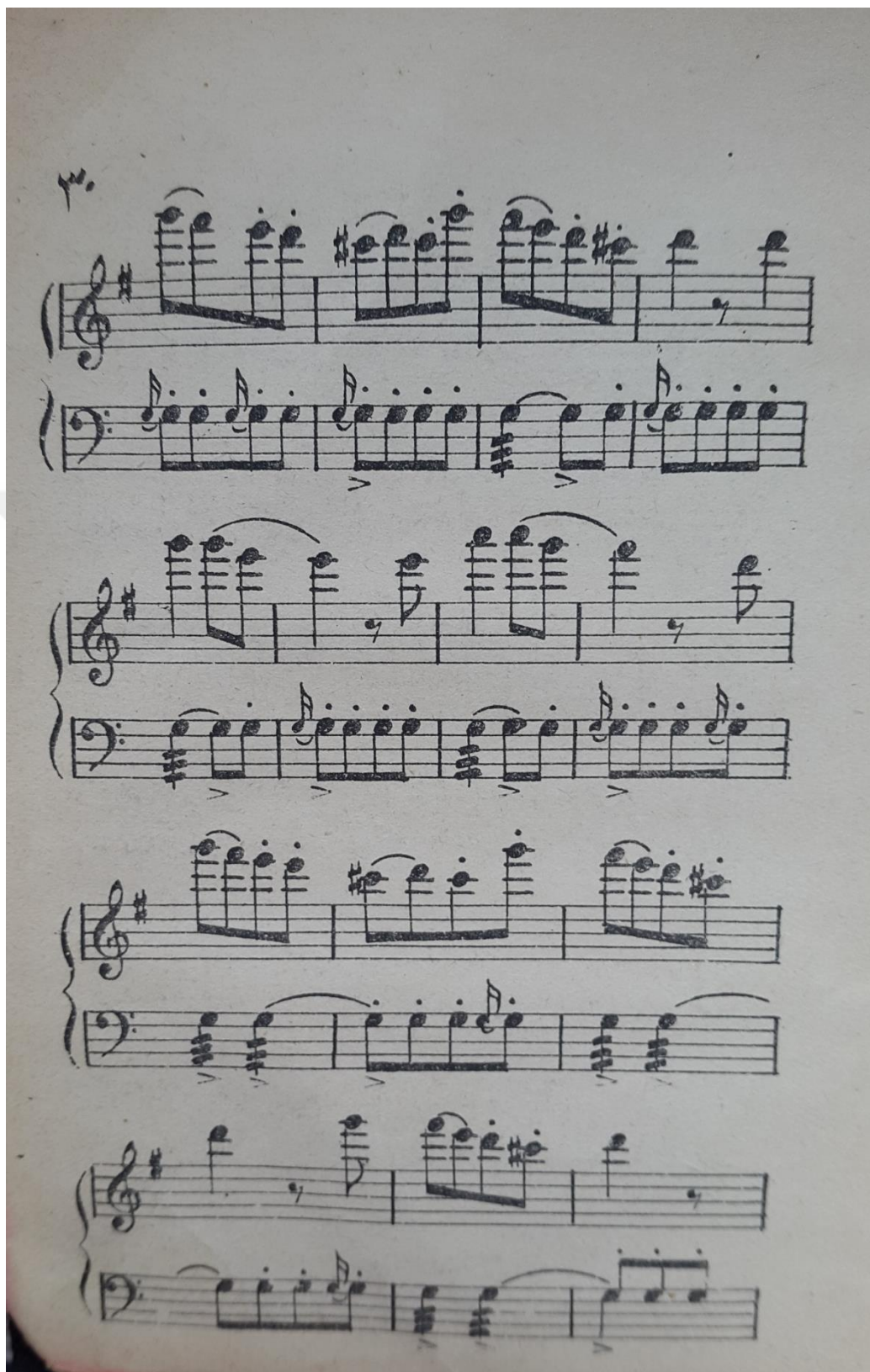

نمود ۲ یات هواسی

($d=100$)
 فنیه عبیدر به هوا بد نمود (۲ ح) یالساو به باد سیرایر

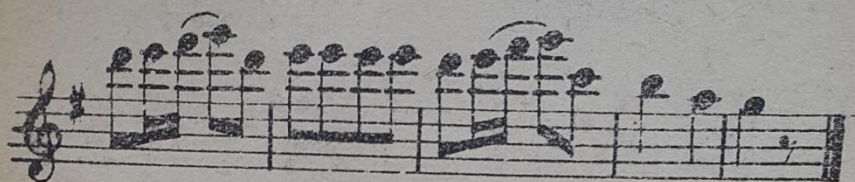

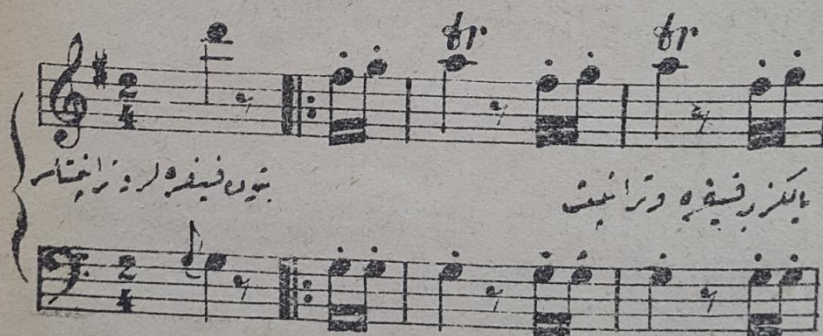

نبرد ۲ ع (♩=۸۰)

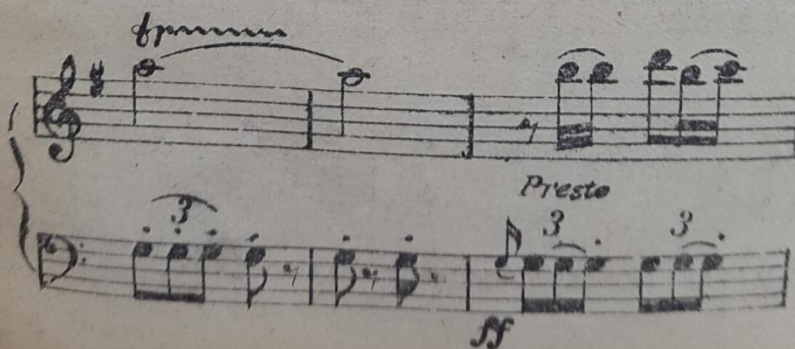

نبرد ۳ لبانی ریجه مخصوص با لکواسی بخیره بید و

نیون فیفره لر و زانفتار

بکزر فیفره و زانفت

بر نیفره بر ترانیت
بنون نیفره و ترانیت بر کند و

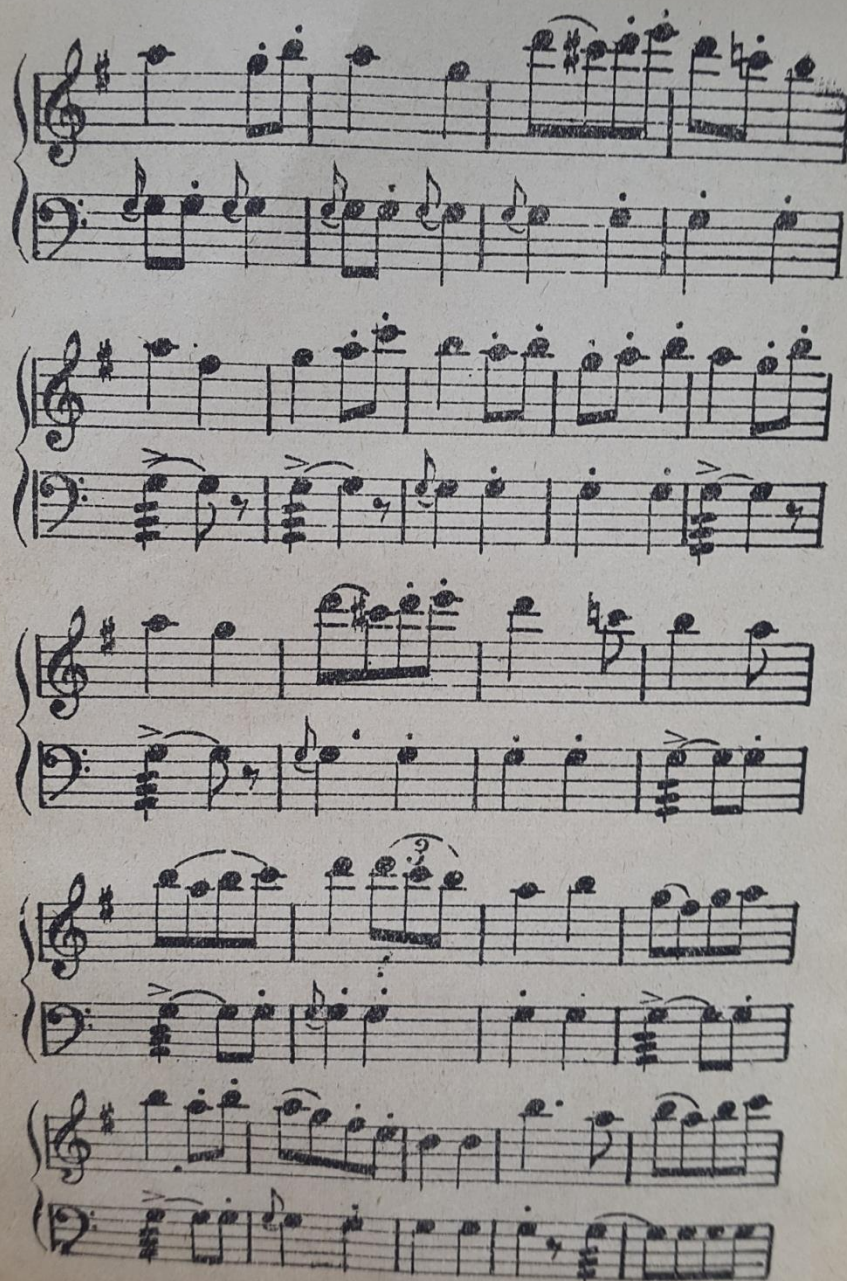
ff

فرورد : لبالی رسمیه مخصوص بانی لکوسی
اگر موسیقی ما رسیده به ایور سه نیفره لر عا لمار

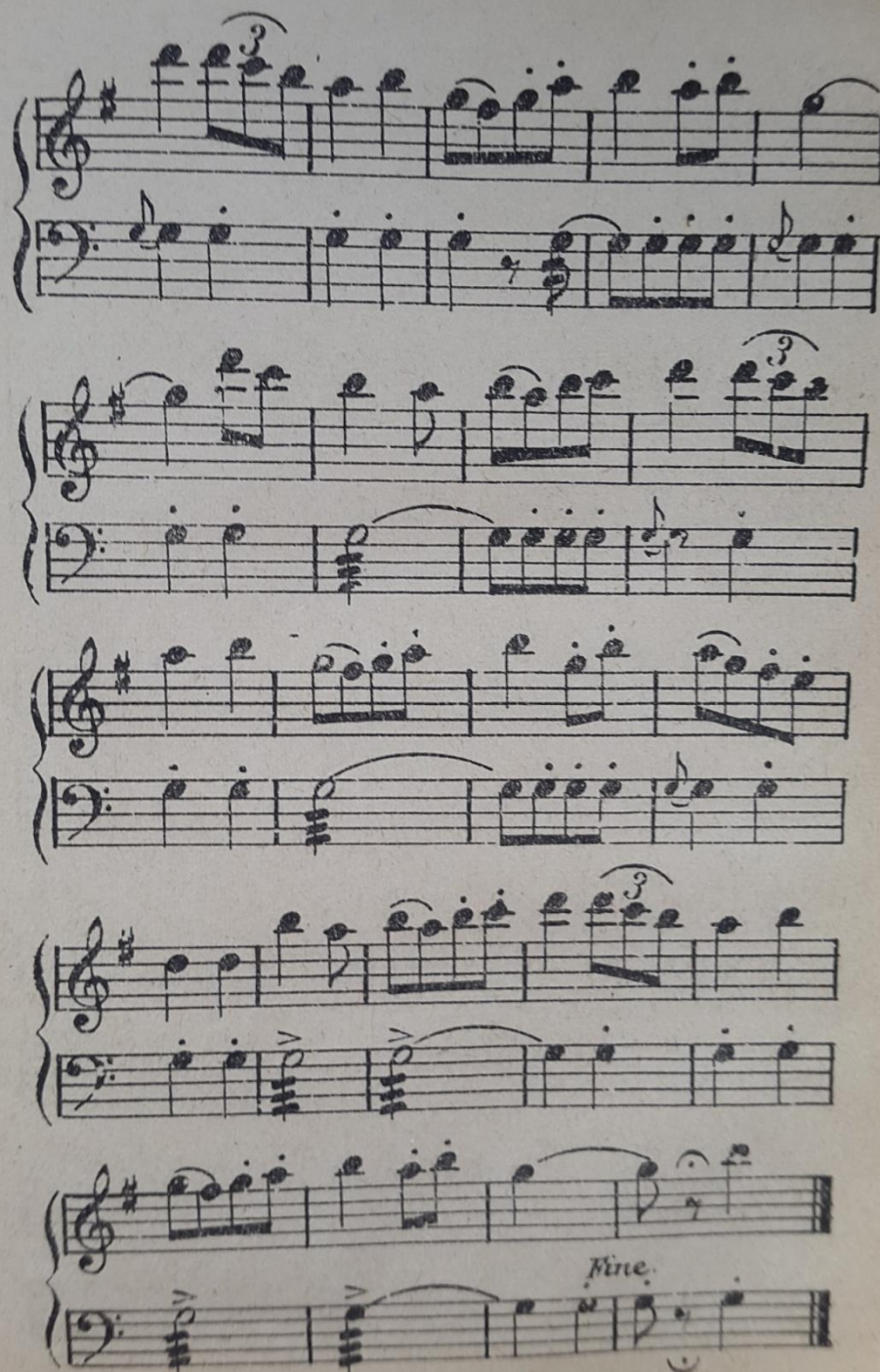
$\text{♩} = 114$

Solo.

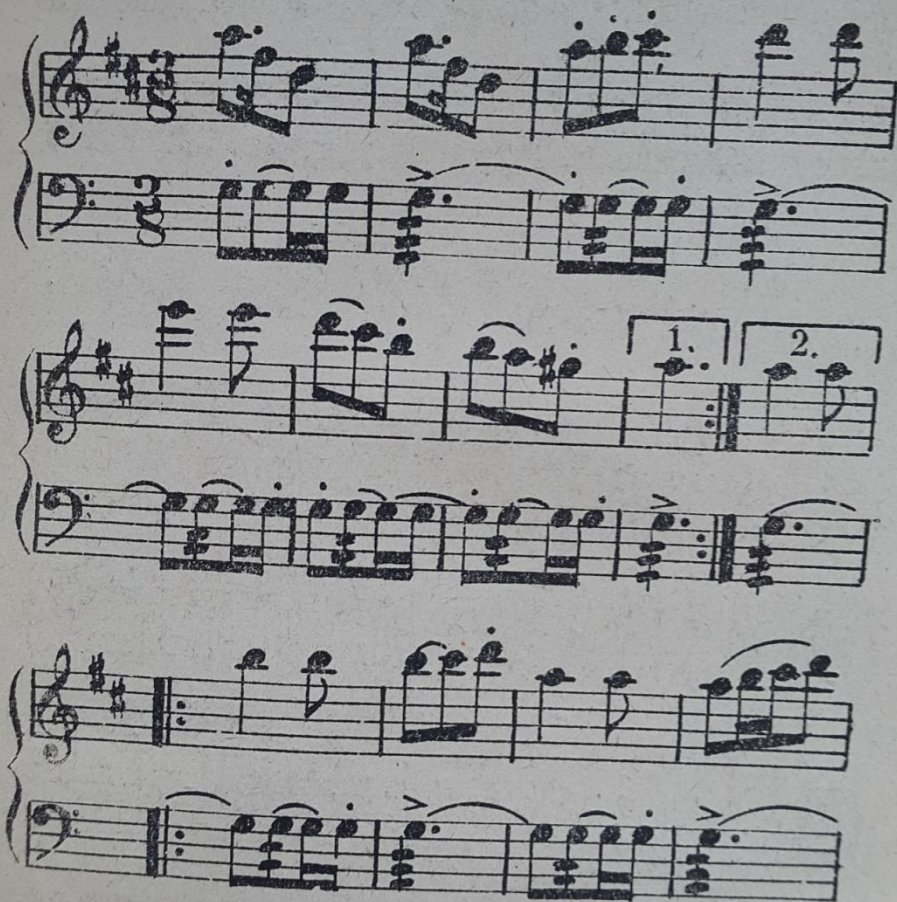
Tutti

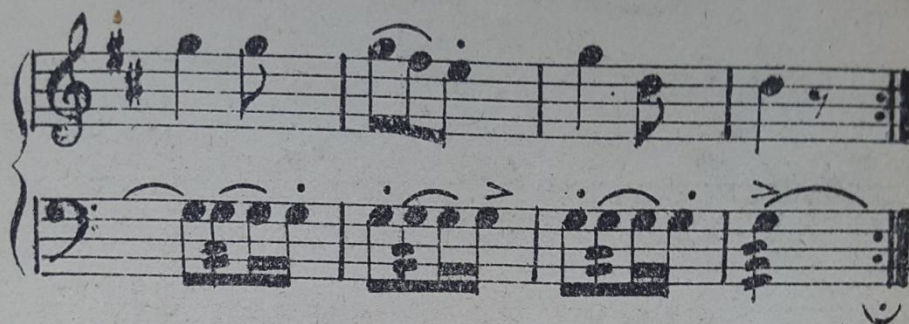

20

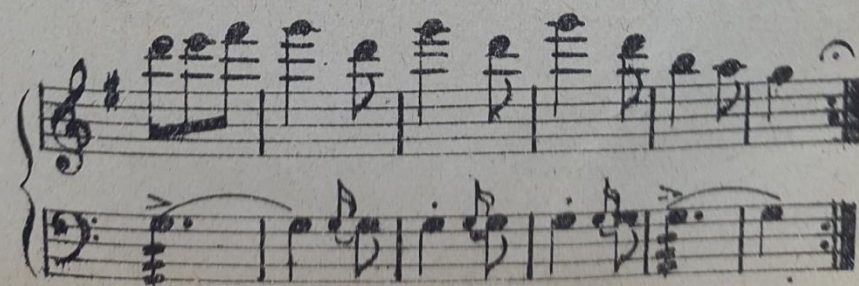
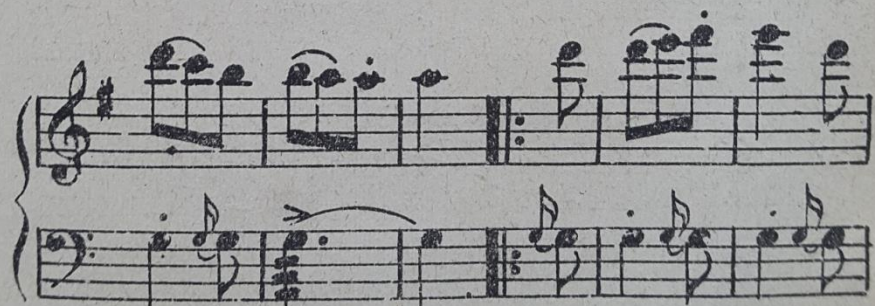
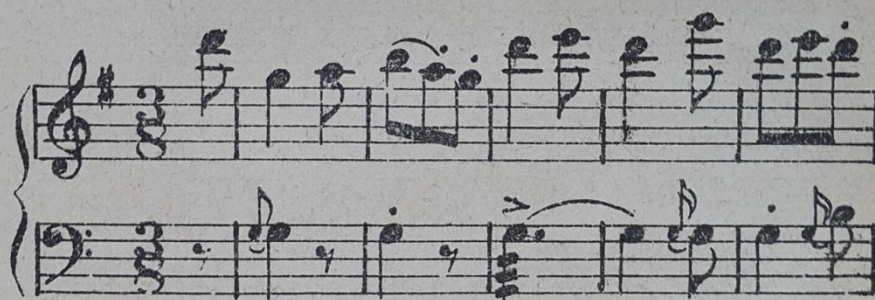

نومر ۵ فالس لکوسک ۳۶

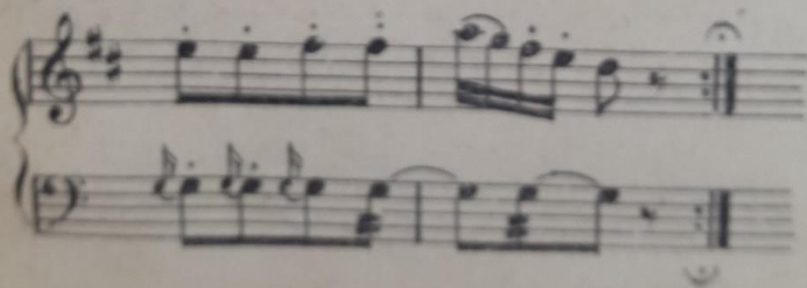
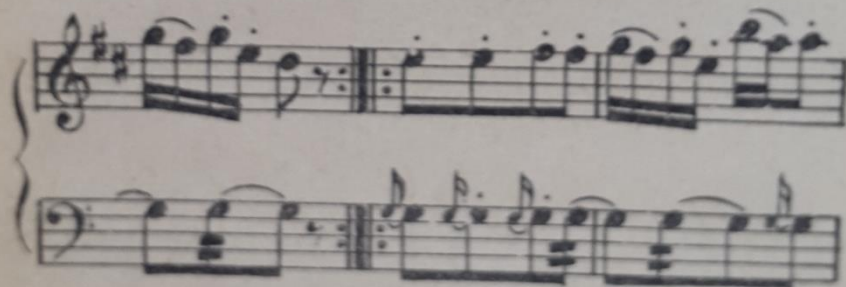
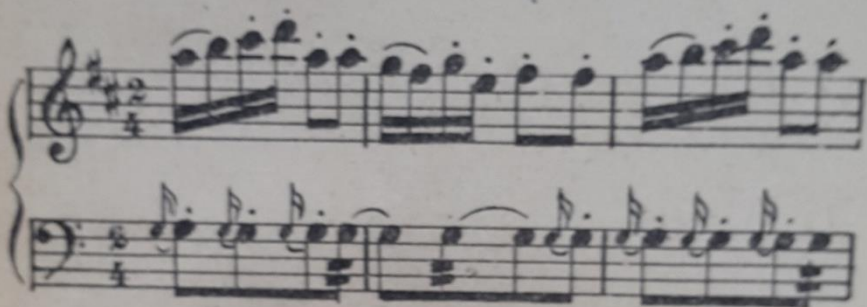
نمود ۶ اخراج زره غولی

نور و ۷ بور و پس نظامی ۳۸

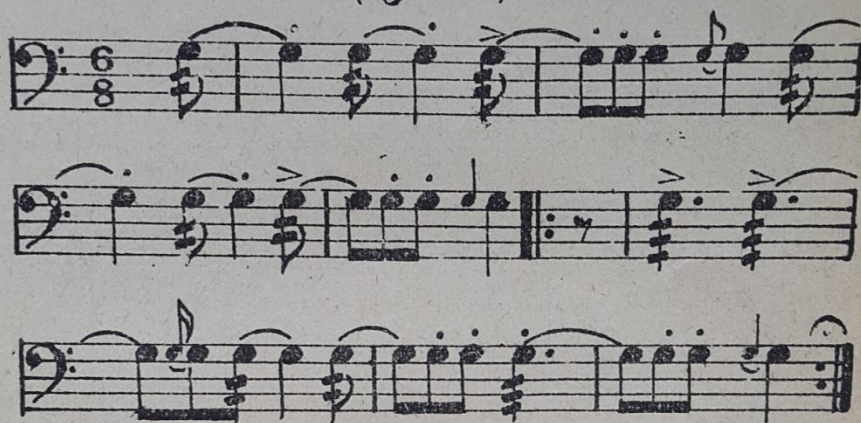

نور و ۸ قرغوللار حرنسید برهاله مبه ماس

۳۹. نمرود ۹ ترانیتالیه سلاخ با تنه اشارت

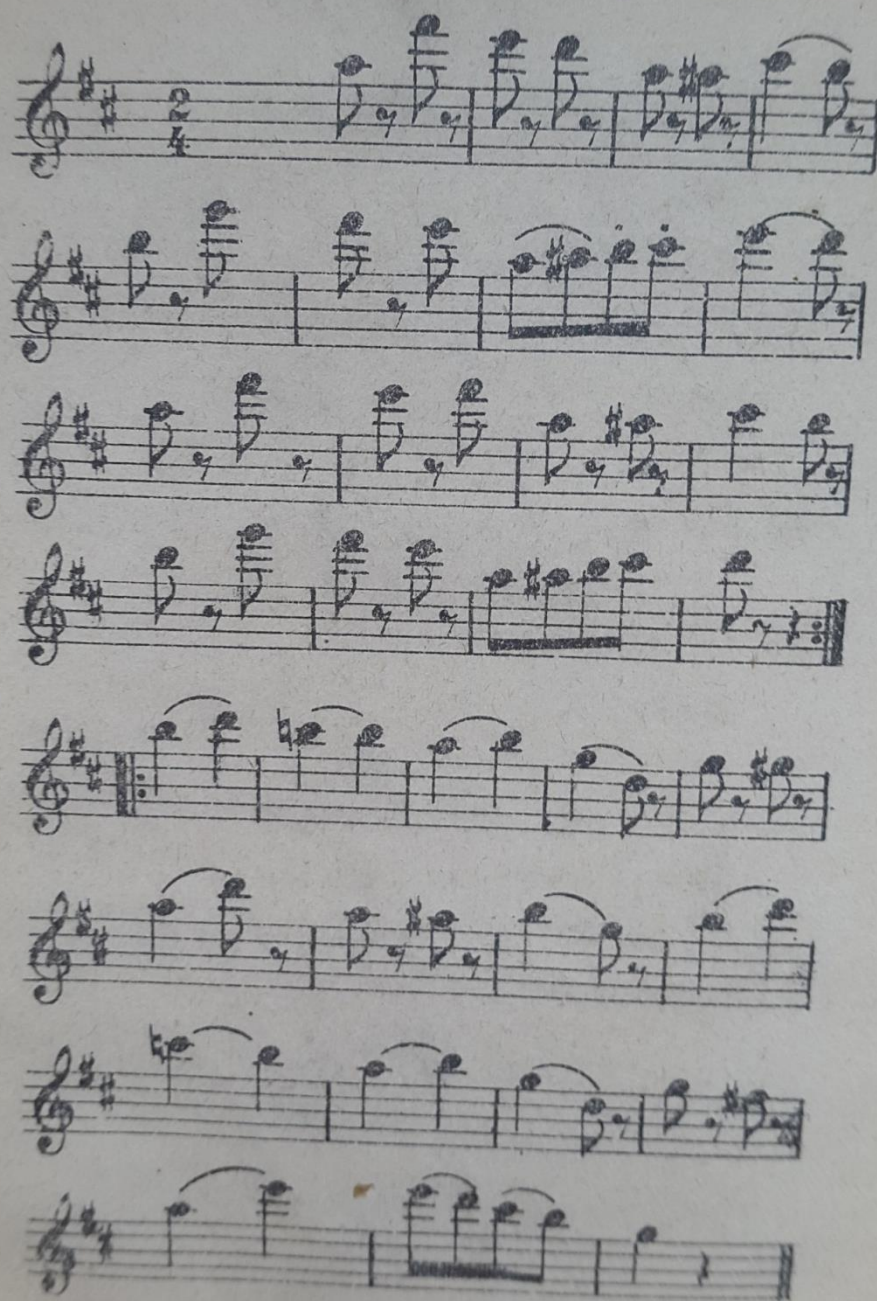
(♩ = ۸۰)

نمرود ۱۰ ترانیتالیه با تنصیه اشارت

2.

BİBLİYOGRAFYA

- Acun, Fatma, “ Klasik Dönem Eyalet İdare Tarzı Olarak Timar Sistemi ve Uygulaması “, *Türkler*, c.9, Yeni Türkiye Yay, Ankara 2002, ss. 899-902,
- Alkan, Ahmet Turan, “ II. Abdülhamid ve ordu “, *II. Abdülhamid Modernleşme Sürecinde İstanbul*, Seçil Ofset, İstanbul 2010, ss. 265-81,
- _____, “ Meşrutiyetten Cumhuriyete Ordu ve Siyaset ilişkileri “, *Türkler*, c.14, Yeni Türkiye Yay., Ankara 2002, ss. 765-781,
- Alkan, Necmettin, “ Sultan II. Abdülhamid ve Osmanlı Modernleşmesi “, *Devr-i Hamid II. Abdülhamid*, c.4, Erciyes Üniversitesi Yay., Kayseri 2011, ss. 93-117,
- Aydüz, Salim, “ Osmanlı Devleti’nde Ateşli Silah Sanayi ve Top Döküm Teknolojisi (1453-1566) “, *Osmanlı*, c.6, Yeni Türkiye Yay., Ankara 1999, ss. 633-45,
- Barkan, Ömer Lütfi, “ Timar “ *İA*, MEB yay., c.12/1, İstanbul 1993, ss. 286-333
- Beşirli, Mehmet, “ II. Abdülhamid Dönemi Osmanlı Ordusunda Kullanılan Alman Silahları “, *Devr-i Hamid II. Abdülhamid*, c.3, Erciyes Üniversitesi Yay., Kayseri 2011, ss. 81-101,
- Beydilli, Kemal (2006a) “ Mühendishâne-i Bahrî Hümâyûn “, *DİA*, c.31, TDVY, İstanbul 2006, ss. 514-16,
- _____, (2006b) “ Mühendishâne-i Berrî-i Hümâyûn “ *DİA*, c.31, TDVY, İstanbul 2006, ss. 516-18,
- Beyhan, Mehmet Ali, “ Yeniçeri Ocağının Kaldırılışı Üzerine Bazı Düşünceler ‘ Vak’a-yı Hayriyye’ “, *Osmanlı*, c.7, Yeni Türkiye Yay, Ankara 1999, ss. 258-72,
- Bostan, İdris, “ XVI- XVII. Yüzyıllarda Osmanlı Tersâneleri ve Gemi İnşa Teknolojisi “, *Osmanlı*, c.6, Yeni Türkiye Yay., Ankara 1999, ss. 612-20,
- Çadircı, Musa, “ II. Abdülhamid Döneminde Osmanlı Ordusu “, *Devr-i Hamid II. Abdülhamid*, c.3, Erciyes Üniversitesi Yay., Kayseri 2011, ss. 335-47,
- Çataltepe, Sipahi, “ III. Selim Devri Islahatı Nizâm-ı Cedid Ordusu “, *Osmanlı*, c.7, Yeni Türkiye Yay, Ankara 1999, ss. 241-49,
- Dağı, İhsan, “ Osmanlı Reform Hareketleri ve Avrupa Faktörü “, *Osmanlı*, c.7, Yeni Türkiye Yay., Ankara 1999, 322-26,

Erdoğan, Meryem Kaçan, “ II. Viyana Seferi’nde (1683) Osmanlı Ordusu’nun Kullandığı Silahlar ve Mühimmatının Temini “, *Osmanlı*,c.6, Yeni Türkiye Yay., Ankara 1999, ss. 660-69,

Gencer, Ali İhsan, “ Osmanlı Türklerinde Denizcilik “, *Osmanlı*, c.6, Yeni Türkiye Yay., Ankara 1999, ss. 569-89,

Göyünç, Nejat, “ Kuruluş Devrinde Askeri Teşkilat ve Devşirme Düzeni “, *Osmanlı*,c.6, Yeni Türkiye Yay., Ankara 1999, ss. 558-60,

İlgürel, Mücteba, “ Osmanlı Devleti’nde Ateşli Silahlar “, *Osmanlı*, c.6, Yeni Türkiye Yay., Ankara 1999, ss. 605-11,

İpşirli, Mehmet, “ Osmanlı Esas Yapısının Bozulması ve Islahı Çalışmaları Üzerine Bazı Gözlemler “ *Genel Türk Tarihi*,6, Yeni Türkiye Yay., Ankara 2002, ss. 225-38

Karpat, Kemal, “ I. Meşrutiyet Dönemi ve II. Abdülhamid’in Saltanatı (1876- 1909) “, *Türkler*,c.12, Yeni Türkiye Yay.,Ankara 2002, 873-888,

Levy, Avıgdor, “ II. Mahmud Döneminde Askerî Reform ve Ulema “, Coşkun Yılmaz (Ed.), *II. Mahmud Yeniden Yapılanma Sürecinde İstanbul*,Seçil Ofset, İstanbul 2010, ss. 151-61,

Öz, Mehmet, “ II. Viyana Seferine kadar XVII. Yüzyıl “, *Türkler*,c.9, Yeni Türkiye Yay., Ankara 2002, ss. 711-29,

Özcan, Abdülkadir (2002a), “ Osmanlı Devleti’nin Askerî Yapısı “, *Genel Türk Tarihi*,c.6, Yeni Türkiye Yay., Ankara 2002, ss.249—273

_____ (2002b) , “ Osmanlı Devleti’nin Askerî Yapısı “, *Türkler*, c.10, Yeni Türkiye Yay., Ankara 2002, ss. 107-21,

_____ , “ Devşirme “, *DİA*, c.9, TDVY, İstanbul 1994, ss.254-57,

_____ , “ Osmanlı Askerî Teşkilatı, *Osmanlı*, c.6,Yeni Türkiye Yay., Ankara 1999, ss. 551-57,

Özcan, Abdülkadir,” Yeniçeri Ocağı ve VAKA-İ HAYRİYE “ *İkinci Mahmud Yeniden Yapılanma Sürecinde İstanbul*, İstanbul 2010, 85-101,

Petrosyan, Irina, “ Osmanlı İmparatorluğu’nda Askeri Reformlar Konusunda İlk Girişim: XVI. Yüzyılın sonu ile XVII. Yüzyılın Başında Yeniçeri Ocağı “, *Osmanlı*, c.6, Yeni Türkiye Yay., Ankara 1999, ss. 673-83,

Saydam, Abdullah, “ Tanzimat Devri Reformları “, *Türkler*,c.12, Yeni Türkiye Yay., Ankara 2002, ss. 782-804,

Subaşı, Turgut, “ Sultan Abdülmecid ve Sultan Abdülaziz “, *Türkler*,c.12, Yeni Türkiye Yay., Ankara 2002, ss. 753-81,

Taşkıran, Cemalettin, “ Yükselme Döneminde Osmanlı Ordusu “, *Osmanlı*,c.6, Yeni Türkiye Yay., Ankara 1999, ss. 561-68,

Türkmen, Zekeriya, “ II. Meşrutiyet Döneminden Mütareke Dönemine Geçiş Sürecinde Osmanlı Ordusunu Yeniden Düzenleme Çabaları “ , *Osmanlı*,6, Yeni Türkiye Yay., Ankara 1999, ss. 695-702,

Yalçinkaya, Mehmet Alaaddin, “ Nizam-ı Cedid Döneminde Osmanlı Devleti’nin Modernleşmesinde İngilizlerin Rolü “, *Osmanlı*, c.6,Yeni Türkiye Yay., Ankara 1999, ss. 684-94,

Yıldız, Aysel (2010a), “ Kabakçı isyanı ve III. Selim’in Katli “, Coşkun Yılmaz (Ed.), *III. Selim İki Asrın Dönemecinde İstanbul*,Seçil Ofset, İstanbul 2010, ss. 227-38,

Yıldız, Gültekin (2010b),“ Üniformalı Padişah II. Mahmud “, Coşkun Yılmaz (Ed.), *II. Mahmud Yeniden Yapılanma Sürecinde İstanbul*,Seçil Ofset, İstanbul 2010, ss. 103-29,

Kitaplar

Berkes, Niyazi, *Türkiye’de Çağdaşlaşma*,YKY, İstanbul, 2004,

Doğru, Halime, *Osmanlı İmparatorluğunda YAYA-MÜSELLEM-TAYCI TEŞKİLATI*,Eren Yay., İstanbul, 1990,

Erickson, Edward J, *I. Dünya Savaşı’nda Osmanlı Ordusu*,Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul,2009,

Goodwin, Godfrey, *Yeniçeriler*,Derin Türkömer (çev.) , Doğan Kitapçılık, İstanbul, 2002,

Halaçoğlu, Yusuf, *XIV-XV. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilâtı ve Sosyal Yapı*,TTK Yay., Ankara, 1995,

Hayta, Necdet, Uğur Ünal, *Osmanlı Devleti’nde Yenileşme Hareketleri*,Gazi Kitabevi, Ankara, 2012,

İnalcık, Halil, *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600)*,Ruşen Sezer (çev.), YKY, İstanbul, 2006,

Karal, Enver Ziya, *Osmanlı Tarihi*,c.V, TTK Yay., Ankara, 2011,

Moreu, Odile, *Reformlar Çağında Osmanlı İmparatorluğu*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yay., İstanbul, 2010,

Nuri, Mustafa, *Netayic ü-Vukuat Kurumları ve Örgütleriyle Osmanlı Tarihi*, c.I-II, Neşet Çağatay (sad.), TTK Yay., Ankara, 1992,

Ortaylı, İlber, *Osmanlı İmparatorluğunda Alman Nüfuzu*, Kaynak Yay., İstanbul, 1983,

Purgstall, Joseph von Hammer, *Büyük Osmanlı Tarihi*, c.I, Sabah Yay., t.y,

Shaw, Stanford, *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye*, c.I, Mehmet Harmancı (çev.) e Yay., İstanbul, 1994,

Shaw, Stanford, Ezel kural, SHAW, *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye*, c.II, Mehmet Harmancı (çev.) , e Yay., İstanbul, 2000,

Somel, Selçuk Akşin, “ Kırım Savaşı, Islahat Fermanı ve Osmanlı Eğitim Düzeninde Dönüşümler, “ *Tanzimat Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu*, Halil İnalcık, Seyitdanlıoğlu Halil (ed.), Türkiye İş Bankası Yay., Ankara, 2012, ss. 685-708,

Şevket , Mahmud, *Osmanlı Teşkilat ve Kıyafet-i Askeriyyesi*, TTK Yay., Ankara, 2010,

Taneri, Aydın, *Osmanlı Kara ve Deniz Kuvvetleri*, Kültür Bakanlığı, y.y., t.y.,

Tok, Özen, *Osmanlı Teşkilat Tarihi*, Tufan Gündüz, (Ed), Grafiker Yay., Ankara, 2012, ss.113-216

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi*, c.I, TTK Yay., Ankara, 2011,

_____ (1988a), *Osmanlı Devleti Teşkilatında Kapıkulu Ocakları*, c.I, TTK Yay., Ankara,

_____ (1988b), *Osmanlı Devleti Teşkilatından Kapıkulu Ocakları*, c.II, TTK Yay., Ankara

Yılmaz, Ömer Faruk, *Belgelerle Osmanlı Tarihi*, c.4, Osmanlı Yayınevi, İstanbul, 2010.

Tezler

Altuntaş, İbrahim, “ Yeniçeri Ocağı’nın Kaldırılmasından Sonra Bektaşî Tekkeleri ve Osmanlı Yönetimi “, (Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü **Yüksek Lisans Tezi**), Eskişehir 2005,

Arslan, Halit, “ Sultan II. Abdülhamid Devri Osmanlı Ordusunda Alman Etkisi “, (Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, **Yüksek Lisans Tezi**) Ankara 2012,

Arslan, Hatice, “ Osmanlı Askeri Islahatlarında İstihdam Edilen Yabancı Uzmanlar (1730-1908) “, (Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, **Yüksek Lisans Tezi**), Isparta 2010,

Çolak, Hikmet, “ 1926 Tarihli Topçu Ta’limnamesi Işığında Cumhuriyetin İlk Yıllarında Topçu Eğitimi “, (Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, **Yüksek Lisans Tezi**), Sivas 2013,

Fil, Gökhan, 1315 (1899- 1900) Tarihli Süvari Talimnamesine Göre Son Dönem Osmanlı Ordusunda Süvari Eğitimi (Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, **Yüksek Lisans Tezi**), Sivas 2013,

Kaya, Sezgin, “ Tanzimat Dönemi Osmanlı Ordusu (1839-1876) “, (Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, **Yüksek Lisans Tezi**) Eskişehir 2005,

Özdemir, Serdar, “ Osmanlı Devleti’nde Devşirme Sistemi “, (Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, **Doktora Tezi**), İstanbul 2003,

Parmaksız, Esmâ, “ II. Abdülhamid Dönemi (1876-1909) Eğitim Sistemi Eğitim Yapıları ve Askeri Rüşdiyeler “ (Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, **Doktora Tezi**), İstanbul 2006,

Şimşek, Ali Rıza, “ Osmanlı Ordusunda 18. ve 19. Yüzyıllarda Yapılan Islahat Çalışmaları ve Bu Çalışmalarda Yabancı Uzmanların Rolü “, (Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, **Yüksek Lisans Tezi**), Sakarya 2006,

Turan, Ahmet, “ 1310 (1895) Osmanlı Piyâde Ta’limnâmesi Işığında Son Dönem Osmanlı Piyade Eğitimi “ (Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, **Yüksek Lisans Tezi**), Sivas 2012,

Ünal, Uğur, “ Sultan Abdülaziz Dönemi Osmanlı Kara Ordusu (1861-1876)“, (Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, **Doktora Tezi**), Ankara 2006,

Ünsal, Fatih, ” Modernleşme Dönemi Osmanlı Devleti Kara Kuvvetleri, (1826-76) (Teşkilâtı- Gelişimi) “, (Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, **Yüksek Lisans Tezi**), Kırıkkale 2007,

Ürkmez, Naim, “ II. Abdülhamid’in Modernleşme Arayışı “, (Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, **Yüksek Lisans Tezi**), Erzurum 2006,

Yeşil, Fatih, “ Nizâm-ı Cedid’den Yeniçeriliğin Kaldırılışına Osmanlı Kara Ordusunda Değişim 1793-1826 “ (Hacettepe Sosyal Bilimler Enstitüsü, **Doktora Tezi**), Ankara 2009,

Yıldırım, Rüveyda Nida, “ II. Mahmud Dönemi Islahat Hareketleri “, (Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, **Yüksek Lisans Tezi**), Elazığ 2006,

Başvuru Kaynakları

Devellioğlu, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi, Ankara 2012,

Kanar, Mehmet, *Etimolojik Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, Derin Yay., İstanbul 2012,

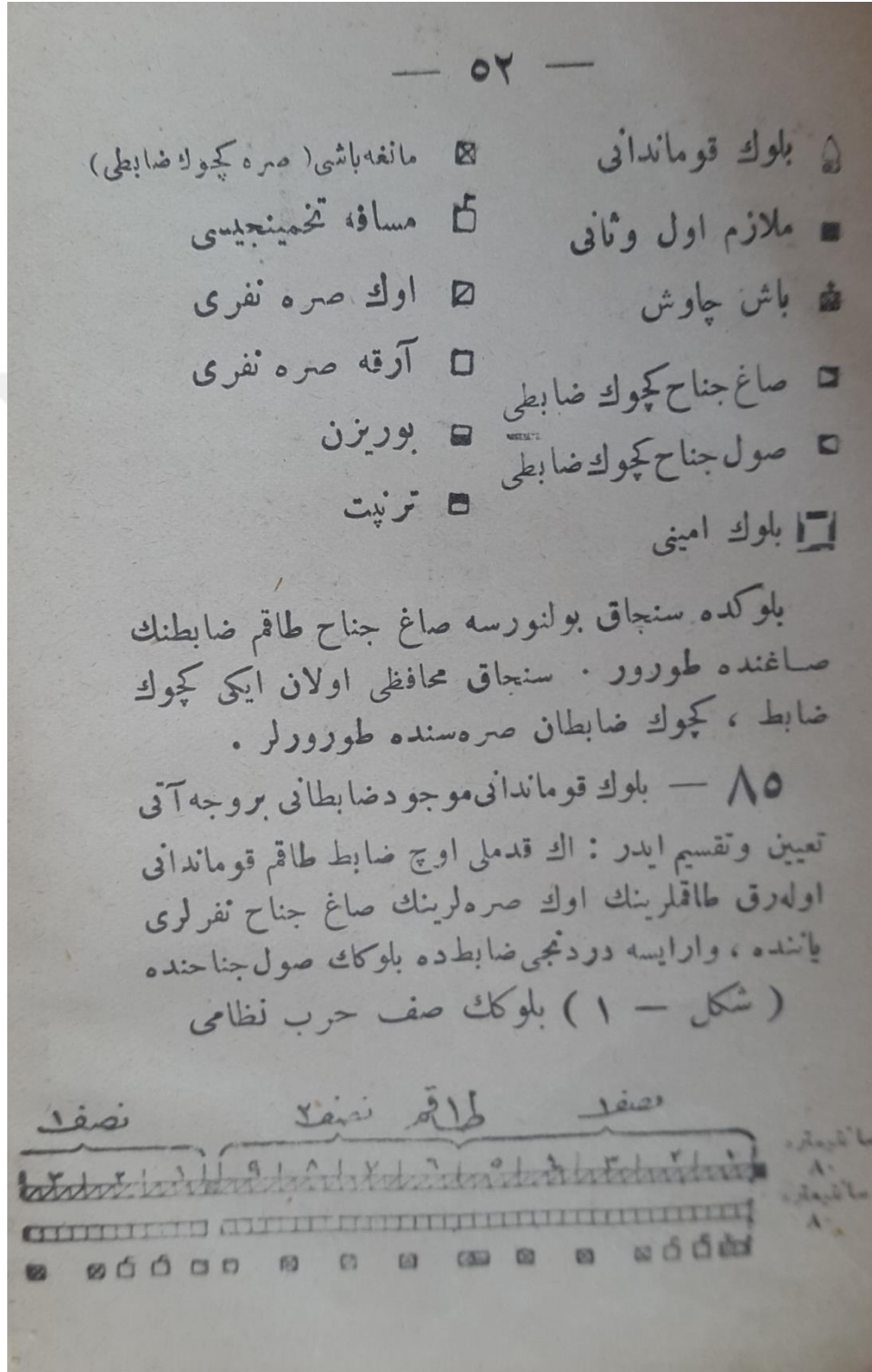
Sami, Şemseddin, *Kâmûs-ı Türkî*, Çağrı Yay., İstanbul,

Türkçe Sözlük, TDK Yay., Ankara 2011,

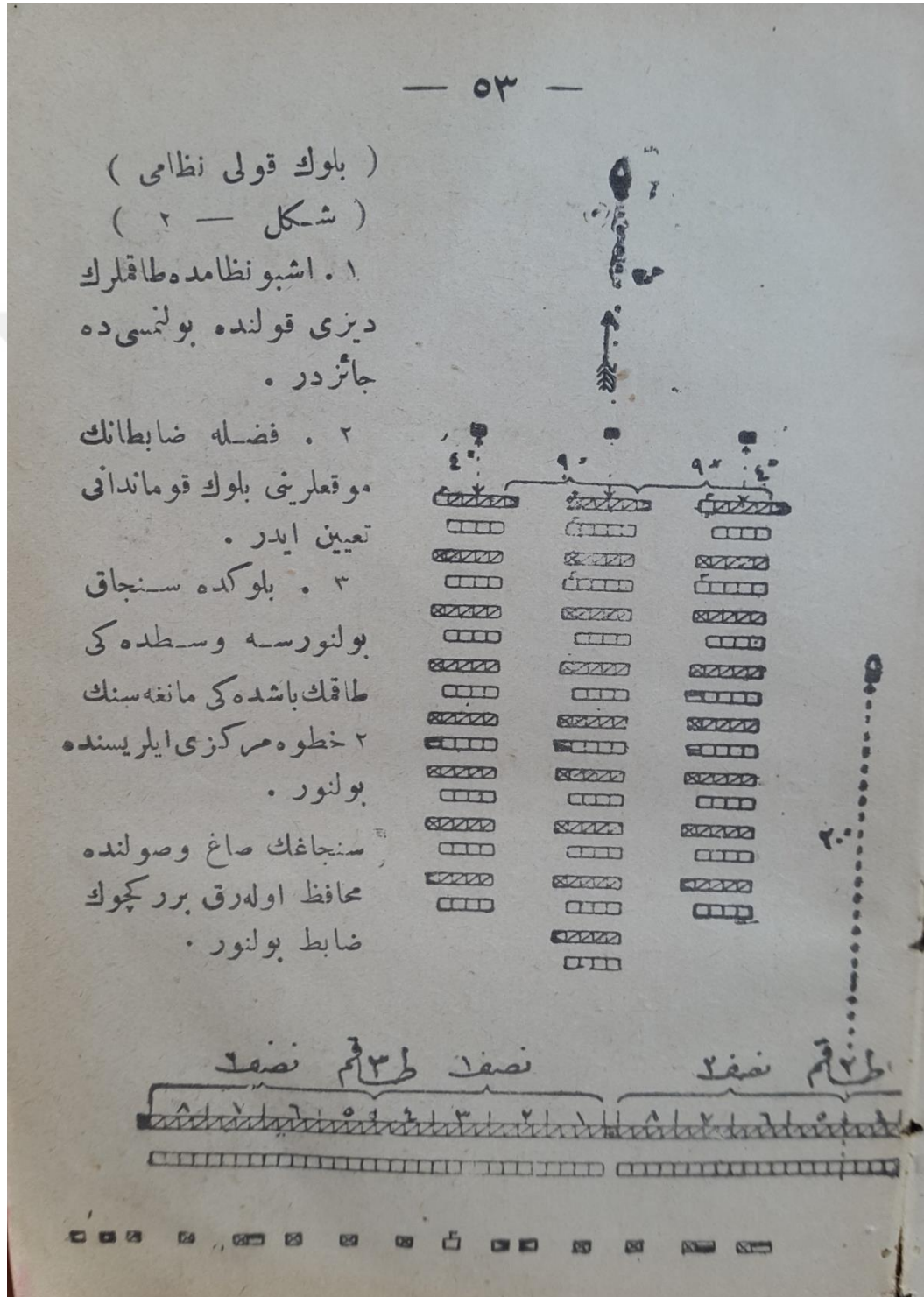

EKLER

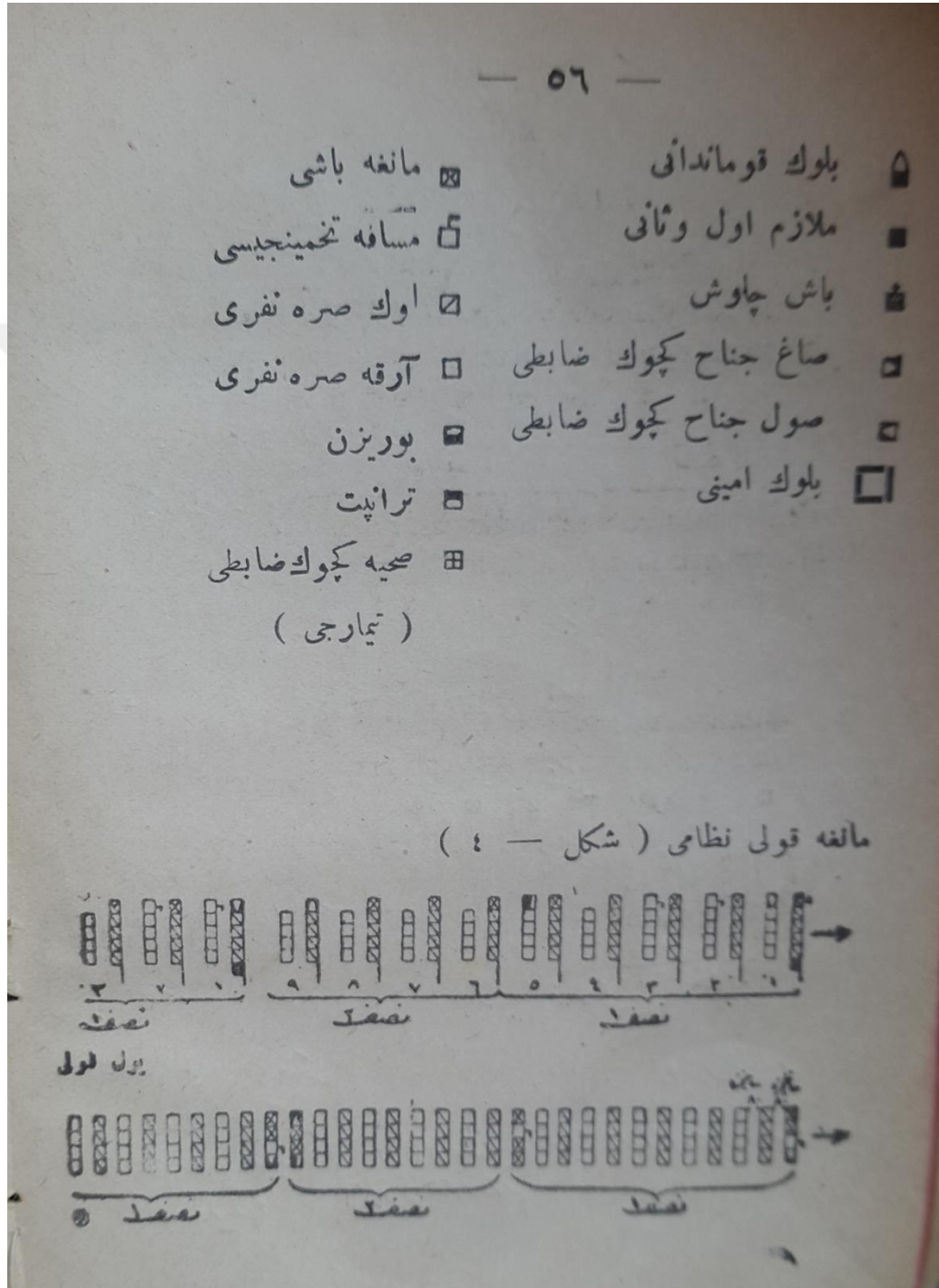
Şekil : 1

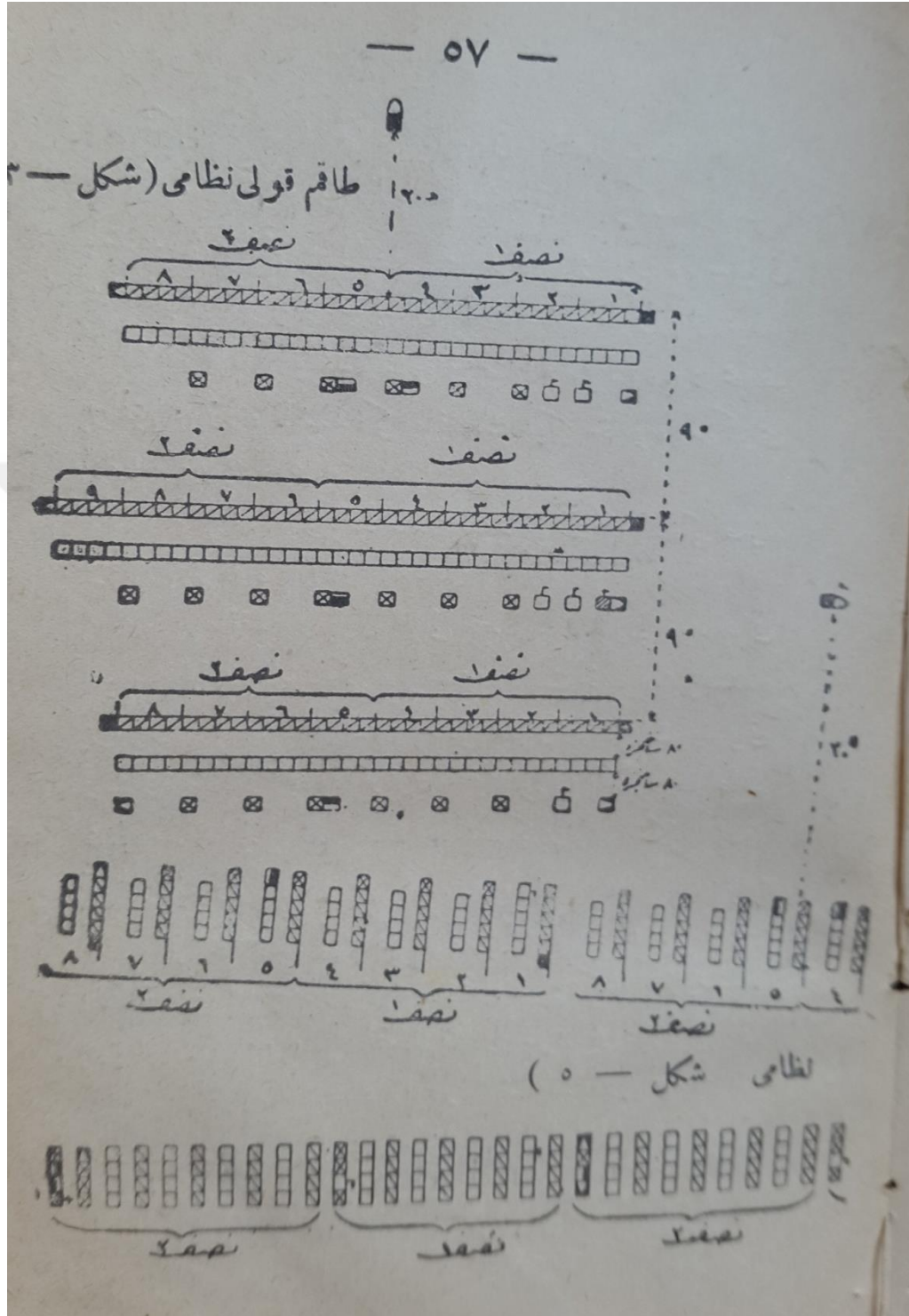
Şekil : 2

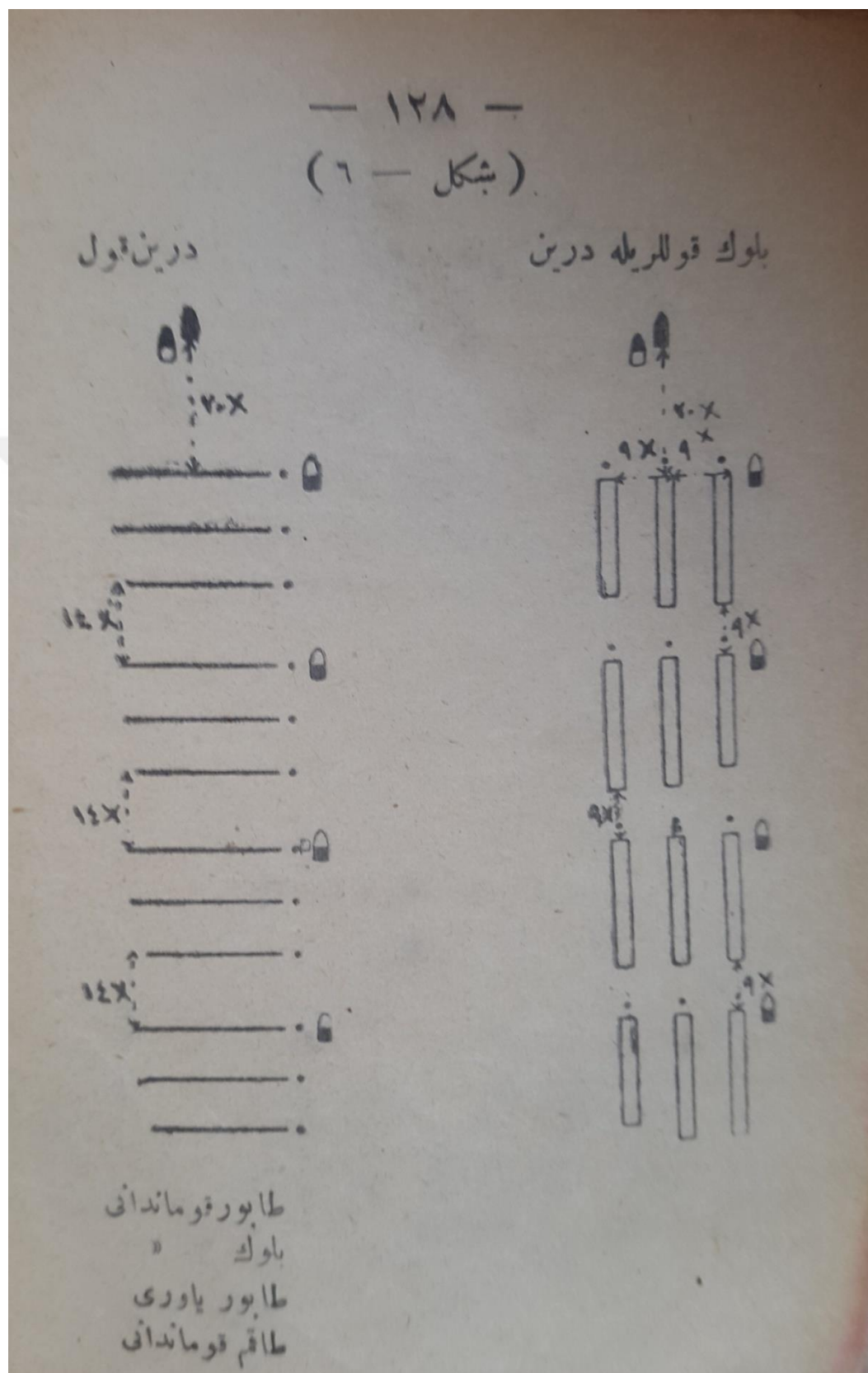
Şekil : 3

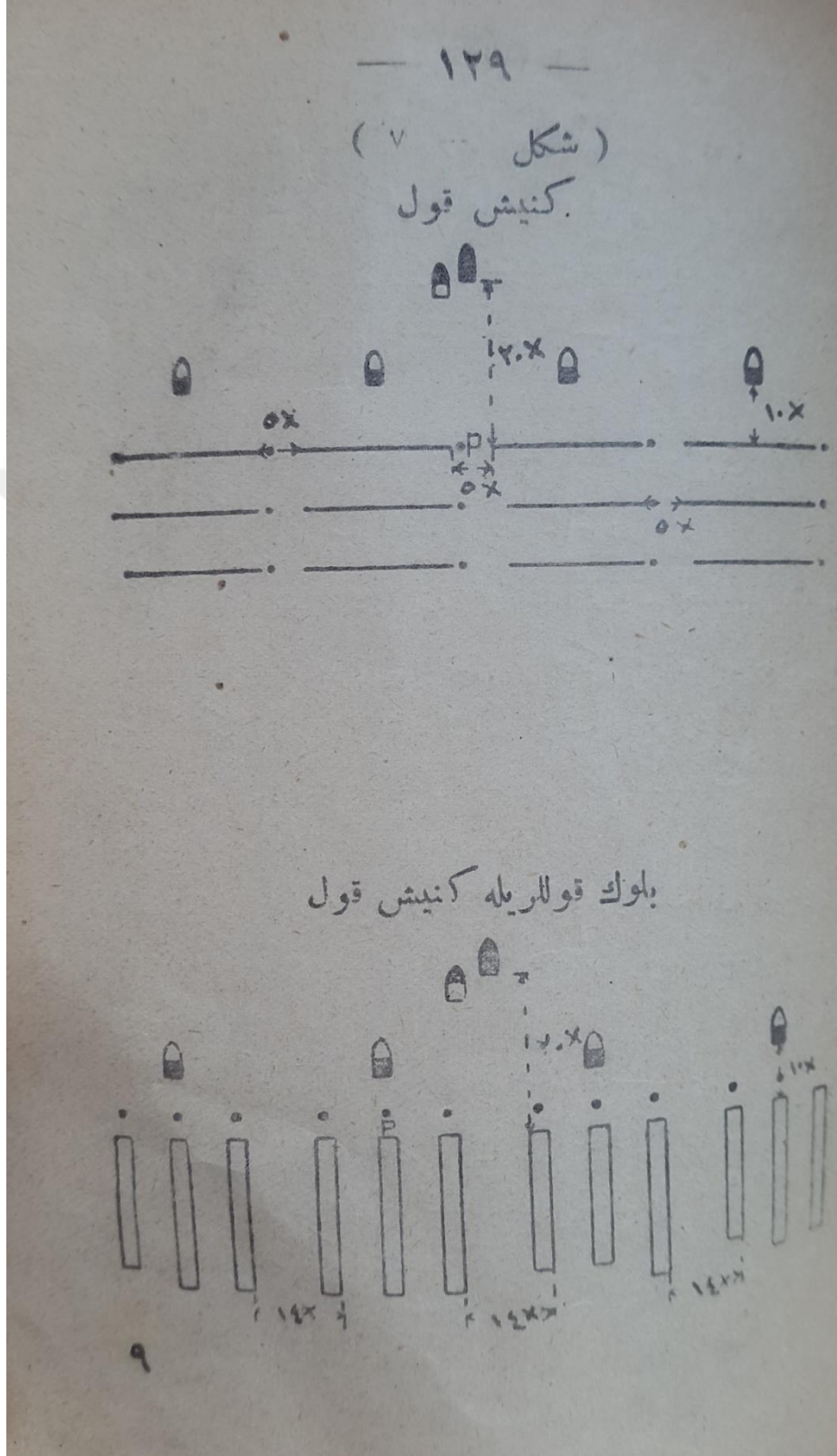
Şekil : 4

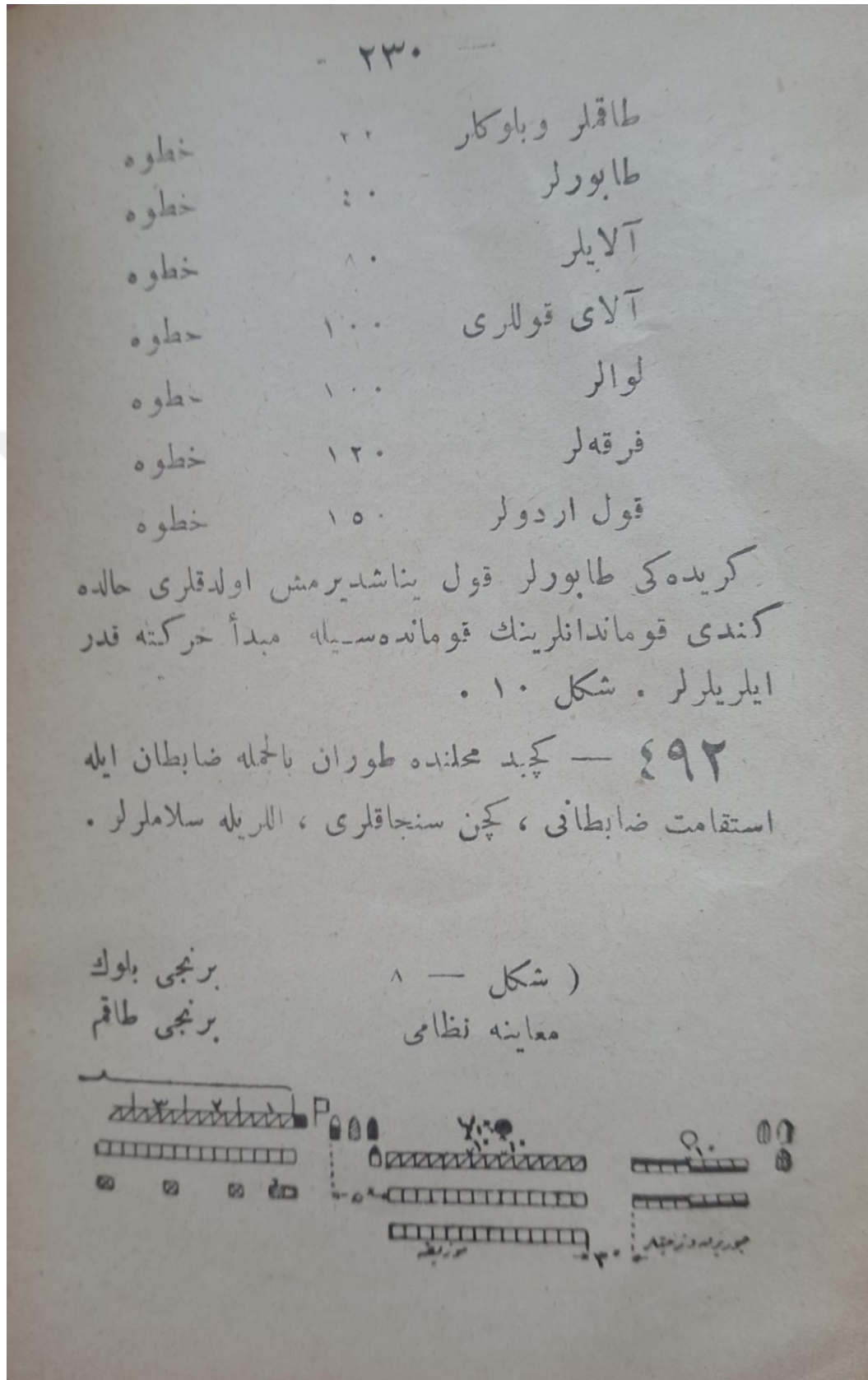
Şekil : 5

Şekil :6

Şekil : 7

— ۲۳۱ —

۱ . معاینه نظامنده یالکیز بر بلوک موجود ایسه طابور قوماندانی و یاورى بوریزن و ترنپتلك صاغی یاننده بولنور .

۲ . سنجاق طاقم قولنده و درین قولده باشده کی طاقم صاغنده و کنیش قولده طابورک اورتیه سنده بولنور . سنجاق محافظلری کوچك ضابطان صره سنده بولنورلر .

۳ . موسیقه یوق ایسه بوریزن و ترنپتلك صاغ جناحك ه خطوه آچیغنده بولنورلر .

باش چاوش
کچوک ضابط
صاغ جناح کچوک ضابطی
صول
سنجاقدار
برنجی صره نظری
ابکنجی
بوریزن
تومیت

آلای قوماندانی
قائم مقام
طابور قوماندانی
فضله فرمانلی ضابط
بلوک قوماندانی
آلای یاورى
طابور یاورى
ملازم
زیللی آفاج
موسیقیه معلمی
طابور بوریزن چاوشی

— ۲۳۲ —

(شکل — ۹) طاقم جبهه لریله رسم کچید ایچون ترتیب.

قول اردو قوماندانی

ارکان حربیه ریسی

هیئت معیت

فرقه قوماندانی

هیئت معیت

لوا قوماندانی

هیئت معیت

میرالای، قائمقام، آلائی یآوری

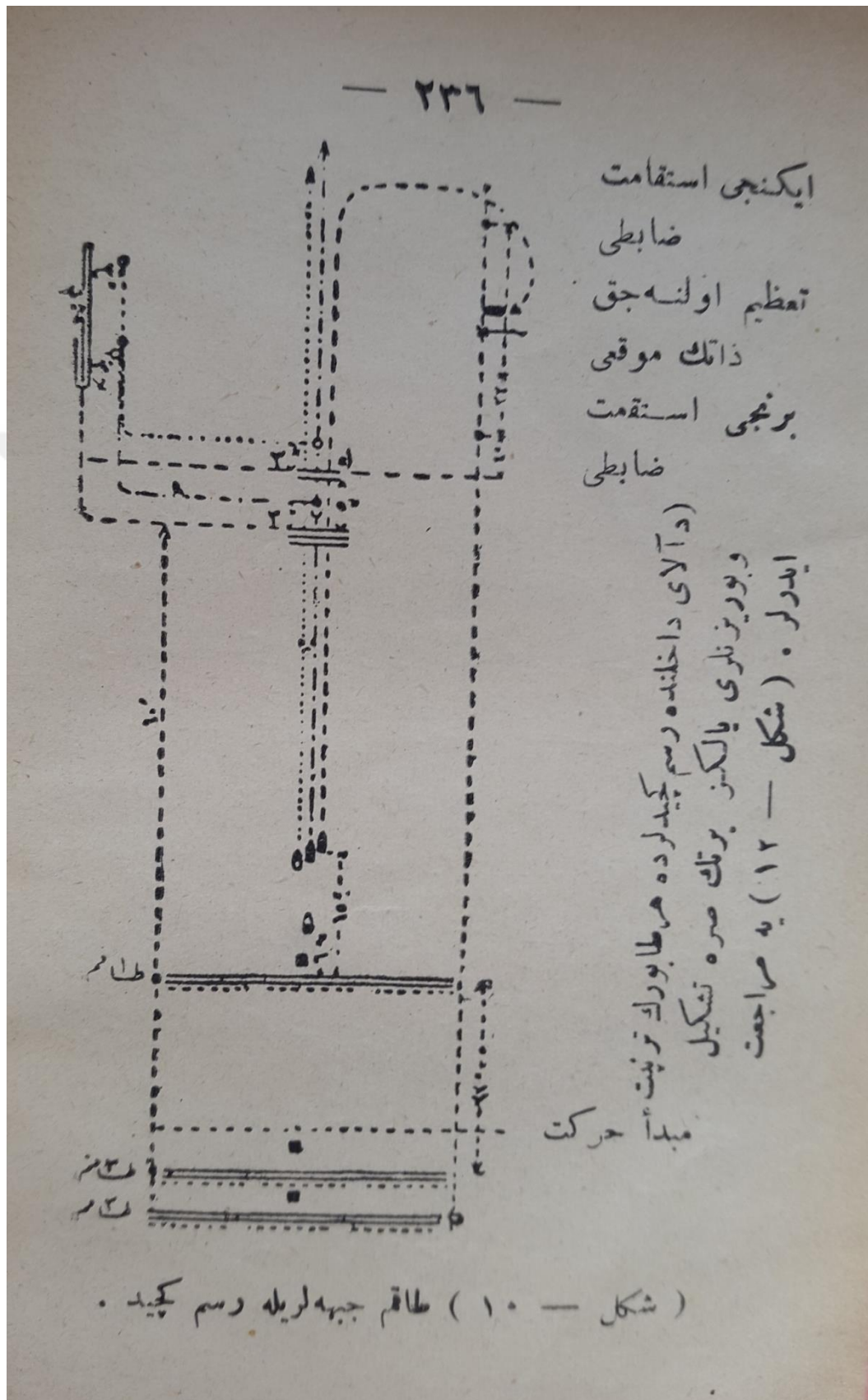
طابور بوریزن چاوشی

آلائی موزیقہ چاوشی

طابور بوریزن چاوشی

آلائی موزیقہ چاوشی

Şekil : 10

Şekil : 11

Şekil : 12

۲۲

نمود ۳ لبانی یحیی مخصوصاً لکواسی بحیره بیسرد

بکتر فیه و تراشت

بیون فیه و تراشت

p

Presto

Sekil : 13

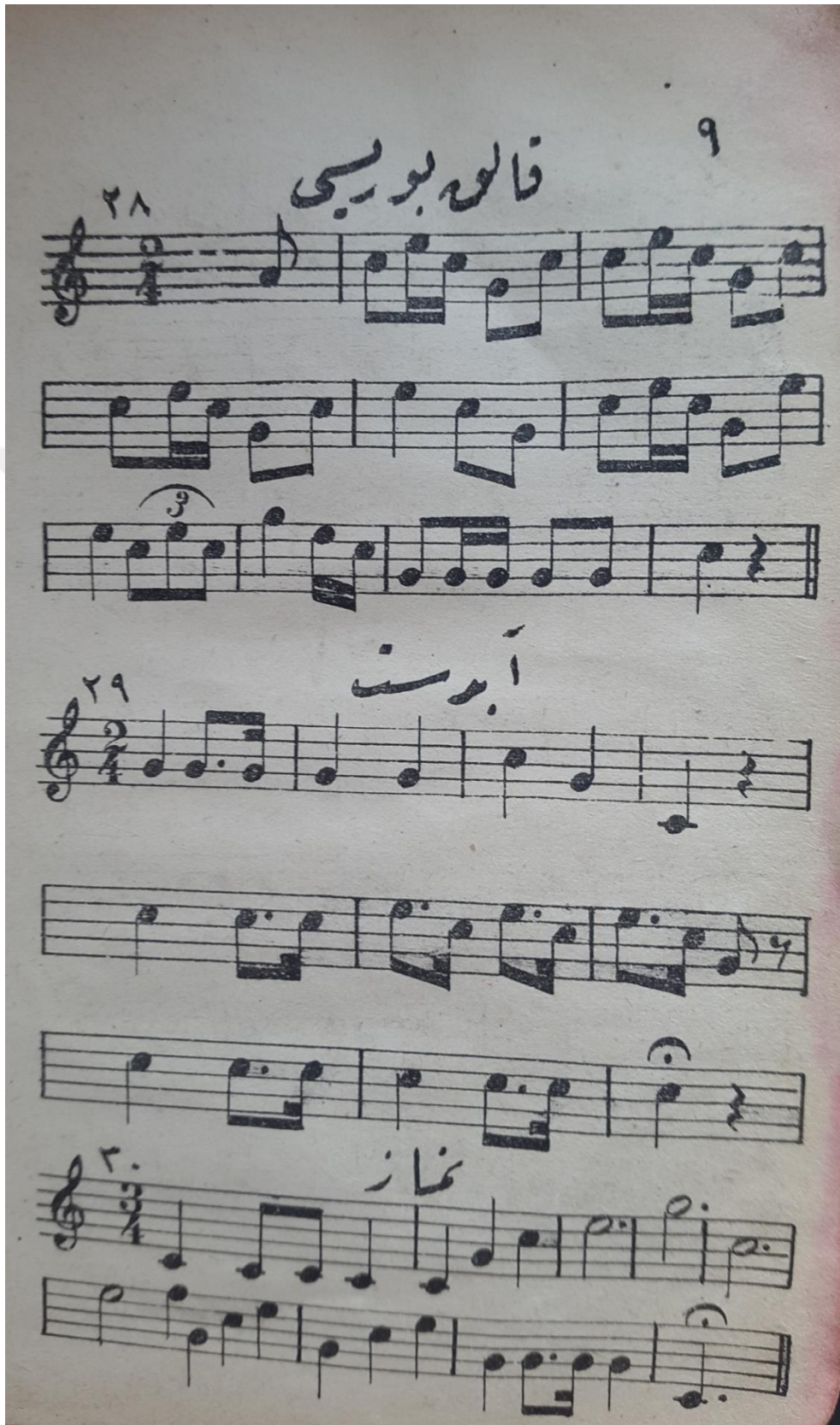
چهارم

۱. بوری استارتری
ذات نهانی به مخصوص

شبهه و عربیه نظریه دارد و قومانته مخصوص

قول دارد و قومانته انانی

Şekil : 14

Şekil : 15

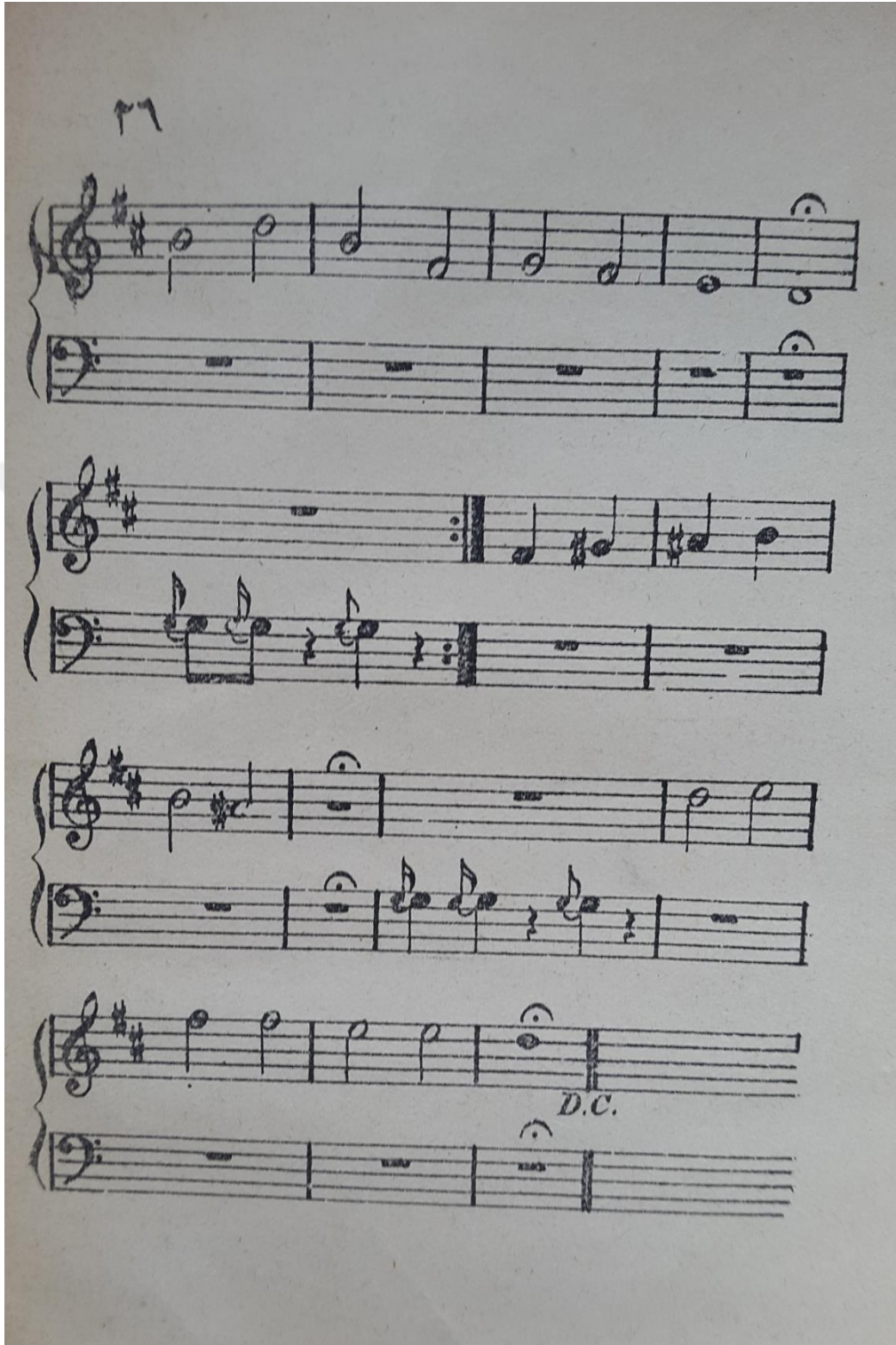
۲۵

Da Capo

مارسه : غیرمعمولانه لایه مخصوص نبرد
۱۲

(♩ = ۸۰)

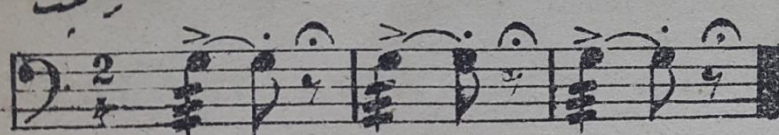
Şekil : 16

۲۸

نمود ۱ یاتِ سیروی

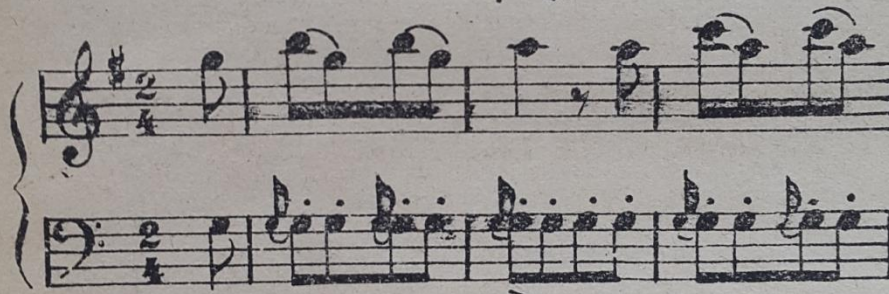
ترانیت

نمود ۲ یاتِ لهراسی

($d=80$)

نیمه سیر بر لهراسی نمود (۲ ح) یالساوید سیر

Öz Geçmiş

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Mehmet YILDIZ
Uyruğu : Türkiye
Doğum Tarihi ve Yeri : 31/10/1987
e-posta : memokimi@gmail.com

EĞİTİM

Derece	Kurum	Mezuniyet Yılı
Lisans	Cumhuriyet Üniversitesi	2013
Yüksek Lisans	Cumhuriyet Üniversitesi	2016

İŞ TECRÜBESİ

Tarih	Kurum	Görev
-	-	-

YABANCI DİL BİLGİSİ

Yabancı Dilin Adı YDS